

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
COĞRAFYA EĞİTİMİ BİLİM DALI

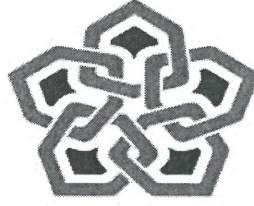
SIYASİ COĞRAFYA ÖĞRETİMİ AÇISINDAN ÖRNEK BİR
İNCELEME: BELEN GEÇİDİ

Uğur Osman EŞMEKAYA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Adnan Doğan BULDUR

Konya - 2019

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Uğur Osman EŞMEKAYA
	Numarası	148308031008
	Ana Bilim Dalı	Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi
	Bilim Dalı	Coğrafya Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tezin Adı	Siyasi Coğrafya Öğretimi Açısından Örnek Bir İnceleme: Belen Geçidi

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadar ki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

27/06/2019
Uğur Osman EŞMEKAYA

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Uğur Osman EŞMEKAYA
	Numarası	148308031008
	Ana Bilim Dalı	Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi
	Bilim Dalı	Coğrafya Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Adnan Doğan BULDUR
	Tezin Adı	Siyasi Coğrafya Öğretimi Açısından Örnek Bir İnceleme: Belen Geçidi

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan “Siyasi Coğrafya Öğretimi Açısından Örnek Bir İnceleme: Belen Geçidi” başlıklı bu çalışma 27/06/2018 Tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

	Ünvanı Adı Soyadı	İmza
Danışman	Dr. Öğr. Üyesi Adnan Doğan BULDUR	
Jüri Üyesi	Prof. Dr. Adnan PINAR	
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi Tahsin YILDIRIM	

ÖNSÖZ

Coğrafya; temelleri ve bilimsel geleneği oldukça eskilere dayanan ve araştırma sahasına giren konu ve olayları özel bir görüşle inceleyen bir bilimdir. Günümüzde bilimsel ilerlemeler ve teknolojik gelişmeler nedeniyle, toplum hayatı hızlı bir değişim içine girmiştir. Bu değişim sürecinde, insan hayatının siyasileştiği gerçeği dikkat çekmektedir. Coğrafya; toplumsal manada ortaya çıkan siyasileşme eğiliminin coğrafi yönünü, siyasi coğrafya alt dalı ile incelemektedir. Siyasi coğrafya, çağımız koşulları değerlendirildiğinde önemli bir coğrafya alt dalı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışma ile coğrafya eğitimi açısından kullanılabilir bir örneğin hazırlanması amaçlanmıştır.

Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca; coğrafya bilimini bana sevdiren, hem mesleki birikimi hem de karakteriyle örnek aldığım ve danışmanım olması vesilesiyle yardımlarını gördüğüm ve yanında bulunduğum her anı şans saydığım, değerli hocam sayın Dr. Öğr. Üyesi Adnan Doğan BULDUR'a sonsuz teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimimde, bana yol gösteren ve desteklerini esirgemeyen değerli hocalarım, sayın Prof. Dr. Adnan PINAR'a ve Dr. Öğr. Üyesi Recep BOZYİĞİT'e teşekkürü bir borç bilirim.

Yüksek lisans eğitimime beraber başladığım ve her zaman desteğini gördüğüm değerli arkadaşım Kürşat KÜÇÜK'e, yine tez çalışmam da yardım ve desteklerini esirgemeyen öğretmen arkadaşlarım Deniz GÖRGÜLÜ, Fatih AKBAŞ ve Cengizhan MUTAF'a teşekkür ederim.

Tüm süreç boyunca desteğini gördüğüm eşim Fatma EŞMEKAYA'ya ve kendisi ilkokulu dışardan bitirmesine rağmen, benim okumam ve başarılı olmam için elinden gelen her türlü fedakârlığı gösteren annem Fadime EŞMEKAYA'ya şükranlarımı sunarım.

Uğur Osman EŞMEKAYA

Konya- 2019

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Uğur Osman EŞMEKAYA
	Numarası	148308031008
	Ana Bilim Dalı	Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi
	Bilim Dalı	Coğrafya Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Adnan Doğan BULDUR
	Tezin Adı	Siyasi Coğrafya Öğretimi Açısından Örnek Bir İnceleme: Belen Geçidi

ÖZET

Coğrafya; mekân ve insan ilişkisi bağlamında ele aldığı konuları, özel bir görüş ve anlayış ile incelemektedir. Coğrafyanın temelde insan ve doğal çevre ilişkileri ekseninde özetleyebileceğimiz inceleme sahasında elde edilen sonuçlar ve coğrafi birikim, bireylere eğitim yoluyla aktarılacaktır. Coğrafya eğitiminin en temel işlevi, bireylere ve öğrencilere yaşadıkları dünyaya uyum sağlamaları noktasında sağladığı yarardır. Başka bir anlatımla bireylerin/ öğrencilerin yaşadıkları mekânlar ile bağ kurmaları ve bağın olumlu olması doğrultusunda, coğrafya eğitiminin bir yaşam kılavuzu olabilme niteliğidir.

Coğrafya; mekânın siyasal boyutunu, siyasal coğrafya alanı vasıtasıyla incelemektedir. Teknolojik ve bilimsel manada yaşanan gelişmeler, toplumsal hayatta önemli değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Bu değişimin toplum mekanizmalarında yarattığı etkinin coğrafi yönü, incelemeye değerdir. Coğrafya eğitimi kapsam itibarıyla, mekânın siyasallaşma sürecinin analizini de içermektedir. Coğrafi bilgi ve

uygulamalar aracılığıyla, mekâna dair siyasi ve ekonomik olay ve olgularının, tarihsel süreçlerinin de göz önünde tutularak incelenmesi, coğrafya eğitiminde önem arz etmektedir. Bu nedenle tarihi ve ekonomik özellikleri sebebiyle stratejik açıdan değer taşıyan Belen Geçidi, coğrafya eğitiminde kullanılmak üzere bir örnek olarak belirlenmiştir.

Belen Geçidi; Akdeniz Bölgesi'nin Adana Bölümü, Hatay ili Belen ilçesinde, yer alır. Belen Geçidi; hem ülke içerisinde hem de uluslararası alanda etkin bir ulaşım ağı oluşmasında üstlendiği rol nedeniyle stratejik öneme sahiptir. Orta Amanos Dağlarının boyun noktasında yer alan geçit, dar ve nispeten alçak bir özellik taşımaktadır. Belen Geçidi, dar anlamda İskenderun- Antakya, Amik ovası- Çukurova, Halep- İskenderun; geniş anlamda Kuzey Suriye- Anadolu, Ortadoğu- Balkanlar ve Ortadoğu- Avrupa karayolu bağlantısının kurulmasında önemli bir işleve sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Belen Geçidi, Belen Geçidi'nin Coğrafi Özellikleri, Belen Geçidi'nin Stratejik Önemi.

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Students	Name Surname	Uğur Osman EŞMEKAYA
	Number	148308031008
	Department	Secondary Social Studies Education
	Field	Geography Education
	Programme	Tezli Yüksek Lisans
	Advisor	Dr. Öğr. Üyesi Adnan Doğan BULDUR
	Research Title	A Sample Research In Terms Of Teaching Political Geography: The Belen Pass

SUMMARY

Geography; examines the issues, dealt with in the context of space and human relations with a special view and understanding. The results and geographical accumulation obtained in the study area which can be summarized in the axis of human and natural environment relations of geography will be transferred to individuals through education. Geography is a benefit to individuals and students to adapt to the world they live in what is the basic function of education. In other words, it is the quality of geography education to be a life guide in order to connect individuals/students with the places they live and to make the connection positive.

Geography; examines the political dimension of space through political geography. Technological and scientific developments have brought about important changes in social life. The geographical aspect of the impact of this change on the

mechanisms of society is worth examining. Geography education covers the analysis of politicization process of the space. The analysis of the political and economic events and phenomena of the space by taking into account the historical processes through geographic information and applications is important in geography education. For this reason, Belen Pass, which is strategically valuable because of its historical and economic characteristics, has been designated as an example to be used in geography education.

Belen Pass; is located in Belen district of Hatay province in Adana Department of the Mediterranean Region. Belen pass; it has a strategic importance on establishing an efficient transportation network both within the country and internationally. The Belen Pass at the pass point of the Central Amanos Mountains is narrow and relatively low. The Belen Pass and its surroundings are located in the Mediterranean climate zone. The Belen Pass, in the narrow sense of Iskenderun- Antakya, Amik plain-Cukurova, Aleppo-Iskenderun, in the broad sense, North Syria-Anatolia, the Middle East- Balkans and the Middle East-Europe has an important function in establishing the highway connection.

Keywords: Belen Pass, Geographical Characteristics of Belen Pass, Strategic Importance of Belen Pass.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	i
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
SUMMARY	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR VE SİMGELER	xii
TABLolar LİSTESİ	xiv
ŞEKİLLER LİSTESİ	xv

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1. 1. Problem Durumu.....	1
1. 2. Araştırmanın Konusu.....	2
1. 3. Araştırmanın Amacı.....	2
1. 4. Araştırmanın Önemi	4
1. 5. Varsayımlar (Sayıltılar)	4
1. 6. Sınırlılıklar	5
1. 7. Tanımlar.....	5

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2. 1. Coğrafya.....	6
2. 1. 1. Coğrafyanın Tanımı.....	9
2. 1. 2. Coğrafyanın İlkeleri.....	13
2. 1. 3. Coğrafyanın Dalları	19
2. 2. Coğrafya Eğitimi.....	27
2. 3. Coğrafya Eğitiminin Amaçları.....	29
2. 3. 1. Çevre ve Afet Eğitimi Açısından Amaçlar.....	30
2. 3. 2. Ekonomik Gelişimin Sağlanması Açısından Amaçlar	31
2. 3. 3. Vatan Sevgisi ve Vatandaşlık Bilinci Oluşturma Açısından Amaçlar ...	33

2. 3. 4. Yerleşme Tercihleri ve Sorunları Açısından Amaçlar	33
2. 3. 5. Küresel Sorunlara Dair Algı Yaratma Açısından Amaçlar	34
2. 4. Coğrafya Eğitiminin Önemi.....	34
2. 4. 1. Mekân Kullanımı Açısından Önemi.....	35
2. 4. 2. Çevre ve Afet Eğitimi Açısından Önemi.....	37
2. 4. 3. Ekonomik Gelişimin Sağlanması Açısından Önemi	41
2. 4. 4. Vatan Sevgisi ve Vatandaşlık Bilinci Oluşturma Açısından Önemi	42
2. 4. 5. Küresel Sorunlara Dair Bilinç Yaratma Açısından Önemi	44
2. 5. Siyasi Coğrafya.....	47
2. 5. 1. Siyasi Coğrafyanın Tanımı.....	48
2. 5. 2. Siyasi Coğrafyanın Konusu ve İnceleme Alanı.....	51
2. 5. 2. 1. Coğrafya ve Siyaset.....	65
2. 5. 3. Siyasi Coğrafyanın Doğuşu	72
2. 5. 4. Siyasi Coğrafyanın Gelişimi.....	77
2. 5. 5. Siyasi Coğrafya ve Jeopolitik.....	91
2. 6. Coğrafya Eğitimi ve Siyasi Coğrafya	94
2. 6. 1. Siyasi Coğrafyanın Amaçları	95
2. 6. 2. Siyasi Coğrafya Öğretiminde Alan İncelemeleri	97
2. 6. 3. Siyasi Coğrafya Öğretiminin Önemi	99
2. 7. İlgili Çalışmalar	99
2. 7. 1. Coğrafya Eğitimi İle İlgili Çalışmalar	100
2. 7. 2. Belen Geçidi ve Çevresi İle İlgili Yapılan Coğrafi Çalışmalar	101

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3. 1. Araştırmanın Modeli (Deseni)	105
3. 2. Verilerin Toplanması	106
3. 3. Verilerin Analiz Edilmesi	106

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

4. 1. Geçit.....	108
4. 1. 1. Geçit Kavramı	110
4. 1. 2. Coğrafya Biliminde Geçit Kavramı.....	111
4. 1. 3. Karayolu Ulaşımında Geçitlerin Önemi	112
4. 1. 4. Kara Geçitlerine Göre Konumun Değerlendirilmesi.....	114
4. 2. Belen Geçidi'nin Fiziki Coğrafya Özellikleri.....	118
4. 2. 1. Jeolojik ve Jeomorfolojik Özellikler	121
4. 2. 2. İklim Özellikleri	128
4. 2. 3. Hidrografik Özellikler	133
4. 2. 4. Toprak ve Bitki Örtüsü Özellikleri.....	135
4. 3. Tarihsel Süreçte Belen Geçidi	138
4. 3. 1. Eski Çağ'da Belen Geçidi ve Çevresi	139
4. 3. 2. Orta Çağ'da Belen Geçidi ve Çevresi	141
4. 3. 3. Yeni Çağ'da Belen Geçidi ve Çevresi.....	143
4. 3. 3. 1. Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Belen Kasabası ve Bakras Kalesi.....	150
4. 3. 4. Yakın Çağ'da Belen Geçidi ve Çevresi.....	152
4. 4. Belen Geçidi'nin Kara Yolu Ulaşım Ağındaki Yeri ve Önemi	159
4. 4. 1. Belen Geçidi'nin Trafik Yoğunluğu.....	161
4. 5. Belen Geçidi Hinterlandı	165
4. 5. 1. Antakya ve İskenderun Bağlantısı.....	166
4. 5. 2. Halep ve İskenderun Bağlantısı.....	169
4. 5. 3. Amik Ovası ve Çukurova Bağlantısı.....	170

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

5. 1. Sonuç	171
5. 2. Öneriler	176
KAYNAKÇA	179
EKLER	188

EK 1: 9. Sınıf CDÖP İle Alan Çalışmasının İlişkilendirilmesi.....	188
EK 2: 10. Sınıf CDÖP İle Alan Çalışmasının İlişkilendirilmesi.....	189
EK 3: 11. Sınıf CDÖP İle Alan Çalışmasının İlişkilendirilmesi.....	190
EK 4: 12. Sınıf CDÖP İle Alan Çalışmasının İlişkilendirilmesi.....	191
ÖZGEÇMİŞ	193

KISALTMALAR VE SİMGELER

CBS	: Coğrafi Bilgi Sistemleri
CDÖP	: Coğrafya Dersi Öğretim Programı
CTS	: Coğrafya Terimleri Sözlüğü
DSİ	: Devlet Su İşleri
E	: Doğu
HGK	: Harita Genel Komutanlığı
DMİGM	: Devlet Meteoroloji İstasyonları Genel Müdürlüğü
KGM	: Karayolları Genel Müdürlüğü
km	: Kilometre
km²	: Kilometre kare
m	: Metre
m²	: Metrekare
MTA	: Maden Tetkik Arama
MÖ	: Milattan Önce
MS	: Milattan Sonra
N	: Kuzey
NE	: Kuzeydoğu
NW	: Kuzeybatı
°	: Derece

OGM : Orman Genel Müdürlüğü

S : Güney

SE : Güneydoğu

SW : Güneybatı

TDK : Türk Dil Kurumu

TEM : Trans European Motor Way (Avrupa Transit Karayolu)

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

yy : Yüzyıl

% : Yüzde

W : Batı

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Geçit Kavramı Yerine Kullanılan Bazı Kelimeler ve Tanımları.....	110
Tablo 2: Konum İle ilgili Bazı Kavramlar.....	115
Tablo 3: Belen Derbendi ve Menzilinın Bazı Merkezlere Olan Mesafeleri.....	146
Tablo 4: 1871 Tarihli Salnameye Göre Belen Merkez’de Bulunan Yapılar ve Sayıları.....	153
Tablo 5: 1891 Tarihli Salnameye göre Belen Merkez’de Bulunan Yapılar ve Sayıları.....	154
Tablo 6: 1893 Tarihli Salnameye Göre Belen Merkez’de Bulunan Yapılar ve Sayıları.....	155
Tablo 7: İskenderun- Belen Arası Günlük Trafik Yoğunluk Listesi (2005- 2018).	161
Tablo 8: Belen- Topboğazı Arası Günlük Trafik Yoğunluk Listesi (2005- 2018).	162
Tablo 9: Belen’in Bazı Önemli Merkezlere Olan Uzaklığı.....	166

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Coğrafya Tanımlarında Kullanılan Bazı Ortak Kavramlar.....	11
Şekil 2: Coğrafyanın Bilimsel Kümede Yeri.	12
Şekil 3: Coğrafyanın İlkeleri.	14
Şekil 4: Coğrafyanın Ana Dalları.....	21
Şekil 5: Fiziki Coğrafyanın Alt Dalları.	22
Şekil 6: Beşeri Coğrafyanın Alt Dalları.	24
Şekil 7: Ekonomik Coğrafyanın Alt Dalları.....	25
Şekil 8: Yerel Coğrafyanın Alt Dalları.....	26
Şekil 9: Coğrafya Eğitimi İle İlgili Konular.....	28
Şekil 10: Küresel Sorunlara Örnekler.	45
Şekil 11: Siyasi Coğrafyanın Araştırma Sahası.	52
Şekil 12: Devletin Oluşumunu Ortaya Çıkaran Faktörler.....	54
Şekil 13: Devletin Oluşumu İçin Gerekli Şartlar.	56
Şekil 14: Siyasi Coğrafyada Temel İnceleme Konuları.	60
Şekil 15: Siyasi Coğrafyada Yeni Sorular.....	61
Şekil 16: Uluslararası İlişkileri Belirleyen Temel Konular.....	63
Şekil 17: Coğrafya, Siyaset ve Siyasi Coğrafya.....	66
Şekil 18: Kalkınma Planlamalarında Dikkat Edilmesi Gereken Coğrafi Unsurlar. ..	67
Şekil 19: Siyaset ve Coğrafya İlişkisi.....	70
Şekil 20: Ratzel'in Alan Kavramında Önemli Olan Coğrafi Unsurlar.	80
Şekil 21: Mackinder'e Göre Bölgeler.	88
Şekil 22: Heartland Teorisi.....	89
Şekil 23: Belen Geçidi'nin Lokasyon Haritası.....	118
Şekil 24: Belen Geçidi ve Çevresinin Fiziki Coğrafya Haritası.....	120
Şekil 25: Belen Geçidi Kııcı Mevkii Killi-Kumlu Kireçtaşı Serisi.	121
Şekil 26: Belen Geçidi ve Çevresinin Jeoloji Haritası.	122
Şekil 27: Belen Geçidi'nde Yer Alan Yamaç Döküntüsüne Ait Bir Görünüm.....	124
Şekil 28: Belen Geçidi ve Çevresinin Hipsografik Eğrisi.	125
Şekil 29: Belen Fay Düzlemi.....	125
Şekil 30: Yüksek Plato Sahası ve Rüzgâr Tarlalarına Ait Bir Görünüm.	127
Şekil 31: Belen ve Çevre İstasyonların Ortalama Sıcaklıkların Aylara Göre Dağılışı (°C).....	129

Şekil 32: Belen Geçidi Yıllık Ortalama Rüzgâr Gücü Diyagramı.....	132
Şekil 33: Belen, İskenderun ve Antakya'nın Yıllık Ortalama Yağış Miktarı.	133
Şekil 34: Belen Çayı'nın İlçe Merkezinden Bir Görünümü.....	134
Şekil 35: Belen Geçidi Güney Kesimi Orman Bitki Örtüsüne Ait Bir Görünüm... ..	137
Şekil 36: Bakras Kalesinden Bir Görünüm.....	142
Şekil 37: Kanuni Sultan Süleyman Kervansaray'ından Bir Görünüm.....	145
Şekil 38: C. De Bruyn Tarafından Belen'i Temsilen Yapılmış Gravür.....	148
Şekil 39: Barlett'ten İskenderun Yönünden Belen'e Bir Bakış.....	149
Şekil 40: Barlett'ten Antakya Yönünden Belen'e Bir Bakış.....	149
Şekil 41: 19. yy. da Belen Çayı Vadisi'nden Bir Görünüm.....	156
Şekil 42: Fransız İşgali Döneminde İskenderun Yönünden Halep Şosesi ve Belen'in Görünümü.....	157
Şekil 43: Fransız İşgali Döneminde Belen'den Bir Görünüm.....	158
Şekil 44: Belen Geçidi.....	159
Şekil 45: E- 91 Karayolunun Mareşal Çakmak Caddesi'nden Bir Görünümü.....	160
Şekil 46: Antakya Kent Merkezinden Bir Görünüm.....	167
Şekil 47: İskenderun Limanı'ndan Bir Görünüm.....	168
Şekil 48: Belen Geçidi'nin Doğu Yönünde Amik Ovası'ndan Bir Görünüm.....	170

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölümde, “Siyasi Coğrafya Öğretimi Açısından Örnek Bir İnceleme: Belen Geçidi” adlı araştırmanın; problem durumu, konusu, amacı, önemi, varsayımları, sınırlılıkları ve tanımları yer almaktadır.

1. 1. Problem Durumu

Günümüzde coğrafya eğitimi; ele aldığı konular itibariyle oldukça önemli bir yere sahiptir. Gündelik hayatta insanların yaşamlarına etki eden pek çok olayın coğrafi bir yönünün olduğunu söylemek mümkündür. Gündemi meşgul eden ve insanların cevap aradığı birçok sorun ve olaya dair yanıtların coğrafi kapsamda mevcut olduğunu belirtmek yerinde olacaktır. O yüzden coğrafya eğitimi, bireylerin çok çeşitli açılardan geliştirilmesi ve hayata hazırlanması amacı taşımaktadır.

Coğrafya en eski devirlerden günümüze kadar olan süreçte meydana getirdiği birikim ve gelenek nedeniyle, olayları ve olayların meydana geliş nedenlerini kendine has bir biçimde incelemektedir. Kısaca yeryüzündeki fiziki, ekonomik, kültürel ve siyasi gerçekliklerin ortaya konması amacıyla yönelmiş olan coğrafya, eğitim boyutunda işlevsel ve kalıcı öğrenmeler gerçekleştirmek adına, kendine ait çeşitli alt dallardan yararlanmaktadır. Mekânın siyasal yönünü inceleyen siyasi coğrafya, coğrafya eğitiminde çeşitli kazanımlar aracılığıyla bireylere öğretilmek istenmektedir.

Zamanımızda siyasi algıların, toplumsal manada önemli bir etkiye sahip olduğu düşünüldüğünde, beşeri coğrafyanın bir alt dalı konumunda olan siyasi coğrafya öğretiminin de ne kadar önemli olduğu da ortaya çıkmış olacaktır. Günümüzde toplum hayatının büyük ölçüde siyasileştiği ve mekân üzerindeki siyasi değişimlerin yorumlanmasının önem arz ettiği varsayılmaktadır. Bu açıdan coğrafya eğitimi içerisinde yer alan siyasi coğrafyanın, önemli bir role sahip olması gerektiği düşünülmektedir. Mekân üzerindeki karar vericilerin kimler olduğu, bu kararların toplumsal açıdan ne gibi karşılıklara sebebiyet verdiği gibi çeşitli analizler, siyasi coğrafya vasıtası ile gerçekleştirilebilecek bir öğrenme alanını işaret etmektedir.

1. 2. Araştırmanın Konusu

Coğrafya, temel manada bir mekân bilimidir. Mekânı inceleyen diğer bilim dallarından farklı olarak, araştırma evrenine bütüncül bir açıdan yaklaşmaktadır. Coğrafya; mekânı sadece bir yönüyle ele almadığı gibi, mekânın oluşum ve gelişim süreçlerine tesir eden tüm gerçekliklerle alakalıdır. Bu açıdan da siyasi coğrafya mekândaki siyasi gerçekliklerin analizine odaklanmaktadır. Coğrafi açıdan; siyasi görünümün ortaya çıkışında, fiziki, tarihi ve ekonomik coğrafya koşullarının da etkisi söz konusudur.

Siyasi coğrafya, mekân üzerinde beliren siyasi yapıların ya da tercihlerin dağılışıma etki eden coğrafi etkenler ile ilgilidir. Günümüzde yaşanan her türlü gelişme, ister teknolojik açıdan ister bilimsel açıdan olsun toplumu büyük ve hızlı bir değişime yöneltmektedir. Bu değişimin toplum mekanizmalarında yarattığı etkinin coğrafi yönü, incelemeye değerdir. Diğer yandan toplum yapılarını etkileyen ve değiştiren mekânın incelenmesi hususu da, siyasi coğrafyayı farklı bir konuma taşımaktadır.

Deniz (2005)'e göre siyasi coğrafya, öne sürdüğü görüşler ile coğrafyanın ezbere değil de yoruma dayalı bir bilim olarak kabullenilmesini sağlayan, bireylere kapsamı içerisinde yer alan konularına ilişkin durum tespiti, değerlendirme, ileriye yönelik düşünceler öne sürme ve neden- sonuç ilişkisi kurma becerilerinde katkı sağlayan bir bilimdir (Deniz, 2005: 38).

Coğrafya eğitimi içerisinde siyasi coğrafya öğretiminde, stratejik önemin “örnek alan incelemesi” yöntemiyle kavratılmasına yönelik olarak hazırlanan bu araştırmada; Hatay ilinde bulunan “Belen Geçidi” inceleme alanı olarak seçilmiştir. Belen Geçidi’ni stratejik açıdan önemli hala getiren fiziki, tarihi ve ekonomik coğrafya özelliklerinin analiz edilmesi araştırma konusunu meydana getirmektedir.

1. 3. Araştırmanın Amacı

“Siyasi Coğrafya Açısından Örnek Bir İnceleme: Belen Geçidi” adlı bu çalışmada; Belen Geçidi çevresinin coğrafi özelliklerinin, siyasi coğrafya perspektifi

ile değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Yine bu çalışmada Belen Geçidi'nin siyasi coğrafyasının meydana gelişinde etkili olan tarihi ve ekonomik hadise ve gelişmeler değerlendirilerek, siyasi coğrafya öğretimi açısından örnek bir inceleme ortaya konulması amaçlanmıştır.

Araştırmayı, alan incelemesi ve eğitim boyutundaki amaçlar şeklinde değerlendirmek mümkündür. Alan incelemesindeki amaç; öğrencilerin farklı bir mekânda ortaya çıkan coğrafi değişim ve özellikleri, çeşitli coğrafya alt dallarını kullanarak değerlendirmelerine imkân sağlamaktır. Siyasi coğrafya alt dalında; teorik bilgilerin uygulamalı hale getirilmesinde, alan incelemeleri önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca siyasi coğrafyanın birçok coğrafya alt dalı ile bağlantılı olmasından ötürü, yapılan alan çalışması bireylerin duyuşsal ve bilişsel açıdan üst düzey coğrafi bilgi üretmelerini mümkün hale getirmektedir. Coğrafi bakış açısı, mekâna dair özelliklerin bütüncül bir biçimde ele alınması anlayışına dayanmaktadır. Alan çalışmalarında da bu anlayış hâkimdir. Siyasi coğrafya; mekânın fiziki, ekonomik ve kültürel özelliklerinden hareketle, siyasi çıkarım ve senteze ulaşmayı amaçlamaktadır. Bu açıdan siyasi yön, araştırmanın odak noktasını oluşturmaktadır.

Eğitim boyutunda ise temel amaç; coğrafya eğitiminde yer alan siyasi coğrafya ile ilişkili kazanımların kavratılmasında, uygulayıcılar açısından kullanılacak örnek bir alan incelemesi ortaya koymaktır. Alan incelemelerinin siyasi açıdan da yapılabileceği ve bu tür analizlerin hâlihazırdaki coğrafya eğitim programı ile ilişkilendirilebileceği hususunda bir fikir geliştirmek amaçlanmıştır. Coğrafya eğitiminde alan ve arazi çalışmalarının eksikliği, disiplinin öğrenme boyutunun somutlaştırılması açısından da bir sorun yaratmaktadır. Kalıcı ve sistemli öğrenmeler gerçekleştirmek adına coğrafya eğitiminde bölge yahut alan incelemelerine ihtiyaç duyulmaktadır

Araştırma alanı olarak Hatay ilindeki Belen Geçidi belirlenmiştir. Ülkemizde jeopolitik açıdan önemli olarak kabul edilen çeşitli geçit ve boğazlar vardır. Fakat araştırmanın amaçları dikkate alındığında Belen Geçidi'nin; fiziki, tarihi ve ekonomik coğrafya özellikleri, araştırma alanının seçilmesinde etkili olmuştur. Belen Geçidi'nin Antik Çağ'a kadar uzanan tarihi, günümüzde karayolu ulaşımında üstlendiği işlev ile

ekonomik açıdan özellikleri ve hinterlandının uluslararası seviyede olması, inceleme alanı olarak seçilmesinde belirleyici olmuştur.

1. 4. Araştırmanın Önemi

Coğrafya eğitimi, temel manada bireylerin yaşadıkları dünyayı tüm yönleriyle algılamaları esasına dayanmaktadır. Bu şekilde bireylerin yaşadığı dünyaya uyum sağlamaları mümkün olabilmektedir. Zaten coğrafya eğitiminin en temel işlevi, bireylerin yaşadıkları mekânlar ile olumlu bir bağ kurmalarını sağlamaktır. Mekâna dair incelemeler gerçekleştiren pek çok bilim dalı vardır. Coğrafyanın bu bilim dallarından farkı, herhangi bir ölçekteki mekânı tüm yönleri ve özellikleri ile analiz etmesidir. Coğrafya biliminin ulaştığı tüm sonuçlar, mekânı inceleyen diğer bilimler tarafından da kullanılmaktadır. Mekân üzerinde fiziki, ekonomik, sosyal ve siyasi açıdan tüm özellikleri irdeleyen ve araştıran coğrafya; eğitim boyutunda ise tüm bu nitelikleri ile yaşam kılavuzu olabilme özelliği göstermektedir.

Ülkemizde, coğrafya eğitimi kapsamında siyasi coğrafya ile ilgili yapılmış çok fazla araştırma bulunmamaktadır. Alan yazında yer alan az sayıda çalışmada; mekânın siyasi boyutu ele alınmışsa da, bu çalışmalar coğrafya eğitimi açısından eksik yönler içermektedir. Gelişmiş ülkelerde ise siyasi coğrafya ve öğretimi önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle, mekânın siyasi yönden incelenmesinin ve bu incelemenin siyasi coğrafya öğretiminde kullanılmasının gerekli olduğunu söylemek mümkündür.

Bu araştırma, bir mekânın siyasi coğrafya ilkeleri kullanılarak bütüncül manada incelenmesi ve yorumlanması, coğrafya eğitiminde siyasi coğrafya öğretimine yönelik önerilerin oluşturulması ve Türkiye’de bu alanda bugüne kadar yapılmış olan diğer çalışmalara katkıda bulunması açısından önemlidir.

1. 5. Varsayımlar (Sayılılar)

- Coğrafya eğitiminde siyasi coğrafya konuları önemli bir yer tutar.
- Siyasi coğrafya konularının öğretiminde alan incelemeleri öğrenmeyi kolaylaştırıcı etki yaratır.

- Belen Geçidi, coğrafya eğitimi alan çalışmalarında kullanılabilir bir örnektir.
- Belen Geçidi'nin siyasi coğrafya özelliklerinin incelenerek bir model oluşturulması coğrafya eğitimine katkı sağlayabilir.

1. 6. Sınırlılıklar

- Araştırma alanının sadece “Belen Geçidi” ile sınırlandırılması,
- Veri toplamada ve toplanan verilerin analizi konusunda karşılaşılan güçlükler,
- Belen Geçidi ve çevresi ile ilgili yapılan çalışmaların yetersiz olmasıdır.

1. 7. Tanımlar

Eğitim: bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir (Ertürk, 1974: 12).

Öğretim: belirli amaca göre gereken bilgileri verme işi, tedris, tedrisat, talim (Türk Dil Kurumu, 2005: 1533)

Öğretim Programı: Belli bir süre için mantıksal bir sıra içinde organize edilmiş, eğitim veya öğretim hedeflerinin (bilgi, beceri ve/veya yeterliliklerin edinilmesi) kazanımı amacıyla uygulanan faaliyet, içerik ve/veya yöntemler çizelgesi (Avrupa Eğitim ve Öğretim Terimleri Sözlüğü, 2016: 93).

Coğrafya: Bütün çeşitlilikleriyle yeryüzüne bağlı olayları tanıtan, bunları açıklayan, bilim (İzbırak, 1986: 61).

Siyasi Coğrafya: Beşeri coğrafyanın bir kolu. Bu bilim kolu içinde ülkenin yeri, biçimi, sınırları, büyüklüğü, doğal ve işlenmiş yöre yönünden durumu, böyle bir ülkedeki devletin fertlerinin ana düşünceleri göz önüne alınır (İzbırak, 1986: 284).

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2. 1. Coğrafya

Temelleri ve başlangıcı çok eskilere dayanan, geçirdiği değişim ve bugün geldiği nokta itibari ile coğrafya özel bir ilim alanıdır. İlk başlarda arzın ya da yerin tasviri anlamlarına gelen bu bilim dalının isim babası Eratosthenes olarak kabul edilir. Eratosthenes'in "Geographika" adlı eseri coğrafyanın isminin konulması ve ilk kez kullanılması açısından önemlidir. Coğrafya terimi, köken olarak Eski Yunanca'ya dayanır. İki kelimenin birleşiminden oluşan isim, içinde "geo" ve "graphe" kelimelerini barındırır. Bu kelimeler yer ve tasvir anlamlarını sırasıyla işaret etmektedir.

Doğanay (1997)'a göre insanın ortaya çıkışından itibaren yaşadığı mekânı, çevreyi ve gezegeni anlamlandırma çabası bilinen ve anlaşılabilir bir durumdur. Coğrafya ilk ortaya çıktığında tasvirici bir biçim gösterse de bu disiplinin tekdüzeliği ya da yüzeyselliği ile alakalı değildir. Coğrafya terim anlamı olarak dünyanın betimlenmesi çağrışımı yapsa da; coğrafyayı sadece tasvirden ibaret görmek olsa olsa yetersiz bir yaklaşım ifadesi olarak karşımıza çıkacaktır. Zaten zamanımızdaki coğrafi görüş, tasviri temel çıkış noktası kabul etmez. Coğrafya terimi, akılcı temellere dayanan, gerçekçi bir düşünme tarzının karşılığıdır (Doğanay, 1997: 1- 2).

Eski çağda Yunan felsefecilerinin görüşlerinde coğrafi noktalar vardır. Neden sorusu eksenine dayanan, örneğin dünyanın hareketleri, yerin içyapısı gibi bazı konularda arayışlar ve akıl yürütmeler söz konusudur. Tabii ki bu görüşler ve iddialar eksik taraflar içerir ama bir anlamda dünyayı anlama ve algılama becerisi açısından önemli bir noktayı oluşturur. Zaten bazı coğrafi görüşlerde ve hesaplamalarda ulaşılan isabet, ilk zamanlarda coğrafyanın yukarıda da bahsettiğimiz tasvirici yönünü kısmen de olsa zayıflatır (Doğanay, 1997: 2). Elbette Eski Çağ'da coğrafya ilmi temellenmeye başlamakla birlikte günümüzdeki coğrafi bakış açısı ve kapsamla bir tutulamaz. Ama alanın kökleri burada meydana gelen bilimsel gelenek tarzına dayanır.

Özgüç ve Tümertekin (2002)'e göre tarih sahnesine bakıldığında coğrafi olarak değerlendirilebilecek çalışmaların meydana gelmesinin, zamanımıza oldukça yakın tarihlerde olduğu ortadadır. Milattan önceye kadar uzanan gezegenin incelenmesine dair faaliyetlerin coğrafya kabul edilemeyeceği hususu kabul görmektedir. Zira bu çalışmalar dünyanın anlaşılması ve betimlenmesi açısından ortaya çıkan incelemelerdir. Lakin her ne kadar coğrafya olarak kabul görmemiş olsalar da, klasik devrenin coğrafi belleği, burada yapılan çalışmalarla temellenmiştir. Örneğin yazının icadından bile geriye götürülmesi mümkün olan zaman diliminde, tarihi devirler öncesi insanının araştırmalarıyla ortaya konan bir bilgi sermayesi söz konusudur. Bu bilgi sermayesi, coğrafya öncesi olarak belirtilen dönem için önemli bir altyapı oluşturmuştur (Özgüç ve Tümertekin, 2002: 5).

Bu temel üzerine oturan Roma Dönemi coğrafyanın bir anlamda, klasik dönemini meydana getirir. Roma İmparatorluğunun büyük bir güç olarak ortaya çıkması ve genişlemesiyle coğrafi çalışmalar artmıştır. Bu çalışmalarda da tasvirici yaklaşımın ağırlığı hissedilir. Bununla birlikte Strabon ve Batlamyus'un çalışmaları klasik dönemde coğrafya için önemlidir. Strabon fiziki çevre ve milli güç arasında kurduğu alaka, Roma İmparatorluğu'na etkileri açısından incelemiştir. Dönemin devamında Avrupa'da bilimsel manada durgun bir çağ devam etse de Asya'da Çin uygarlığı coğrafya alanında farklı bir gelişim evresi yaratır. İslamiyet'in doğuşu ve yayılışı ile birlikte Arap coğrafyacılarında bu ilime sağladıkları yararlar da dikkate değer görülmektedir.

Temellerine Eski Yunan'da rastladığımız coğrafya elbette günümüze kadar birçok önemli değişim geçirmiştir. Coğrafyanın hızlı bir dönüşüm sürecine girerek modernleştiği zaman dilimi XVIII. yüzyıl olarak belirtilebilir. Avrupa'da meydana gelen bilgi birikimi ve özgür düşünme ortamı tüm bilimlerde olduğu gibi coğrafya içinde önemli değişim ve gelişimlerin yaşandığı bir zaman dilimi olarak karşımıza çıkar. Hatta coğrafya bilimsel hüviyet kazanma sürecinde oldukça ön sıralarda yer almıştır. Öyle ki insanların ilgilerini çeken, cevabını merak ettikleri ve zihinsel meşguliyetlerine neden olan çok çeşitli sorular coğrafya biliminin kapsamına girmektedir.

Coğrafya günümüzde çok farklı tanım ve algılamalarının odağındadır. Coğrafya kimi insanlara göre çevrede bulunan dağlar, ovalar yani yeryüzü şekilleridir. Kimileri için kaybedilen, kimileri için savunulan bir vatandır. Bazıları coğrafyanın en yüksek dağ, en uzun nehir gibi soruları cevaplayan bir bilim olduğunu düşünür. Kimi zamanda coğrafya, çevrenin haritada gösterimidir. Ya da coğrafya bitki ve hayvan türlerini inceler. Başka bir bakış açısında da terim anlamından da hareketle coğrafyanın yeryüzü ile ilgilenen bir bilim dalı olduğu fikri öne sürülür. Kısaca coğrafya mekân ve insan arasındaki ilişkilerin incelenmesidir, diyenler de vardır.

Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Coğrafya nedir? Bu sorunun cevabı günümüze kadar sürekli bir değişim göstermiştir. Hala da günümüzde coğrafya tanımı üzerinde bir anlaşma sağlandığını söylemek çok kolay değildir. Bunun çok çeşitli nedenleri veya bu durumu meydana getiren birçok şart söz konusudur. Coğrafyanın kendine has özellikleri ve daha öncede değinildiği üzere çok eski bir ilim alanı olması böyle bir sorun durumunu ortaya çıkarır. Zira coğrafya birçok bilimsel disiplini beslediği gibi, birçok bilimsel disiplinden de yararlanır. Tarihin en eski devirlerinde bile coğrafya ya da coğrafi bilgi, pek çok diğer ilim alanına kaynaklık etmiştir. Çok çeşitli alanlarda çalışan ilim adamları da coğrafi kabul edilebilecek çalışmalar sürdürmüşseler de, bunları coğrafya kapsamında görmemişlerdir. Belki de coğrafi düşüncenin iddiasını meydana getiren mekân ve insan ilişkilerini anlamak, açıklamak ve bunların arasında bağlar kurarak yine insan yararına kullanmak hususu coğrafyanın sınırlarını, konusu ve inceleme alanını sınırsız hala getirir.

Doğanay (1997)'a göre coğrafya tam manasıyla bir “yeryüzü” bilimidir. Sıkça kullanılan bu tanımlamada başlıca sıkıntı yeryüzünün sınırları, meselesidir. Öyle ki yeryüzü diye tarif edilen saha yalnızca kara kütlelerinden ibaret değildir. Öyle bir değerlendirme kabul edilse idi hem atmosfer hem de hidrosfer coğrafi kapsam dışında kalmış olacaktı. O halde yeryüzünün; litosfer, hidrosfer ve atmosfer denilen küreler ile bahsi geçen kürelerde yaşama sahası bulan tüm canlılardan meydana geldiğini söyleyerek, sınırlarını belirleyebiliriz. Bu sınır dâhilinde yer alan her türlü obje ve hadise coğrafyanın araştırma sahasını meydana getirir. Bu sahayı ifade etmek içinse “coğrafi yeryüzü” terimini kullanmak yerinde olacaktır (Doğanay, 1997: 3).

2. 1. 1. Coğrafyanın Tanımı

Öngör (1975)'e göre bilimsel kimlik kazanması XIX. yy. a dayanan coğrafya; yeryüzünde meydana gelen doğal ve beşeri hadiseleri tasvir ederek, bu hadiselerin oluşum nedenlerini hakkında izahat sunan bir bilim dalıdır. Coğrafya, bu izahatları yaparken, hadiselerin yeryüzündeki dağılışı ve dağılışı sebeplerini de ortaya koymaya çalışır. Coğrafya terim anlamı olarak, Yunanca kökenlidir ve dünyayı tasvir etme manasına gelmektedir. Coğrafya, asırlarca hiç durmaksızın var olan ve gelişim gösteren bir ilim alanıdır (Öngör, 1975: 1).

İzbırak (1986) ise, Coğrafya Terimleri Sözlüğü'nde coğrafya ilmi için; tam manası ve türleriyle yeryüzüne dair hadiseleri tanıtmaya ve bu hadiseleri açıklamaya çalışan ilimdir, tanımlaması yapar. Coğrafya dünya üzerindeki herhangi bir yerde meydana gelen hadiselerin, o yer ile ne şekilde bir ilişki ve uyum gösterdiğini inceler. Coğrafya başka disiplinlerinde alanına giren çok çeşitli mevzuları kendine özgü yöntemler aracılığıyla coğrafyalaştırır (İzbırak, 1986: 61).

Doğanay (1997)'a göre coğrafya; coğrafi yeryüzü diye tanımlanan çevrede meydana gelen hadiselerin bu çevreyle olan alakalarını, bu hadiselerin dağılışı sistemini ve bu dağılışa ait sebepleri inceleyen bilim alanıdır (Doğanay, 1997: 1).

Pınar (2003)'a göre ise coğrafya: “insanın etkileyip- etkilendiği her türlü tabii ve beşeri olayları sebep- sonuç ve dağılışı ve karşılaştırma yönüyle inceleyip sentezleyerek sonuçlarını yine insana daha iyi bir hayat sağlamak amacıyla sunan bir bilimdir” (Pınar, 2003a: 2).

Türk Dil Kurumu'nun (TDK) Türkçe Sözlüğü (2005)'nde coğrafya; yeryüzünü doğal, iktisadi, beşerî, politik açılarından araştıran bir bilim alanı şeklinde tanımlanmıştır. Coğrafya, dünya üzerindeki herhangi bir yeryüzü kesitini, bir sahayı yahut bir ülkeyi ortaya çıkaran ve niteleyen doğal, iktisadi, beşeri ve politik gerçekliklerin bütünüdür (TDK, 2005: 373).

Gümüüşü (2006)'nün aktarımıyla Sanır (2000)'a göre coğrafya, çeşitli bilimlerden açısından da değerlendirilen yeryüzü emarelerinin mekâna, sebep ve neticeler

bakımından birbirine illiyeti, bunlarla arasında mevcut olan beraberlik ve uyumdur. Başka bir anlatımla coğrafya; yeryüzü işaretlerini, yeryüzünü inceleyen diğer bilimler gibi ayrı ayrı yahut grup şeklinde soyutlama yöntemiyle değil, yeryüzü ve birbiriyle olan sebep ve sonuç ilişkileri ile aralarındaki ahenk ve beraberlik açısından araştırır (Aktaran: Gümüşçü, 2006: 30).

Gümüşçü (2006)'ye göre dünyada kendiliğinden var olan bütün varlıklar doğal çevreyi; yeryüzünde var olan ve insanların etkinlikleri sonucu meydana gelmiş her şey de beşeri çevreyi oluşturmaktadır. O halde coğrafya; fiziki ve beşeri çevreye dair bağlantıları ya da başka bir ifade ile insan ve mekân etkileşiminden doğan her türlü hadiseyi inceleyen ve bu uğraşısını da kendisini diğer bilimlerden ayıran dağılış prensibi aracılığıyla yerine getiren bilim alanıdır (Gümüşçü, 2006: 33).

Atalay (2012)'a göre coğrafya; yeryüzü şekillerini, bu şekillerin meydana gelmesinde tesiri olan etmenleri ve yeryüzünde canlılara ait yaşamın meydana geldiği canlılar küresinin ve fiziki ortama dair alakaları ile bunların dağılışını araştırılan ilimdir, tanımlamasını ortaya koymuştur (Atalay, 2012: 1).

Akdemir (2015)'e göre ise coğrafya biliminin muhtevası, insan ve çevre arasında meydana gelen bağlantılardır. Coğrafya sadece insanı inceleyen ya da çevreyi inceleyen çeşitli bilimsel alanlardan ayrılır. Böylece coğrafya disiplini, ismine arazi kullanımı denilen ve diğer bilimlerin direk araştırma sahasına dâhil olmayan bir alanda bilimsel veri hazırlar ve teori meydana getirir. Coğrafya temel manada insan ile insanının bulunduğu çevre arasındaki alakaları inceleyen bilimdir (Akdemir, 2015: 3).

Coğrafya bilimi ile ilgili tanımlarının sayısını ve çeşidini artırmak mümkündür. Literatür taramalarında genel geçer bir coğrafya tanımına rastlamak pek olası değildir. Bu coğrafyanın doğası, gelişimi ve bugünü ile yakından ilgilidir. Daha önce de belirtildiği üzere coğrafyanın sınırlarının çok geniş olması ve disiplinin çeşitli kollara ayrılması üzerinde anlaşılacak bir coğrafya tanımını oldukça zorlaştırır. Esasen coğrafyacılar göre coğrafya tanımının değişmesi de, farklı görüşlerinde ortaya çıkmasını da doğal sayılabilecek bir durum olarak değerlendirmek mümkündür.

Coğrafya bilimine ait tanımlar irdelediğinde, bakış açılarında yer alan farklılıklar dikkati çekmektedir. Bununla birlikte bazı ortak noktalar coğrafyanın en azından ne olmadığı hakkında bilgi verecek niteliktedir. Basit bir taramada esasen kapsamlı ve kilit sayılabilecek bazı kavramlar ortaya çıkmaktadır. Örneğin yeryüzü, ortam, insan, ortam, etkileşim ve dağılış gibi anahtar kavramlar, kalıp bir coğrafya tanımının vazgeçilmez unsurlarıdır (Şekil 1). Elbette coğrafya tarihi içerisinde coğrafya tanımında büyük değişimler yaşanmıştır.

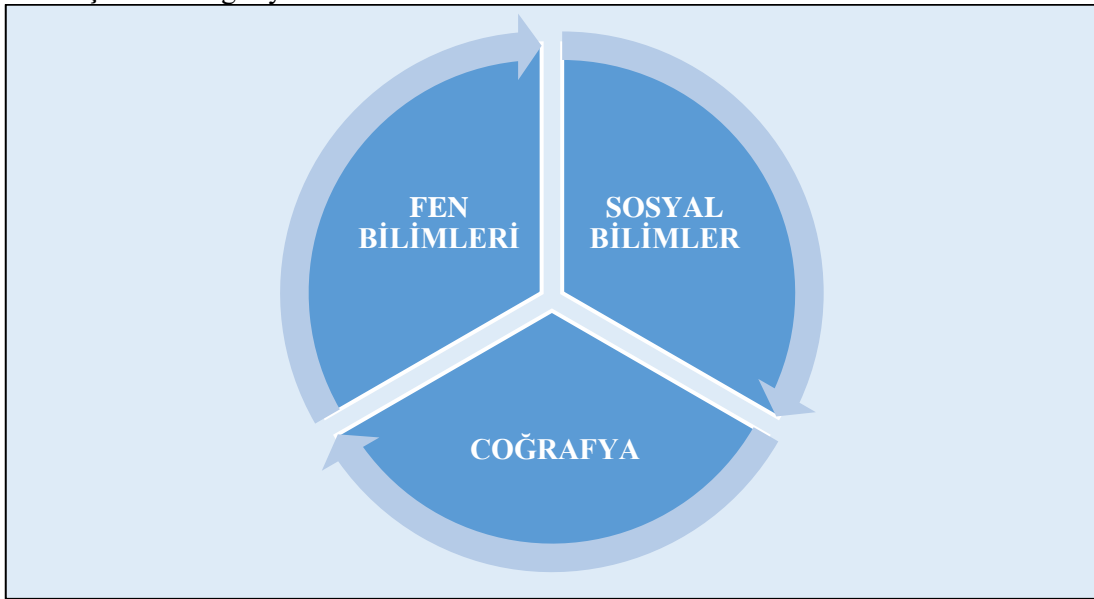
Şekil 1: Coğrafya Tanımlarında Kullanılan Bazı Ortak Kavramlar.

Coğrafya bir bilime evrilme sürecinde, bilimsel kümede sosyal bir bilim mi yoksa bir ortam bilimi mi olduğu sorusuna gelişimi doğrultusunda ilginç cevaplar vermiştir. Aslında bu sorunun cevaplanması coğrafyanın bilimler içindeki konumu hem de tanımı açısından farklı bir referans noktası oluşturur. Zira coğrafya, Eski Çağ'dan bu yana coğrafi yeryüzünü konusu yapmıştır. Bu ilk aşamada coğrafya hakkında ortam bilimidir, sonucuna varmamızı sağlar. İkinci aşama ise betimlenen coğrafi şartların, canlı hayatına etkisinin sorgulanmasıdır. Bu aşamayı daha da kuvvetlendirecek nokta daha önce değinildiği üzere XVIII. yy. dan sonra coğrafyanın ortam üzerindeki insan etkisini araştırmaya başlamasıdır. Bu noktadan hareketle

coğrafya için sosyal bir bilimdir, yorumunu yapmak mümkündür. Çünkü insan ve ortam ilişkisi bu disiplinin, artık özündedir. Bu hususlar coğrafyayı ilimler dünyasında farklı bir yere konumlandırır (Şekil 2). Coğrafya, doğal olarak iki bilimsel grubun da çeşitli dallarını kullanır. Ve bu dallara kaynaklık eder. Ayrıca bu kadar geniş bir alanda faaliyet gösteriyor olması coğrafya bilim alanının sentezci yönünün ortaya çıkmasına neden olur.

Şekil 2: Coğrafyanın Bilimsel Kümede Yeri.

Kaynak: Pınar, 2003a: 21.

Akengin (2015)'e göre her bilimsel disiplin önem taşıyor. Ama bilimsel sahnede coğrafyanın yeri net bir biçimde farklılık arz etmektedir. Zira coğrafya, sosyal bilim alanları ve fen bilimleri arasında önemli bir bağlantı noktasıdır. Coğrafya açısından bu kesişme durumu; yani belirtilen iki ana kolun arasında ve temas zemininde yer alıyor olması, coğrafyanın özel bir inceleme karakterini taşıması anlamını ifade etmektedir (Akengin, 2015: 20).

Örnek bir coğrafi olayı ele aldığımızda; bu olayı tam anlamıyla açıklığa kavuşturabilmemiz için pek çok sosyal bilim alanından veya fen bilimleri alanından yararlanmamız gerekecektir. Göç olgusu ya da iklim gibi konular, birçok bilimin ya da bilim dalının ortak konusudur. Coğrafya yukarıda da belirtildiği üzere bu konulara hem insan hem de mekân açısından yaklaşır. O halde coğrafya birçok bilimsel alandan yararlanacak, elde ettiği veriler ışığında genellemelere ulaşacaktır. Tam da bu noktada

ulaştığı sonuçlar, birçok bilim alanından toplanan ve coğrafyaya özgü, coğrafyacının elinde ruh bulan sentezler olacaktır. Modern coğrafyanın bu sentezleme gücü, onu diğer bilimlerin başvuracağı önemli bir alan haline getirecektir. Doğal olarak da coğrafya, bilimler sahasında özel bir yerde bulunacaktır. Coğrafya ve elbette ki coğrafyacı gözlemlediği, araştırdığı, bir neden- sonuç ilişkisine oturttuğu ve sentezlediği bütün coğrafi olayları yine insanın yararına kullanmak arzusundaır.

Pınar (2003)'a göre günümüzde hiçbir bilim dalı, olayları araştırırken sadece kendine ait verilerden yararlanmaz. Bu açıdan bilimler, birbiriyle ilişki içerisindedir. Bunun önemli faydası, bilimsel neticelerin doğru bir şekilde ortaya konmasında yatmaktadır. Coğrafyanın diğer bilimlerle kurduğu bağlantılar da iki husus dikkat çekmektedir. Bunlardan ilki, bütün bilim dallarının araştırma sahasının coğrafya ile ilintili olmasıdır. Zira coğrafyanın en ayırıcı özelliği, mekansallıktır. Öyle ki coğrafya hayatımızı devam ettirdiğimiz saha olduğundan, bütün bilimlerde zaten incelemelerini burada sürdürür. İkinci husus ise coğrafyanın coğrafi sentezi kurabilmesi için, diğer bilimlerin verilerine gereksinim duymasındır. Bu sebeplerden ötürü coğrafyanın diğer alanlarla çok sıkı olarak belirtilebilecek ilişkiler kurması olağandır (Pınar, 2003a: 21).

Akdemir (2015)'e göre coğrafya bilimi, yeryüzünün bütününde veya bir kısmında, insanın fiziki çevre ile olan ilişkisinin takipçisi, başka bir ifade ile gözlemcisidir. İnsanoğlu, fiziki çevreyi kendi yararına uygun bir şekilde değiştirmiş veya fiziki çevreye olumsuz olabilecek yapıda yeniden kurgulamıştır. Bütün bu etkinlikleri gözlemek, sebeplerini incelemek, kıyaslamak, dağılışı belirlemek ve gruplamak, sentezleme yapmak ve bilimsel modeller, kurallar meydana getirmek coğrafyacının mesuliyet sahasına girmektedir (Akdemir, 2015: 3).

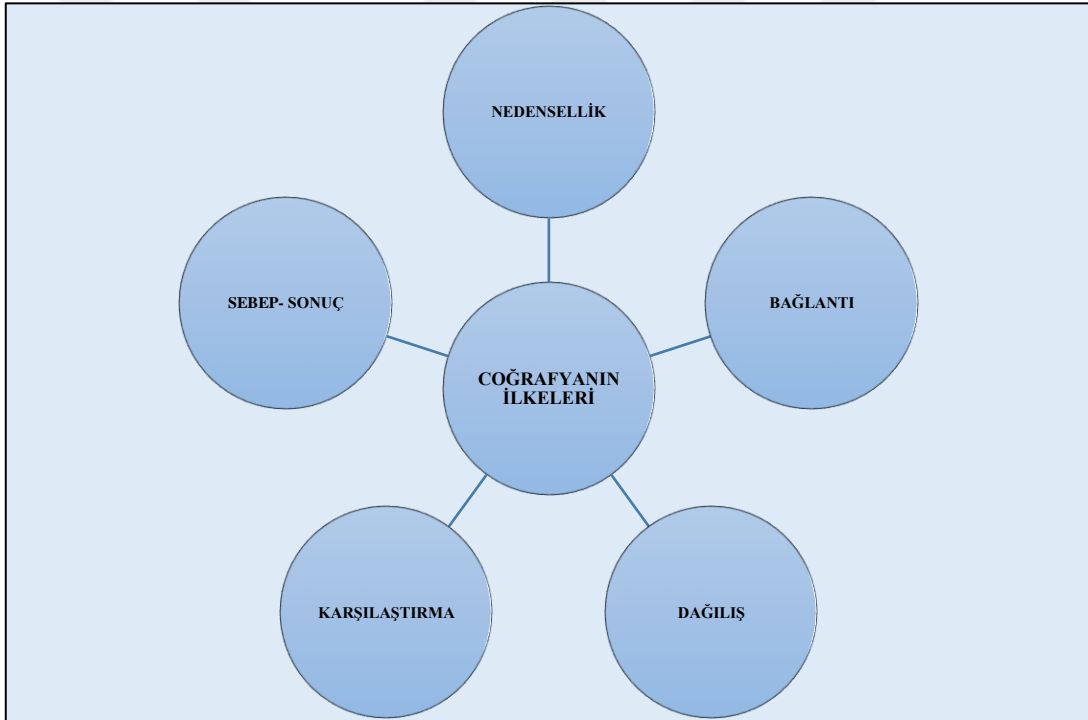
2. 1. 2. Coğrafyanın İlkeleri

Coğrafya disiplinini genel olarak insan ve mekân arasındaki bağlantıları, bu bağlantıların yarattığı ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel gerçekleri bütünleyici bir anlayışla inceleyen ve tespitleri neticesinde yaptığı sentezleri insanlığın faydasına sunan bir alan olarak tanımlanmaktadır. Coğrafya araştırmaları sürdürdüğü herhangi bir alanda, kullandığı ilkeler ve yöntemlerle çeşitli bilimsel alanlardan ayrılmaktadır.

Elbette bir bilim dalı diğerinden inceleme alanı ve inceleme alanını ele aldığı ilkeleri ile ayrılır. Bu araştırma ve incelemeler tabii ki rastgele değil birtakım ilke, metot ve düşünce tarzları ile idame ettirilir.

Bu noktada “coğrafi yeryüzü” araştırmalarında göz önünde tutulan bazı ilkeler incelenecektir. Coğrafya tanımlarında ve coğrafyacı yaklaşım tarzlarında öne çıkan bazı ilkeler şunlardır: Nedensellik, bağlantı, dağılış, karşılaştırma, bütünsellik ve mekânsallıktır (Şekil 3). İlkelerin sayısını artırmak mümkün olmakla birlikte, bazılarının aynı manada kullanıldıklarını ya da kısmen birbirlerini tamamladıklarını belirtmek mümkündür.

Şekil 3: Coğrafyanın İlkeleri.

Dağılış ilkesi, coğrafyanın diğer bilimsel disiplinlerden inceleme metodu olarak ayrılışını kesin olarak sağlayan ilkedir. Coğrafya ve coğrafyacılar için bu ilke, bir inceleme yöntemi olduğu kadar aynı zamanda diğer bilim alanlarından ayrışmanın sağlandığı bir bakış açısının da ifadesi olarak kabul edilmektedir. Dağılış ifadesi, coğrafya tanımlarında da sıkça kullanılmıştır. Tabii ki bir mekân ilmi olması nedeniyle coğrafya, inceleme sahasında meydana gelen tüm hadiselerde yer belirtme durumundadır.

Yer belirtme, sonraki süreçlerde ortaya çıkan hadiselerin sebeplerini belirlemek açısından bir başlangıç aşamasıdır. Dağılım, coğrafi yeryüzünde görülen herhangi bir coğrafi olayın başka yerlerde de görüldüğünün ifadesidir. Fiziki ya da beşeri açıdan coğrafi olayların bir yayılma düzeni söz konusudur. Esasen dağılım ilkesinde coğrafya, nerede sorusunun da bir anlamda cevabını arar. Örneğin sanayi sahalarının yayılışını yerelde ve dünya üzerinde ortaya koymak bu ilke ile ilgilidir.

Doğanay ve Sever (2016)'e göre, coğrafyanın esası dağılım ilkesine dayanmaktadır. Coğrafya biliminin inceleme evrenine giren her konu dağılım şekli ve yayılma sistemi açısından, ortaya konmaktadır. Dağılımın şekli ve yayılma sisteminin nedenlerinin ortaya konulması da ilkenin başka bir boyutunu meydana getirmektedir. Nerede sualı, coğrafya ilminde coğrafi yeryüzü süreçlerinin analizi için ilk aşamayı oluşturur ve konum şeklinde de belirtilebilir (Doğanay ve Sever, 2016: 47).

Akdemir (2015)'e göre ise coğrafyada hadiselerin sebep- sonuç alakaları ortaya konulurken betimleme yönteminin haricinde, diğer bilimlerden farklı olarak coğrafyayı özel bir disiplin haline çeviren dağılım prensibi kullanılmaktadır. Bunun gerçekleştirilmesi de haritalar vasıtasıyla imkânlı hale gelmektedir. Zaten bu sebepten dolayı çoğunlukla, harita ve coğrafya birbirini çağrıştıran kavramlar olarak insanlarda yer etmiştir. Günümüzde de kartoğrafya coğrafyanın önemli alt dallarından birisidir. Dağılımın iki unsurla izahı mümkündür. Bunlardan biri yayılma diğeri ise toplanmadır. Her ikisini belirtmek için, haritalamaya gereksinim duyulur (Akdemir, 2015: 11).

Gümüşçü (2006)'nın Özgüç ve Tümertekin (2002)'den aktarımına göre mekânı, coğrafi incelemelerin odağına yerleştiren günümüz coğrafya algılamasındaki en önemli öge, dağılımıdır. Dağılımı tatbik etmek için yatay, dikey, bazen de zamanda dağılımın ortaya koyulması lazım gelmektedir. Zira başka bir yol ile mekânı merkeze yerleştirmek pek de ihtimal dâhilinde değildir. Dağılım, coğrafyada her zaman en mühim mevzu olmuştur. Buna istinaden de haritacılık tekniği ortaya çıkmıştır. Her mekân sistemi, coğrafi yeryüzünde farklı bir lokasyona sahiptir. Herhangi bir hadiseyi değerlendirme konusu yaptığımızda lokasyonu haritada belirtirsek, dağılımı ortaya çıkarmış oluruz. Şüphesiz dağılımların değerlendirilmesinin, mekâna dair özelliklerin ortaya konmasında mühim bir rolü vardır (Aktaran: Gümüşçü, 2006: 33- 34).

Dağılım her ne kadar betimleme yoluyla yapılabilirse de, herhangi bir coğrafi olayın yayılışını gösterme de en nitelikli yol haritalamadır. Eski çağdan bu yana süregelen coğrafya izahlarında, harita ile coğrafyanın ayrılmaz ilişkisi hep vurgulanmıştır. Diğer yandan yayılma ve toplanma olarak ifade bulan dağılımlar yatay ve dikey açıdan değerlendirilir. Yatay dağılım, konumuna bağlı olarak coğrafi bir olayın değerlendirilmesidir. Örneğin tarım ürünlerinin yetiştirilme alanlarının coğrafi koordinatlara bağlı olarak dağılışı, yatay dağılım ile ilgilidir. Dikey dağılım ise yükselti eksenli dağılımın ifadesidir. Yine bu dağılımda da yukarıda ki örneği ele aldığımızda, herhangi bir tarım ürününün deniz seviyesinden kaç metre yüksekte yetişebileceği, dikey dağılımla alakalıdır. Öte yandan dağılım, zaman içinde dağılım yönünden de değerlendirilir. Bu noktada ise amaç, zaman içinde meydana gelen değişimi saptamaktır. Örneğin, Konya ilinin nüfus artışını belirlemek için senelere, yani zaman içinde dağılıma gereksinim duyulmaktadır.

Öztürk (2007)'e göre dağılım; mekânsal sistemlerin, süreçlerin ve dokuların ortaya konması bakımından önemlidir. Çünkü dağılımı belirlemek aynı zamanda benzer süreç ve dokulara sahip alanları da tespit etmek demektir. Bu da dağılım genellikle bir sistem dâhilinde gerçekleştiğini ya da bir sistem oluşturduğunu gösterir. Bu sayede belli olayların benzer ve farklı mekânlarda nasıl sonuçlar doğuracağı üzerinde tahminler geliştirmek ve bunun sonucunda planlamalar yapmak mümkündür (Öztürk, 2007: 29).

Sebepler ve sonuç ilişkisi de coğrafya açısından, tüm bilim dallarında olduğu gibi, önemli bir ilişki olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeryüzünde meydana gelen her coğrafi olayın sebepleri olduğu gibi bir de yarattığı sonuçları vardır. Coğrafi bakış açısı meydana gelen coğrafi olayın sebepler ve sonuçlarını analiz eder. Örneğin, küresel ısınma çağımızın en önemli sorunlarından biridir. Ama coğrafi açıdan bu olaya bakıldığında, küresel ısınmayı meydana getiren nedenleri ortaya koymadan ya da devamında bu olayın insanlık ve çevre açısından getirdiği sonuçları değerlendirmeden yapılacak yorumlar eksik ve geçersiz olacaktır. Bu anlamda coğrafya dağılımını tespit ettiği olayların elbette neden ve sonuçlarıyla da ilgilenmeyi kendi geleneği açısından bilimsel bir gereklilik olarak görür.

Humboldt ve Ritter'in modern coğrafyaya armağan ettiği ve en büyük katkılarından biri olarak kabul edebileceğimiz sebep ve sonuç prensibi, coğrafyacıları ve coğrafya araştırmacılarını pek çok soru sormaya yöneltir. Pek tabii diğer bilimlerinde kullandığı nerede, ne kadar, nasıl ve niçin soruları, coğrafi olayı aydınlatma maksadı ile kullanılır. Sonuçta varılan nokta, coğrafi bakış açısına uygun ve coğrafi bütünselliği sağlayacak özellikte olacaktır.

Pınar (2003)'a göre coğrafi çevrede ortaya çıkan hadiselerin hiçbiri nedensiz değildir. Her coğrafi hadise bir nedene dayanmakla birlikte beraberinde de birçok neticeyi de meydana getirmektedir. Herhangi bir coğrafi hadiseyi tek boyutlu olarak değerlendirmek, neden ve sonuçlarını tam olarak irdelememek, yapılacak yorumunun da kifayetsiz yönere sahip olacağının göstergesidir. Örneğin deprem hadisesi; örnek bir coğrafi hadise olarak analiz edildiğinde, depremi meydana getiren neden öncelikle ortaya koyulmalıdır. Pek tabii devamında depremin insan ve çevrede yarattığı tesirlerinin de ortaya konması gereklidir. İşte hadiselerin neden ve neticelerinin birlikte düşünülmesi ve bütüncül bir bakış açısı ile değerlendirilmesi gerekir. Hadise bu açıdan analiz edilirse coğrafi bakış açısına uygun olacaktır ve bu bakış açısı da coğrafya biliminin bir gereğini oluşturmaktadır (Pınar, 2003a: 6).

Baydil (2012)'e göre tüm bilimsel çalışmalarda olduğu gibi, coğrafya biliminde de incelenen olayların neden ve neticelerini ortaya koymak, ana hedeflerdendir. Bu hedefleri gerçekleştirmek adına “nerede?”, “ne zaman?”, “nasıl?”, “niçin?” ve benzeri suallere yanıt aramak, bulunan yanıtlarla, ilişkileri meydana getirerek değerlendirmek önemlidir (Baydil, 2012: 7).

Karşılaştırma ilkesi coğrafi yeryüzünde meydana gelen herhangi bir coğrafi olayın, başka bir yerde de görülmüş ise aralarındaki bağları ve farklılıkları ortaya koymak için kullanılan bir coğrafya ilkesidir. Benzer bir coğrafi olay yeryüzünün farklı alanlarında da meydana gelebilir. Bu ilkede maksat, bu olayın ortak ve farklı yönlerini ortaya çıkararak bir mukayese yapabilmektir.

Akdemir (2016)'e göre coğrafyaya dair incelemeler, genel ve bölgesel olarak iki biçimde yapılmaktadır. Coğrafya, hadiseleri değerlendirirken coğrafi hadise ve mekân

arasında çok boyutlu ilişkiler tesis eder. Bu durumun temel sebebi coğrafi hadiseler arasındaki ilişki benzerliğinin ya da farklılığının meydana çıkarılmasıdır. Bu sebeple coğrafi hadiseler birbiriyle kıyaslamalı olarak değerlendirilmektedir. Kendi çevresi dâhilinde aynı ve komşu coğrafi yerle farklı olan fiziki ve beşeri ortam nitelikleri bu biçimde belirlenir. Maksat coğrafi mekânların kıyaslanmasıdır (Akdemir, 2015: 12).

Bağlantı ilkesi coğrafi olayların karşılıklı etkileşimini ortaya çıkarmak için kullanılan bir ilkedir. Coğrafi yeryüzünde, coğrafi olay diye adlandırdığımız bütün olaylar, birçok örüntülemeye sahiptir. Bu noktada bu karmaşık olaylar silsilesinin aydınlatılması, meydana gelen olaylarda yaşanan ilişki ve bağların ortaya konmasında bu ilkenin önemi yadsınamaz. Bağlantı ilkesi coğrafi olaylar arasındaki karşılıklı ilişkiyi tespit etmek, betimlemek ve öneri getirmek amacıyla coğrafya araştırmalarında sıkça kullanılır.

Baydil (2012)'e göre; coğrafi yeryüzünde ortaya çıkan fiziki ve beşeri hadiseler arasında çok boyutlu, karşılıklı alakalar mevcuttur. Bağlantı ilkesi, hadiseler arasındaki bu karşılıklı alakayı tespit etmek ve izah etmek esasına dayanır. Bir hadisenin ortaya çıkmasında birden fazla ilişkinin var olduğu veya olabileceği gerçeğinin dikkate almak gereklidir. Tüm bu bağlantılar, türlü hadiselere coğrafi olma yönü ve iddiası sağlamaktadır (Baydil, 2012: 7).

Akdemir (2015)'e göre ise coğrafi anlayış; dağılım ilkesi ile ortaya konan hadiselerin yayılma ve toplanma düzenlerinin içerdiği ilişki ve bağın yorumlanması esasına dayanmaktadır. Hadiselerin ve mevzuların aralarındaki ilişki ve bağlardan, birbirlerine yaptıkları tesirlerden bağlantı ilkesi ortaya çıkmıştır. Başka bir ifade ile coğrafya bu ilkesi vasıtasıyla, mekândaki yayılma ve toplanma olarak ifade edilen dağılımlar arasında alaka kurmaya çalışmaktadır. Coğrafyada pek çok hadiseyi birbirinden ayırmak oldukça zordur. Çünkü birçok olay iç içe geçmiş bulunan neden-sonuç bağlantılarından meydana gelmektedir. Bu karmaşayı engellemek ve çözmek adına, olaylara dair bağları belirlemek önem arz etmektedir (Akdemir, 2015: 11- 12).

Nedensellik ilkesi de yine çok kullanılan ve sık sık başvurulmuş bir ilkedir. Bağlantı ilkesi ve nedensellik ilkesi genel olarak aynı anlamda kullanıldığı gibi, çoğu

kez de birbiriyle karıştırılmaktadır. Tüm bilimlerde olduğu gibi, coğrafyada olaylara “neden” sorusunu sorar. Tabii ki bilimsel anlayış bu soruya verdiği ya da vereceği yanıtı uygun gerekçeler arar.

Doğanay ve Sever (2016)’e göre bu prensibe kozaliti, illiyet gibi isimler de verilmektedir. Nedensellik ilkesi, coğrafyaya dair inceleme mevzusunu meydana getiren her türlü hadisenin sebeplerini irdeler, aynı sebeplerin aynı şartlar altında benzer neticeler vereceğini kabul eder (Doğanay ve Sever, 2016: 48).

Şahin (1998)’e göre nedensellik prensibi yalnızca coğrafyanın kullanım alanına girmemektedir. Bütün bilim dalları, araştırma konusuna uygun bir biçimde meşgul olduğu olayların sebepleri ortaya koymaya çalışır. Coğrafyanın kullandığı pek çok ilke, diğer bilim dalları tarafından da dikkate alınmaktadır. Coğrafyadaki düşünce ilkelerinin, sadece coğrafyaya ait olduğu ve bu sahipliğin coğrafyanın yerini özel kıldığı düşüncesi tartışma mevzu haline getirilmesi de doğru bir bakış açısı değildir. Coğrafya, yeryüzünü açıklarken diğer bilimlerin kullandığı prensipleri aynı anda kullanmaktadır. Coğrafya bu bütünsel bakış açısı ile bilimsel sahada farklı bir yere sahiptir (C. Şahin, 1998: 24).

2. 1. 3. Coğrafyanın Dalları

Daha önceki bölümlerde de değinildiği üzere coğrafyanın araştırma konusu ya da başka bir deyişle kendisine seçtiği inceleme alanı oldukça geniştir. XVIII. yy. dan sonra farklılaşan bilimsel metotlar ve anlayış, coğrafyaya modernleşme yolunu açarken aynı zamanda coğrafi uzmanlıklar kapısı da aralanmış oldu. Yani coğrafya, kendi içerisinden pek çok ilim alanını, uzmanlaşma ve tek bir alanda yoğunlaşma gerekçesiyle bünyesinden çıkardı. Burada belirtmek istenen nokta kesinkes bir ayrılıktan ziyade, çağın gereklerine uygun bir ilerleme durumudur. Bu aşamada coğrafyanın, zaten kendi inceleme alanındaki uğraşlarından vazgeçmiş olduğu söylenemez. Ama coğrafya ve coğrafyacı tanımları bir değişime uğramıştır. Sonuçta birtakım müstakil bilimler doğmuş ve bazı inceleme alanları, alt dallar oluşturmuştur. Coğrafya, sentezci yönü ve çok geniş araştırma sahası nedeniyle, kendinden ayrılan alanlarla ilişkisini günümüzde de devam ettirir. Zira coğrafi bakış açısı iddiası gereği

ve ilkeleri doğrultusunda; doğal ve beşeri olaylar ile bunların etkileşimini anlamak, yorumlamak ve insanlığın hizmetine sunmak durumundadır.

Jeoloji, bugün önemli bir ilim alanıdır. Coğrafya ortaya çıkışından itibaren, örneğin yerin yapısı ile ilgilenmiştir. Günümüzde bu konuyu derinlemesine jeoloji ilmi inceler. Elbette jeoloji, zaman içerisinde coğrafyanın içerisinde ayrılmış, yeni bir uzmanlık alanı olmuştur. Ama jeolojinin, coğrafya ile olan bağı kesmesi düşünülemez. Ve elbette ki coğrafya ve coğrafyacı da jeoloji verilerini kullanacaktır. Örnekte de anlatmaya çalıştığımız üzere, coğrafya içerisinde yüzlerce bilim dalı gelişmiştir. Bunun en önemli sebebi, coğrafyanın kendi araştırma sahasının oldukça geniş oluşudur. Araştırma sahasının bu denli geniş ve ayrıntılı olması coğrafyayı bölümlenme ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Tabii ki bölümlenme ve dallara ayırma konusunda da tam bir fikir birliğinin olduğunu söyleyemeyiz.

Gümüştü (2006)'ye göre diğer bilim alanlarında da geçerli olduğu gibi, coğrafyanın da bir bilim alanı olarak kendi içerisinde alt birimlere ayrılmadan incelenmesi ve öğretilmesi oldukça zordur. Günümüz dünyası değerlendirildiğinde hem bilimsel alanda hem de teknolojik ilerlemeler dâhilinde, çok hızlı bir şekilde oldukça iyi bir seviyeye geldiği ortadadır. Tüm bilim alanlarında, çalışmaları daha kolay hale getirmek adına ve uzmanlaşma yaratmak maksadı ile çeşitli alt dallar ortaya çıkmıştır. Eğitim açısından da, ilimlerin çeşitli alt dallar şeklinde bir yapıya kavuşmasının ortaya çıkardığı faydaları görmezden gelmek doğru değildir. Bu nedenlerden dolayı coğrafya da kendi içerisinde çeşitli dönüşümler ve değişimler yaşamaktadır, çeşitli alt dallar ve uzmanlaşma bölümleri meydana gelmektedir. Coğrafyacılara; mekânsal sistemlerin yorumlanması aşamasında, çeşitli doğal ve beşeri hadiselerin izah edilmesi ve tesiri olan öğelerin belirlenmesi adına, yan bilim alanları ile ilişki kurarlar. Bu durum coğrafyanın kendi içerisinde ayrımından ziyade, farklı ana dalların oluşumuna sebebiyet vermiştir (Gümüştü, 2006: 35).

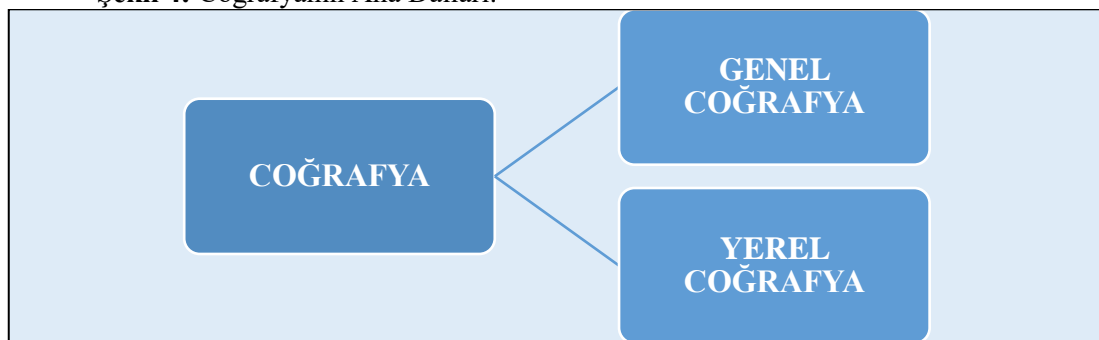
Akdemir (2015)'e göre herkesin üzerinde fikir birliği ettiği gibi, günümüz coğrafi yaklaşımların iki ana ögesi bulunmaktadır. Bu öğeler “mekân ve insan” olarak karşımıza çıkmaktadır. Başka bir ifade ile coğrafya esasen mekân ve insan ilişkisinin incelenmesi üstünden ilerlemektedir. Mekân ve insan kavramları aracılığıyla

coğrafyanın ana temelleri belirlenmiş olmaktadır. Coğrafya eğitiminde de bu ana temeller, iki ayrı sınıfa meydana getirilerek, ele alınmaktadır. Bu sınıflar fiziki ve beşeri coğrafyadır (Akdemir, 2015: 4).

Coğrafyacılar, kendilerini tanımlarken fiziki coğrafyacı, beşeri coğrafyacı gibi çeşitli ayrımlara başvururlar. Başka bir anlatım ile bu alanlarının, birinin diğerinden üstün olduğunu ya da birinin diğerine temel olduğunu savunanlar da vardır. Tüm bu görüşlere rağmen; tüm tartışmalarının ötesinde coğrafya, konu edindiği fiziki çevre ve o çevreyi etkileyip- etkilenen beşeri faktörlerinin toplamıdır. İkisini birbirinden ayırmak ya da birinin diğerinden daha kuvvetli olduğunu söylemek, bir anlamda coğrafi bakış açısı yönünden de sıkıntılar ortaya çıkarmaktadır. Aksini iddia etmek; mekân ve insan ilişkilerini irdeleyerek bilimsel sahada özel bir yer edinen coğrafya ilminin ruhuna da pek uygun olmasa gerektir. Zira coğrafi iddianın temel çıkış noktası, fiziki ve beşeri ortamı bir takım ilkeler doğrultusunda incelemek, ulaştığı sonuçları sentezlemek ve insanlığın yararına sunmaktır. Elbette coğrafya eğitiminde uzmanlık alanları vardır. Coğrafyacıların daha etkin oldukları uzmanlık alanları olması da oldukça olağan karşılanmalıdır. Fakat bir coğrafyacı bu alanlar arasında, muhakkak ki bağ ve ilişkiler kuracaktır.

Coğrafya, temel manada **genel** ve **yerel** coğrafya olarak iki ana başlığa sahiptir (Şekil 4). Genel coğrafya; fiziki coğrafya ile beşeri ve ekonomik coğrafyayı içine alır. Yerel coğrafya ise; genel coğrafyaya ait konu ve çalışmaların herhangi bir yere uygulanmasıdır. O halde bu ayrımı dikkate almakla birlikte, genel coğrafyanın alt dallarını oluşturan, fiziki, beşeri ve ekonomik coğrafya alanlarının irdelenmesi daha isabetlidir.

Şekil 4: Coğrafyanın Ana Dalları.

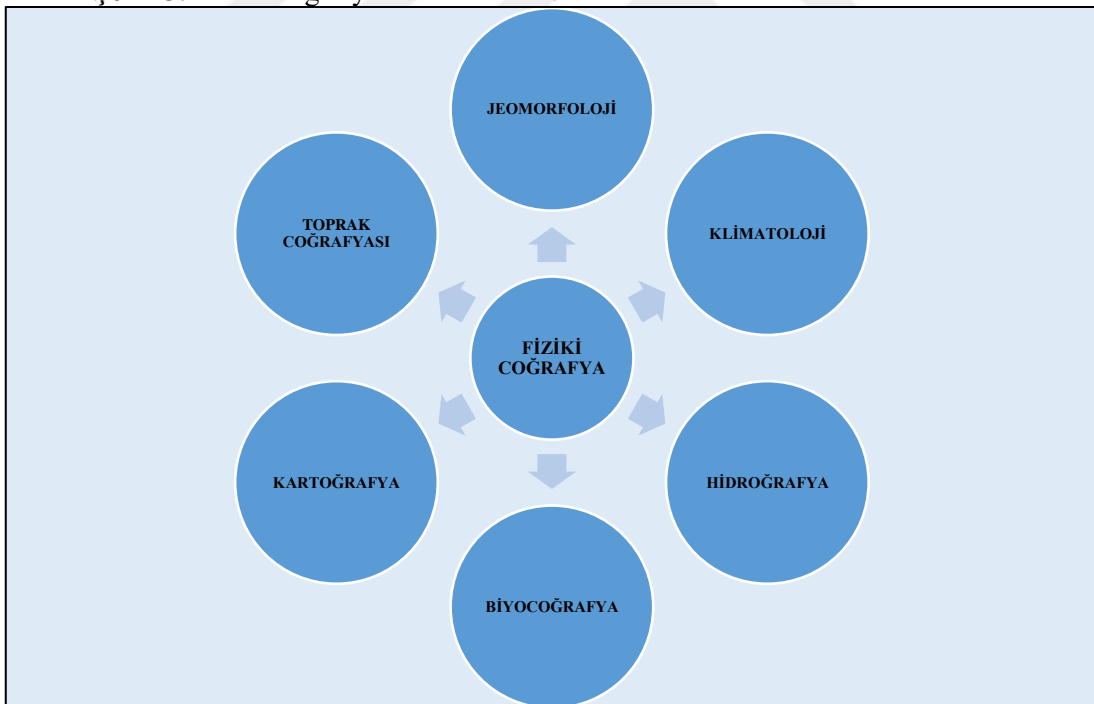

Öngör (1975)'e göre, genel coğrafyayı kendi içinde iki temel bölüme ayırmak mümkündür. Fiziki coğrafya, bu ana bölümlerden birini meydana getirir. Fiziki coğrafya; genel coğrafyanın fiziki ve hayati hadiseleri, çeşitlerine ve oluşum gösterdikleri yere göre inceleyen dalıdır (Öngör, 1975: 1).

İzıdırak (1986)'a göre, “ Yeryuvarlağının dışında, insan ve başka canlılar üzerine etki yapan doğal olayların doğuş, oluş ve sonuçlarıyla yeryüzündeki, ya da onun bir parçasındaki dağılışı araştırın, inceleyen coğrafya bölümüdür” (İzıdırak, 1986: 104-105).

Tabii, doğal gibi isimlerde alan fiziki coğrafya, en basit anlatımla fiziki çevreyi araştırır. Fiziki çevre, kendiliğinden var olan çevredir. Bu çevrede meydana gelen olaylar ise fiziki olaylar olarak isimlendirilir. Fiziki coğrafya çeşitli alt dallardan oluşur (Şekil 5).

Şekil 5: Fiziki Coğrafyanın Alt Dalları.

Jeomorfoloji, fiziki coğrafyanın önemli bir alanı olmakla beraber, taş kürede meydana gelen doğal olayları inceler. Yeryüzü şekilleri ve bu şekillerin oluşumuna neden olan faktörler, jeomorfolojinin başlıca inceleme alanıdır.

Klimatoloji, hava kürede meydana gelen doğal olayları inceler. İklim bilimi de denilen bu alanda, yeryüzünde meydana gelen iklimler ve bu iklimlerin oluşum şartları ortaya konur.

Hidroğrafya, su kürede meydana gelen doğal olayları inceler. Yer altı ve yerüstü su kaynaklarını inceleyen alandır. Göller, akarsular veya denizlerin dağılışı ile niteliklerini inceleyen, fiziki coğrafyanın alt dalıdır.

Biyocoğrafya, bitki ve hayvan toplulukları ile bunların dağılışını kendine konu eder. Canlıların coğrafyası da denilen bu alan, fitocoğrafya ve zoocoğrafya şeklinde iki kısma ayrılır.

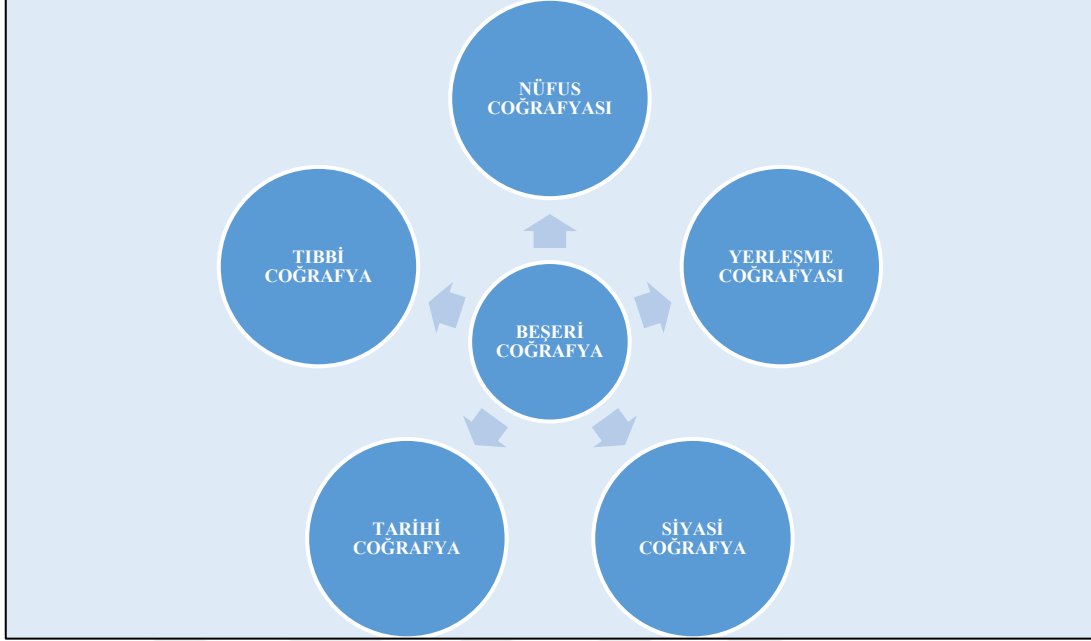
Kartoğrafya, harita ilmi anlamına gelir. Yeryüzünün tamamının ya da bir kısmının düzleme aktarılma noktasında haritalama tekniklerini inceleyen alandır.

Toprak coğrafyası ise toprakların oluşum ve yapıları ile dağılışlarını inceleyen alandır.

Sosyal coğrafya da denilen **beşeri coğrafya** ise, genel coğrafyanın diğer bölümüdür. Beşeri coğrafyanın odak noktasında, insan ve insanın fiziki çevrede yaşadığı süreçler vardır. İnsan, fiziki çevreden etkilendiği gibi bu çevreyi de değiştiren faaliyetlerde bulunur. Beşeri coğrafya çeşitli dallarıyla, insanın doğal çevreyle girdiği ilişkileri, bunların neden ve sonuçlarını inceler (Şekil 6). İnsanların yayılış ve dağılışları, sosyal anlamda kurduğu gruplar ve örgütlenmeler yine bu alanın başlıca araştırma konularıdır.

Özgüç ve Tümertekin (2004)'e göre, beşeri coğrafya çeşitli alt dallar halinde incelenmektedir. Beşeri coğrafyanın odak noktasını insan meydana getirdiğinden, bu genel coğrafya kolunun toplumsal ve kültürel coğrafya gibi değerlendirildiğini söylemek mümkündür. Fakat toplumsal coğrafyanın, insan topluluklarının faaliyetlerini ve kültürel coğrafyanın ise bu topluluklara ait kültürleri incelediğini belirtmek yerindedir. O yüzden de beşeri coğrafya; bu iki yaklaşımı da içine alan ve daha geniş olarak tarif edilebilecek bir içeriğe sahiptir (Özgüç ve Tümertekin, 2004: 39).

Şekil 6: Beşeri Coğrafyanın Alt Dalları.

Nüfus coğrafyası, yeryüzünde insan topluluklarının dağılışını, bu dağılışın neden ve sonuçları inceleyen beşeri coğrafyanın alt dalıdır. Nüfus değişimleri, nüfus özellikleri, nüfus sayımları ve nüfus politikaları; nüfus coğrafyasının başlıca konularını oluşturur.

Yerleşme coğrafyası, yerleşme olayının mekân ve insan açısından değerlendirildiği beşeri coğrafya alt dalıdır. Yerleşme tipleri, yerleşmeye etki eden faktörler ve yerleşme- doğal çevre ilişkisi gibi konular, yerleşme coğrafyası tarafından incelenir.

Siyasi coğrafya, coğrafi şartlar açısından devlet organizasyonlarının ve devletlerarası ilişkilerinin incelendiği beşeri coğrafya alt dalıdır. Coğrafi konum, mevki ve saha, uluslararası örgütlenmeler siyasi coğrafya tarafından incelenir.

Tarihi coğrafya; günümüz modern coğrafya tekniklerini kullanarak, geçmişte kalmış bir coğrafi mevzunun incelendiği beşeri coğrafya alt dalıdır. Tarihi coğrafya; mekân üzerinde geçmişten günümüze yaşanan değişimi, zaman ögesini de ön plana alarak değerlendirir.

Tıbbi coğrafya, dünyada sadece bazı alanlarda görülen tıbbi sıkıntılar ve o alanın coğrafi şartları arasındaki ilişkiyi inceleyen beşeri coğrafya alt dalıdır. Ayrıca çeşitli hastalıklar, kaplıca- ılıcalar ve şifalı bitkiler yine bu alanın bazı konularıdır.

İzbırak (1986)'a göre ekonomik coğrafya; iktisadi hadiselerin yeryüzünde dağılımını ve diğer coğrafi hadiselerle olan alakasını inceleyen bir coğrafya dalıdır. Mekân üzerinde insanların oluşturduğu işler ve yine insanların üzerinde buldukları mekândan faydalanma biçimleri, ekonomik coğrafya aracılığıyla incelenir (İzbırak, 1986: 116).

İktisadi coğrafya adıyla da anılan **ekonomik coğrafya**, genel coğrafyanın bir diğer alanıdır. Adından anlaşılacağı üzere, insanın mekân üzerinde yürütmekte olduğu ekonomik faaliyetler, bu alanın ana inceleme konusudur (Şekil 7). İnsanın yaşadığı çevre ile yürüttüğü ekonomik faaliyetler arasındaki bağlar ve ilişkilerin dağılımı; bu dağılımın neden ve sonuçları, bu alanın inceleme hususlarıdır.

Şekil 7: Ekonomik Coğrafyanın Alt Dalları.

Tarım coğrafyası, ziraat coğrafyası olarak da adlandırılır. Tarım ve tarımsal faaliyetler, tarıma etki eden faktörler, tarım türleri ve tarımın genel ekonomideki yeri gibi konuları inceleyen ekonomik coğrafya alt dalıdır.

Sanayi coğrafyası; ülke içerisinde gelişen sanayi dalları ve dağılışı, dünyadaki önemli sanayi sahaları ve dağılışı ile bu dağılışa etki eden faktörleri inceleyen ekonomik coğrafya alt dalıdır.

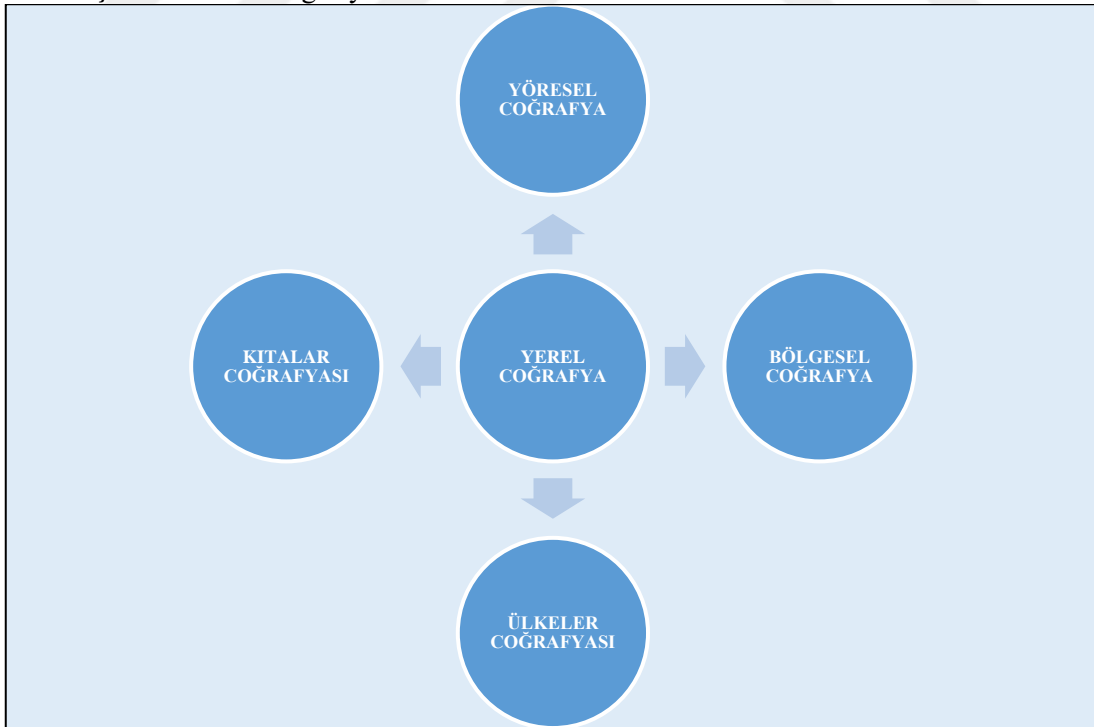
Ulaşım coğrafyası; ulaşım sistemleri ve dağılışı ile bu dağılışı etkileyen faktörleri inceleyen ekonomik coğrafya alt dalıdır.

Turizm coğrafyası, turizm faaliyetlerinin dağılışını ve ülke ekonomisinde turizmin yerini inceleyen ekonomik coğrafya alt dalıdır.

Enerji coğrafyası, enerji kaynakları ve bu kaynakların dağılışını inceleyen ekonomik coğrafya alt dalıdır.

Yerel coğrafya ise, yukarıda izah edilmeye çalışılan genel coğrafya alanlarının herhangi bir yere uygulanmasıdır (Şekil 8). Bu uygulama bir kıtaya, bir ülkeye, bir bölgeye ya da bir yöreye yönelik olabilmektedir. Uygulandığı alanlara göre çeşitli isimler alır.

Şekil 8: Yerel Coğrafyanın Alt Dalları.

Yöresel coğrafya, genel coğrafya konularının küçük bir alanda uygulanmasıdır. Aksaray'ın coğrafyası başlıklı bir çalışma, yöresel coğrafya örneği niteliği taşımaktadır.

Bölgesel coğrafya, adından da anlaşılacağı üzere genel coğrafya konularının bir bölge üzerinde uygulanmasıdır. İç Anadolu Bölgesi başlıklı bir çalışma da, bölgesel coğrafya örneğidir.

Ülkeler coğrafyası ise sadece bir ülkenin genel coğrafya konularının sınırlar dâhilinde incelenmesidir. Türkiye coğrafyası, ülkeler coğrafyası alanına bir örnek olarak verilebilir.

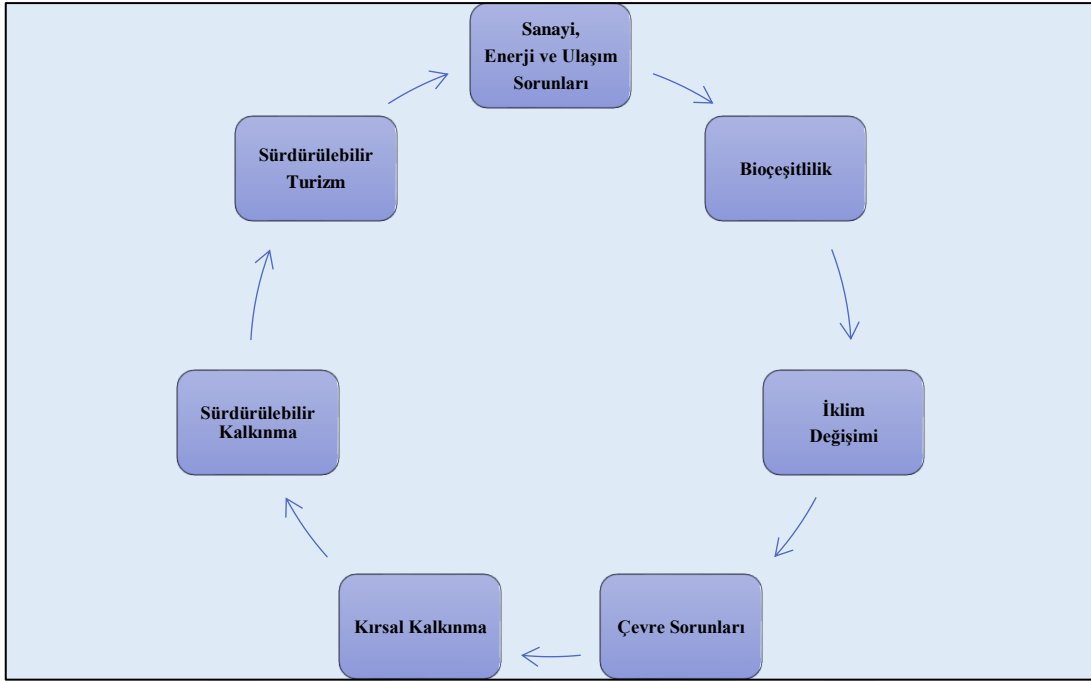
Kıtalar coğrafyası da bir kıta üzerinde genel coğrafya konularının uygulanmasıdır. Kıtalar coğrafyasına da örnek olarak, Asya coğrafyası verilebilir.

2. 2. Coğrafya Eğitimi

Coğrafyanın temelde insan ve doğal çevre ilişkileri ekseninde özetlenebilecek inceleme sahasında elde edilen sonuçlar ve kökeni çok eskiye dayanan coğrafi birikim bireylere eğitim yoluyla aktarılacaktır. Esasen eğitimin planlı bir süreç olduğu düşünüldüğünde, coğrafya biliminin sahasında olan her şey coğrafya eğitiminin de bir parçasını teşkil etmektedir.

Doğanay (2016)'a göre; fen bilimleri ve sosyal bilimlerle alakalı pek çok konuyu inceleyen coğrafya, zaman ilerledikçe önemi anlaşılan ve uygulama alanı geniş olan bir bilim dalıdır. Günlük yaşamımızı devam ettirmek adına bile, pek çok coğrafi bilgiye ihtiyaç duyarız. Coğrafya eğitimi, yaşadığımız mekânı daha sonra da yaşadığımız gezegeni anlamlandırmamızda önemli bir rol oynamaktadır. Çağımızda insanlığı etkisi altına alan pek çok hadise de coğrafya ile oldukça ilişkilidir (Şekil 10). Çağımızda insanlığı ilgilendiren neredeyse tüm konular, en detaylı ve doğru şekilde coğrafya eğitimi aracılığıyla öğretilir (Doğanay ve Sever, 2016: 64- 65).

Şekil 9: Coğrafya Eğitimi İle İlgili Konular.

Kaynak: Doğanay ve Sever, 2016: 65.

Günümüz sorunları değerlendirildiğinde coğrafya eğitiminin ne kadar önemli bir konuma sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Şekil 9’da belirtilen konular günümüz dünyasının gündemini oldukça yoğun bir şekilde meşgul etmektedir. Esasen bu konulara dair cevaplar ve izlenecek yollara dair veriler, coğrafi kapsamda mevcuttur. Başka bir anlatımla zaten “sorun” olarak nitelendirilen bu hususların, bir şekilde coğrafyayla ilişkileri belirgin durumdadır. Bu açıdan bakıldığında, coğrafya eğitiminin üstlendiği rol daha iyi anlaşılacaktır. Ayrıca coğrafya eğitimi, alanın genel bilimsel anlayışı ile birlikte belli başlı konularda hedef kitesine değer ve bilinç kazandırma sorumluluğunu da üstlenmiş bir durumdadır. Örneğin çevre eğitimi, bireylere yakın çevreyi tanımasını imkânı sunar. Çevresini tanıyan bireyler, onu korumada daha istekli olacaklardır. Bireyler açısından bir anlamda çevre duyarlılığı sağlanacaktır.

Akengin (2015)’e coğrafi okuryazarlık, esasen fiziki ve beşeri çevrenin anlaşılmasından sonra, normal hayat rutini içerisinde insanların kullanıp uygulayabileceği bilgiler bütünü olarak belirtilebilir. Coğrafi eğitimi ile edinilen coğrafi okuryazarlık, bireylerin içinde yaşadığı çevreyi ve dünyayı tüm

koşullarıyla anlayabilmesi için önemli bir vasıta olarak görülmektedir. Konunun ve dağılımın anlaşılması, doğal ve beşeri öğelerin tespiti ve bu tespite dayanan neticeler, coğrafi okuryazarlık açısından iki aşamayı meydana getirmektedir (Akengin, 2015: 19- 20).

Coğrafi bilgi ve uygulama günümüzde oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu yüzden birçok gelişmiş ülke; coğrafya eğitimini çağın gereklerine göre dizayn etmiş, her sahada coğrafya verilerini kullanmayı amaç edinmiştir. Gelişmiş ülkelerin ekonomik, siyasi ve kültürel noktalarda da bu yaklaşımların karşılığını aldıklarını söylemek mümkündür. Ülkemizde eğitim kademelerinin tümünde coğrafya bilimi ile ilgili izler vardır. Örneğin ilkokullarda verilen hayat bilgisi ve sosyal bilgiler dersinde, coğrafya merkezli kazanımlar söz konusudur. Yine ortaokullarda sosyal bilgiler derslerinin çeşitli ünitelerinde de coğrafya temaları vardır. Lisede coğrafya dersleri vasıtasıyla, tam manasıyla coğrafya öğretim programlarının uygulanması söz konusudur. Lisans noktasında ise coğrafya ve coğrafya öğretmenlikleri programları aracılığıyla, coğrafya eğitimi verilmektedir.

2. 3. Coğrafya Eğitiminin Amaçları

Genel manada tüm bilimler, insanlık yararına çalışmalarını sürdürür ve faaliyet sahasında tespit ettikleri bulguları insanlığın hizmetine sunar. Coğrafya bilimi de, bütünsel bir bakış açısı ile kendine konu edindiği coğrafi yeryüzü dediğimiz alandaki bulgu ve kazanımlarını insanlığın emrine sunar. Fakat daha önce belirtildiği üzere, coğrafyanın çalışma laboratuvarı zaten insanında etkin olduğu ve etkilendiği bir alanı kapsar. Bu yönüyle coğrafya, insanı yaşadığı sahada bir anlamda resmeder. Ve insana var olduğu bu sahada, tehditler, riskler ve planlamalar anlamında bir yaşayış tecrübesi ile birikim sunar.

Akengin (2015)'e göre her ülke coğrafya eğitimi ile ilgili aldığı kararları kendi gereksinim ve hedeflerine göre düzenler. Hedeflerine ulaşabilmek adına da çeşitli program ve müfredat belirleme tercihlerini gerçekleştirir. Fakat coğrafya eğitimi ve öğretimi oluşumunu kapsayan tüm süreçlerde, bazı benzer yönler ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan ele alındığında coğrafya eğitiminin amaçları herkesle alakalı, tüm insanlığa dairedir. Bireylerde farklı mekân ve insanlara dair ilgi uyandırma, farklı hayat şekilleri

ve kültürel oluşumlara saygılı bir anlayışa sahip olma ve doğal varlıkları koruma ile bunların kullanımını esnasında gereken itinayı gösterme, coğrafya eğitiminin temel amaçlarını meydana getirmektedir (Akengin, 2015: 25- 26).

Literatür taramalarında coğrafya ve coğrafya eğitimin amaçlarına bakıldığında genel eğilimlerin ve hassasiyetlerin söz konusu olduğu görülecektir. Önceki bölümlerde de coğrafi yeryüzü ve coğrafi olaylar kavramlarında da işlendiği ve belirtildiği üzere, büyük bir araştırma sahasının da birbiriyle bağlantılı birçok olayı anlayıp, araştırıp ve bunlardan sonuçlar çıkaran coğrafya; doğal olarak coğrafi yeryüzünde sentezlediği her gerçeği insan yaşamının daha iyi yönde gerçeklemesi için kullanılabilir hale getirecektir.

Pınar (2003)'a göre coğrafyanın en özel amacı, eğitimin maksadı da göz önüne alındığında öğrenci açısından hayatı tanıtmaktır. Takip eden süreçte ise, öğrencinin çevre ile ilişkilerini doğru bir yörüngeye oturtmaktır (Pınar, 2003a: 9).

2. 3. 1. Çevre ve Afet Eğitimi Açısından Amaçlar

Çevre eğitimi açısından coğrafya, ilk olarak içinde bulunduğumuz hayatı tanıtmak amacını taşır.

- Coğrafi yeryüzünde meydana gelen doğal olayları belirlemek,
- Coğrafi yeryüzünde meydana gelen beşeri olayları belirlemek,
- Coğrafi yeryüzünde doğal ortam ve insan ilişkisini belirlemek,
- İnsanın coğrafi yeryüzünde yaptığı olumsuzlukları ortaya koymak,
- Çevre sorunlarını nedenlerini belirlemek,
- İnsanın çevre sorunlarındaki rolünü ortaya koymak,
- İnsanın çevrede yarattığı tahribatı belirlemek,
- Ekolojik denge ve bu dengeyi bozan faktörleri tespit etmek,
- Yaşamsal çevrenin dışında meydana gelen olaylar ve olayların etkilerini belirlemek,

coğrafyanın çevresel noktada amaçlarıdır (Pınar, 2003a: 8- 9; C. Şahin, 2003: 25- 26). Bu amaçlar eğitim boyutundaki uygulamalarda, bireylerde çevre bilinci

oluşturmak asıl amacına doğru genişler. Bireylerin yaşadıkları çevreyi algılamaları, bu çevredeki etkileri/ etkilerini belirlemeleri ve günümüz şartları da göz önüne alındığında çevre sorunlarının çözümü noktasında bilinçlenmeleri esas amaçlardır.

Afet eğitimi noktasında da coğrafya, meydana gelen afetlerin tespiti ve afet ile meydana gelen zararların en aza indirilmesi gibi çeşitli amaçlar taşır.

- Afetlerin nedenlerinin ortaya konulması,
- Afetlerin yarattığı zararların minimize edilmesi,
- Afetlere karşı tedbirlerin alınması,
- Bireylere afet eğitimi verilmesi,
- Afetler açısından toplumun bilinçlendirilmesi,

coğrafyanın afet eğitimi açısından bazı amaçları da bu şekildedir (Pınar, 2003a: 8- 9; C. Şahin, 2003: 25- 26).

Eğitim boyutunda ise afetlerin meydana geliş nedenlerinin ve sonuçlarının bütüncül manada kavratılması, bireylerin afetlere karşı hazırlanması ve bilinçlendirilmesi genel amaçlar olarak değerlendirilebilir.

2. 3. 2. Ekonomik Gelişimin Sağlanması Açısından Amaçlar

Ekonomik faaliyetler noktasında da coğrafya, ekonomik faaliyetlerin dağılışını ve bu dağılıştta etkin olan coğrafi faktörlerin tespitini yapmak gibi amaçlar taşır.

- Ekonomik faaliyetlerin dağılışını belirlemek,
- Ekonomik faaliyetlerin dağılışını etkileyen faktörleri tespit etmek,
- Ülke bazında yer altı ve yer üstü potansiyeli belirlemek,
- Yer altı ve yer üstü potansiyelin en verimli şekilde kullanılmasını sağlamak,
- Tarıma dayalı faaliyetler ve bu faaliyetlerin ülke ekonomisindeki yerinin tespit edilmesi,
- Sanayi faaliyetlerin dağılışı ve bu faaliyetlerin ülke ekonomisindeki yerinin tespit edilmesi,

- Ulaşım faaliyetlerin dağılışı ve bu faaliyetlerin ülke ekonomisindeki yerinin tespit edilmesi,
- Turizm faaliyetlerin dağılışı ve bu faaliyetlerin ülke ekonomisindeki yerinin tespit edilmesi,
- Enerji faaliyetlerin dağılışı ve bu faaliyetlerin ülke ekonomisindeki yerinin tespit edilmesi,

coğrafyanın ekonomik faaliyetler açısından bazı amaçlarını meydana getirir (Pınar, 2003a: 8- 9; Şahin, 2003: 25- 26). Eğitim boyutunda ise bireylere ekonomik faaliyetlerin çeşitleri, değişimi ve ülke ekonomisi açısından öneminin kavratılması ve hissettirilmesi ana hedef olarak yansımıştır.

Planlama ve kaynakların kullanımı açısından coğrafya, temel olarak sürekli tükenen kaynakların düzgün kullanılması ve artan ihtiyaçlarının karşılanması açısından da planlamalar yapmayı amaçlar.

- Yer altı ve yer üstü kaynaklarının tespit edilmesi,
- Arazi kullanımı açısından planlama yapmak,
- Yerleşme açısından planlama yapmak,
- Nüfus açısından planlama yapmak,
- Sanayi açısından planlama yapmak,
- Ulaşım açısından planlama yapmak,
- Dünya nüfus artışının tespit edilmesi,
- Gelecekte belirecek tehditlerin öngörülmesi,
- Doğal kaynakların verimli kullanılması ile ilgili planlama yapmak,

coğrafyanın planlama ve kaynakların kullanımı açısından bazı amaçlarıdır (Pınar, 2003a: 8- 9; C. Şahin, 2003: 25- 26). Yine eğitim boyutunda bireylere; doğal kaynakların neler olduğu ve bu kaynakların sonsuz olmadığı hissettirilmesi ana amacı ortaya çıkar. Coğrafi bakış açısına uygun olarak, coğrafi yeryüzünde planlamalar yapma gereksinimi vardır. Artan nüfus ve ihtiyaçlar değerlendirildiğinde, kaynakları yönetmek ve planlamak önemli hale gelir. Coğrafya eğitimi, bu bilimin

senteze dayanan yönü dolayısıyla, coğrafi yeryüzünde elde ettiği verilerden hareketle gelecek adına planlamalar yapar.

2. 3. 3. Vatan Sevgisi ve Vatandaşlık Bilinci Oluşturma Açısından Amaçlar

Vatan sevgisi ve vatandaşlık kimliği oluşturma da coğrafya, bireylere içinde yaşadıkları vatanın en ince ayrıntıları ile tanıtılması ve sevdirmesi gibi amaçlar taşır.

- Bireylerin yakın çevrelerini tanınması,
- Bireylerin ülkelerini tanınması,
- Bireylerin diğer ülkeleri tanınması,
- Bireylerin ülkelerinin doğal özelliklerini tanınması,
- Bireylerin ülkelerindeki kültürel özellikleri tanınması,
- Bireylerin ülkelerinin coğrafi konum özelliklerini tanınması,
- Bireylerin ülkelerinin coğrafi konumlarından kaynaklı fırsat ve tehditleri anlayabilmesi,
- Bireylerin içinde bulunduğu coğrafyanın özelliklerini tanınması,

coğrafyanın vatan sevgisi kazandırmada temel amaçları olarak karşımıza çıkar (Pınar, 2003a: 8- 9; C. Şahin, 2003: 25- 26). Eğitim boyutunda da doğal ve beşeri varlıklarının bireylere tanıtılması, kültürel özelliklerin öğretilmesi ve korunması yönünde bakış açısı kazandırılması hedeflenir.

2. 3. 4. Yerleşme Tercihleri ve Sorunları Açısından Amaçlar

Yerleşme tercihleri ve sorunları açısından da coğrafya, şehirleşmenin hızının oldukça arttığı günümüzde, bu eğilimin nedenleri, getirileri ve sonuçlarının incelenmesi noktasında bazı amaçlar belirlemiştir.

- Göçlerin nedenlerinin tespiti,
- Göç hareketinin yayılma sahasının tespiti,
- Göçler ile meydana gelen sorunların tespiti,
- Çarpık kentleşmenin nedenlerinin belirlenmesi,
- Çarpık kentleşmenin sonuçlarının ortaya konulması,

- Şehirleşme sorunlarının ortadan kaldırılabilmesi için öneriler geliştirilmesi,

coğrafyanın yerleşme tercihleri ve sorunları açısından temel amaçlarını meydana getirir (Pınar, 2003a: 8- 9; C. Şahin, 2003: 25- 26). Eğitim boyutunda bireylere yerleşmenin coğrafi temelli nedenleri ve sonuçlarının hissettirilmesi, göç hareketlerinin neden ve sonuçlarının yine coğrafi bakış açısı ile yorumlatılması amaçlanır.

2. 3. 5. Küresel Sorunlara Dair Algı Yaratma Açısından Amaçlar

Dünya sorunları hakkında bilgi sahibi olmak için coğrafya, genel çerçevede bu sorunların belirlenmesi ve çözüm yolları aranması hususunda bazı amaçlara sahiptir.

- Çölleşme, kuraklık, iklim değişiklikleri ve küresel ısınma gibi bazı konularda neden ve sonuçların tespit edilmesi,
- Fakirlik, geri kalmışlık ve salgın hastalıklar gibi bazı konularda neden ve sonuçların tespit edilmesi,
- Sömürgecilik, küreselleşme ve demokratikleşme gibi bazı konularda neden ve sonuçların tespit edilmesi,
- Bütün insanlığı çeşitli açılardan ilgilendiren bu ve benzeri olaylarla ilgili farkındalık yaratılması,
- Tüm dünyayı ilgilendiren bu olaylarla ilgili çözüm önerileri getirilmesi,

coğrafyanın dünya sorunları hakkında bilgi sahibi olmak için ortaya koyduğu amaçlara yukarıda değinilmiştir (Pınar, 2003a: 8- 9; C. Şahin, 2003: 25- 26). Eğitim boyutunda bireylerin küresel ölçekte meydana gelen bazı olayları fark etmeleri, bu olayların nedenlerini ve sonuçlarını coğrafi bakış açısı ile değerlendirmeleri amaçlanır.

2. 4. Coğrafya Eğitiminin Önemi

Coğrafya eğitiminin en temel işlevi, bireylere ve öğrencilere yaşadıkları dünyaya uyum sağlamaları noktasında sağladığı yarardır. Başka bir anlatımla bireylerin/ öğrencilerin yaşadıkları mekânlar ile bağ kurmaları ve bağın olumlu olması doğrultusunda, coğrafya eğitiminin bir yaşam kılavuzu olabilme niteliğindedir.

Genel olarak eğitim- öğretim faaliyetlerinin en temel amaçlarından biri, öğrencileri/ bireyleri yaşadığı hayata hazırlamaktır. Doğal olarak da eğitim programlarının da genel hedefi, hazırlanan içeriklerin yaşama dair ve hayata hazırlayıcı bir iddia taşımasıdır. Coğrafya eğitimi de daha önce de belirtildiği üzere, bu noktada iddia ve hedefini bireylere yaşadığı dünyayı tanıtmak ve onunla olumlu bir bağ kurmasını sağlamak adına kurmuştur. Coğrafya tüm bakış açısı ve bileşenleriyle eğitimde kullanıldığında, tam bir yaşam kılavuzu haline gelir. Zira coğrafyayı, diğer bilimlerden ayıran ve farklı kılan en hassas nokta burasıdır. Yaşam kılavuzu derken de anlatılmak istenen, içselleştirildiğinde insan yaşamında ve pek tabii topluluklar açısından olumlu sonuçlar yaratma gücünün bulunmasıdır.

Şahin (2003)'e göre, insanın coğrafya öğrenimine gereksinimi doğuştan gelmektedir. Zira tüm insanlar, yeryüzündeki farklı alanları ve farklı kültürleri tanımak arzusunda. Bireyler yaşadıkları mekânı anlama ve çözümlene ihtiyacı duyarlar. Farklı bir anlatım tarzı ile ifade edilmek istenirse bu durum, bütün bireylerin coğrafyayı anlamak ve idrak etmek istemeleridir (C. Şahin, 2003: 29).

2. 4. 1. Mekân Kullanımı Açısından Önemi

Coğrafya geçmişten günümüze kadar mekân üzerinde çeşitli incelemelerde bulunmuştur. Mekân analizleri, mekân çeşitleri ve mekân gruplamaları çeşitli açılardan coğrafyacılar vasıtası ile incelenmiştir. Coğrafya tarihi içerisinde de mekâna yaklaşım ve mekân inceleme tarzları sürekli bir gelişim ve değişim göstermiştir. Günümüzde coğrafya eğitimi de mekân ile ilgili karmaşık ve çok katmanlı ilişkileri sorgulayan/ araştıran içerik modellerine sahiptir.

Öztürk (2007)'e göre, coğrafya eğitimi mekânın çok boyutlu özelliklerini ortaya koyarken hem fiziki çevrede hem de insan topluluklarına ait konuların neler olduğunu içermektedir. Ayrıca doğa ve insan etkileşimi ile bunun sonucunda oluşan dokuları da kapsar. Bu dokuların, nasıl bir ilişki sistemi meydana getirdiği ve ilişki denklemine uygun manada nasıl bir vatandaş yetiştirilmesi gerektiğini içermektedir (Öztürk, 2007: 42).

Coğrafya eğitiminin önemi, bu ilişkiler silsilesinin bireylere tanıtılması/ aktarılması aşamasında ortaya çıkmaktadır. Öğrencilere/ bireylere yaşadıkları mekânın bilgisini sunan, başka coğrafi mekânlarının da zamanla incelenmesi ve tanınması ile karşılaştırma imkânı veren coğrafya eğitimi, hedef kitlenin mekâna dair algı oluşturmalarını mümkün kılacaktır. Tanıdıkları ve inceledikleri mekân ile olumlu yönde bir bağ kuran öğrenciler, gelecekteki tercih ve hamlelerinde de coğrafi bakış açısına uygun davranışlar sergileyeceklerdir. Coğrafya eğitiminin ana eksenlerinden biri de, bireylerde bu potansiyeli ortaya çıkarabilme gücüdür.

Girgin (2001)'e göre yeryüzünün tamamına yayılmış, birbirinden farklı kültürlerin mekân kullanımı değişik şekillerde teşkilatlanmıştır. Bu kültürel örgütlenmelerin, mekânı anlamlandırma ve izah etme anlayışlarından kaynaklanan detaylar önemli kabul edilebilecek farklar yaratmaktadır. Dünyanın herhangi bir yerinde fiziki ya da sosyal ortamları anlayabilmenin ve çözümlemenin yolu coğrafya eğitimi aracılığıyla mekân kavramının iyi öğrenilmesine bağlıdır (Girgin, 2001: 132).

Akdemir (2015)'e göre coğrafya aslında “arazi” ilmidir. İnsanın yeryüzündeki tüm hareketleri mekânsal açıdan coğrafya ilmi ile incelenir. Coğrafya, insanı odak noktasına yerleştirirken, insana mekânsal açıdan bakma lüzumu taşır. Coğrafyacılar göre mekân, olayların mekânsal karşılıklılığı ile mekânsal sistemlerin analizi şeklinde anlamlandırılmaktadır. Coğrafya mekânsallık ilkesini kullandığında, mekânsal şeklin meydana gelme sistemi ve etkinlikler için olası mekân arayışı ihtiyacına da cevap verir (Akdemir, 2015: 10).

Öztürk (2007)'ün Graves (1997)'ten aktarımına göre coğrafya eğitimi vasıtası ile öğretmenler, bireylerin mekâna dair algı ve uygulamalarını geliştirmektedir. Ayrıca öğrencilerin iktisadi ve beşeri faaliyet ya da sorunların mekânsal niteliklerinin ve katmanlarının analizini yapmalarını mümkün kılmaktadır. Ve öğrencilerin çevresel hassasiyetler hakkında eğiterek, bilinçlerinde çevre etiği yaratmaktadırlar (Öztürk, 2007: 35).

Modern coğrafi anlayış ve coğrafya eğitimi, bireylerin yaşadığı mekânı tanımasından ibaret değildir. Pek tabii bir mekânın fiziki, sosyal, kültürel ve ekonomik

bileşenleri vardır. Coğrafya eğitimi; derin manada bu bileşenlerin “coğrafi bakış açısı” ile araştırılması iddiasına sahiptir. Mekân algısının olumlu oluşu, bireylerin yaşadıkları mekânı sahiplenmelerine ve o mekânla ilgili sorumluluk bilinci geliştirmelerine neden olur. Bu durum insanın doğa ile kurduğu ilişkinin ilk ve en önemli adımıdır. Bu adımı doğayı koruma ve çevre bilinci takip edecektir.

2. 4. 2. Çevre ve Afet Eğitimi Açısından Önemi

Akengin (2015)’e göre, coğrafya çevre ile yakından alakalıdır. Dünyada her an insanların sayısı artış göstermektedir. Sürekli artış gösteren nüfusun gereksinimlerinin karşılandığı ve bununla ilintili olarak gerekli hizmetin sağlanması mekân üzerinde mümkündür. Süreklilik arz eden nüfus artışına rağmen, yeryüzünde insanların kullanabileceği alan yeterli değildir. Pek tabii mekânda yaşanan bu hızlı artış, mekân kullanımının planlı bir şekilde yapılması ihtiyacını doğurmaktadır (Akengin, 2015: 21).

Bu vurguların günümüz dünyasında ne kadar önemli bir yere sahip olduğu aşikârdır. Sürekli artan nüfus, kuraklık, iklim değişimleri ve kaynakların hızla tükenmesi gibi coğrafi temelli olaylar medya organlarının gündemlerinde sürekli yer almaktadır. O halde günümüz insanı, hiç olmadığı kadar çevresel ve mekânsal sorunlar ile bu sorunların çözümü durumu ile karşı karşıyadırlar.

Güngördü ve Önal (2008)’a göre coğrafyanın araştırma evreninde yer alan önemli hususlardan birisi de doğa ve insan arasındaki etkileşim ve bu etkileşimin meydana getirdiği neticelerdir. Hızla tükenen ve yenilenme imkânı olmayan doğal kaynakların, sürekli artan nüfusun ihtiyaçları karşılamakta yetersiz kalacağı düşünüldüğünde ve bu kaynakların kullanımında dikkatli olunması gerektiği hususunu kavratmak coğrafya eğitimin sorumlulukları arasında yer alır. Çevresel sorunların nasıl meydana geldiği, bunların insan hayatında yarattığı etkiler ve sorunlara dair çözüm yollarının geliştirilmesine yönelik bilinç kazandırma eylemi, coğrafya eğitimin temel gayelerinden birini meydana getirir (Güngördü ve Önal, 2008: 62).

Doğal kaynakların sınırlı olduğu, bu sınırlı kaynakların bütün insanlığın ortak malı olduğu ve bunların savurgan kullanılmaması gerektiğinin kavratılması

coğrafyanın ve coğrafyacıların görevleri arasında gelmektedir. Çevre kirliliğinin nasıl oluştuğunu, bunların insanlara etkilerini ve bu durumun ortadan kaldırılmasının gerekliliğinin öğretilmesi ve bu amaca yönelik gerekli bilincin verilmesi yine coğrafya öğretiminin temel amaçlarından birisini oluşturmaktadır.

Şahin (2003)'e göre, “çevre” mevzusu ile alakalı derinlemesine bilgi ve tecrübe coğrafya dersi ile kazanılmaktadır. Zira doğal çevredeki tüm unsurlar ile insanlar arasındaki ilişkiler coğrafyanın araştırma alanını meydana getirmektedir. Yine çevrenin fiziki ve sosyal unsurları da coğrafya derslerinde öğretilmektedir. Hulasa coğrafya eğitimi, bireylere çevre ile ilgili farkındalık ve bilinç kazandırmaktadır (C. Şahin, 2003: 28).

Kaya (2013)'e göre iyi bir düzeyde coğrafya eğitimi alan bireyler coğrafi yeryüzünde doğal ve beşeri etkenlerin bir bütünü meydana getirdiğinin farkındadır. Bu etkenlerin, aralarında sıkı bir ilişkinin var olduğunu ve yapısal anlamda birinde ortaya çıkan sorunun diğerlerine de tesir edeceğini bilir. Bu nedenle sistemsal açıdan dengelerin sağlıklı bir şekilde devamın sağlanmasının ve günümüzde yaşanan çeşitli sorunların gelecekte de varlığını artırarak süreceğinin farkındadır. Coğrafya eğitimi kültürel değerlerine sahip çıkan, doğal, beşeri ve tarihi güzelliklerini koruyabilen, çevre bilinci gelişmiş bireyler yetiştirir (Kaya, 2013: 29).

Akengin (2015)'e göre coğrafyanın sahip olduğu kapsam, yeni kuşakların yaşadıkları çevre ile ilgili merak duygusunu harekete geçirecek niteliktedir. Yakın çevresini tanıyan ve bu çevrede meydana gelen olayları coğrafi bakış açısı ile yorumlayabilen bireyler, yeryüzünün başka yerlerinde meydana gelen olayları da kıyas edebilme imkânına kavuşacaktır. Coğrafya dersleri aracılığıyla bireyler, yeryüzündeki doğal varlıkları tanırlar ve bu varlıkların korunmasına dair bilinç edinirler (2015: 21).

Coğrafya eğitimi doğal, beşeri ve tarihi eserlere değer veren ve bu eserleri koruyan bireyler yetişmesinde önemli rol oynar. Bireyler çevrelerindeki doğal varlıkları tanıdığında, bu güzelliklerin farkına vardıklarında ve bunların büyük bir

hızla yok olduğunu fark ettiklerinde bilinçlenerek doğal ve beşeri varlıklar ile ilgili farkındalık sahibi olurlar.

Akinoğlu (2006)'na göre ülke içerisindeki doğal ya da beşeri herhangi bir esere bir zarar verildiğinde bunun gelecek kuşaklar için kaygı verici bir durum olduğunu anlamak gerekmektedir. Coğrafya eğitimi tam anlamıyla öğrencilerin doğal ve beşeri eserleri tanıdığı, çevresel konularda bilinçlendiği bir temele sahiptir. Çevre bilincinin öğrencilerde var edilmesi, coğrafya eğitiminin doğal bir görevi olarak kabul edilebilir (Akinoğlu, 2006: 28).

Değerliyurt ve Erkal (2009)'a göre insanlık tarihinin her döneminde afetlere rastlanır. Ulaşılabilen en eski kaynaklarda dahi, yeryüzünün çeşitli yerlerindeki afetlerle ilgili kayıtlara ulaşmak mümkündür. Elbette bu durumu yaratan neden, afetlerde binlerce insanın hayatını kaybetmesidir. Geçmişte afetlerin gerçekleştiği sahalarda meydana gelen gelişmeler günümüzde de aynı hadiseler şeklinde oluşmaktadır. Fakat afetler sonuçlar açısından değerlendirildiğinde yeryüzünün her yerinde aynı neticeleri vermemektedir. Buradaki başat unsur bireylerin afetlerin sonuçlarından çıkardıkları ders ve afetlerle mücadele yöntemleridir (Değerliyurt ve Erkal, 2009: 147).

Değirmenci ve İlter (2013)'e göre afetlerin anlamlandırılabilmesi, korunma yöntemleri, alınması gereken tedbirler, farkındalık, insan çevre etkileşimi ve insanın çevreye ait yükümlülükleri, sınırların bilincinde olan çevresiyle bütünleşebilen insanların eğitilmesinde coğrafya eğitiminin kritik bir rolü vardır. İnsan topluluklarının daha mutlu ve huzurlu bir dünyada yaşamaya devam etmesi, gelecek kuşaklar için yaşanabilir bir dünyanın temini noktasında coğrafya eğitimcilerine önemli sorumluluk düşmektedir (Değerirmenci ve İlter, 2013: 300).

Sipahioğlu (2003)'na göre fiziki hadiselerin, fiziki ve bazen de insan etkisi gibi nedenlerle tehlike arz eden seviyelere ulaşan afetler, tarihin her döneminde büyük miktarda insan ve mal kaybına neden olmuştur. Afetlerin, insanı ve insan topluluklarını sosyal ve iktisadi açılarından büyük etkilere maruz bıraktığı bilinmektedir.

Doğal afetler, atmosfer, yer ve biyolojik temelli olarak tasnif edilmektedir (Sipahioğlu, 2003: 97).

Afetlerin sebeplerinin ortaya konması, etki şiddetlerinin azaltılması ve gerekli önlemlerin alınması coğrafyanın kapsamı dâhilindedir. Coğrafya, coğrafi yeryüzünde meydana gelen olayları inceler. Afet türleri de dikkate alındığında, coğrafyanın çeşitli dallarıyla zaten taşküre, su küre ve hava küre de meydana gelen olayları incelediğini söylemek mümkündür. O halde coğrafya pek tabii afetlerin oluşumuna neden olan fiziki olayları, bunların dağılımlarını ve afetlerin insan ile insan topluluklarında meydana getirdiği etkileri incelemektedir.

Hava küre, su küre ve taş küre birbirinden ayrı ama karşılıklı bağlantıları olan doğal sistemlerdir. Bu yapıların kendileri ile yapı unsurları arasındaki bağlantıları analiz etmeden fiziki olayları açıklamak ve bunların yaratacağı neticeleri ortaya koymak olası değildir. Zira afete sebep olan fiziki olayın kesinlikle bütün yapılarla meydana geldiği küre içinde fiziki ve insani hadiselerle bağı vardır. Sonuç itibariyle afetler konusunda bütüncül bir bakış açısı gereklidir. Bu bakış açısı ise, yukarıda bahsi geçen üç küreyi de inceleyen tek bilim dalı coğrafya ile mümkündür (Sipahioğlu, 2003: 98).

Kaya (2013)'ya göre iyi bir düzeyde coğrafya eğitimi almış olan insanlar, ansızın meydana gelen doğal afetlerin önceden tahmin edilemeyeceğinin farkındadır. Zaten bu konuda önemli olan husus, afetlere karşı tedbirlerin alınmasıdır. Böylece insan kaybı ve ekonomik zararlar minimize edilebilir. Gelişmiş ve gelişmemiş ülkeler doğal afetler açısından karşılaştırıldığında, gelişmemiş ülkelerde insan kayıplarının ve ekonomik zararların daha fazla olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu farkı yaratan esas, gelişmiş ülkelerin coğrafyayı tam anlamıyla etkin olarak kullanmaları ve coğrafya eğitimi vasıtası ile bireylerde afetlere karşı bilinç oluşturmalarıdır (Kaya, 2013: 30).

Değerliyurt ve Erkal (2009)'a göre, insanlarda afet bilinci meydana getirilmelidir. Afet bilinci kazandırma eylemi toplumun her kesimine yönelik olmalıdır. Bireylere teorik yaklaşım ve metotlarla değil hayata yakın uygulamalarla özel olarak afet eğitimi imkânı sunulmalıdır. Afetler hususunda meydana getirilecek

milli bilinç, ilk kademe eğitim kurumları öğrencilerden başlanarak toplumsal manada tüm kesimlere hitap edecek şekilde kurgulanarak, verilmelidir. Çünkü afetlerden korkmak, afetlerin meydana getirdiği yıkımı ortadan kaldırmaya yeterli değildir (Değerliyurt ve Erkal, 2009: 163).

Değirmenci ve İlter (2013)'e göre Türkiye'de doğal afetlerin birçoğu yaşanmaktadır. O yüzden doğal afetler konusuna ciddiyetle yaklaşılması gerekmektedir. Devletin tüm organları ile ciddi bir planlama ve eğitim süreci tasarlaması önemli bir zorunluluktur. Özellikle eğitim noktasında ilk kademelerden itibaren afet bilinci kazandırmaya yönelik tedbirler alınmalıdır. Bununla birlikte afetler konusun en yoğun ve verimli bir şekilde işleneceği ders coğrafya olacağından, coğrafya öğretim programları afet bilinci kazandırma açısından yeniden tasarlanmalıdır (Değirmenci ve İlter, 2013: 300).

Coğrafya eğitimin olmadığı bir eğitim programı tasarlamak, ya da herhangi bir eğitim programında coğrafya etkisini azaltmak insan ve insan toplulukların yaşadıkları dünya ile bağlarını koparmak anlamına gelmektedir. Coğrafya eğitimin en temel noktası ve önemi insanlar için bir yaşam kılavuzu olabilme gücüdür. İnsanların içinde buldukları coğrafi yeryüzünü tanımaları, buradaki işleyiş düzenini fark etmeleri ve bu düzene uyum sağlamaları coğrafya eğitimi ile mümkün olabilecektir.

2. 4. 3. Ekonomik Gelişimin Sağlanması Açısından Önemi

Coğrafya eğitiminin, önemini vurgulayan bir diğer nokta ise ekonomik faaliyetlerin de coğrafi kapsamda yer almasıdır. Bireylerin doğal ortamda yer alan kaynakları tespit etmeleri, amaca uygun manada kullanmaları ve ihtiyaca göre planlama yapmaları, coğrafya eğitimi ile mümkündür.

Akengin (2015)'e göre coğrafya eğitimi önemli hale getiren bir diğer husus, iktisadi etkinliklerle ilgili olmasıdır. Coğrafi durum ve iktisadi faaliyetler arasında güçlü bir ilgi vardır. Doğal kaynaklar, lokasyon, ulaşım imkânları, teknolojik seviye, sanayileşme gücü ve enerji ihtiyacı ve diğer birçok coğrafi etken, bir ülkenin ve bölgenin ekonomisinin gidişatı üzerinde etkilidir (Akengin, 2015: 20).

Bir ülkenin ya da bölgenin ekonomik gelişimi, coğrafi şartlarının iyi analizine bağlıdır. Coğrafi özellik ve şartların iyi incelenmesi hem bireylere hem de ülkelere yatırım ve planlamalar açısından önemli bir fırsat tanıyacaktır. Coğrafya eğitimi bir anlamda bireylere dolayısıyla da ülkelere iktisadi gelişim açısından göz ardı edilemez yararlar sağlamaktadır. Gelecek adına yapılacak bütün ekonomik planlamalar ve yatırımlar coğrafi şartlara göre yapılmaktadır.

Temelinde coğrafi özelliklerin bulunduğu yatırım ve kalkınma planları ile ekonomik faaliyetlerin, coğrafya eğitimini bu açıdan da daha önemli bir hale getirdiği de söylenebilir. Esasen bireylerin ve öğrencilerin, bölge ve ülkelerindeki kaynaklar ve imkânlardan haberdar olmaları, aldıkları coğrafya eğitimi gereği yatırım ve planlamalarda etkin bir mevkide yer almaları ülke çıkarları açısından da önemli bir kazanım olarak dikkati çekmektedir.

Girgin (2001)'e göre coğrafya eğitimi, ekonomik yaşamak için önemli bir anahtardır. Coğrafyanın, ekonomik parametreleri tayin etmede önemli bir gücü vardır. Coğrafya kazanımların yer aldığı ilk kademe eğitim süreçlerinden itibaren özellikle, ortaöğretim kademesine hazırlık teşkil edecek şekilde ekonomik coğrafya konuları işlenmelidir. Gelecekte sorun ve önem arz edeceği bilinen enerji ve sanayi gibi konuların öğretim programlarında ağırlığı artırılmalıdır. Zira ekonomik gelişmenin sağlanabilmesi, mekân niteliklerinin ortaya çıkarılması ve doğal kaynaklarının tespit edilmesi ile yakından alakalıdır (Girgin, 2001: 137- 138).

Şahin (2003) ise, devletlerin kalkınma hamlelerini planlamalar doğrultusunda yaptığını belirtmiştir. Fiziksel ve beşeri planlar, coğrafya temel alınarak hazırlanmaktadır. Zaten coğrafi şartların göz ardı edildiği ya da dikkate alınmadığı kalkınma planları çok geçmeden başarısızlıkla sonuçlanacaktır (C. Şahin, 2003: 27).

2. 4. 4. Vatan Sevgisi ve Vatandaşlık Bilinci Oluşturma Açısından Önemi

Akengin (2015)'e göre Coğrafya eğitimi, bireylerin yaşadığı dünyayı anlamlandırılmalarını sağlar. Ayrıca öğrencilerin küresel olayları coğrafi açıdan değerlendirmesine yardım eder. En önemlisi coğrafya yurttaşlıkla alakalıdır ve yurttaşlık bilincinin gelişmesinde önemli bir gücü vardır (Akengin, 2015: 20).

Şahin (2013) ise coğrafya öğretimi, yakından uzağa gerçekleşen bir akışla insanların yaşadığı dünyayı tanımalarına yardımcı olur. Bireyler öncelikle yaşadıkları çevre ile içinde buldukları bölgeyi daha sonra da vatanlarını ve dünyayı, tüm doğal varlık ve beşeri eserler açısından coğrafya eğitimi sayesinde öğrenir. Bu edinim ve tecrübelerden sonra bireyler, vatanlarının özelliklerini daha iyi tanırlar. Bu durum bir anlamda vatan ve vatanın çeşitli bölge- bölümlerinde yaşayan insanlarla bağ kurmanın önemli bir adımıdır. Bireylerde var olan vatan sevgisinin işlenmesi ve pekişmesi coğrafya eğitimi ile sağlanabilir (C. Şahin, 2003: 27).

Doğanay ve Sever (2016)'e göre coğrafya eğitimi almak, dünyayı farklı açıdan değerlendirmek anlamına gelmektedir. Coğrafyanın siyasal önemi, göz ardı edilemeyecek değerdedir. Yöneticilere rehberlik etmesi ve elbette ulusal kültürün merkezi olması açısından coğrafya ilmi oldukça farklı bir noktadadır. Zira vatan olmadan, devletlerin ortaya çıkması ve kurulması, ulusal kültürün kökleşmesi ve yayılması beklenemez. Pek tabii yine vatan olmadan medeniyete dair varlıklar ortaya çıkamaz (Doğanay ve Sever, 2016: 7).

Üzerinde önemle durulması gereken nokta; yurt sevgisi duygusunun, tam manasıyla ülke coğrafyası ve onun öznel yahut nesnel varlıklarında saklı olmasıdır. Nesnel kaynaklar olarak; göller, dağlar, akarsular hatta yöresel manada mevsimler örnek gösterilebilir. Yine öznel kaynaklara da; köyler, kasabalar, turistik varlıklar, bayındırlık yapıtları örnektir. Bireylerin ülke coğrafyasında öğrendiği, tanıdığı ve benimsediği bu öznel ve nesnel kaynaklar, vatan sevgisi hissinin derinleşmesine neden olur. Bu his büyüdükçe, tüm bireylerin benliklerine işleyecektir. Vatan kavramı insanlarda genişleyerek, tüm ülkeye yönelen bir haline gelecektir (Doğanay ve Sever, 2016: 8- 9).

Yörü (2007)'ye göre coğrafya eğitimi ile öğrencilere yalnızca yurdun fiziki, iktisadi, tarihi ve sosyal nitelikleri kavratılmaya çalışılmaz. Aynı zamanda bu değerlerin nasıl muhafaza edilmesi gerektiği bilgisi de verilir. Coğrafi bakış açısında sahip bireylerde vatan bilinci de önemli seviyelere erişmiştir. Coğrafya eğitimi alan bireyler, vatanının dünyadaki konumunu, sınırlarını, fiziki özelliklerini, demografik yapısını, yeraltı ve yer üstü kaynaklarını kavrar. İnsan vatanını tanıdıkça, vatanının

klimatik ve jeomorfolik özellikler açısından aynı zamanda da doğal zenginlikler bakımından dünyanın en güzel ve önemli yeri olduğunu kavrar. Böylece vatanına olan sevgisi daha da artmış olur (Yörü, 2007: 23).

Literatür taramalarında; vatan sevgisi ve vatan sevgisinden hareketle vatandaşlık bilinci oluşturmada, coğrafya eğitiminin önemine vurgu yapan pek çok çalışma vardır. Bu çalışmalar göz önüne alındığında varılacak çıkarım; bireylerin coğrafya kavramı ile vatan kavramını çoğunlukla birbiriyle eş değer ya da bağlantılı gördükleri hususudur. Bu algılamanın, coğrafya eğitimi içeriğinden kaynaklandığı öne sürülebilir. Çünkü coğrafya vatana dair tüm doğal ve beşeri varlıkların incelenmesinden tutun da üzerinde yaşadığımız mekân ve özelliklerine kadar çok geniş bir yelpaze de çalışma yapmaktadır. Doğal olarak istenen seviyede gerçekleşen bir coğrafya eğitimi bireylerde, vatan sevgisi duygusunu güçlendirici bir etki yaratacaktır.

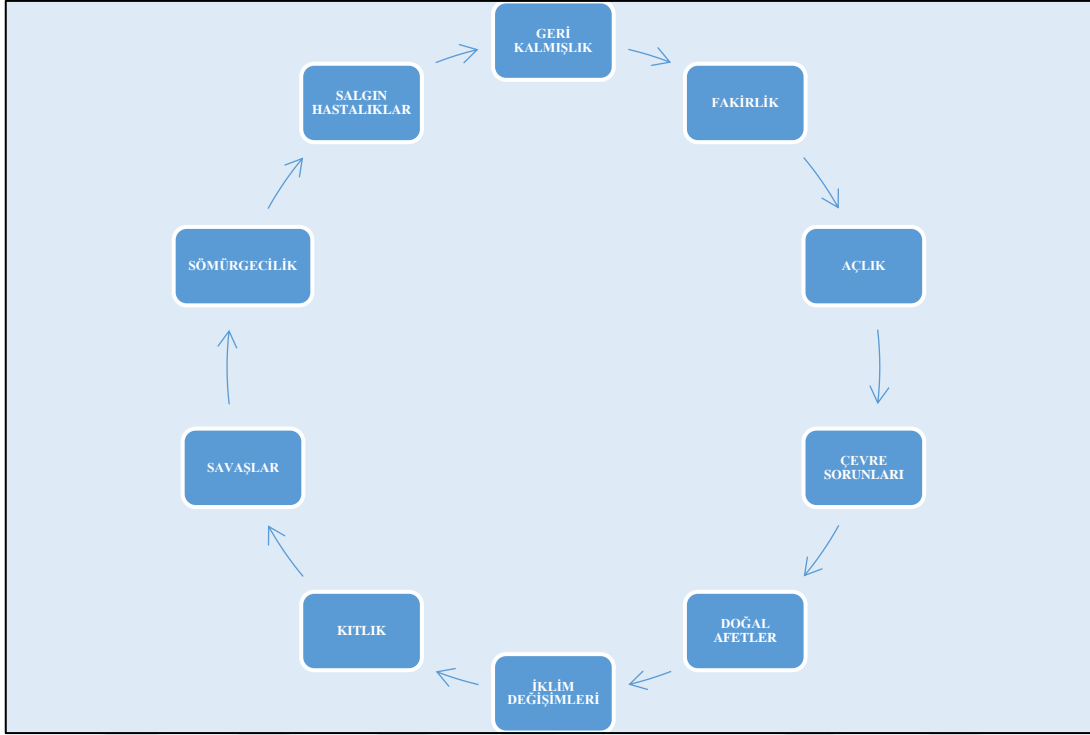
Elbette vatan sevgisinin bireylerde yer etmesi, vatandaşlık bilinci oluşturma tek şartı değildir. Lakin bireylerin vatanlarına duyduğu sevgi, vatandaşlık bilinci oluşturma da önemli bir aşamasını teşkil eder. Vatan sevgisinin küçük ölçeklerden başlayarak daha geniş alanlara yayılmasında coğrafya eğitiminin önemli bir payı vardır. Yukarıda da değinildiği üzere tüm vatanın tanınması, benimsenmesi ve korunması coğrafya eğitimi ile mümkündür. Bireyler, ülke içerisindeki bölgesel ve kültürel tüm farklılıklara rağmen, coğrafya eğitimi ile kazandıkları coğrafi bakış açısı ile tüm ülkeyi kapsayan hatta kucaklayan bir bilince erişebilirler. Bu vatandaşlık bilinci, insanlarda vatana sahip çıkma ve ona hizmet etme davranışları yaratır.

2. 4. 5. Küresel Sorunlara Dair Bilinç Yaratma Açısından Önemi

Coğrafya eğitimi, tüm dünyayı ilgilendiren olayların anlaşılması ve anlamlandırılması açısından da önemlidir. Dünya genelinde görülen ve büyük etkiler yaratan afetler, açlık, kıtlık, savaşlar gibi birçok olay coğrafya ilmi kapsamındadır (Şekil 10). Öğrencilerin bu konularda bilgi sahibi olabilmeleri ve coğrafi açıdan yorum yapabilmeleri de coğrafya eğitimi ile mümkündür. İyi seviyede coğrafya

eğitimi alan bireyler, dđnya genelinde meydana gelen 3nemli olayları, coğrafı pencereden sorgulama ve değerlendirme yetisine sahiptirler.

Şekil 10: Kđresel Sorunlara 3rnekler.

Kaynak: Doğanay ve Sever, 2016: 65; C. Şahin, 2003: 27.

Şahin (2003)'e g3re Şekil 10'da belirtilen sorunlar tđm insanlarla ilgilidir ve dđnya sorunları olarak isimlendirilen bu meseleleri iyi analiz edebilen mesleklerin başında yer alan coğrafyacılar 3zel bir yere sahiptir. Zira bu meseleler fiziki ve beşeri coğrafya dallarıyla yakından ilişkilidir (C. Şahin, 2003: 27).

Akengin (2015)'e g3re coğrafya eğitimi bireylerin yaşadığı dđnyayı anlamlandırmalarını sağlar. 3đrencilerin kđresel olay ve gelişmeleri coğrafı bağış açısına uygun bir biçimde analiz etmesine zemin hazırlar. Coğrafı temel ve birikim, arazideki uygulamalar ve coğrafı g3rđnđmđn farklılaşması ile alakalı siyasi tutumları incelemeye 3n ayak olur (Akengin, 2015: 20).

Akinoğlu (2006)'na g3re coğrafya, diğer bilim alanlarında da olduğu gibi dđnyayı ilgilendiren olayları yakından inceler. Demografik değişimler, bir ũlkenin ekonomik gelişimi, savaşların meydana getiren nedenler, içinde bulunduğumuz gezegeni anlama ve hadiselerin ortaya çıkmasındaki gerçek sebepleri ortaya koyma

potansiyeline sahiptir. Coğrafyanın kapsamına giren olaylar ile gündelik yaşamda da çok sık karşılaştığımız için, bu durum dünyayı da anlamlandırma ve değerlendirme açısından önem teşkil eder. Geçmişte yaşanan ve günümüzde de var olan hadiselerin mukayese edilmesi, bunlarla ilgili bakış açısı oluşturulması ve çözüm yollarının belirlenmesinde coğrafya etkilidir. Coğrafya eğitimi aracılığıyla öğrenciler ülkelerinin dünya üzerindeki önemini ve gücünü, diğer ülkelerde yaşanan gelişmeleri ve devletlerarası siyasetlerini analiz edebilirler (Akınoğlu, 2006: 28).

Akengin (2015)'e göre bilimsel ve teknolojik gelişmelerin ulaştığı seviye nedeni ile uluslararası dengelerin sürekli değişim göstermesi ve kurulan ilişkilerin karmaşıklaşması, coğrafya ve coğrafya eğitiminin önemini artırmaktadır. Günümüzde diplomatik etkinlikler, askeri hamleler ve çok çeşitli sebeplerle alakalı terör gibi olaylar, yaşamımızın önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Bir ülkenin yurttaşları yaşadıkları bölgedeki ve dünyadaki meseleleri anlayabilmek adına verilen hükümlere tesir eden sosyal özellikleri ve toplumsal dokuları bilmek isterler. Bir yerdeki meselelerin idrak edilmesi coğrafi hal ve koşulların anlaşılmasıyla alakalıdır (Akengin 2015: 21).

2. 5. Siyasi Coğrafya

Coğrafya bilimi genel manada genel ve yerel coğrafya olarak iki bölüme ayrılır. Genel coğrafya ise fiziki, beşeri ve ekonomik coğrafya kollarına ayrılmıştır. Konu edindiğimiz siyasi coğrafya ise beşeri coğrafyanın bir alt dalı olarak karşımıza çıkmaktadır. Siyasi coğrafyanın, bir bilim dalı olarak ortaya çıkışı yenidir. Fakat siyasi coğrafya adı altında olmasa bile geçmişte bu alanda yapılan bazı çalışmalar, bu dalın günümüzdeki kapsamı ile örtüşmektedir. Başka bir anlatımla fiziki çevrenin, siyasi davranışları etkilediği önermesine dayanan eski tarihli çalışmalara rastlamak mümkündür.

Tümertekin (1962)'e göre bilim adamları, politik eylemler ve doğal çevre arasındaki ilişkileri çok uzun zamandır analiz etme gayretindedir. Lakin siyasi coğrafyanın bilimsel kümeye katılması oldukça yenidir. Bu durumu ortaya çıkaran başlıca neden, siyasi coğrafya çalışmalarının daha alan ve özellikler bakımından aydınlatılmamış olması gerçeğidir (Tümertekin, 1962: 118).

Siyasi coğrafya, mekân üzerinde beliren siyasi yapıların ya da tercihlerin dağılışına etki eden coğrafi etkenler ile ilgilidir. Günümüzde yaşanan her türlü gelişme, ister teknolojik açıdan ister bilimsel açıdan olsun toplumu büyük ve hızlı bir değişime yöneltmektedir. Bu değişimin toplum mekanizmalarında yarattığı etkinin coğrafi yönü, incelemeye değerdir. Diğer yandan toplum yapılarını etkileyen ve değiştiren mekânın incelenmesi hususu da, siyasi coğrafyayı farklı bir konuma taşımaktadır.

Akengin (2017)'e göre siyasi coğrafyanın bir coğrafya alt dalı olarak ortaya çıkmasının nedeni, günümüzde sosyal hayatta görülen büyük değişimdir. Toplumsal açıdan bu değişimi yaratan asıl durum, bilim ve teknikteki hızlı ilerleme sürecidir. Bu sürecin sonunda yapısal anlamda değişime uğrayan toplumsal hayatı yorumlayabilmek için, insan topluluklarını etkileyen ve değiştiren bazı hadiselerin incelenmesi gerekmektedir. Bu incelemede, toplumsal hayata mekânsal açıdan yön veren ve onu biçimlendiren coğrafi koşulların anlaşılması önemli bir yer tutmaktadır. Baş döndürücü bir hızla değişim gösteren toplumsal hayatın anlamlandırılabilmesi için, siyasi coğrafya ihtiyaç duyulan bir alandır (Akengin, 2017: 2).

Günümüz koşulları dikkate alındığında, insan yaşamının git gide siyasetle iç içe girdiği gözlemlenmektedir. Toplumsal kararları ve tercihleri derinden etkileyen siyasallaşma süreci mekân üzerinde de ağırlığını hissettirmektedir. Mekânın; coğrafyanın başat inceleme alanı olduğu düşünüldüğünde, mekânda meydana gelen siyasallaşma ve bu siyasallaşmanın sonuçları, toplumsal karakterin ortaya çıkarılması açısından önem teşkil etmektedir.

Akengin (2017)'e göre toplumsal yapı incelenip, analiz edildiğinde insan yaşamının giderek siyasileştiği gerçeği dikkat çekmektedir. Gündelik yaşamda, mekân üzerinde gerçekleşen bu siyasallaşma boyutunun idrak edilmesi için de siyasi coğrafyanın varlığı önemlidir (Akengin, 2017: 2).

Genel anlamda fiziki çevreyi inceleyen coğrafya, fiziki çevrenin insan üzerindeki ve insanında fiziki çevre üzerindeki etkisini belirleme amacına sahiptir. Özellikle bölgesel çalışmalarda siyasi ünitelerin de incelenmesi, coğrafyacının coğrafi sentezlerine önemli katkılar sağlamaktadır. İncelenen bölgenin daha iyi anlaşılması ve siyasi karakterinin tahlil edilmesi de, siyasi coğrafya alanının yarattığı önemli bir katkı olarak değerlendirilmektedir.

Tümertekin (1962)'e göre coğrafyacılar, hadise ve süreçlerin çeşitli şekillerde gruplaşma gösterdiği alanların araştırılması ile uğraşırlar. Bunu yaparken de hadise ve varlıkları dünya ile alakaları açısından değerlendirme metodunu kendilerine ana ilke olarak benimserler. Bölgelerin özelliklerinin, siyasi davranışlar ve tercihlerle yakından ilişkili olduğunu bilinmektedir. Bu açıdan diğer coğrafi öğelerin yanında, bölgesel incelemelerde siyasi ünitelerin analizine yer vermek önemlidir. Zira dünyayı beşeriyetin anayurdu olarak incelerken, siyasi ünitelerin araştırılması ve bölgenin siyasi karakterinin değerlendirilmesi gereklidir (Tümertekin, 1962: 117).

2. 5. 1. Siyasi Coğrafyanın Tanımı

Siyasi coğrafya da diğer bazı coğrafya alt dalları gibi (Tarihi Coğrafya, Ekonomik Coğrafya...), tanımlanması ve yorumlanmasında farklı fikirlerin öne sürüldüğü bir coğrafya alt dalı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle herkesin kabul ettiği ve onayladığı bir siyasi coğrafya tanımını ortaya koymak pek de mümkün

gözükmemektedir. Genel manada zaten coğrafyacılar göre siyasi coğrafya tanımının değişmesi de olağan olarak değerlendirilebilir. Pek tabii siyasi coğrafyanın oluştuğu iki kelimedeki zihinlerde farklı çağrışımlar uyandırmaktadır. Hem siyaset hem de coğrafya en eski çağlardan günümüze kadar gelen, önemli ilim sahalarıdır. Siyasi coğrafyada, coğrafya merkezli bir siyaset okuması vardır. Başka bir anlatımla siyasi coğrafya, coğrafyanın siyasi açıdan yorumlanması esasıdır.

Bilge (1958)'ye göre siyasi coğrafya, çeşitli düşünsel akımlara göre farklılık arz etmekle beraber, genellikle yer ile devleti birlikte araştıran coğrafya dalı olarak tanımlanır. Bu tanım ışığında siyasi coğrafyanın meşguliyeti genel manada siyasi organizasyon ve kümelerin yer aldığı saha ve sahip olduğu kaynaklar ile siyasi teşkilatları ve politikaları nispetindeki karşılıklı ilişkilerdir (Bilge, 1958: 151).

Tümertekin (1962)'in Hartshorne (1954)'den aktarımına göre siyasi coğrafya; siyasi şekil ve eylemlerdeki farklılaşma ile benzerliğin, bölgesel manada var olan farklılaşma ve benzerlikler karmaşasının bir ögesi olarak araştırılması esasıdır. Siyasi unsurlar açısından bölge farklarının yorumunu yapabilmek için; niteliksel açıdan ister doğal, ister sosyal veya esası biyotik olsun, onların farklı bölgelerle hâlihazırdaki ilişkilerinin araştırılmasını lazım kılmaktadır (Aktaran: Tümertekin, 1962: 118).

Öngör (1963)'e göre, coğrafi şartlar vasıtası ile devletleri yönetmede en başarılı yöntemi seçebilmeye ilişkin bağlantılar anlamına gelen siyasi coğrafya her çağda olduğu gibi bugün de önemli ve hayatı bir alandır (Öngör, 1963: 303).

Öngör (1975) ise Coğrafya Terimleri Sözlüğü'nde siyasi coğrafyanın; devlet ve ülke arasındaki siyasi yaşamın, coğrafi şartlarla alakasını tespit eden beşeri coğrafya dalı tanımlamasını yapmıştır. İkinci Cihan Harbi'nden sonra ortaya çıkan jeopolitik biliminin ise siyasi coğrafya ile aynı konuları araştırmasına rağmen farklı bakış açılarına sahip olduklarını belirtmiştir (Öngör: 1975: 2).

İzıdırak (1986)'a göre siyasi coğrafya aracılığıyla devlet ve onun var olduğu ülke arasındaki alaka araştırılır. Bu coğrafya dalı ile ülkelerin konumu, şekli, sınırları, küçüklük ya da büyüklüğü, fiziki ve işlenmiş yöreler açısından vaziyeti değerlendirilir.

Siyasi coğrafya kendisine; bir ülke üzerinde yükselen devletin bireylerinin, ana düşünceleri de ayrı bir inceleme hususu yapar (İzbırak, 1986: 284).

Günel (2008)'e göre inceleme mevzuu, sosyal bir organizasyon olan devlet ve yer arasındaki alakayı derinlemesine işlemek ve kurmak olan bilim dalı siyasi coğrafyadır. Devletin teşkilatlanabilmesi için ihtiyaç duyduğu iki ana unsur vatan toprağı ve burada yaşayan insan topluluğudur. Dolayısıyla siyasi coğrafya tanımında yer alan devlet ve yer arasındaki ilişkiler silsilesinden kasıt, yeryüzü ve insan etkileşimidir. Beşeri coğrafyanın bir alt dalı olan siyasi coğrafya, yer ile daha farklı bir bakış açısına sahiptir ve daha özel bir iddiayı öne sürmektedir. Bu bakış açısı ve iddia toplumla doğal çevre arasındaki münasebetlerden daha ziyade, insan ürünü olan siyasi yapılarla siyasi faaliyetlerin coğrafi etmenlerle illiyetleri ve karşılıklı etkileşimler vasıtası ile ortaya çıkan olgulardır (Günel, 2008: 16).

Atalay (2011)'a göre siyasi coğrafya; coğrafi konumun değerlendirilmesinden hareketle, ülkelerin yeryüzündeki önemi ve işlevselliği ile ilgilenen coğrafya koludur. Coğrafi mevkii aynı anda bir ülkenin üzerinde karar kıldığı veya değişen şartlar gereği tespit edeceği stratejiyi de tayin eder. Jeopolitik yaklaşımında, politika ve strateji kavramları açısından güçlü bir bağlantı vardır. Devletlerin milletler arası arenada uyguladığı siyaset; coğrafi mevki, iktisadi, askeri, sosyal ve teknolojik ilişkiler noktasında olmaktadır (Atalay, 2011: 391).

Doğanay ve Sever (2016)'e göre siyasi coğrafyada devletlerin ilişkilerinden doğan siyasal gelişmeler, gelişmelerin yarattığı süreç ve tarihte karşılaşılan riskler açısından değerlendirilir. Ülkelerin büyüklüğü ve varlıkları arasında alaka kurulur. Coğrafi koşullar ve ortaya çıkan siyasal nitelikli olaylar yorumlanır (Doğanay ve Sever, 2016: 57).

Akengin (2017)'in, Göney (1993)'den aktarımına göre siyasi coğrafya; tam anlamıyla ve bütünsel bir şekilde ülke, devlet, milletlerarası ilişkiler ve yapılanmalar gibi kavramları inceleyen bir coğrafya dalıdır. Ulusların ilerlemesi, kendi aralarında kümelenerek meydana getirdiği birlikler; ülke içerisindeki siyasi sorunlar, seçimler ve bunların neticeleri de siyasi coğrafya kapsamına girmektedir. Siyasi coğrafya, siyasi

etkinliklerin mekânsal etkilerden dolayı oluşan, değişim ve farklılaşma açısından incelenmesidir (Aktaran: Akengin, 2017: 4).

Akengin (2017)'e göre ise siyasi coğrafya; siyasal gelişmelerin yapısı ve yayılışının, topluluk ve o topluluğa ait kültürün mekânsal dokuları ile birlikte incelenmesidir. Bu açıdan siyasi coğrafyacılar, çeşitli ölçeklerde ortaya çıkan politik süreçlerin mekânla ilişkisi üzerinde durmaktadır. Siyasi coğrafya, inceleme alanı itibari ile siyasi bir odağın coğrafi bir saha üzerinde ortaya çıkışı, ilerleme süreci ve değişimini ortaya koymaktadır (Akengin, 2017: 3).

Özey (2018)'e göre siyasi coğrafya; yeryüzünün doğal, beşeri ve ekonomik hadiselerin gruplanmalarını, aralarındaki illiyetlerin neden ve sonuçlarını araştırarak, tüm bu gelişmelerin siyasi bakış açısıyla yorumlanmasıdır. Siyasi coğrafya, coğrafyayı siyasi açıdan ele alma işidir (Özey, 2018: 9- 10).

Akengin (2017)'e göre bir devletin üzerinde karar kıldığı ve uygulamaya geçirdiği, iç ve dış politika dinamiklerinde, coğrafi etkenlerin fazlaca yer tuttuğu görülmektedir. Esasen coğrafya, iç ve dış siyaset ile ilgili hadiselerde ne kadar rol üstleniyorsa, o nispette de siyasi nitelik sahibi olmaktadır (Akengin, 2017: 4).

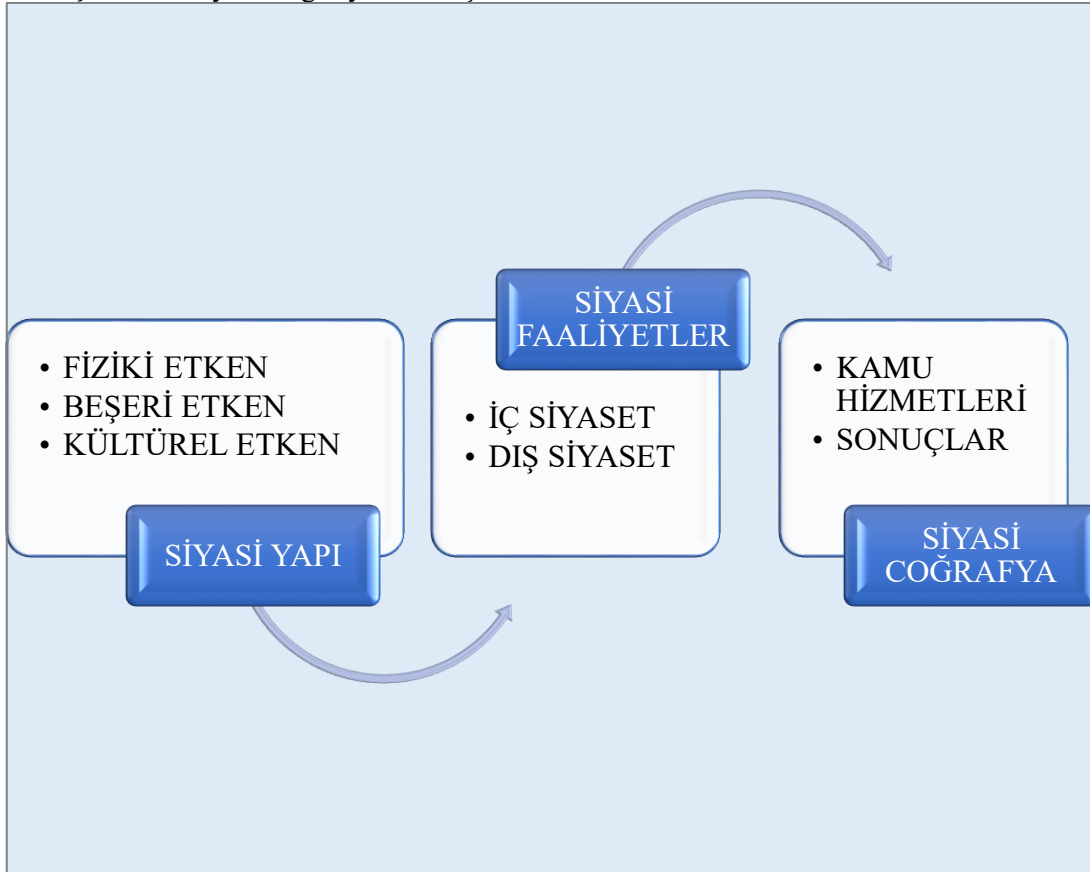
Alanın önemli isimlerin “siyasi coğrafya” tanımları yorumlandığında, dikkat çeken en önemli nokta; siyasi coğrafyanın mahiyetiyle; siyaset ilmi için bir kaynak olduğu, aynı zamanda siyasetin aldığı kararlara ilişkin uygulamalarla, coğrafyayı değiştirip şekillendirdiği gerçeğidir. Coğrafya doğal olarak hem etkilediği hem de etkilendiği bu iki yönlü kapsamın kesişim kümesindedir. Bu kümedeki olaylar ve dağılımlar siyasi coğrafya aracılığı ile incelenmektedir.

2. 5. 2. Siyasi Coğrafyanın Konusu ve İnceleme Alanı

Günel (2008)'e göre siyasi coğrafyanın araştırma sahasında temel olarak fiziki, beşeri ve kültürel etkenlerin; siyasal yapıların meydana gelmesinde ve devletlerin iç ve dış siyasetlerinde üstlendiği rolün incelenmesi vardır (Şekil 11). Ayrıca siyasi coğrafyanın bir diğer inceleme noktası ise, siyasi hadise ve faaliyetlerin coğrafya açısından hangi tesirlerinin olabileceği yahut amme hizmetleriyle alakalı siyasetin

tesisinde, coğrafyanın tesiri ve bu siyasetin tatbik edilmesi ile hangi neticelerin ortaya çıkabileceğini belirlemektir (Günel, 2008: 16).

Şekil 11: Siyasi Coğrafyanın Araştırma Sahası.

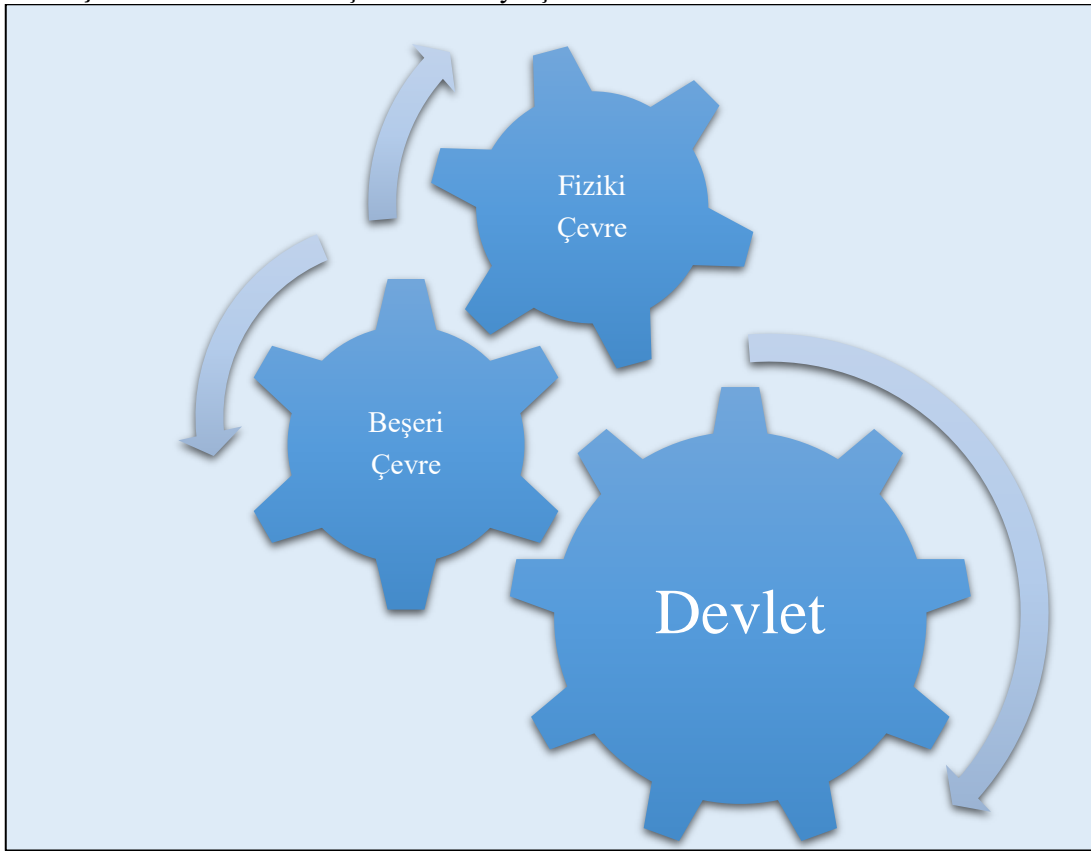
Siyasi coğrafya; siyaset ve coğrafya kelimelerinin birleşiminden meydana gelmiştir. Ortaya çıkışından günümüze kadar çeşitli değişimler yaşayan siyasi coğrafya, günümüzde yeni yaklaşımlar ve farklı bakış açıları ile varlığını sürdürmektedir. Siyasi coğrafya; hangi konuları kapsar ve inceleme alanı neresidir, gibi çeşitli soruların odağında yer almaktadır. Esasen bu soruların ortaya çıkışında, siyaset ve coğrafya kelimelerinin yan yana bulunuyor olması yatmaktadır. Ama genel tanımlamalarda ve yorumlamalarda, bu alanın her şeyden önce “coğrafya” soyadı taşıdığı vurgulanmaktadır. Yani coğrafi etki ve şartların oluşumunda rol oynadığı siyasi yapılanmalar, birlikler ve tercihler, siyasi coğrafyanın araştırma konuları olarak karşımıza çıkmaktadır. Tabii ki buradaki inceleme, coğrafi etki ve şart olarak ifade edilen coğrafya merkezli bir bakış açısından, mekânın siyasi görünüm ve karakterine

doğru uzanan sürecin ifadesidir. Başka bir anlatımla, coğrafyadan hareketle dağılış ve gruplanmaların “siyasi” durumlarının analiz edilmesidir.

Coğrafyanın, siyasi organizasyon ve birliklerin kurulmasında önemli bir rolü olduğu düşünölmektedir. Elbette devletin ortaya çıkışında da varlığını devam ettirmesinde de çeşitli coğrafi faktörlerin ağırlığı söz konusudur. Bu örgütlenmelerin, bununla birlikte siyasi hamle ve tercihlerin coğrafya ile çok yakın bağları olduğu ortadadır. Lakin belirtilen siyasal organizasyonlar ve faaliyetlerin yegâne nedeninin, coğrafya olduğunu öne sürmenin çok doğru olmadığını da belirtmek yerindedir. Zira belirtilen durumlar ve olaylar pek çok faktörle de ilgilidir. Öte yandan bu durum, siyasi coğrafyanın konusunu belirtmede ve sınırlarını çizmede, bakış açısını doğru bir yörengeye yerleştirmektedir. İnsan ve mekân ilişkilerine odaklanan coğrafya, bu kavramlarla ilgili her şeyi konusu yaptığı gibi, mekândaki siyasal değişim ve manzarayı da araştırma evreninde, coğrafi metot ve sorgulama ile değerlendirebilecektir. Bu açıdan siyasi coğrafyanın konusu belirginleştiiği gibi sınırı da çizilmiş olacaktır.

Siyasi coğrafyada en temel inceleme alanı olarak “devlet” karşımıza çıkmaktadır. Siyasi coğrafyaya dair yapılan pek çok tanımlamada da devlet kavramı, siyasi coğrafyanın ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır. Mekân üzerinde gerçekleşen her şeyde olduğu gibi, devletin oluşumu da coğrafi koşullar ile çok yakından alakalıdır. Başka bir anlatım ile devletin oluşumunu da esasen coğrafi faktörlerle izah etmek mümkündür. Devletin oluşumunda fiziki ve beşeri çevre faktörleri önemli bir role sahiptir (Şekil 12). Siyasi coğrafya, devletin meydana gelişi ve ilerlemesinin altında yatan coğrafi koşullarının incelenmesi ile çok yakından ilgilidir.

Şekil 12: Devletin Oluşumunu Ortaya Çıkaran Faktörler.

Karabağ (2014)'a göre devletlerin ortaya çıkışında fiziki ve beşeri çevre etmenlerinin önemli payı vardır. Başka bir ifade ile coğrafya; devletin ortaya çıkışında önemli temel nedenlerden biridir. Zira klimatolojik, jeomorfolojik, hidrografik ve pedolojik faktörlerin, devletlerin oluşumunda etkisi büyüktür (Karabağ, 2014: 20).

İlk devletlerin meydana geldiği sahalara araştırıldığında, buraların iklimsel anlamda yaşamaya uygun ve verimli topraklar olması dikkat çekicidir. Yine ilk devletlerin meydana geldiği sahalarda hidrografik etmenlerinde çok önem arz ettiği ortadadır. Çünkü ilk devlet oluşumunun, sulama ağı ve sistemi meydana getirme niyeti ile kurulduğu savunulmaktadır. Fiziki coğrafya etmenlerini, devletin coğrafi konumunu ortaya çıkaran etmenler şeklinde de değerlendirmek mümkündür. Çünkü fiziki coğrafya faktörleri, devleti meydana getirecek ilk yerleşmenin yerini tayin etmede etkilidir. Bu aslında devlet açısından coğrafi konumun belirlenmesidir (Karabağ, 2014: 20).

Siyasi coğrafya açısından hem devletin oluşumu, hem de devletin coğrafi konumunun ortaya çıkması oldukça önemlidir. Devletin ortaya çıkışı çok çeşitli süreç ve faktörlere dayanır. Ama devletin ortaya çıkışında asıl faktörün coğrafi şartlar olması dikkat çekici bir noktayı meydana getirir.

Aslında tam da bu noktada beliren bir karışıklıkta cevap bulmaktadır. Adından ötürü siyaset bilimi ile karıştırılan bu alanın, diğer coğrafya dallarında da görüldüğü üzere mekâna bakışı doğal olarak coğrafi merkezlidir. Devletin ortaya çıkışı, başka bir ifade ile devletin konumunun belirlenmesi; fiziki ve beşeri çevre faktörlerinden başlayarak özel konumun sağladığı avantaj ve dezavantajlara kadar uzanan bir süreci ifade eder. Bu ilişkiler sisteminde coğrafyanın mümkün kıldığı her türlü nokta ve etki, siyasal manzaradaki farklılığın yorumlanması adına kullanılmaktadır. Bu hususunda siyasi coğrafyanın hem araştırma sahasını çizmede hem de siyasi coğrafyayı, siyaset biliminden ayırma da önemli bir detay olduğu belirtilebilir.

Akengin (2017)'e göre devlet denilen sistemin ortaya çıkabilmesi için; bazı şartların var olması gerekmektedir. Devlet oluşumu için asıl şartlar; toprak parçası ve onun üzerinde yer alan nüfus kitlesidir. Bir vatan üzerinde yaşayan insan topluluğunun aynı değerlere sahip olması da, devlet açısından önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir (Akengin, 2017: 6).

Karabağ (2014)'a göre ise, devletin meydana gelebilmesi adına ilk adım, sınırları belirlenmiş bir toprak parçasıdır. Tabii ki bu toprak parçası mekân üzerinde yapılan yerleşmenin ifadesidir. Yerleşmeyi takip eden süreç, mekân üzerinde nüfuslanma olacaktır. Bunlar devletin oluşumu için ön şartlar olarak kabul edilir. Mekân üzerinde yerleşme faaliyetleri devam ettikçe nüfus artışı hız kazanacaktır. Bu süreçte eskiye nazaran, toplumsal ilişki ve kurallar çeşitlenecektir. Böylece, toplumsal ilişkilerinin sağlıklı yürütülmesi ve kargaşanın önüne geçilebilmesi adına bazı toplumsal değerler kendiliğinden doğacaktır (Şekil 13). Yerleşme coğrafyasına bağlı olarak kentlerin meydana gelmesi, devletin ortaya çıkışını hızlandırmıştır. Çünkü ilk devletler, genellikle “kent devletleri” biçiminde meydana gelmiştir (Karabağ, 2014: 20- 21).

Şekil 13: Devletin Oluşumu İçin Gerekli Şartlar.

Devletin meydana gelmesinde bir etken ise geçim faaliyetlerindeki çeşitlenmedir. Zamanla farklı geçim kaynaklarının oluşumu, toplumsal yapının farklılaşmasında önemli etkiler yaratarak, sistemin değişmesine neden olur. Tarım faaliyetlerine başlama ve yerleşik hayata geçme arasındaki ilişki buna örnek olarak verilebilir (Karabağ, 2014: 21).

Günel (2008)'e göre, devletlerin iç siyasetlerinde ya da dış ilişkilerinde önem arz eden coğrafi etmenlerin tesirlerini, çeşitli noktalarda hissetmek mümkündür. İlk olarak devletin karakterine kavuşması, idari yapının belirlenmesi, siyasal açıdan nüvelerin oluşması ve yönetsel sınırların saptanması, coğrafi etkenlerle oldukça ilgilidir. Bir devletin merkezîyetçi veya federe şekil almasında, federal ülke ve kent sınırlarının tespitinde, o devletin coğrafyasının fiziki ve beşeri özellikleri etkili olmaktadır (Günel, 2008: 16).

Devletin oluşumunda temel şartlar olarak kabul edilen nüfus ve yerleşme, beşeri coğrafyanın iki önemli inceleme sahasıdır. Ülkelerin sahip oldukları nüfusun çeşitli özellikleri, devletin karakteri üzerinde etki yaratma gücüne sahiptir. Örneğin nüfus yapısındaki farklılıklar, devletin ürettiği politikaların da farklılaşmasına neden olmaktadır. Genç nüfus yapısına sahip olan ülkelerde, sosyal devlet mantığı ve eğitim

politikaları farklılık arz etmektedir. Ayrıca nüfusun etnik yapısının özellikleri, devletin kurucu belgesi niteliğinde olan anayasalarında kendini göstermektedir. Yine yerleşme coğrafyasının kimi özellikleri de devlet politikaların belirlenmesinde ve uygulanmasında etki sahibidir.

Günel (2008)'e göre devlet varlığının ilanı ve tescili olan anayasalardaki kimi hükümlerde, beşeri coğrafya şartlarının önemli tesiri olduğu gerçeği bilinmektedir. Ülke içerisindeki sosyal politikaların oluşturulmasında da coğrafi etkenlerin göz önüne alınması gereklidir. Coğrafi şartların, eğitimsel faaliyetlerin ülke geneline tam anlamıyla dağılmasında olumlu ya da olumsuz tesirler yaptığı belirtilebilir (Günel, 2008: 16).

Akengin (2017)'e göre siyasal organizasyon ve örgütlenmelerin oluşumunda, devletlerin ulusal yahut uluslararası ilişkilerindeki siyasi tercihlerde şüphesiz çok çeşitli etmenler rol oynamaktadır. Coğrafya da, bu etmenlerden biri olarak kabul edilir. Yeryüzü ve insan toplulukları arasındaki kompleks ilişkiler bütünü tüm tesir ve süreçleriyle, devletin karakterinin ortaya çıkmasında büyük ölçüde pay sahibidir (Günel, 2008: 16).

Akengin (2017)'e göre devletin oluştuğu yer ve oradaki insan toplulukların çok boyutlu ve anlaşılmaz nitelikteki faaliyetleri, devletin kendine has kimliğinin meydana gelmesinde kilit bir rol oynamaktadır (Akengin, 2017: 6).

Karabağ (2014)'a göre siyasi coğrafya alanında, incelenmesi gereken en önemli noktalardan birisi “devlet” konusudur. Zaten devleti, fiziki ve beşeri çevre etkisi ile meydana gelen mekâna dair bir teşkilatlanma olarak tasavvur etmek rasyonel bir bakış açıdır. Aynı zamanda devletin, insan topluluklarının huzuru açısından bir kanun koyucu ve denetleyici olduğu gerçeği de göz ardı edilemez. Bu yüzden devletin oluşumunun ve gelişiminin coğrafi açılarından analizi, siyasi coğrafya açısından önemli bir hususu işaret etmektedir (Karabağ, 2014: 21).

Akengin (2017)'e göre devlet ve devletin hâlihazırda bulunduğu yer arasındaki alakanın incelenmesinin; siyasi coğrafyanın konusunu meydana getirdiği söylenebilir. Siyasi coğrafya, insanının meydana getirdiği örgütlenmeleri ve siyasi etkinliklerin coğrafi etmenlerle olan ilişkileri açısından araştırmaktadır (Akengin, 2017: 6).

Siyasi coğrafya her ne kadar, beşeri coğrafya alt dalı olarak kabul edilse de coğrafyanın siyasallaşma sürecinde pek çok coğrafya alanının tesiri vardır. Başka bir ifade ile siyasi coğrafya araştırmaları esnasında, diğer coğrafya kollarından da yararlanmak mümkündür. Zira mekânın siyasallaşma sürecinde, fiziki, beşeri, ekonomik ve kültürel coğrafi etmenlerin önemli yeri vardır.

Tümertekin (1962)'e göre coğrafyada bir alt dal olarak karşımıza çıkan siyasi coğrafya, fiziki coğrafyanın inceleme alanına giren iklim ve yeryüzü şekillerini de yorumlayarak genel manada devletlerin yer ile olan ilişkilerini araştırır. Siyasi farklılığın ortaya çıkmasında fiziki coğrafya faktörlerinin önemli payı vardır (Tümertekin, 1962: 118).

Bölgeler arasında görülen siyasal farklılıkların tespiti, siyasi coğrafyanın önemle üzerinde durduğu hususlardandır. Siyasal manada görülen farklılıklar fiziki ya da beşeri coğrafya faktörlerinin etkisi ile meydana gelmektedir. Başka bir ifade ile fiziki ve beşeri koşullar siyasal farklılığın ortaya çıkmasında önemli nedenlerdendir. Siyasi coğrafyanın tanımında da belirtildiği üzere; devlet ve yer ilişkileri olarak tanımlanan siyasi coğrafya da, devletin ortaya çıkışı ya da güç bakımından etki alanını belirlemek ve açıklamak için de coğrafyanın anlaşılmasına ve coğrafi verilerin analizine ihtiyaç vardır. Bu açıdan yaklaşıldığında siyasi coğrafyanın, araştırma evreninin neden siyaset merkezli değil de coğrafi merkezli olduğu da ortaya çıkmaktadır.

Tümertekin (1962)'e göre siyasi coğrafya açısından yapılan alan araştırmalarında genel olarak; bölgenin fiziki özelliklerinin, devletin iç siyasetteki birlik seviyesine ve dış ilişkilerine yaptığı etkinin analizi ortaya konulur. Yalnız bu şekilde bir çözümleme yapılarak devletin gücü ve etkileme alanı açısından bir yorum geliştirmek mümkündür. Bu noktada siyasi coğrafyanın genel manada büyük bir alan

olan güç dengesi ve güç siyaseti ile alakalı olduğu fikri ortaya çıkmaktadır (Tümertekin, 1962: 118- 119).

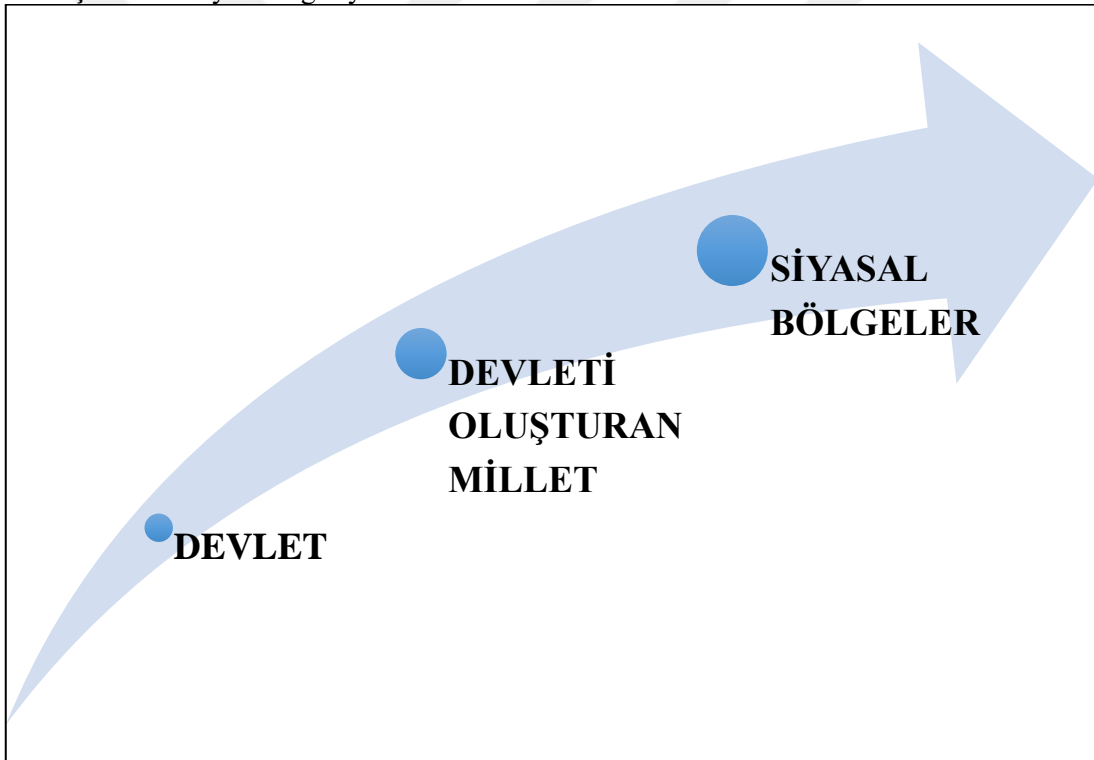
Siyasi coğrafya devletin ortaya çıkışını ve oluşumu her ne kadar coğrafi açıdan incelerse de, aynı zamanda coğrafi şartların devletin devamına ve uluslararası alandaki politikasına olan etkisini de ortaya koymak sorumluluğunu üstlenmektedir. Siyasi coğrafya devletlerarası güç ve denge arayışlarının, coğrafya merkezli nedenleri de araştırır. Zira siyasi coğrafya, güç ve egemenlik siyasetinin coğrafi temelleri ile çok yakından ilgilidir.

Siyasi coğrafya “devleti” kendine araştırma konusu yaparken, bununla birlikte devletin iç ve dış politika özelliklerini de incelemektedir. İç politikada halkın devlete olan bağlılık derecesi, devleti yönetenlerle halk arasındaki ilişki ve halkın siyasi tercihleri, siyasi coğrafyanın araştırma sahasının birer parçasıdır. Dış politikada ise uluslararası ilişkiler, uluslararası örgütler ve küreselleşme gibi mevzularda yine siyasi coğrafyanın araştırma evrenine dâhildir. Burada belirtilmesi gereken nokta, siyasi coğrafyanın bu konuları incelerken kullandığı metot ve coğrafi yaklaşımlardır. Örneğin dış politikada, siyaseti yönlendiren ve tarafları güçlü kılan çeşitli coğrafi unsurlar vardır. Bu unsurlar siyasetin yönünü tayin etmede etkindir ve bu açıdan siyasi coğrafyanın inceleme mevzusunu oluşturmaktadır.

Günel (2008)’e göre devletlerin dış siyasetlerini, çoğunlukla milletlerarası ilişkiler şekillendirir. Bu ilişkilerin özü, karşılıklı menfaatlere dayandığı ölçüde, ülkelerin topraklarının büyük ya da küçük olmasına, şekline ve coğrafi konumuna da paralellik göstermektedir. Önemli ulaşım ağlarının ve yollarının, kesişim noktasında yahut yakınında yer alan ülkeler avantajlı bir duruma erişirler. Komşu ülkelere nispetle daha iyi imkânlara sahip olan ülkeler, bu imkânları kullanmaları dâhilinde güçler dengesinin de belirleyicisi olacaklardır. Ayrıca adalar, kara ve deniz geçitleri gibi çeşitli stratejik araçlara sahip ülkeler dış siyasetlerinde güçlü bir konuma sahip olurlar (Günel, 2008: 17).

Bilindiği gibi fiziki coğrafya, coğrafi yeryüzünü doğal olarak meydana gelmiş ve dağılmış bölgeler şeklinde inceler. Siyasi coğrafyanın araştırma sahasını ise devlet, devleti oluşturan millet ve siyasi açıdan bölgeler oluşturmaktadır (Şekil 14). Siyasi coğrafyaya dair araştırma yaparken, araştırma yapılan bir sahayı illaki siyasi sınırlara dayanarak araştırma zorunluluğu yoktur. Yani devletlerin siyasi sınırları, siyasi coğrafya açısından araştırmayı engelleyici bir nitelik taşımamaktadır. Çünkü insan topluluklarının kavmi, dinsel ve dilsel nitelikleriyle milli çıkarları, çoğunlukla aynı siyasi bölgede ya da sınırda yer almamaktadır. Bununla birlikte siyasi alanlar, bağlılık dereceleri değişen, milli ve iktisadi menfaatlerle ideolojileri kabul eden devletlerden teşekkül edebilir (Günel, 2008: 15- 16).

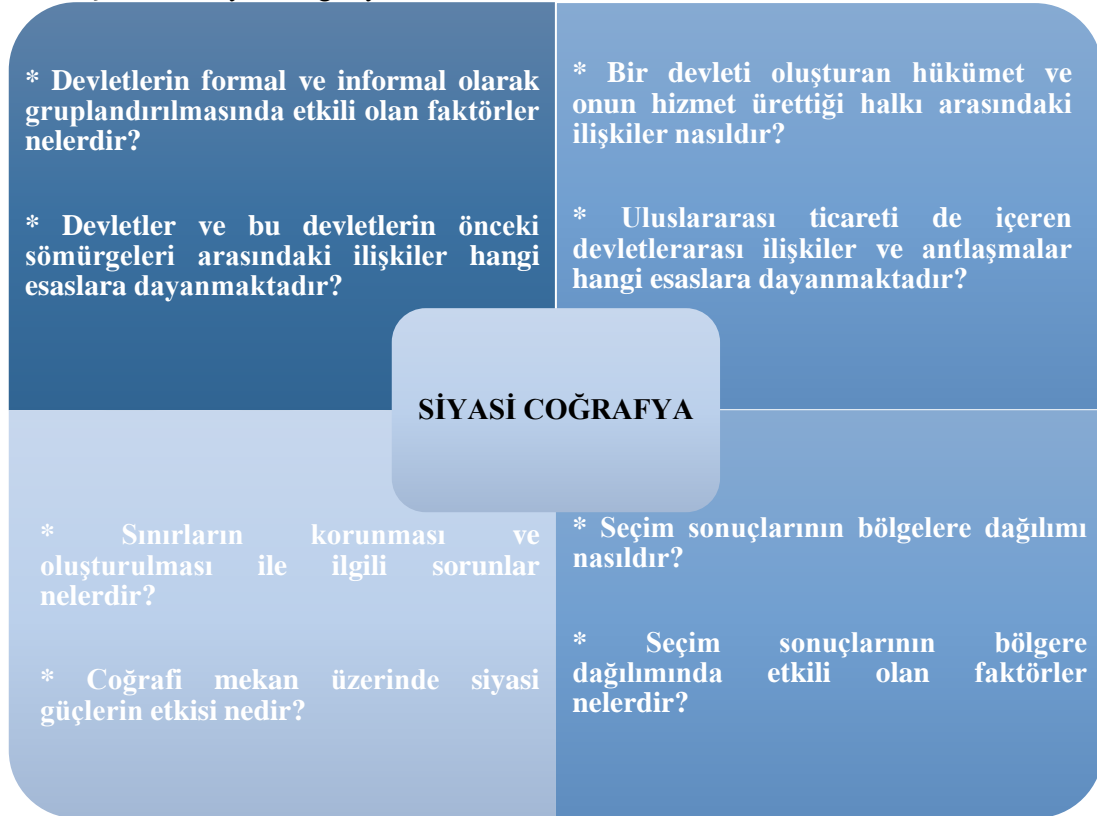
Şekil 14: Siyasi Coğrafyada Temel İnceleme Konuları.

Akengin (2017)'e göre siyasi coğrafyanın muhteviyatında hâkimiyet teorileri de önemli yer tutmaktadır. Lakin 21. yy. da bilimsel- teknolojik alanlarda görülen müthiş değişimler, çeşitli ekonomik etkinliklerin küçük ölçekli alanlardan çıkarak dünya üzerine yayılmasına neden olmuştur. Bu yayılma ve kapsama alanı açısından büyüklük, “küreselleşme” olarak tarif edilmektedir. Özellikle üretim, dağıtım ve tüketim etkinliklerinin geniş alanlara yayılması ve küresel manada sahip olunan önem,

siyasi coğrafya açısından da inceleme alanına yeni unsurların katılmasına neden olmuştur (Şekil 15). Küreselleşme süreci ve temayülü, siyasi coğrafyanın cevaplamaya çalıştığı sorularında artmasına ortam hazırlamıştır (Akengin, 2017: 7).

Şekil 15: Siyasi Coğrafyada Yeni Sorular.

Kaynak: Akengin, 2017: 7.

Karabağ (2014)'a göre küreselleşme kavramı vasıtasıyla; iktisadi, çevresel, sosyal ve politik konulara önem atfedilmektedir. Esasen coğrafi manaya sahip ve büyük bir yapı olarak nitelendirilen küreye istinaden; iktisat, çevrebilim ve politika gibi sahalarda küresel ölçekte meydana gelen ve etkileşim hızı ile sıklığını da tanımlayan “küreselleşme” kavramı kullanılmaktadır (Karabağ, 2014: 130).

Dünya, kendine has özelliklere ve sisteme sahip bir ekosistemdir. Bu ekosistem, kendini yenileyebilme özelliğine sahiptir. Doğal çevre açısından ele alındığında, menfi tesirler nedeniyle sistemde olumsuzluklar ve değişimler meydana gelmektedir. Beşeri çevre açısından ise dünyamız bu zamana kadar bilinçsizce tahribata uğramıştır. Esasen tek ve bütünsel bir sisteme sahip olan gezegenimiz, beşeri açıdan devlet ve siyasi organizasyonlar olarak parçalanmıştır. Coğrafyanın siyasallaşma sürecinde, dünya

siyasi anlamda küçük birim ve birliklere ayrılmıştır. Netice de beşeriyet açısından siyasi parçalanmışlık ortadır. Küreselleşme aslında bütünü temsil eden dünya gerçeğinden hareketle, iktisadi, sosyal, ekolojik ve politik noktalarda birleşme ve ortak hareket edebilme eğiliminin bir ifadesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Karabağ, 2014: 134).

Küreselleşme eğiliminin, siyasi coğrafya alanında yeni inceleme mevzuları ortaya çıkardığı anlaşılmaktadır. Siyasi coğrafyanın devlet ve yer arasındaki bağlarını kapsayan inceleme alanı yeryüzündeki siyasi değişimlerin ortaya konmasını genel olarak hedeflese de küreselleşme eğilimleri alan adına yeni sorgulama noktaları yaratmıştır. Küreselleşme karşısında, siyasi coğrafyanın temel inceleme konusu olan devletin, farklı bir role büründüğünü söylemek mümkündür. Zira devlet şekilsel manada değişime uğramaktadır. Bu değişimi, devletin hâkimiyet sahasının zayıflaması olarak yorumlamak mümkündür. Önceki asırlarda her durumun belirleyicisi olarak karşımıza çıkan devletin, küreselleşme ile birlikte karar ve hamlelerinde çeşitli sınırlılıkların ve engellerin olduğunu belirtmek yerinde olacaktır. Çünkü siyasi bir organizasyon olan devlet, günümüzde önceki asırlarda olduğu gibi kararları alırken tek başına değildir. Devlet, karar alma gücünü çeşitli aktörlerle paylaşmakta ve bazen de bu aktörlerin aldığı kararlara uymaktadır. Zamanda ve mekânda ortaya çıkan yakınlığın ve hızın da ifadesi olarak kullanılan küreselleşme, güçler dengesinde yeni aktörlerden ve devletlerden oluşan yeni bir sistemi öngörmektedir. Özellikle ekonomik kuruluşların, devletlerin siyasal faaliyetlerinde ve kararlarında meydana getirdiği etkileri küreselleşme ile açıklamak mümkündür.

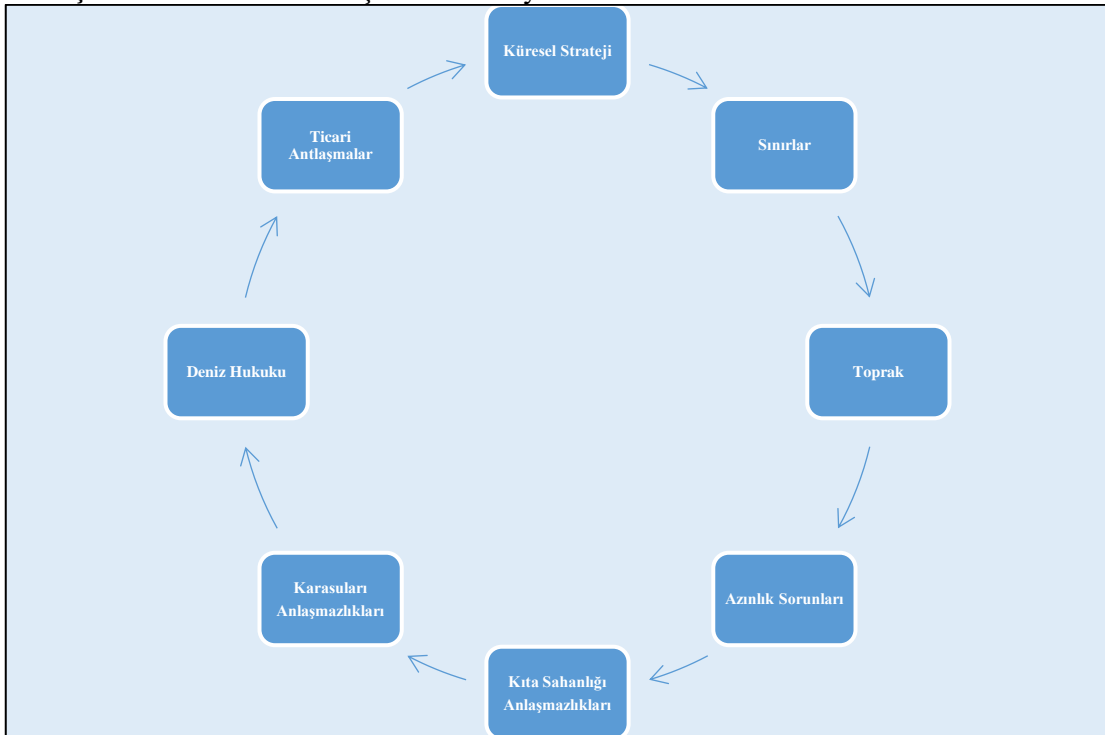
Küreselleşme devletin konumu üzerinde bir değişim yaratırken, bu durum aynı zamanda devletlerin uluslararası ilişkilerini de farklı bir yapıya taşımaktadır. Küreselleşme sistemi uluslararası alanda politikaların oluşumunda da ağırlığını hissettirmektedir. Küreselleşme ile devletlerarası örgütlenmelerin sayısı oldukça artmıştır. Ama küreselleşmenin amacına uygun olarak devletlerarası örgütlenmelerin sayısı ne kadar artarsa artsın, mekân üzerinde karar verici çeşitli aktörlerin etki ve güç alanının devletlere rağmen daha yetkin hale geldiğini belirtebiliriz. Siyasi coğrafya,

küreselleşme eğiliminin mekân üzerindeki etkilerini ve devlet yapısındaki değişimi de kendisine doğal olarak konu edinecektir.

Siyasi coğrafyanın konusunu, yukarıda da değinildiği üzere insan topluluklarının mekân üzerindeki coğrafya kaynaklı siyasi faaliyetleri meydana getirir. Ama bu ilişkiden ortaya çıkan devlet sisteminin küresel anlamda beliren ilişkileri de siyasi coğrafyanın araştırma sahası içinde yer almaktadır. Bakış açısı olarak devlet ve onun kurulduğu yerin özelliklerini tespitiye yönelik siyasi coğrafya, aynı zamanda devletin diğer siyasi organizasyonlarla bağları ve ilişkilerini de inceler. Bu inceleme genel manada coğrafi koşulların, bu ilişkilerdeki etki derecesinin anlaşılmasına yönelik olduğu söylenebilir.

Günel (2008)'e göre günümüzde devletlerin uluslararası ilişkileri incelendiğinde, çeşitli konuların bu ilişkilerde büyük rol oynadığı görülecektir (Şekil 16). Bu meseleler ve girişimler devletlerin uluslararası politikalarının ana eksenini oluşturmaktadır. Bu sorunlarının genel olarak coğrafi koşullarla alakalı olduğu ise ortadadır. Coğrafi koşulların ve durumun, devletlerin uluslararası alanda siyasetlerine tesir etmede ve siyasetlerini belirlemedeki etkisi oldukça büyüktür (Günel, 2008: 17).

Şekil 16: Uluslararası İlişkileri Belirleyen Temel Konular.

Devletin gelişimini ve devamını sağlayabilmesinde, iki husus ön plana çıkmaktadır. Devletin iç ve dış siyaseti olarak belirtilebilecek bu hususlar, aynı zamanda devletin gücünü tespit etmede değerlendirilebilecek noktalardır. Bir devletin iç siyaseti, daha sonra da dış ilişkilerinin, o devleti dünya üzerinde siyasal güç açısından analiz edilebilmesine olanak tanımaktadır. Siyasi coğrafya; devletin oluşumunu nasıl coğrafi faktörlerin etkileri ile açıklamaya çalışıyorsa, devletin gelişim sürecini de coğrafya merkezli olarak değerlendirmektedir. Şekil 16’da belirtilen uluslararası ilişkilerinde özünü meydana getiren konular değerlendirildiğinde, bu konuların neredeyse tamamının coğrafi anlamlar taşıdığını söylemek yerinde olacaktır. O halde siyasi coğrafya da bu konuları, kendi alan gelenekleri ve metotları ile inceleme konusu yapacaktır. Başka bir anlatımla; devletlerin uluslararası ilişkilerini etkileyen ve bu ilişkilerin yönünü tayin eden, coğrafi unsurların varlığı siyasi coğrafya tarafından incelenmektedir.

Siyasi coğrafya, devletin iç siyasetinin uygulanmasında etkin olan coğrafi unsurlarla da çok yakından alakalıdır. Çünkü devletin kamu hizmetleri adına yürüttüğü politikalarda, coğrafi açıdan olumlu ya da olumsuz anlamda neticeler ve değişimler meydana gelebilmektedir. Devletin iç siyasetinde bir diğer yön, yine siyasi coğrafya tarafından işlenmeye elverişlidir. Devleti meydana getiren milletin siyasi tercih ve eğilimlerinde, coğrafi koşulların tesirlerini hissetmek mümkündür. Demokratik devletlerde seçimler üzerinden, bu yönelimleri belirlemek veya coğrafi koşulların etki derecesini tespit etmekte mümkün olabilmektedir. Seçimleri, seçim bölgelerini ve seçim bölgelerindeki tercihler ve eğilimleri, fiziki coğrafya şartlarının yarattığı etkilerle de açıklama girişimleri bulunmaktadır. Literatür taramalarında, siyasi coğrafya açısından seçimleri değerlendiren çalışmalara da rastlamak mümkündür.

Günel (2008)’e göre siyasi coğrafyada yeni bir eğilim olarak, genel seçimlerin ve halk oylamalarının incelenmesi isteği meydana gelmiştir. Bu incelemelerde iki yön dikkati çekmektedir. Siyasi coğrafyacılar seçim bölgesinin özelliklerini dikkat alarak, seçim sonuçları hakkında fikir ortaya atıp, öngörülerde bulunmaktadır. Diğer yönde ise mevcut seçim ile ilgili neticelerin yorumlanmasından hareketle, sonuçlar ile o ülkenin coğrafi özellikleri arasındaki bağ araştırılmaktadır (Günel, 2008: 22).

2. 5. 2. 1. Coğrafya ve Siyaset

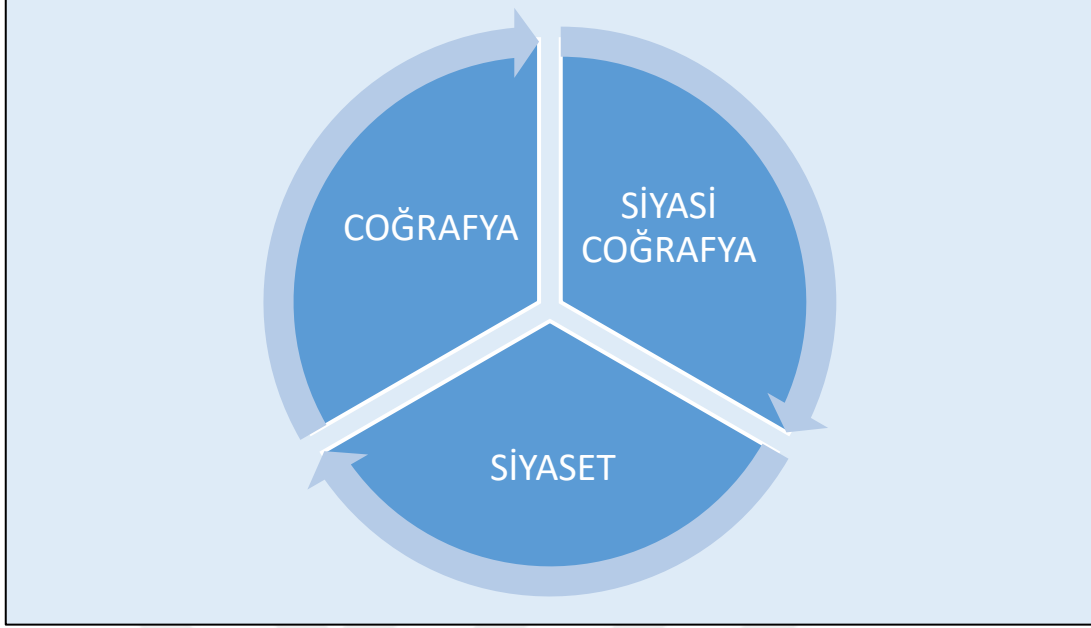
Siyasi coğrafya bir anlamda coğrafi koşul ve etkilerin, siyasi davranış ve oluşumlarda izini süren bir bakış açısıdır. Siyasi davranış ve oluşumlarda, başka faktörlerinde etkileri vardır. Lakin siyasi coğrafyada algılama zemini, coğrafyanın yarattığı ya da neden olduğu mekân üzerindeki siyasi gelişmelerdir. Coğrafya tanımlarının neredeyse tamamında karşımıza çıkan mekân ve insan kavramları, coğrafyanın bu iki unsur arasındaki bağlantıların ortaya konmasına yönelik bir araştırma alanına sahip olduğunu göstermektedir. Siyasi coğrafya bu ilişkiler silsilesinin açıklanmasında, coğrafyanın ilke ve yöntemlerini kullanarak yani coğrafi bakış açısına uygun bir şekilde siyasi bir etüt gerçekleştirir.

Siyasi coğrafyada temel inceleme alanı olan devletin, ortaya çıkışında dahi çeşitli coğrafi faktörler görülmektedir. Bununla birlikte devletin ortaya çıkışı aslında coğrafi açıdan da konumun belirlenmesi manasına gelmektedir ki; siyasi coğrafya “konum” açısından da bu mevzunun muhatabı haline gelmektedir. Devletin konumunun yarattığı her sonuç ve bu sonuçlarla ilgili siyasi durumda doğal olarak, siyasi coğrafya ile ilintilidir.

Günel (2008)’e göre devletin ya da siyasi organizasyonların meydana gelişinde, devletlerin iç ve dış siyasetinde rol oynayan çeşitli etmenler vardır. Bu faktörlerden birisi de coğrafi faktörlerdir. Fakat coğrafi faktörler ya da başka bir anlatımla mekânla insan arasındaki ilişki ve etkileşimler, devletin kendine has karakterinin meydana gelmesinde büyük pay sahibidir (Günel, 2008: 14).

Akengin (2017)’in Jones (1954)’tan aktarımına göre siyasi coğrafya; coğrafya ve siyaset ilimleri arasında bir köprü vazifesi görür (Şekil 17). İnsanı ve insan topluluklarının davranışlarını inceleyen tüm ilim dallarında ortak noktalar vardır. O halde bu ortak noktalar coğrafya ve siyaset ilimleri arasında da vardır. Siyaset ilmini ortaya çıkaran farklı alanlarda coğrafi etmenlerin tesiri göz önünde tutulduğunda, coğrafyanın siyaset açısından da tesirin araştırılması gerekmektedir (Aktaran: Akengin, 2017: 15).

Şekil 17: Coğrafya, Siyaset ve Siyasi Coğrafya.

Siyasi coğrafyanın çıkış noktasının, siyasi faaliyetlerde coğrafi etkinin tespitine yönelik olduğu söylenebilir. Bu etkinin yani coğrafi koşulların siyasete olan etkisinin analizinin çok kolay olmadığı da ortadadır. Zira buna sebebiyet veren durum, coğrafyanın değişiminin ya da farklılaşmasının çok zor olması hatta hiç olmaması gerçeğidir. Yani siyasal bir organizasyon devletin üzerinde var olduğu coğrafya, sürekli bir değişim ya da farklılaşma içinde değildir.

Akengin (2017)'in Sumner (2004)'den aktarımına göre herhangi bir alandaki doğal koşullar devletin fiziki anlamda yapısının belirlenmesi sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Devletin yönetim rejiminin, siyasi coğrafya ile çok yakın bağları olduğu ortadadır. Devletin ulus- devlet yahut federatif devlet kimliği olması ya da başka bir deyişle bu yapılardan birine yönelik olarak ortaya çıkması siyasi coğrafyanın sonucudur. Siyasi coğrafyada bakış açısı, insan topluluklarının coğrafi koşullardan dolayı farklılık gösteren siyasi eğilim ve faaliyetlerini tespiti yöneliktir. Örneğin Batı Amerika'da kovboyların büyükbaş hayvancılık ile uğraşmaları, bağımsızlık fikrini kuvvetlendirmesi açısından kökleri geçmişe dayanan önemli bir yorum olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine fiziki koşullar açısından, burada yaşayanların ekonomik faaliyetlerini kısıtlayan engebeli araziler yahut olumsuz iklim koşullarının hüküm sürdüğü alanlarda yerleşen topluluklar bulunmaktadır. Bu yerleşme tercihi, esasen

kendine güvenen topluluğun siyasi seçim ve duruşunu da yansıtmaktadır (Aktaran: Akengin, 2017: 16- 17). Pek tabii bu örnekler coğrafyanın siyaset üzerindeki etkilerini göstermeye yöneliktir. Toplulukların politik manada eğilimleri ve tercihleri, coğrafi faktörlerle oldukça ilgilidir. Hatta ülkelerin milli kimliğinin oluşumunda dahi coğrafyanın önemli bir rolü olduğu belirtilebilir.

Günel (2008)'e göre devletin devamında ve gelişiminde ekonomik faaliyetler, önemli bir ağırlık noktasıdır. Devlet hâkimiyetini yaymada ve sağlamada, ekonomik fonksiyon hep ön planda olmuştur. Ekonomik fonksiyon ile coğrafi şartlar açısından da bir bağ olduğunu söylemek mümkündür. Öyle ki bu bağın oldukça önem arz ettiği de ortadadır. Zira devletin hiçbir kalkınma hamlesinin, sahip olduğu ve üzerinde yaşadığı coğrafya ile coğrafi şartlardan bağımsız olarak kurgulanması ve hayata geçirilmesi düşünülemez. O yüzden kalkınma hamleleri yapılırken fiziki ve beşeri coğrafya koşulları bilinmelidir (Şekil 18). Coğrafyanın sağladığı imkânların öğrenilmesi ve coğrafi yapının ortaya konması, kalkınma planlarının da temel ögesi kabul edilir (Günel, 2008: 17).

Şekil 18: Kalkınma Planlamalarında Dikkat Edilmesi Gereken Coğrafi Unsurlar.

Kaynak: Günel, 2008: 17.

Tümertekin (1962)'e göre devlet kavramının meydana gelmesinden bu yana incelenen iki asıl nokta vardır. Bunlardan ilki insan topluluklarının politik ve askeri eylemleridir. Diğeri ise yine insan topluluklarının çıkarlarına ya da zararlarına sonuçlar üreten coğrafi etmenlere bağlı olma zorunluluğudur. Bu iki husus devlet ile yer arasındaki ilişkileri inceleme gerekliliği neticesini ortaya çıkarmıştır. Devletlerin meydana gelmesi, milli güce erişilmesi, savaşlar ve barışlar gibi konular genelde insan topluluklarının siyasi davranışlarının sınırlarını belirleyen coğrafi etmenlerle alakalıdır. Yine bu coğrafi etmenler, bu topluluklara komşularına nispetle önemli yararlar sağlamaktadır. Bu etmenlerden en çok öne çıkanları saha, konum, iklim, doğal varlıklar ile arazidir (Tümertekin, 1962: 120- 121).

Devletin hizmet üretirken ya da planlama gerçekleştirirken dikkate alması gereken çeşitli faktörler bulunur. Bu faktörler iktisadi, hukuki veya politik olabilir. Devletin bu tür planlamaları yaparken dikkate alacağı faktörlerden biri de coğrafi faktörlerdir. Hizmetin üreticisi ve planlayıcısı olan devlet, diğeri faktörleri dikkate aldığı gibi coğrafi faktörleri de dikkate almak durumundadır. Coğrafi faktörlerin dikkate alınmaması gibi bir durumda, üretilen ve planlanan hizmet amacına ulaşamayacaktır. Başka bir anlatımla hazırlanan kalkınma programları coğrafi açıdan eksiklikler taşıdığı için, amacına ulaşmadan hazırlayıcısına geri dönecektir. Bu tarz yatırımlarda coğrafi koşulların iyi analiz edilmesinin, planlamanın gelişimine ve uygulanmasına önemli katkılar sunacağı ortadadır.

Günel (2008)'e göre bu noktada dikkat çeken bir başka husus ise kalkınma planının tatbik edilmesi noktasında yine coğrafi şartların belirleyici konumda bulunuyor olmasıdır. Kalkınma planının uygulanması esnasında amme hizmetinin ne şekilde ve nerede yapılacağı sorusu da coğrafi şartlar ile yakından ilgilidir. Örneğin karayolları ya da limanların yapımı gibi amme faaliyetlerinin nerede ve ne şekilde yapılacağı, coğrafi faktörlerin tesirleri ile yakından alakalıdır. Ayrıca bu hizmetlerin uygulanması ile alakalı olarak beliren bazı sorunlar da coğrafi kaynaklıdır ve çözümü için coğrafi bilgiye ihtiyaç duyulmaktadır. Örneğin su baskınlarını engelleme ya da erozyondan korunma çabaları bu husus ile ilgilidir (Günel, 2008: 16- 17).

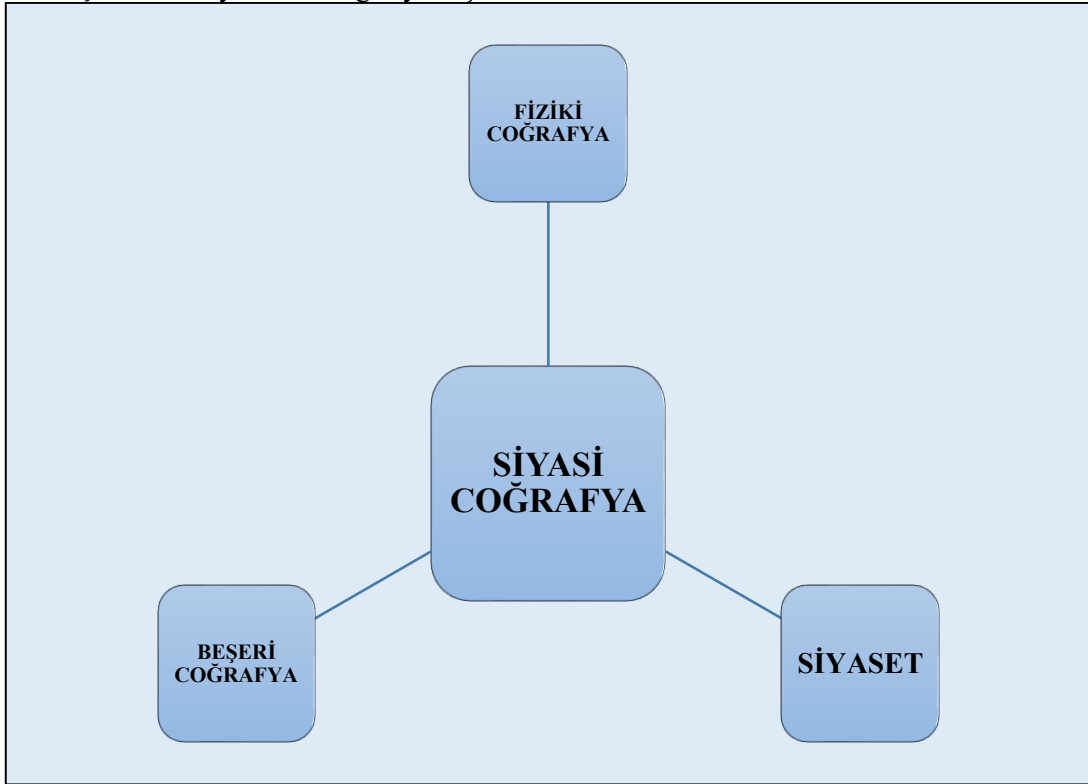
Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğü (2005)'ne göre siyaset, “devlet işlerini düzenleme ve yürütme sanatıyla ilgili özel görüş veya anlayış” olarak tanımlanmıştır (TDK, 2005: 1780). Siyaset bilimi ise “siyasi kurum, kuruluş ve oluşumlarının çalışma işleyişlerini inceleyen ve irdeleyen bilim dalı” olarak tarif edilmiştir (TDK, 2005: 1780). Siyaset ve coğrafya arasında da önemli bir bağ olduğu muhakkaktır. Daha önceki bölümlerde belirtildiği üzere coğrafi faktörlerin siyaset üzerinde önemli tesirleri vardır. Pek tabii bu ilişkinin diğer tarafında da siyasetin zaman zaman aldığı kararlarla, coğrafyaya tesir ettiği görülmektedir. Tabii ki siyaset sadece coğrafi etkiden ibaret değildir.

Siyaset, tanımından da anlaşıldığı gibi devletin yönetilmesi hususu ile ilgilidir. Bu hususla bağlantılı olan çok çeşitli alanlarda, incelemelerde bulunmaktadır. Lakin siyasetin özünde de “devlet” kavramı ortaya çıkmaktadır. Bilindiği gibi siyasi coğrafya da devlet konusunu özel bir görüşle işler ve kendi alanının içinde kabul eder. Öte yandan siyaset ve siyaset biliminin temel incelik noktası, devletin en iyi seviyede idare edilmesi için gerekli bilgi ve yöntemlerin incelenmesi üzerinedir. Siyaset ilminde temel araştırma mecrasını, siyasi faaliyetlerin dağılışı ve gruplanması oluştururken; aynı zamanda bu dağılışı ve gruplanmalara etki eden çok çeşitli süreçlerde analiz edilir. Bu analizlerde dikkat çeken iki yön vardır. Bunlardan ilki siyasi tercihler ve eylemler, güç ve güç bölgeleri, merkezi otorite ve etnik yapı gibi unsurlara dayanmaktadır. İkincisinde de ise insan eseri olan siyasal kuruluş ve birlikler odak noktasında yer almaktadır.

Tümertekin (1962)'e göre siyasi coğrafya, alakasını insan topluluklarının siyasi etkinlikleri üzerine yoğunlaştırır. Bu suret ile insan topluluklarının çevresine dair ilişkileri ve siyasi etkinliklerinin araştırılmasında, iki ilim alanının araştırma sahalarında kesişen ve benzeşen noktaların olması söz konusudur. Siyasal ilimler, devlet ve onun hüküm sahası için gerekli olan kurumları incelediğinden siyasi coğrafya ile aralarında yoğun bir alaka olduğunu belirtmek yerindedir (Şekil 19). Esasen bu iki bilim alanı, insana dair siyasal davranış ve etkinliklerin tetkik edilmesi noktasında birlikte çaba sarf ederler. Bu alanlardan biri siyasi etkinliklerinin arka

kısımındaki unsurlarla ilgilidir. Öbürü ise bu etkinliklerin üzerinde konumlandığı yerin, onlara dair ilişkilerini inceler (Tümertekin, 1962: 119).

Şekil 19: Siyaset ve Coğrafya İlişkisi.

Karabağ (2014)'a göre siyaset bilimciler devleti pek çok farklı açıdan araştırmışlardır. Bu incelemelerin, devletin iktisadi, düşünsel ve adli boyutu ile devletin öğeleri üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Ama devlet mekân üzerinde bir teşkilatlanmadır. Siyaset bilimi, bu açıdan yani mekânsal manada devletin araştırılmasında, eksik taraflar içermektedir. Devletin nasıl meydana geldiği, fiziki ve beşeri çevre koşulları ile devletin ne tür bir etkileşim içinde olduğu gibi çeşitli sualler gerektiğince araştırılmamıştır. Esasen yanıtları aranan bu sualler ile ilgili, tüm içerik coğrafyada mevcuttur. Bununla birlikte siyasi coğrafya, devlet mevzuunu da en ayrıntılı bir şekilde irdeleyen ve devleti asıl konusu yapan coğrafya alt dalı olarak karşımıza çıkmaktadır (Karabağ, 2014: 2).

Siyaset ve siyaset bilimcilerinin, mekândan bağımsız olarak devleti inceleme girişimleri eksik bir değerlendirmeyi meydana getirecektir. Siyaset ve coğrafyanın

ortak bir inceleme alanı olan devlet konusu ve buna bağılı gelişim gösteren siyasi etkinlikler, birliktelikler ve organizasyonlar tüm yönleriyle araştırılmalıdır.

Günel (2008)'in Prescott (1972)'tan aktarımına göre son dönemlerde meşguliyetleri siyaset üzerine olan bazı bilim insanları, siyasetal coğrafyayı farklı bir yaklaşım vasıtası ile bilimsel sahada konumlandırmaktadır. Onlara göre siyasetal coğrafya, siyaset ve coğrafya arasında önemli bir geçiş alanıdır. Bu nokta itibarı ile siyasetal coğrafya hem siyasete hem de coğrafyaya kaynaklık eden bir bilim dalıdır (Aktaran: Günel, 2008: 14).

Siyaset ve coğrafya ilişkisinde bir diğere önemli hususu da, siyasetin coğrafya üzerinde meydana getirdiğı tesirler oluşturmaktadır. Daha öncede değinildiğı üzere coğrafi şartlar siyasetal organizasyonlar ve gruplanmalar açısından önemli bir etkiye sahiptir. Coğrafi koşullar; devletin oluşumunda, devamında ve gelişiminde kritik olarak belirtilebilecek bir role sahiptir. Ayrıca coğrafi çevrenin de bir devletin politika belirleme ve yürütme çalışmasında etkin bir rolü bulunduğunu söylenebilir. Tüm bunlarla birlikte devletlerin siyasi ve iktisadi hüküm ile uygulamaları coğrafi çevreye tesir etmekte ve bu çevrede farklılaşmalara neden olmaktadır (Günel, 2008: 17- 18).

O halde siyasetinde coğrafya üzerinde çeşitli etkiler yarattığını söylemek mümkün hale gelmektedir. Burada siyasetin coğrafyaya etkisinden kasıt, politika uygulayıcılarının aldığı kararlar ve bu kararlar doğrultusunda yapılan uygulamalardır. Karar vericiler, kamu hizmetleri esnasında uyguladıkları kararlarla coğrafi ortamın değişmesine yahut farklılaşmasına neden olabilmektedirler.

Devletin yürütme erkinin kurduğı planlamaların sonucu olarak, coğrafi görünümde çeşitli değişimler meydana gelebilir. Siyasi coğrafya için önemli bir konuyu teşkil eden sınırlar, bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Sınırların yeniden çizilmesi ya da başka bir ifade ile toprak kayıpları, o ülkenin nüfus coğrafyası ile ilgili değişimleri meydana getirmektedir. Nüfusun nitelikleri değıştiğı gibi, etnik yapıda da bir farklılaşma yaşanabilir. Ayrıca ülkenin herhangi bir yerinde inşa edilen bir barajında, coğrafi görünümde çeşitli değışiklikler yarattığı tespit edilebilir. Devletin kendi iç politikası noktasında karar verdiğı bir baraj inşasının fiziki ve beşeri çevre

açısından olduğu gibi iktisadi açıdan da önemli bir etki yarattığı hissedilmektedir. Bu bir anlamda siyasetin aldığı kararlar, coğrafi ortamın eskiye nazaran farklı bir karakter kazanması anlamına gelmektedir (Günel, 2008: 20- 21).

2. 5. 3. Siyasi Coğrafyanın Doğuşu

Coğrafya temelleri çok eskiye dayanan, özel bir ilim alanıdır. Eski Çağ'da Yunan medeniyeti devrinde ortaya çıkan coğrafya, uzun dönemler boyunca ortaya çıkışındaki fikri altyapısını ve geleneğini korumuştur. Neredeyse tüm ilim alanlarında olduğu gibi coğrafya içinde yapısal değişimlerin meydana geldiği asrın, XVIII. yy. olduğunu söylemek mümkündür. XVIII. yy. dan itibaren coğrafyanın bilimsel geleneğinde meydana gelen değişimlere, bilgi birikiminde kat edilen mesafe ve yeni keşifler öncülük etmiştir.

Modern coğrafyanın ortaya çıkması ve yükseköğretim kademelerince coğrafyanın bir temel ders kabul edilmesi, yine bu yüzyıla ait gelişmelerdendir. Tüm bu gelişmeler coğrafya açısından önemli değişimler yaratmıştır. İnsan ve çevre etkileşimi husususun coğrafyada daha ağırlıklı bir biçimde işlenmesi, coğrafyanın araştırma sahasının genişlemesine neden olmuştur. Doğal olarak coğrafyada birçok alt dal ve uzmanlaşma alanları ortaya çıkmıştır. Bu alt dallardan biride siyasi coğrafyadır. Siyasi coğrafyanın, modern coğrafi anlayışa uygun olarak ortaya çıkması XVIII. yy. in sonlarına doğrudur.

Öngör (1963)'e göre XIX. yy. ın hem fikir hareketliliği hem de teknolojik gelişmeler açısından en verimli zaman dilimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Coğrafi keşifler bu yüzyılda hızını oldukça artırmış, kıtaların neredeyse tamamı tanınmış bir vaziyete gelmişti. Lakin asıl ehemmiyet taşıyan nokta, çeşitli bilim adamlarının daha önce keşfedilen alanlarda yaptıkları araştırma seyahatleridir. Bu araştırmalar ile büyük olarak belirtilebilecek bir bilgi birikimine kavuşulmuş, bu sermaye de yeni ortaya çıkan bilim dallarına yeni hedefler ve rotalar çizmiştir. Doğa bilimleri uğraşanlar, bilim dünyası için bir ilgi odağı haline gelmişlerdir. Bunlar arasında Lamarck, Humboldt ve Darwin'i en önemlileri olarak göstermek mümkündür (Öngör, 1963: 306- 307).

Determinist coğrafi anlayış kendine önemli bir etki alanı yaratmıştır. Bu anlayışın, sanayi devriminin getirileriyle daha da güçlendiği açıktır. Sanayi devrimi ile birlikte Avrupa devletleri, iktisadi açıdan en aktif dönemleri yaşamaya başlamış ve örgütlenme girişimlerini tamamlamaya çalışmıştır. Sanayi devrimi neticesinde meydana gelen ham madde arayışı, ham maddeye sahip olan alanlara karşı alakayı artırmıştır. Neticede “iktisadi etmenler” uluslararası siyasette, önemi artan bir yönü meydana getirmiştir. Böylece çeşitli devletler, hüküm sürdüğü alanlarda bulunan yeraltı kaynaklarının tükenmesi ya da yeterli olmama riskine karşı, bu gereksinimi giderecekleri başka çözümler meydana getirme çabası göstermişlerdir (Öngör, 1963: 307).

Tümertekin (1962)'e göre yüzyıllar boyunca birçok düşünür, devlet adamı ve askeri yetkili siyasi coğrafya olarak kabul edilebilecek ögeleri incelemiş yahut kullanmışsalar da bir bilim alanı olarak modern coğrafi bakış açısına uygun olarak siyasi coğrafyanın ortaya çıkışı XIX. yy. in son senelerine denk gelmektedir. Zira siyasi coğrafyada ilk önemli araştırmalar, 1890 senesinde ortaya konulmuştur. Bu yüzyıllarda az sayıda bilim adamının ortaya attığı düşünceler, günümüzde bir siyasal organizasyonu üzerinde hayat bulduğu coğrafi koşullara uyan ya da birbirlerine bağlayan dünya etrafında bir yerleşmenin üniteleri şeklinde analiz edebilmeyi imkânlı hale getirmiştir. Bu incelemeler vasıtasıyla geleceğin ne şekilde olacağı hakkında bir öngörü geliştirilmeye, devletin ilerleyen zaman içerisindeki hamlelerine dair tahminlere ve devletin ilerlemesi, gelişimi ile kalıcı olması adına coğrafi strateji belirlemeye çalışılmıştır (Tümertekin, 1962: 121).

Akengin (2017)'e göre Eski Çağ'da insanların yerleşik hayata geçme tercihleri, siyasi coğrafya açısından çeşitli sonuçlar meydana getirmiştir. İnsan topluluklarının bu tercihi, üzerinde yaşadıkları ve sahiplendikleri toprakları, başkalarına yani düşmanlarına karşı koruma içgüdüleri yaratmıştır. Bu durumu takiben, başkalarına ait toprakları alarak hâkimiyet kurulan alanın genişletilmesi fikri öne sürülmüştür. Tabii olarak bu fikirler, harp teşebbüslerinin de ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu süreci esasen, siyasi coğrafya açısından yapılan ilk araştırmalar olarak değerlendirmek mümkündür. Coğrafyanın tasvirici olarak nitelendirilen ortaya çıkışından, bilimsel bir

kimliğe bürünmesine kadar devam eden yolculuğunda coğrafyaya dair her türlü verinin aynı anda siyasi bir karaktere sahip olduğunu belirtmek mümkündür. Zira o devirlerde coğrafi bilgi; gücün kaynağı, hâkimiyetin temeli olarak görülmekteydi (Akengin, 2017: 5).

Bu yorum değerlendirildiğinde siyasi coğrafyanın köken itibariyle tarihi devirlerin başlangıcına kadar götürülebileceği ortadadır. Aynı zamanda siyasi coğrafyanın çok uzun bir zaman dilimine karşılık gelen maziye sahip olduğunu da vurgulamak yerinde olacaktır. Siyasi coğrafya adına yapılan bu tespit, bazı coğrafya alt dalları içinde geçerlidir.

Özgüç ve Tümertekin (2000)'in Freeman (1961)'dan aktarımına göre bilim dünyasının yeni diye sunduğu pek çok şey, geçmişte uzan uzadıya tartışma konusu yapılmış ve değerlendirilmiş hususlardır. Farklılaşma muhakkak ki vardır. Ama bu daha çok muhteva, bakış açısı ve yöntemlerdedir. Coğrafyada çok nadir şekilde yeni şeyler irdelenmektedir. Zamanımızda aktüel olarak kabul ettiğimiz ve mütalaa ettiğimiz birçok mevzuunun ve سوالin kökleri klasik dönem coğrafyacılarının yapıtlarında zaten kendine yer bulmuştur (Aktaran: Özgüç ve Tümertekin, 2000: 25).

Öngör (1963)'e göre ise siyasi coğrafya yeni bir alandır. Şüphesiz devletlerin yönetiminde siyaset ile coğrafya arasında önemli bir illiyet olduğu fikri tarihi devirlere kadar dayanmaktadır. Bu fikri tatbik etmek isteyen politikacı ve devlet yöneticilerinin olduğu da bilinmektedir. Lakin siyasi coğrafyanın bir bilim dalı olarak ortaya çıkması yeni sayılmaktadır. Hatta ana ilkeleri ve yöntemleri üzerinde de tam bir fikir birliğinin olduğunu söylemek zordur (Öngör, 1963: 303).

Siyasi coğrafyayı, Heredot'a kadar götürmek mümkündür. Elbette Heredot tarihin kurucusu olarak kabul edilir ve tarih ilmine yönelik çalışmaları ağır basmaktadır. Ama Heredot'un "Mısır, Nil'in hediyesidir" fikri, coğrafya açısından ehemmiyet ifade eden bir çıkarımdır. Bu çıkarıma göre siyasi bir organizasyon olan devletin oluşumunda, fiziki bir unsur rol oynamıştır. Heredot özellikle beşeri coğrafya alanına önemli katkılar sunmuş bir ilim adamıdır.

Öngör (1963)'e göre Eski Çağ'dan günümüze kadar insan, merak duygusu ve gereksinimlerini karşılamak adına dünyayı anlamak, anlamlandırmak istemiştir. Her çağda bu amaç uğruna çalışan coğrafyacılar ortaya çıkmıştır. Eski Çağ'da Eratosthenes, Strabon ve Batlamyus gibi bilimsel anlayışla çalışma yürüten ilim adamları, buna örnektir. Lakin Ratzel'den önce siyasi coğrafya incelemelerinin bir disiplin oluşturma kabiliyeti ve zemini olmamıştır (Öngör, 1963: 304).

Eski Çağ'da Aristo, Platon ve Strabon'un siyasi coğrafya olarak kabul edilebilecek çeşitli çalışmaları ve düşünceleri bulunmaktadır. Aristo'nun "Politika" adlı eseri hala günümüzde de değerini korumaktadır. Aristo'nun bu eserinde, devlet yönetimi ana temayı oluşturmaktadır. Eserde devletlerin fiziki çevreleri olan ilişkileri ortaya konulmuştur. Doğal kaynakların yeterli olduğu sahalarda meydana gelen devletlerin, bu imkânların daha az olduğu yerlerde kurulan devletlere göre daha çok yaşayacağı, öne sürülen fikirlerdendir. Platon ise "alan" kavramı değerlendirerek, çeşitli fikirler ortaya atmıştır. Alan genişliği ve devlet arasında ilişki kurmaya çalışmıştır. Strabon ise fiziki çevrenin milli güçle alakasını, Roma İmparatorluğu'na etkileri bakımından incelemiştir.

Tarihi devirlerin başlarında, bilimsel uzmanlık alanlarının olmadığı gerçeğinden hareketle bir ilim adamının pek çok sahada araştırma yaptığı ve farklı alanlarda çalışmalar ortaya koyduğunu söylemek mümkündür. Zaten yukarıda bahsi geçen ilim adamları da pek çok farklı alanda çalışmalar yürütmüştür. Siyasi coğrafyanın muhteviyatı değerlendirildiğinde çok çeşitli bilimlerle yakın ilgisi olduğu ortadadır. Bunların siyaset, matematik, felsefe ve tarih olduğunu belirtebiliriz. Siyasi coğrafyanın varlığı ve gelişimi açısından bu ilimlerle alakalı olduğu fikrinden hareketle, siyasi coğrafya kapsamına dâhil edilecek çeşitli görüşlerin belirtilen dönemlerde ortaya çıktığı tezini savunmak mümkün olabilmektedir. Bu da siyasi coğrafyanın doğuşu ile ilgili irdemeleri tarihin eski devirlerine kadar götürmeyi mümkün kılmaktadır.

Orta Çağ'da ise siyasi coğrafya denilince akla gelen önemli isimlerden biriside, İbni Haldun'dur. İbni Haldun pek çok ilim sahasında çalışmalar sürdürmüştür ve en önemli eseri olarak gösterilen "Mukaddime" ile oldukça ünlenmiştir. İslam Devleti'ni

sosyolojik açıdan incelemiştir. Siyasi coğrafyacı olarak tanımlanmasının altında aslında, siyasi coğrafyanın modern anlamda kurucusu olan Ratzel'i bile etkileyen fikirleri yatmaktadır. Ona göre devlet, canlı bir organizma gibi algılanmaktadır. O yüzden devletlerde, insanlar gibi doğup, gelişip ve ölmektedirler. Devlete dair geliştirdiği bu teorinin, oldukça büyük bir etki alanına sahip olduğunu belirtmek yerinde olacaktır.

Öngör (1963)'e göre XV. yy. ın sonlarına doğru coğrafi keşifler ile bu yüzyılı takiben çeşitli bilim dallarında çok önemli kabul edilebilecek kazanımlar gerçekleşmiştir. Buna rağmen devlet idarecilerinin coğrafyayla ilişkilerinin oldukça sınırlı olması şaşırtıcı olsa gerektir. Çünkü devlet adamları çok uzun bir zaman boyunca toplumları yönetme de en ideal politikayı belirlemek için coğrafyanın onlara kazandırabileceği üstünlükten bihaber olmuşlardır (Öngör, 1963: 304).

XVI. yy. ın sonlarına doğru Fransız politika müellifi Jean Bodin, devletin üzerinde kurulduğu alan ile olan ilişkisini dair çeşitli incelemeler yapmıştır. Bodin'e göre dünyanın herhangi bir yerindeki fiziki şartların o mekânda yaşayan bireylerin yaşam şekilleri, düşünsel yapısı ve siyasi biçimlenmesinde çok önemli etkileri mevcuttur. XVII. yy. da ise yine bir Fransız olan Vauban'ın siyasi coğrafyaya katkıları önemli görülmektedir. Vauban'ın siyasi coğrafyanın ilk kurucusu olduğu yorumu sıkça yapılmaktadır. Vouban asker kimliği nedeniyle de, siyasi coğrafyanın uygulamalı olarak gerçekleştirilmesine de öncülük etmiştir. O coğrafyanın değişen öğelerini ortaya koymuştur. Bir ülkenin çeşitli bölgelerindeki doğal varlıkların tespiti ile bu doğal kaynaklardan nasıl fayda temin edileceği ve bu bölgelerde yaşayan insanların yeteneklerinin nasıl olduğu noktasında sualler ortaya koyarak araştırmalar yapmıştır. Vouban bir diğer tezi doğru temellere oturan bir iktisat programı ile mali yönden devletin gücünü artırmaktır. İktisadi açıdan gelişen ve güçlenen devlet, güçlü bir orduya sahip olmalıdır. Ayrıca ülke içerisindeki stratejik noktalar belirlenerek, buralarda müdafaa ağları oluşturulmalıdır. Böylece ülkenin güvenliği sağlanmış olacaktır. Vouban bu fikri desteklemek için, ülkenin beşeri ve fiziki coğrafyası hakkında etütler yapılmasını istiyordu. Esasen siyasi coğrafyanın düşüncesine uygun

şekilde devletin içerde ve dışarda gelişen politikasını, coğrafi koşullara dayanması gerektiğini tasarlıyordu (Öngör, 1963: 304- 305).

Bilindiği üzere XVIII. yy. da dünyanın hemen her yeri keşfedilmişti. Dünya haritasındaki bilinmeyen yerler oldukça azalmıştı. Bununla birlikte coğrafi bilgide önemli bir artış sağlanmıştı. Ama yine de coğrafya kavramı nadiren kullanılıyordu. Keşfedilen yeni yerlerde de coğrafyacılar daha çok, doğa bilimcileri tarafından inceleniyordu (Öngör, 1963: 305).

1748’de “Kanunların Ruhı” adlı eserini tamamlayan Montesquieu, devrinin en önemli eserlerinden birini ortaya koymuştur. Montesquieu eserinde, yeryüzündeki çeşitli mekânları ve bu mekânların meydana getirdiği farklı üniteleri araştırarak, sonuç itibarıyla insan topluluklarının siyasal eğilimlerini ortaya koymak istemiştir. Çıkış noktası olarak da fiziki çevrenin etkilerine önemli paye vermiştir. Ona göre iklim, bireylerin karakterine etki eden fiziki bir ögedir. Montesquieu ayrıca topoğrafya şekilleri üzerinde de durmuştur. İzahatlarını sunarken sadece fiziki çevre ile sınırlı kalmamış, insan topluluklarının dini inançlarını, kültürlerini, demografik yapılarını ve iktisadi yaşamlarını da incelemeye değer görmüştür. Bu eser, coğrafi determinizmin doğuşunda da önemli rol oynamaktadır (Öngör, 1963: 306).

2. 5. 4. Siyasi Coğrafyanın Gelişimi

Tümertekin (1962)’e göre Eski Çağ ilim adamlarının katkılarından sonra gelen coğrafyacılar, oluşumunu devam ettiren bu alanın ağır gelişimine çeşitli açılardan yardım etmişlerdir. Ama genel manada coğrafyanın gelişiminde siyasi coğrafya kayda değer bir ağırlık oluşturamamıştır. Siyasi coğrafyanın, uygulama ve analiz gibi noktalarda oldukça uzun bir zaman dilimi içerisinde çok faydalı bir konumda bulunmadığını belirtmek yerinde olacaktır. Siyasi coğrafya XIX. yy. a kadar teorik bir alan olma özelliği taşımıştır (Tümertekin, 1962: 121- 122).

Coğrafyanın “klasik devre” olarak adlandırılan kesitinde, siyasi coğrafyanın irdelendiği ya da siyasi coğrafya kapsamına uygun çalışmaların yapıldığı bilinmektedir. Lakin siyasi coğrafya, onu tanımlayanların vurgularını haklı çıkarırcasına “düzensiz” olmayı sürdürüyordu. Bu durumun genel olarak coğrafyanın

da bilimsel kimliğe erişme zamanlaması ile alakalı olduğunu söylemek mümkündür. Zira coğrafyanın da gelişimini tamamlayarak, bilimsel manada sahneye çıkışı XIX. yy. olarak kabul edilmektedir. Coğrafya üzerinde bilim dünyasında bir ön kabul olmadan, siyasi coğrafyanın bir alan olarak temellenmesi zaten düşünülemezdi. Ama coğrafyanın akademik manada ortaya çıkışı, bilimsel kimlik kazanması ve kabul görmesi tüm coğrafya dalları için olduğu kadar siyasal coğrafya içinde önem arz etmiştir. Beşeri coğrafyanın bir coğrafya kolu olarak ortaya çıkması ve insan ile çevre etkileşimine olan yaklaşımının bilimsel alanda önemszenmesi, siyasi coğrafyanın temellerinin önündeki engelleri kaldırmıştır. Burada XIX. yy şartları da değerlendirildiğinde, emperyalist ve yayılmacı isteklerin siyasi coğrafya referanslı fikirleri kayda değer görmesi de, siyasal coğrafyanın somutlaşmasına zemin hazırladığını belirtmek mümkün olacaktır.

Özgüç ve Tümertekin (2000)'in, Bell ve Heffernan (1995)'dan aktarımına göre, hem coğrafya dernekleri hem de yükseköğretim kuruluşları coğrafyanın kurumsallaşmasında önemli bir yere sahiptirler. Ama kurumsallaşmanın gerçekleştiği devirlerde, coğrafya disiplini emperyalizmin hizmeti için vardır, algılaması hâkimdi. Bu algılamayı ortaya çıkaran neden, coğrafyanın yayılmacılık hareketlerinde en önde yer almasıdır. Zira Avrupalı devletlerin rüyalarını süsleyen deniz aşırı topraklara gösterdiği alaka, sömürge kazanma emeli ve eldeki sömürgecinin korunması fikrinde coğrafyacılar başı çekmiştir (Aktaran: Özgüç ve Tümertekin, 2000: 130).

Güçler dengesinde coğrafya bilmek ya da başka bir deyişle coğrafyayı kullanmak önemli hale gelmişti. Coğrafya çok hızlı bir şekilde kurumsallaşmasını gerçekleştirirken, mekâna siyasal açıdan bakmak fikri de değer kazanıyordu. Başka bir anlatımla güç aktörleri, hâkimiyet sahalarını genişletmede coğrafi bilginin önemli olduğunu anlamışlardı. Bu açıdan yaklaşıldığında 19. yy. da siyasal ve düşünsel ortam, coğrafyayı bilimsel alanda ileri bir noktaya taşıyordu. Coğrafyada özellikle siyasal coğrafya bu ilerlemenin devamı ve kesinlik kazanması içinde, bazen yayılmacı faaliyetlerin ve sömürgeci zihniyetin temel çıkış noktası olma özelliği gösteriyordu.

Akengin (2017)'e göre, siyasal coğrafyanın doğuş dönemi Herodot'a kadar götürülebilir. Herodot'tan günümüze kadar geçen zaman diliminde, bu zaman dilimi

2500 seneyi kapsar, bazen siyasi coğrafyaya çok büyük önem atfedilmiştir. Siyasi coğrafyacılar kendilerine biçilen bu değer nispetinde; saha büyüklüğünün gücü oluşturan neden olduğu fikrini, ülke idarecilerine kabul ettirmeyi başarmışlardır. Sanayi devrimini gerçekleştiren devletlerin idarecileri, dönem itibari ile egemenlik sahalarını büyütme üzere faaliyetlerde bulunmuşlardır. I. Cihan Harbi'nden önce sömürgeci faaliyetlerin artarak devam etmesinde siyasi coğrafyacıların, geri planda yaptıkları yönlendirmelerin rolü olduğu ortadadır. Yine II. Cihan Harbi'nde de siyasi coğrafyacılar, Alman devlet erkânını tesirleri altına alarak savaşın başlamasına ortam hazırladıkları bilinmektedir (Akengin, 2017: 5).

Günel (2008)'e göre, coğrafyanın tasvirici özellikten uzaklaşarak bir bilim dalı ortaya çıkması XIX. yy. da mümkün olmuştur. Bu gelişimin sağlanmasında doğa bilimlerinin önemli katkısı olduğunu söylemek mümkündür. Fiziki çevrenin canlı yaşamına olan tesiri ve Charles Darwin'in geliştirdiği evrim teorisi coğrafya açısından yeni bir düşünüş tarzına geçiş döneminin ifadesi olarak kabul edilmektedir. Özellikle bu düşünüş tarzından çok etkilenen Ratzel, mekân ve insan toplulukları arasındaki alakayı farklı bir açıdan değerlendirerek, Beşeri coğrafyanın temelleri atmaya başardı. Ratzel, fiziki muhitin bireyi zorladığını ve tüm etkinliklerine hâkim olduğunu, savunuyordu. Ayrıca "organik devlet teorisini" beşeri coğrafyaya adapte etmeye çalışmıştı (Günel, 2008: 3- 4).

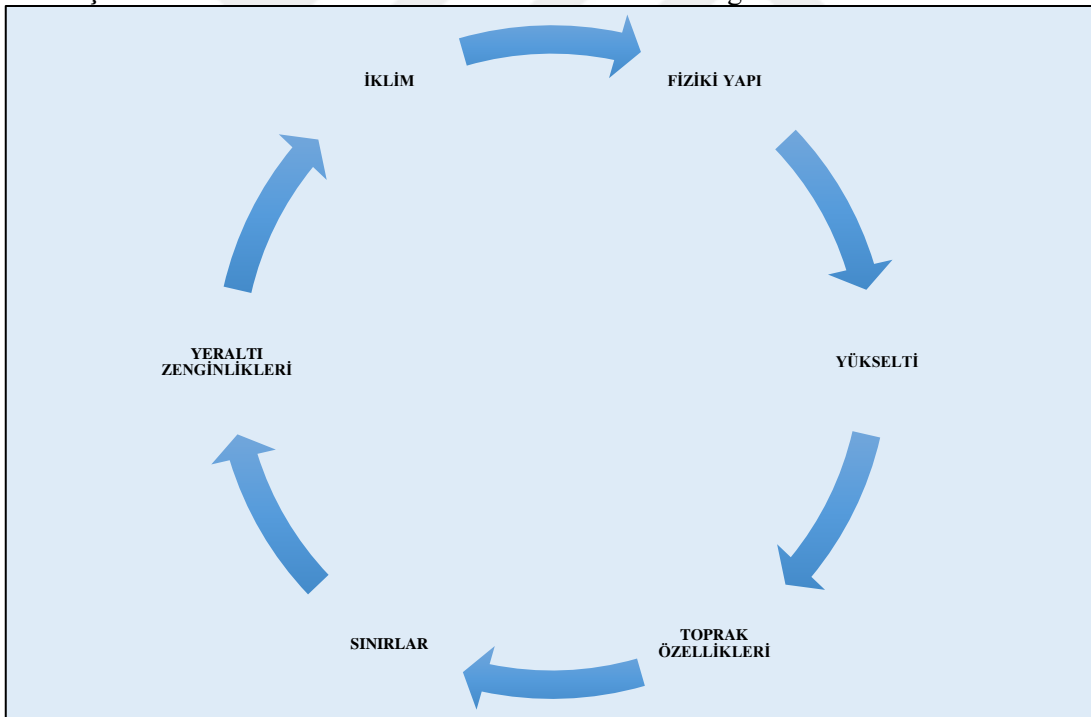
Tümertekin (1962)'e göre Ratzel, gerçek anlamda siyasi coğrafyayı kuran kişidir. Ratzel, 1897 yılında tamamladığı "Politische Geographie" adlı yapıtı vasıtasıyla, siyasi coğrafya alanını meydana getirmiştir. Eserinde siyasi coğrafya, sistematik açıdan ele alınmıştır. Ratzel'in, devlet algılamasının temelinde, devletin canlı bir varlık olması iddiası yatmaktadır. Ona göre devlet, arazi ve insanın bir birleşiminden meydana gelmektedir ve devlette diğer canlılar gibi büyüyen bir yapıdadır. Ratzel; alanı politik bir güç olarak değerlendiriyor, eğer alana verilen değer niteliğini yitirirse bunun devleti çöküşe sürükleyeceğini öngörüyordu (Tümertekin; 1962: 125).

Atalay (2011)'a göre, Ratzel bir devleti diğerinden ayıran yegâne ögenin alan olduğunu savunuyordu. Ratzel, alan ve devletin birbiriyle olan alakalarını oldukça

önemli görüyor ve alan dâhilinde oluşan siyasal organizasyonları incelemeye değer buluyordu. Ona göre devletin hâkimiyet kurduğu alan oldukça geniş olmalıdır. Devlet, sahip olduğu alan nispetinde güç sahibi ve uluslararası alanda söz sahibi olacaktır (Atalay, 2011: 393).

Günel (2008)'e göre; Ratzel siyasi coğrafyaya “alan” yaklaşımını getiren kişidir. Alan fikrinin, devletin gelişmesi için ön şart olduğunu düşünen Ratzel, alandaki genişleme nispetinde devletin güç olarak zirveye çıkacağını öngörüyordu. Yani organik olarak tasavvur edilen devletin, uluslararası alanda tesiri topraklarını genişletmesiyle mümkün olabilecektir. Bununla birlikte “alan” kavramı, çeşitli coğrafi unsurların hesaba katılıp, analiz edilmesini gerektiriyordu (Şekil 20). Alanın siyasi bir nitelik kazanmasının da çok önemli sayılacak bir yönü de “coğrafi konum” meydana getirmekteydi (Günel, 2008: 5).

Şekil 20: Ratzel'in Alan Kavramında Önemli Olan Coğrafi Unsurlar.

Şekil 20'de anlaşılabilceği gibi Ratzel alan düşüncesine, çeşitli coğrafi unsurları da katarak temellendirmiştir. Ratzel'in siyasi coğrafyaya bakışı; devletin devamında ve ilerlemesinde, ana noktanın coğrafi etmenlerin yarattığı tesirlerin neticeleri olarak algılanması yatmaktadır. Başka bir anlatımla devletin gücü ve etki

derecesi, sahip olduğu alanın coğrafi şartları ve bu şartların sonucu olarak belirtilebilecek “coğrafi konumu” ile alakalıdır.

Günel (2008)’in Göney (1979)’den aktarımına göre; Ratzel toplumların oluşturduğu siyasi bir organizasyon olan devletin etkinliklerini, karakteristik niteliklerini ve mukadderatını, üzerinde bulunduğu alanın genişliği, lokasyonu ile sınırları gibi coğrafi etmenlerin bir neticesi yorumlamıştır (Aktaran: Günel, 2008: 5).

Karabağ (2014)’a göre, Ratzel devletin oluşumu hususunda “organizmacı görüşün” en önemli temsilcisidir. Bu görüşün temel savını, devletinde bir organik yapı olduğu fikri meydana getirmektedir. Devletin teşekkülünde, insanlar bir hücre gibi düşünülür ve aslında devlet bu hücrelerin birleşiminden doğar. Bunun neticesinde de tıpkı canlılar gibi doğumdan ölüme kadar uzanan bir süreç ortaya çıkar. Ratzel geniş alana egemen olma iddiasını, devlet için vazgeçilmez bir gereklilik olarak görmüştür. O yüzden de devlet için “hayat sahası” (lebensraum) ifadesi, onun tarafından ilk kez kullanılmıştır (Karabağ, 2014: 9).

Ratzel’in beşeri coğrafya çalışmaları ve siyasi coğrafyayı ilk kez sistemli bir yapı haline getirmesinin, coğrafya tarihi adına oldukça önem taşıdığını söylemek mümkündür. Bilim dünyasının siyasi coğrafya ile sistemli bir şekilde tanışması, Ratzel ve Alman jeopolitikçilerin eseridir. Fakat siyasi coğrafya fikri daha sonra da değinileceği üzere çeşitli ülkelerde kabul görmek ve ilgiliyle karşılanmanın yanında; farklı ekoller tarafından milli hedef ve güç unsurları vasıtasıyla değerlendirilmek suretiyle, ülkelerin milli kimliklerine uygun olacak şekilde yeniden tasarlanmıştır. Yani siyasi algılama ve siyasi coğrafya fikri, ülke çıkarlarına uygun bir kimlik ve karaktere bürünmüştür. Tabii ki Alman ekolünün siyasi coğrafya fikirlerinde ve alan genişlemesi görüşünde, Almanya’nın içinde bulunduğu durumda rol oynamaktadır.

Tümertekin (1962)’e göre Almanya’da nüfusun dar olarak nitelendirilebilecek bir alanda toplanması, arazi ile doğal varlıkların daha çok verim sağlayacak şekilde değerlendirilmesine neden olmuştur. Bununla birlikte Almanya, birçok yabancı devlet tarafından çevrelenmişti. Güvenliğini sağlayıcı doğal sınırlarda oldukça az olarak nitelendirilebilirdi. Dili Almanca olan büyük bir nüfus kitlesi de sınırları dışında

kalmıştı. Bu şartlar ve durum Alman siyasi coğrafyacılardan dikkatini, alan mefhumu üzerine y6nlendirmeleri sonucunu yaratmıştır (T6mertekin, 1962: 122).

Akengin (2017)'e g6re siyasi coğrafyanın y6kseliş g6sterdiği devirlerde, devletlerin alan açısından b6y6meleri normal bir amaç gibi değerlendirilmiştir. Devletin g6c6n6n belirleyicisi ve niteleyicisi olan ‘‘saha b6y6kl6ę6’’ Almanların emperyalist siyasetine geçerlilik sağlamıştır. Sanayi devrimini gerçekleştiren Almanya, alanını b6y6tmek için iki b6y6k d6nya harbinin gerçekleşmesine neden olmuştur. Meydana gelen savaşlar, Avrupa'yı iktisadi ve politik açıdan farklı arayışlara sevk etmiştir (Akengin, 2017: 5).

T6mertekin (1962)'e g6re ilk başlarda sadece teorik temeller 6zerinde ilerleyen siyasi coğrafya; zaman içerisinde Almanya'nın askeri kuvvete değer atfetmesiyle, devletin yarar sağlayacağı bir bilim dalına d6n6řm6řt6r. Bu sonucun ortaya çıkmasında, Almanya'nın I. D6nya Savaşı'ndan şartları çok ağır bir antlaşma ile mağlup çıkması 6nemlidir. Savaş sonrası yenilginin sebepleri tespit etmek isteyen askeri ve siyasi coğrafyacılardan, neden sorusunu her sorduklarında yanıtı da coğrafya bilgisi d6hilinde bulma gerçeğiyle y6zleşiyorlardı. Coğrafya eğitimi 6nem kazanmakla birlikte, siyasi coğrafya hala itibarını artırmış değildi. Fakat tam da bu sırada İsveç ekol6nden Kjellen'in ortaya attığı ‘‘jeopolitik’’ kavramı devreye girmiş ve Alman siyasiler tarafından sahiplenilmişti (T6mertekin, 1962: 124).

Siyasi coğrafyaya pek çok ilim adamının katkı yaptığını s6ylemek m6mk6nd6r. Fakat bununla birlikte, siyasi coğrafyanın ortaya çıkışında ya da siyasi coğrafyanın bir bilim dalı karakteri kazanmasında bazı bilim adamlarının 6nemli çabaları vardır. Daha 6nce de değinildiği 6zere Alman Ratzel, siyasi coğrafyanın kurucusu olarak kabul edilir. Yine bir Alman olan Haushofer'ın da bu alana 6nemli katkıları bulunmaktadır. İsveçli ilim adamı Rudolf Kjellen, Ratzel'in fikirlerinden hareketle siyasi coğrafyayı genişletmiş ve ilk olarak ‘‘jeopolitik’’ kavramını kullanmıştır. Alfred Thayer Mahan, Amerikan siyasi coğrafyacılardan 6nde gelen isimlerindedir. Yine bir İngiliz olan Sir Halford Mackinder de İngiliz siyasi coğrafyasının 6nemli temsilcisidir. İsimleri verilen beş ilim adamı da yaptıkları araştırmalar ve çalışmalarla, siyasi coğrafyanın

içeriğinin belirlenmesine ve yöntemlerinin ortaya konularak ilerlemesine katkı sunmuşlardır.

Tümertekin (1962)'e göre Kjellen, Ratzel'in fikirlerinden oldukça etkilenmiştir. Ratzel'in düşüncelerini temel almış ve onun fikirlerini oldukça ilerletmiştir. "jeopolitik" kavramı da ilk kez onun tarafından ortaya atılmıştır. Bununla birlikte, ülkesi İsveç'te bir siyasi coğrafya yaklaşımı teşekkül ettirememiştir. Fakat Ratzel'in fikirlerini kullanarak oluşturduğu yeni düşünsel sistemi, Almanlarca kabul görmüştür. Öte yandan Kjellen'in Alman yanlısı olduğu da bilinmektedir. Kjellen, organizmacı devlet görüşünü benimsemiştir. Ona göre devletin en çok ehemmiyet arz eden yönü, kuvvettir. Kjellen'in düşüncesinde en önemli hususu meydana getiren kuvvet, hukuktan bile daha üstün durumdadır. Çünkü kuvvet sahibi değilseniz, hukuku korumanın pek imkân dâhilinde olmadığını söylemek mümkündür (Tümertekin, 1962: 127- 128).

Kjellen, kara devletlerinin zaman içerisinde etkisini artıracaklarını düşünmüştür. Deniz devletlerinin güçleri, zaman içerisinde büyük kara devletlerince ele geçirilecektir. Dolayısıyla deniz devletleri de kara devletlerinin egemenliği altına girecektir. Kjellen yeryüzünde oldukça büyük ve güçlü olarak belirtilebilecek devletlerin ortaya çıkacağını tahmin ediyordu. Almanya'nın Avrupa, Afrika ve Asya'nın batısında önemli bir güç oluşturacağı, kanaatini sunuyordu. Bu fikirleri ve iddiaları, Almanya'da geniş yankı bulmuştur. Haushofer ve Münih ekolü, Kjellen'in fikirlerinden etkilenmiş ve bu fikirleri genişletme açısından çalışmalar ortaya koymuşlardır (Tümertekin, 1962: 128).

Öngör (1963)'e göre Ratzel'in fikirlerinin etkisiyle Kjellen, Almanlar'ın yaşadığı alanın coğrafi olanakları, hareketliliği ve üstünlüğüne dair fikirler ortaya koymuştur. Doğal olarak bu düşünceler İsveç'ten daha ziyade Almanya'da taraftar toplamıştır. 1924 senesinden sonra Almanya'da jeopolitik okulu, coğrafi verilerle siyasal hedefler arasında bir alaka kurmuşlardır. Özellikle Haushofer ve beraberindekiler, I. Cihan Harbi'nden mağlup olarak ayrılmanın nedeni bile, jeopolitik bilmemekle izaha kalkışmışlardır. Bu nedenle yenilginin normal olarak karşılanması gerektiğini, ama jeopolitik ilkelere dikkat edildiğinde durumun değişeceğini öne

sürmüşlerdir. Haushofer bu minvaldeki fikirleri, Nasyonel Sosyalist Parti yöneticileri tarafından da kabul edilmiştir (Öngör, 1963: 313- 314).

Ratzel'in fikirlerinin, özellikle de “hayat sahası” önermesinin dünyanın farklı yerlerindeki bilim insanlarına ilham verdiğini söylemek mümkündür. Ama Ratzel'in fikirleri ülkesine geri döndüğünde, daha çok değiştirilmiş ve genişletilmiş bir hüviyet taşıyordu. Kjellen'in de uğraşlarıyla, Alman ilmi sahası ve devlet idarecileri artık kendilerine yeni bir yol meydana getirmişlerdi. Bu yol “jeopolitik” olarak adlandırılıyor ve bu kavramdan yola çıkarak oluşturulan planlar ile ulaşılması beklenen hedefler yine bu alanla ilişkilendiriliyordu.

İki Dünya savaşı kapsayan zaman aralığı boyunca, jeopolitik çok önemli bir alan olarak nitelendirilmiş ve bu alanda çok farklı kişiler çeşitli çalışmalar yapmıştır. Alman ekolüne özgü bir biçimde; siyasi coğrafya ve jeopolitik farklı alanlar şeklinde değerlendirmelere tabii tutulmuştur. Bu durumun ortaya çıkmasında ise; jeopolitik alanının daha uygulamaya dönük yanlar içermesinin sebep olduğunu da söylemek mümkündür. Bu açıdan yaklaşıldığında, Almanların siyasi iklimi ve beklentilerinin de jeopolitik fikrini öne çıkardığı ileri sürmek mümkün gözükmektedir. Haushofer ve ekolü, neticede jeopolitik yaklaşımlarını Alman idarecilerin benimseyebileceği bir zemine oturtmuşlar ve bunu onlara kabul ettirmişlerdir. Bismark'dan Hitler Almanya'sına kadar uzanan süreçte, Alman yayılmacı faaliyetleri tüm teşebbüs ve hedeflerinin dayanağını da bahsedilen jeopolitik akım oluşturuyordu. Jeopolitik düşüncenin temelinde de Ratzel'in hayat sahası fikri varlık gösteriyordu.

Günel (2008)'e göre Alman ilim adamları Kjellen'in düşüncelerinden ilerleyerek ve bu düşünceleri epeyce geliştirerek, jeopolitik kavramını meydana getirdiler. Alman ilim adamları jeopolitiğin politik hadiselerin yeryüzüyle olan alakalarını inceleyen bir alan olduğu, bu alanın coğrafi bakış açısı ve politik mekân eserlerinden ortaya çıktığını belirtmişlerdir. Onlara göre mekânın karakteri özelinde coğrafi keşifler, jeopolitik adına bir çerçeve oluşturuyordu. Eğer politik manada bir kazanım elde etmek isteniyorsa, bu çizilen çerçevenin içinde kalmakla mümkün hala gelebilecekti. Siyasi yönden alınacak her kararda ve yapılacak her hamlede, jeopolitiğin sağladığı

verilerden yararlanmak bir zorunluluk olarak değerlendirilmekteydi. Zira onlara göre jeopolitik, devletin coğrafi bilincini meydana getiriyordu (Günel, 2008: 6).

XIX. yy. da Avrupa kıtasının dışında da siyasi coğrafya çalışmaları yapılmıştır. Amerika'nın dünya sahnesine etkin bir güç olarak çıkması ve egemenliğini kalıcı hale getirmenin yollarını araması, bu alana duyulan ilgiyi artırmıştır. Amerikan ekolü, Avrupa'daki çeşitli siyasi coğrafya yaklaşımlarından etkilenmişse de, kendi şartları doğrultusunda önemli ve özgün sayılabilecek siyasi coğrafya çalışmaları ortaya koymuşlardır. Amerika'da siyasi coğrafyanın önde gelen isimlerinden biri de Alfred Thayer Mahan'dır. Mahan bir deniz subayı ve önemli bir deniz tarihçisi olarak kabul görmüştür.

Tümertekin (1962)'e göre Mahan'ın fikirleri deniz gücünün önemine yoğunlaşmaktadır. Mahan, dünya gücü konumuna erişebilmenin en önemli koşulunun, denizlerde egemenlik kurmak olduğunu belirtmiştir. Ona göre bir devletin hem kara hem de denizde büyük güç olarak ortaya çıkması imkân dâhilinde değildir. O yüzden de devlet, stratejik amaçlarını gerçekleştirmek için denizlerde üstünlük kurmalıdır (Tümertekin, 1962: 132- 133).

Akengin (2017)'in Göney (1993)'den aktarımına göre, Mahan devletin kuvvetinin kaynağını; o ülkenin limanlar ve kıyı özellikleri bakımından niteliklerine göre değerlendiriyordu. Milletlerarası etkileşimlerin ve alakaların kurulmasında da deniz egemenliğinin ehemmiyet taşıdığını ifade ediyordu. Yeryüzüne hükmetmenin yolunun ise denizlerde tek söz sahibi olmakla gerçekleşeceğine inanmıştı. Bu yaklaşımlar çeşitli ülkeler tarafından dikkate değer bulunmuştur. Donanma ve savaş gemisi yatırımlarını hızlandıran bazı devletler, deniz kuvveti yaratmanın hâkimiyet alanlarını genişleteceği ve güçlendireceğini yaklaşımını savunmuşlardır (Aktaran: Akengin, 2017: 38).

Downs (1956)'a göre Mahan; eski dönemlerden günümüze kadar, dünya egemenliğinin en önemli şartının deniz kuvvetlerine sahip olmak olduğunu fikrini meydana getiren kişidir. Memleket içinde huzur ve güvenliği tesis etmek ile dünya sahnesinde politik bir güç konumuna erişmek için en önemli husus denizlerde

egemenlik kurmaktır. Deniz hâkimiyeti olmayan kara devletleri, kuvvet derecesinin hangi boyut aralığında olduğu önemli olmaksızın, zayıflamaya ve ortadan kalkma neticesi ile karşı karşıya kalacaktır. Zira Mahan'a için karasal alanlar, denizlerin aksine tümüyle zorluk ve engelleri ihtiva eder. Denizlerde karalara kıyasla bu zorluk ve engeller söz konusu olmadığından, denizleri denetim altında tutacak kuvvetlere ve bu kuvvetlere bağlı ticari açıdan deniz birliklerine sahip ülkeler, yeryüzünün tüm zenginliklerinden istedikleri biçimde yararlanırlar (Downs, 1956: 137- 138).

Akengin (2017)'e göre dünya egemenliği için söylenemese bile, ülkeler açısından denizlerde hâkimiyet kurmanın önemli olduğunu söylemek mümkündür. Zira büyük güç olarak kabul edilen devletlerin, çeşitli açılardan yürüttüğü güç politikalarını hayata geçirmede denizlerde kurulan hâkimiyetin ve buna bağlı deniz gücünün önemli bir rolü olduğu ortadadır. Ayrıca deniz kuvvetlerinin, ülke savunmasında oldukça yararları olduğu belirtilebilir (Akengin, 2017: 38).

Tümertekin (1962)'e göre “milliyet” kavramı siyasi coğrafyacıların düşüncelerini derinden etkilemiştir. Çünkü her milletin kendine özgü sayılabilecek kültürel özellikleri ve birikimi ile politik anlayış ve arzuları söz konusudur. Siyasi coğrafyanın da bu temel ve beklentilerin bir sonucu olarak hayat bulduğunu söylemek mümkündür. Amerikan siyasi coğrafyası; çok geniş bir alanda yer alması ve doğal varlıkların zenginliği nedeniyle alan devlet ilişkileri açısından incelemeler gerçekleştirmiştir. Doğrudan da siyasi coğrafyacıları mevzularını, bölgeler coğrafyası şeklinde ele almışlardır. Bu sebepten ötürü de devletin gücünü ikinci plana atmışlardır. İngiliz siyasi coğrafyacıları için de siyasi coğrafya ve jeopolitik fikirler, büyük bir alanda hâkimiyet kuran ve merkezinden çok uzakta toprak varlığı bulunan devletin en rahat biçimde nasıl yönetileceği sorusunun yanıtından doğan yaklaşımlara göre kurgulanmıştır (Tümertekin, 1962: 122).

İngiliz siyasi coğrafyasına en önemli katkıları yapan kişinin, Sir Halford Mackinder olduğunu söylemek mümkündür. Mackinder, 18. yy. ın yarısında doğmuş, II. Dünya Savaşı'ndan sonra 1947'de hayatını kaybetmiştir. Mackinder, İngiliz siyasi coğrafyasında önemli yer tutmasının yanında, Alman Jeopolitik fikrinin ortaya çıkışının da bir anlamda kılavuzu olmuştur. Mackinder Londra Üniversitesi'nde

coğrafya profesörü olmasının yanı sıra, iktisat ve siyaset ile de çok yakından ilgilenmiştir. Coğrafyanın Tarihi Mihveri, Demokratik İdealler ve Gerçekler ile Heartland Teorisi gibi çalışmaları siyasi coğrafya açısından oldukça önemli kabul edilmektedir. Mackinder'in, siyasi coğrafya anlayışında kara egemenliği önemli bir yer tutmaktadır. Bu teorisi ile bilim dünyasında geniş bir etki alanı yarattığını belirtmek doğru olacaktır. Mackinder, Mahan'ın aksine deniz gücünün önemini kabul etmekle birlikte, bunun tek başına yararlı olmayacağını, hem denizlere hem de karalara dengeli bir şekilde hükmetmenin ve oluşan gücün iktisadi açıdan desteklenmesi şeklinde görüş geliştirmekteydi.

Öngör (1963)'e göre siyasi coğrafya açısından “deniz” etkenini ilk işleyen bilim adamı Mackinder'dir. Önemli yapıtı “Britanya ve Britanya Denizleri” olan bilim adamının, yapıtının temel incelemesi azametini ve zenginliğini deniz üzerinde meydana getiren bir ada ülkesi üzerinedir. Mackinder, Britanya adalarının sahip olduğu imkânları yeterli görmemiş, denizlerde tam hâkimiyet ve bunu takip eden yine denize dayalı ekonomik etkinliklerle refaha erişmenin zorunlu olduğu fikrini ortaya atmıştır (Öngör, 1963: 310).

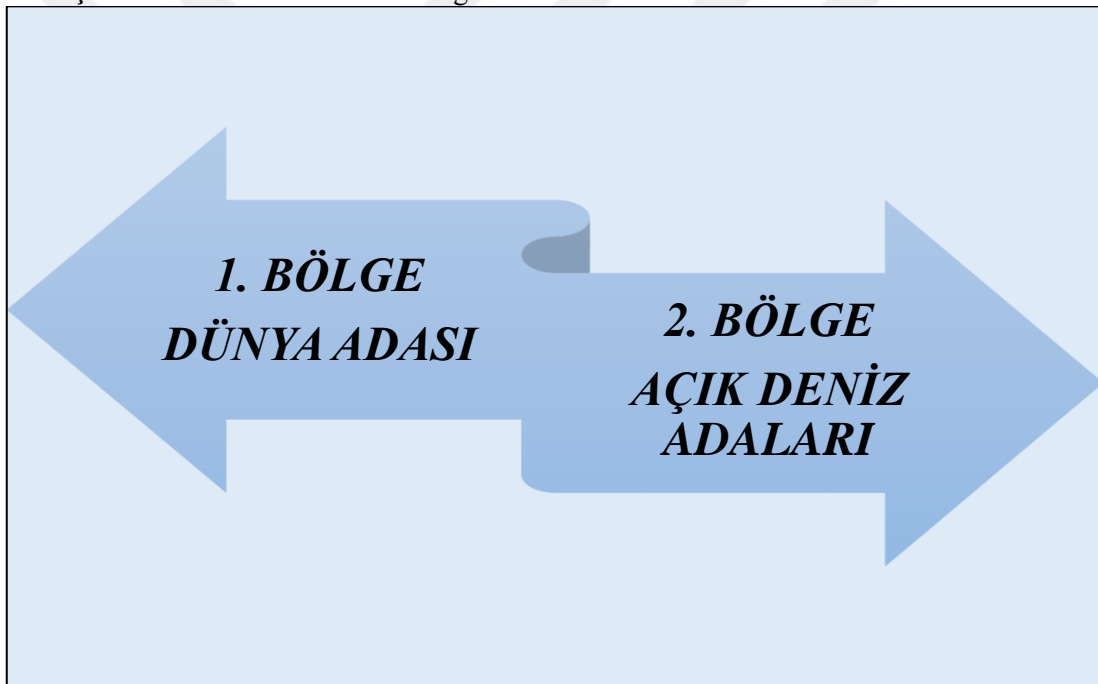
Mackinder'in siyasi coğrafya ile ilgili görüşleri incelendiğinde, kara ve deniz devletlerinin çeşitli açılardan karşılaştırıldığı görülecektir. Yaptığı kıyas doğrultusunda, iki tür devletinde önemli olarak belirtilebilecek iki ayrı güce elinde tuttuğunu savunur. Bu güçler, donanma ve kara ordusudur. Pek tabii, bu iki güce aynı anda sahip olan devletler, bu güçler arasında denge oluşturabilirlerse önemli bir konumun da sahibi olurlar. Bu nedenle iki yönlü bir çatışma meydana gelmektedir. Kara gücü olanlar denizlerde egemenlik kurma isteğinde olacaklar, deniz güzüne sahip olanlarda karalarda stratejik yerleri elde etme gayesinde olacaklardır. Esasen dünya tarihi, bu fikri kanıtlayacak birçok örnek ile doludur (Öngör, 1963: 310).

Downs (1956)'a göre Mackinder'in “Tarihin Coğrafi Mihveri” adlı eseri oldukça önem arz eder. Coğrafya ve siyaset arasında mazide ve günümüzdeki bağlar hususunda ortaya konan yorumlar oldukça değerlidir. Yeryüzünün her yerindeki tarihçi, coğrafyacı, ekonomist ve devlet yöneticilerinin fikirlerine kapsamlı tesirleri olacak kavramlar ortaya çıkaran çalışma, bilim dünyasında epey yankı bulmuştur. Bu çalışma

daha sonra meydana getirdiği “Demokratik İdealler ve Gerçekler” adlı eserinin de özünü oluşturmuştur. Bir bakıma da bahsedilen eserler, siyasi coğrafyanın ana omurgasını ortaya çıkarmıştır (Downs, 1956: 150- 151).

Akengin (2017)’e göre karalarda güç sahibi olmanın, dünyada egemenlik anlamına geldiği tezini öne süren ilim adamı, Mackinder’dir. Mackinder’e göre dünya üzerinde bulunun bazı yerleri elinde tutanlar, dünya egemenliği açısından tartışmasız bir seviyeye ulaşırlar (Şekil 21). Bununla birlikte karalarda hâkimiyet sağlama düşüncesinin en sağlam ve geçerli bir görüş olduğunu savunuyordu. Bu fikir “Heartland Teorisi” olarak anılmaktadır (Akengin, 2017: 27).

Şekil 21: Mackinder’e Göre Bölgeler.

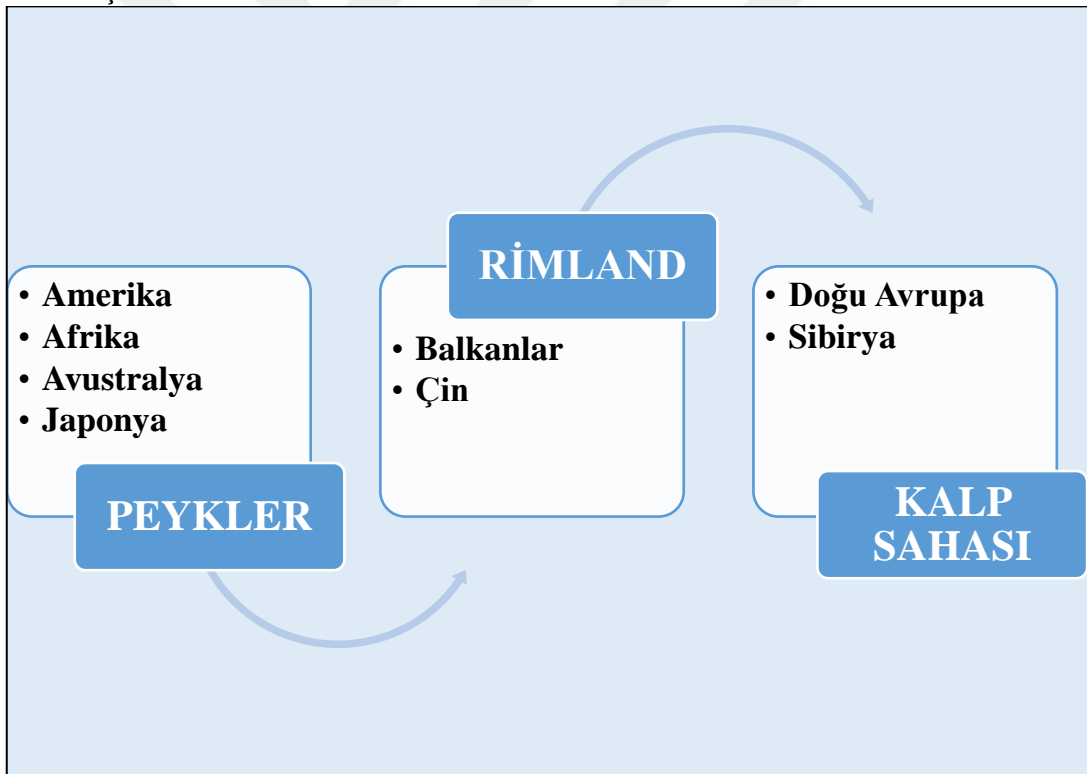

Mackinder dünyayı temel açıdan iki bölge olarak belirlemiştir. Şekil 21’de belirtilen bu bölgelerden, 1. bölge üç eski anakaranın birleşiminden meydana gelmektedir. Bu birleşim aynı zamanda “Dünya Adası” şeklinde isimlendirilmiştir. Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları yüzölçümü bakımından en geniş kara bölgesidir. Doğal varlıklar ve kullanılabilir arazi açısından oldukça önemli nitelikleri içinde barındırır. Dünya nüfusunun önemli bir kısmı da bu bölgede hayatını sürdürmektedir. 2. bölge ise “Açık Deniz Adaları” olarak ayrılmıştır. 1. Bölgenin kapsamında yer almayan Britanya ve Japonya açık deniz adalarını meydana getirirler. Üç eski

anakarının dışında kalan diğer kara parçaları ise 1. bölgenin uyduları şeklinde düşünülmüştür. Mackinder'in teorisinde bölgeler bu şekilde ortaya konmuştur. Ama Mackinder'in teorisinin asıl çekirdeğini, 1. bölge içerisinde gösterdiği ve önem atfettiği "Kalp Sahası" vurgulamaktadır.

Tümertekin (1962)'in Percy (1957)'den aktarımına göre; Mackinder Avrupa, Asya ve Afrika karalarını ortak bir karasal birliktelik anlamına gelen, Dünya Adası olarak tahayyül etmiştir. Esasen bu ada gezegenin kara kütlelerinin, üç de ikisini oluşturur. Dünya nüfusunun da çok büyük bir kısmı yine bu adada yer almaktadır. Mackinder'in Dünya Adası kavramının anahtarı olarak ise karşımıza "Heartland" yani kalp sahası çıkmaktadır (Tümertekin, 1962: 129).

Şekil 22: Heartland Teorisi.

Kaynak: Özey, 2017: 96.

Özey (2017)'in Mackinder (1902- 1904- 1914)'den aktarımına göre Dünya Adası içinde yer alan Doğu Avrupa ile Sibiryaya, Heartland'i meydana getirmektedir (Şekil 22). Kalp Sahası'ndan itibaren Balkanlardan Çin'e kadar yayılan alan ise "İç ya da Kenar Hilal" veya "Rimland" olarak isimlendirilmektedir. Amerika'dan

Japonya'ya uzanan hat ise “Dış ya da Kenar Hilal” veya “Peykler” olarak belirtilir (Aktaran: Özey, 2017: 96).

Mackinder'in teorisini temel olarak, dünyada büyük güç olmanın koşulunu bazı alanları denetim altında tutmak ve kritik olarak kabul ettiği yerlerde de hüküm sürmek şeklinde yorumlamak mümkündür. Hayat sahası diye belirtilen yerleri elinde tutan ülkeler zaman içerisinde Dünya Adası'nın kontrolünü ele geçireceklerdir. Bu iki koşul sağlandığında, bir devlet tüm dünyaya egemenlik kurma idealine de ulaşacak demektir.

Öngör (1963)'e göre “Heartland” teorisine birçok ülke yakından ilgi göstermiştir. ABD ve Almanya, bu teoriyi değerlendirmiş ve çeşitli şekillerde kendilerine uygun bir biçimde yeniden elden geçirmişlerdir. Tabii teori ortaya çıktığında ABD, dünya siyaseti açısından kapsayıcı bir aktör konumunda bulunmuyordu ve Mackinder tarafından peykler arasında gösteriliyordu. ABD'nin politik sahnede söz sahibi olması, hava gücünün meydana gelmesi, silah teknolojisindeki gelişmeler bu teorinin zaman içerisinde yer yer güncellenmesi sonucu doğurmuştur. Fakat siyasi coğrafya açısından Mackinder'in su ve kara kütlelerini analiz ederek, bunların coğrafi dağılışı üzerinde durması ve insan ile siyaseti bir arada düşünmesi önem arz etmektedir. Esasen Mackinder'in bu düşünme biçimi, coğrafyanın bir sanat olarak kabul edildiğinin de bir göstergesidir (Öngör, 1963: 311).

Akengin (2017)'in Sempa (2000)'dan aktarımına göre; Mackinder'in fikirlerinde yer alan egemenlik sahaları ile bu sahalarda otorite kuran devletler farklılık göstermesine rağmen, Mackinder'in teorisi çok farklı açılardan değerlendirilmiş ve bilimsel gündemi meşgul etmiştir. Mackinder'in düşüncelerinin, determinizm ile bağlarını kurmak çok kolay değildir. Mackinder kendisi de teorisi hakkında, çok sınırlı bulmadığını belirtmekteydi. Neticede siyasal manada bir gücün meydana gelmesi birçok temel koşul ile yakından alakalıdır. Bunların en başında coğrafi şartlar gelmekle beraber iktisat, stratejik önem ile nüfusun iyi bir şekilde yönetilmesi ile ilintilidir (Aktaran: Akengin, 2017: 27).

2. 5. 5. Siyasi Coğrafya ve Jeopolitik

Siyasi coğrafya ve jeopolitik alanları arasındaki ayrım tam olarak yapılamamaktadır. Kimi görüşlerde siyasi coğrafya ve jeopolitik alanları birbirinden farklı bir şekilde tanımlanmakta, kimi görüşlerde ise jeopolitik siyasi coğrafyanın kapsamı içinde değerlendirilmektedir. Bir görüşte ise jeopolitik siyasi coğrafyanın bir alt alanı olarak yorumlanmaktadır.

Daha önce de değinildiği üzere siyasi coğrafya, siyaset ve coğrafya kelimelerinden meydana gelmektedir. Jeopolitik kavramına bakıldığında ise onunda yer ve siyaset anlamını taşıdığı görülmektedir. Yer olarak vurgulanan unsur, coğrafyadır. İki kavramın aslında birbirine oldukça benzer olması, karşılaştırma esnasında soru işaretlerini ortaya çıkarmaktadır.

Günel (2008)'e göre siyasal coğrafya ve jeopolitik aynı kapsamı incelemelerine ve aynı kapsamdan yararlanmalarına rağmen birbirinden farklı iki alandır. Bununla birlikte kesinkes bir ayrımı vurgulamak ya da ortaya koymak da pek olası değildir. Örneğin tarihi coğrafya alanı düşünüldüğünde; tarihi coğrafya da, coğrafyayı algılama tarzı, tarihi bakımdan yapılmaktadır. Siyasi coğrafya da ise algılama zemini siyasi açıdan gerçekleşmektedir. Ama yine de ekonomik, tarihi ve politik hadiselerin değerlendirilmesinde coğrafi etmenler esas teşkil etmektedir. Jeopolitik ise ağırlık merkezini coğrafyaya yönelik değil de, siyasete yönelik olarak belirlemiştir. Jeopolitik alanlarda uğraş veren bilim adamlarının yaptığı izahlarda devlet, coğrafi öğeler ile politika kelimeleri ağırlıktadır. Bundan dolayı da yapılacak çıkarım, jeopolitiğin devletin siyaset ile ilgili planlama ve tercihleri doğrultusunda, coğrafyanın bir öge olarak kullanılması amacına yönelik oluşudur (Günel, 2008: 25).

Özey (2018)'e göre jeopolitik alanının coğrafya ile alakası oldukça kuvvetlidir. Zira jeopolitik coğrafya vasıtasıyla ortaya çıkmıştır. Coğrafya, temel olarak iki kola ayrılmaktadır. Siyasi coğrafya, bu kollardan birini meydana getiren beşeri coğrafyanın bir alt dalı olarak belirlenmiştir. Jeopolitik, siyasi coğrafya temelini kullanarak ortaya çıkmıştır ve onun bir alt dalı olarak kabul edilir. Başka bir ifade ile jeopolitik, siyasi

coğrafyanın bir neticesidir. Siyasi coğrafyadaki yaklaşım ve değerlendirmeler, jeopolitik tarafından referans olarak kullanılmaktadır (Özey, 2018: 10- 11).

Bilge (1958)'ye göre jeopolitik ile ilgili tanımlamalar incelendiğinde, jeopolitiğin en önemli özelliğini, uygulama hedefine dönük olması meydana getirmektedir. Zaten siyasi coğrafya ile jeopolitiği birbirinden ayıran en önemli detayda bu özelliktir. Siyasi coğrafya; coğrafi olaylar ve siyasi bölgeler arasındaki ilişkiyi araştırmakta ve bulgularını ortaya koymaktadır. Jeopolitik ise daha çok bu bulgulardan, dış siyasette yararlanılması hedefine yöneliktir (Bilge, 1958: 152).

Kjellen jeopolitik kavramını ortaya koyduğunda, Alman coğrafyacıları bunu oldukça mühim bir gelişme olarak karşılamışlardı. Siyasi coğrafyanın modern anlamda doğduğu yerin Almanya olduğu düşünüldüğünde, jeopolitiğin bu kadar heyecanla karşılanması, bu fikrin uygulama imkânı tanıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Zamanın şartları düşünüldüğünde I. Dünya Savaşı'ndan yenik ayrılan ve şartları oldukça ağır olan Versay'ın Alman siyasi ikliminde önemli tesirleri olduğu görülmektedir. Bu açıdan jeopolitik, başarıya giden yolda Alman siyasetinin en önemli yol göstericisi pozisyonuna erişmiştir. Başka bir anlatım ile jeopolitik, siyasi coğrafyanın verilerinin kullanılması ile politik gayelere ulaşmayı ana hedef olarak belirlemiştir.

Öngör (1963)'e göre jeopolitik ve siyasi coğrafya iki dünya savaşı arasında birbiriyle aynı doğrultuda ilerlemişlerdir. Hedefleri açısından değerlendirildiğinde bu iki alanın çeşitli farklılıkları taşıdıkları ve gelişim süreçlerinde kendi aralarında rakip oldukları da ortadadır. Bununla birlikte Almanya'da yoğun bir ilgiyle karşılanan ve çok benimsenen jeopolitik, Avrupa kıtasında özellikle de Fransa'da çeşitli yönlerden eleştiriler almıştır. Jeopolitiğin, yayılmacı hareketlere ön ayak olmak olması ve özellikle Hitler Almanya'sının dış politikasına yön vermesi gibi nedenlerle kendisine yönelen eleştiriler, yine de jeopolitiğin bir alan oluşturmadığı ya da bilimsel sahada yer almadığı gibi bir fikri temellendiremez. Ama jeopolitik, siyasi coğrafya ile kıyas edildiğinde; siyasi coğrafyanın ilke, yöntem ve muhtevası ile daha güçlü ve oturmuş bir dal olmasına rağmen jeopolitiğin daha bunu sağlayamadığı da bir gerçektir (Öngör, 1963: 315- 316).

Bilge (1958)'ye göre siyasi coğrafya ve jeopolitik arasında, ehemmiyet arz eden çeşitli farklar söz konusudur. Bu ayrımlarla ilgili tartışmalarda genellikle jeopolitik için dinamik, siyasi coğrafya içinse statik olduğu yönünde tespitler söz konusu olmaktadır. Jeopolitik, Alman ilim adamlarının bakış açısına göre, devletin saha anlamında genişlemesi ve güçlenmesi fikrinden beslenir. Devletin büyümesi ve güçlenmesi ise; coğrafi şartların değerlendirilmesi ile alakalıdır. O halde jeopolitik için coğrafi bilgi, büyüme ve gücün anahtarlarıdır. Bu yönüyle de jeopolitik neticede, dinamik bir görünüm kazanır. Esasen bu özellikte jeopolitik için izlediği hedeflerin bir sonucudur, yorumunu yapmak mümkün olmaktadır. Jeopolitiğin “dinamik” olarak niteleniyor olmasını, devletin büyüme gayesi vasıtası ile izah etme zorunluluğu yoktur. Pek tabii bir devlet, ekonomik manada gelişimi içinde jeopolitik alanını dikkate alabilir (Bilge, 1958: 15).

Siyasi coğrafya ve jeopolitik açısından meydana çıkan bir diğer önemli ayrılık ise, jeopolitiğin daha çok dış politika ile olan meşguliyetidir. Dış politikanın belirlenmesi ve uygulanması hususunu özel bir görüş ile inceleyen jeopolitik, bu yönüyle de siyasi coğrafyaya göre farklılık gösterir. Siyasi coğrafya konuları ve yöntemleri açısından daha geniş ve genel nitelikler taşımaktadır.

Günel (2008)'e göre jeopolitik, coğrafi etmenleri uluslararası alanda gidişatı tayin eden ögeler olarak hakim kılmak arzusunda olan determinist görüş üzerine temellenmiştir. Buna rağmen günümüzde jeopolitik kavramı; emperyalist ve determinist görüşleri çağrıştırmaktan daha ziyade, bir memleketin fiziki özellikleri ve kapasitesinin, iç güvenliği sağlamada ve uluslararası ilişkilerde kazandığı üstünlükler ile alakalıdır. Yani bir anlamda jeopolitik, siyasi coğrafya ile aynı çerçevede değerlendirilmektedir (Günel, 2008: 28).

Genel olarak değerlendirildiğinde iki alanın benzer ve farklı noktalar içerdiğini söylemek mümkündür. Jeopolitiği daha çok siyasete veri sağlayan bir alan şeklinde değerlendirmek mümkündür. Tabii ki jeopolitik teorik yaklaşımları ve uygulama imkânı bulmak adına siyasi coğrafyadan yararlanmaktadır. O halde siyasi coğrafyanın, jeopolitiğe nazaran bilimsel açıdan tanınan ve geleneğini oluşturmuş, jeopolitiği de kapsayan bir durum içerisinde olduğunu belirtmek imkân dâhilindedir.

2. 6. Coğrafya Eğitimi ve Siyasi Coğrafya

Coğrafyanın temelde bir mekân bilimi olduğunu söylemek mümkündür. Mekân üzerinde araştırma yapan veya mekânın kimi özelliklerini inceleyen pek çok bilim dalı vardır. Mekânı tüm özel nitelik ve şartlarını dikkate alarak inceleyen coğrafya bilimi, bu yönüyle diğer mekân üzerinde inceleme yapan bilim dallarına da kaynaklık etmektedir. Coğrafya kendisi gibi mekânda çeşitli incelemeler yapan diğer bilim dallarıyla kıyaslandığında; onu özel kılan husus, mekânı bütünsel bir bakış açısı ile incelemesi ve ortaya koyacağı sentezlemede “insan” unsurunu ön plana çıkarıyor olmasıdır. Coğrafyanın bireysel manada insana dair bir incelemesi söz konusu değildir. Burada kastedilen insan topluluklarının, mekânla olan ilişkileridir. Mekân insanı etkilediği gibi, insanda çeşitli faaliyetleriyle mekânı etkilemektedir. Coğrafya, mekânının çeşitli açılardan ele alınmasıdır. Mekân üzerinde fiziki, beşeri, ekonomik ve siyasi yönlerden ortaya çıkan görünümler söz konusudur. Başka bir ifade ile coğrafya mekâna dair bu gerçeklikleri, çeşitli bakış açısı ve yöntemlerle inceleyerek birtakım sonuçlara ulaşmaktadır.

Siyasi coğrafya, coğrafyanın önemli bir alt dalını meydana getirmektedir. Mekânın siyasal hale gelme sürecini, çeşitli açılardan incelemektedir. Siyasi coğrafya, esasen mekânın siyasal gerçekliklerini izaha çalışan, coğrafya koludur. Araştırma evrenine uygun olarak siyasi coğrafya bir mekânın, siyasi görünümünü betimlerken yine o mekâna ait sosyal, tarihi ve ekonomik hususlarının da değerlendirilmesini kapsamaktadır. Siyasi coğrafya her ne kadar coğrafya içerisinde beşeri açıdan konumlandırılmışsa da, daha önce de değinildiği üzere siyasi coğrafyanın fiziki coğrafya ile oldukça önemli bağları vardır. Mekâna ait özelliklerin ortaya konulmasında ve belirtilmesinden, fiziki coğrafyaya ait unsurlar ve olaylar da önemli bir yer tutmaktadır. O halde siyasi coğrafyanın; fiziki, beşeri ve ekonomik coğrafya alanları da içine aldığı, farklı bir anlatım ile amacına ulaşabilmek için bu alanlara dair verileri işlediği ve siyasi açıdan bir senteze ulaşmaya çalıştığını söylemek mümkün olacaktır. Siyasi coğrafyanın, coğrafya içerisinde konumlanışına dikkat edildiğinde, özel bir yere sahip olduğu da ortaya çıkmış olacaktır. Zira siyasi coğrafya, fiziki, beşeri

ve ekonomik verilere dayandırdığı sentezleri nedeniyle coğrafi bilginin işlevsellik ve güncellik kazandığı alan olma niteliğini de taşımaktadır.

2. 6. 1. Siyasi Coğrafyanın Amaçları

Coğrafya bilimi ilk ortaya çıkışından günümüze kadar çeşitli değişimler geçirmiş, etkisi artıp azalan dönemler olmuşsa da önemini korumayı başarmıştır. Bunun nedeni coğrafyanın yaşadığımız hayatı ve onu var eden unsurları kendisine konu edinmesidir. Yeryüzünü özel bir görüşle inceleyen coğrafya, insan ve mekânı temel araştırma konusu olarak belirleyerek, diğer bilimlerden farklı sayılabilecek bir konuma erişmiştir. Coğrafya insan ve mekân ile ilgili her konuyu, kendi ilkelerine dayanarak incelemektedir.

Mekân üzerinde insan etkisi ile beliren siyasi faaliyetlerin anlamlandırılması ve açıklanması ile ilgilenen coğrafya alt dalını, siyasi coğrafya meydana getirmektedir. Daha önceki bölümde de değinildiği üzere, siyasi coğrafya beşeri coğrafyayı meydana getiren alanlardan biridir. Coğrafyanın araştırma evreni içerisinde ve coğrafi bakış açısına uygun olarak siyasi coğrafya, mekân üzerindeki siyasal farklılaşmanın sebep ve neticelerini izah etmek maksadıyla araştırma yapmaktadır. Siyasi coğrafya, araştırmalarını birtakım amaçlara dayanarak gerçekleştirmektedir.

Siyasi coğrafyanın en önemli amacını, mekân üzerindeki siyasi faaliyetler ve siyasi birliklerin oluşumuna etki eden coğrafi unsurların incelenmesi meydana getirir. Bu amaç doğrultusunda hızla siyasallaşan mekân, bunu yaratan coğrafi şartlar açısından değerlendirilmektedir. Siyasi coğrafya, coğrafya ilkelerinden hareketle yani coğrafi yaklaşım tarzı ile mekânın siyasal görünümünün ortaya konması ile alakalıdır.

Siyasi coğrafya genel itibari ile “devlet” ile ilgilidir. Devletin oluşumunda ve gelişiminde, pek çok faktör gibi coğrafi faktörlerinde etkisi ve ağırlığı söz konusu olmaktadır. Bu açıdan mekân üzerinde bir örgütlenme ve sistemi ifade eden devletin incelenmesi de siyasi coğrafyanın bir diğer amacını ortaya koymaktadır.

Siyasi coğrafya, devletin iç ve dış siyasetine yön veren coğrafi şartlar ile de alakalıdır. Devletin iç siyasetinde de, coğrafi şartlar diğer faktörler gibi yatırım ve

planlamalarda hususunda dikkate alınır. Siyasi coğrafya, bu ilişkinin sağlıklı bir doğrultuda gelişmesi için de sağladığı veriler ile ön plana çıkmaktadır. Öte yandan bir devletin beşeri coğrafyasına dair özellikler, onun yasal düzeninden tutun da sosyal politikalarına kadar etki etmektedir. Siyasi coğrafya, bu etkilerin ortaya konması amacıyla da yöneliktir. Siyasi coğrafya bir devletin iç siyasetine etki eden, devletin kendisini vücuda getiren milletine karşı davranışlarını ve aynı şekilde milletin de devletine bağlılık derecesi ile ona karşı olan tutumunu belirlemeye çalışır. Bir ülkeyi meydana getiren milletin, siyasi davranış ve eğilimlerinin coğrafi şartlarla olan bağlarının analizi de siyasi coğrafya çalışmaları ile mümkündür. Bunlar siyasi coğrafyanın kapsamında incelen konuları oluşturmaktadır.

Dış siyaseti ve uluslararası ilişkileri belirleyen birçok hadise ve konunun coğrafi temelleri olduğu kabul edilmiş bir gerçekliktir. Bu hususların incelenmesi ve değerlendirilmesi de siyasi coğrafyanın bir diğer amacını ortaya çıkarmaktadır. Güçler dengesi açısından devletlerin sahip oldukları coğrafi nitelikler, onların siyasetlerini etkili bir biçimde yönlendirmektedir. Burada meydana gelen ilişkiler silsilesinin, bir yönünü meydana getiren coğrafya ve siyaset ilişkisinin, bilimsel manada izahı da yine siyasi coğrafyanın bir amacını meydana getirmektedir. Siyasi coğrafya, bir ülkenin sahip olduğu olumlu coğrafi niteliklerin, ülke politikasının belirlenmesi noktasında önemli bir odak noktasını meydana getirir.

Küreselleşme, son dönemlerde devletin sonsuz iktidarını da tartışmaya açan bir kavram olarak ortaya çıkmıştır. Küreselleşmenin boyutları, ülkelere ve devletlere etkileri ile siyasetin biçimlenmesinde oynadığı rolün belirlenmesi de siyasi coğrafyanın amaçlarındandır.

Siyasi coğrafya, bir devletin ya da bir alanın zaman içerisinde niteliğinde meydana gelen değişimleri çok çeşitli açılardan ele alır. Hadise ve ilişkilerin değerlendirilmesinde, tarihten günümüze uzanan sosyal, ekonomik ve siyasal farklılaşmaları analiz ederek, sonuçlarını bilimsel düzleme aktarılması amacıyla çalışmaktadır. Günümüzde sosyal yaşamın giderek siyasileşmesi gerçeğinden hareketle, insan topluluklarının siyasal eğilimlerinin biçimine ve yönelimine etki eden tüm faktörleri ortaya çıkarılması sorumluluğu da yine siyasi coğrafyadadır. Bu özelliği

sayesinde, coğrafyaya bir güncellik ve coğrafi bilgiye ise işlerlik kazandırdığını söylemek mümkündür.

2. 6. 2. Siyasi Coğrafya Öğretiminde Alan İncelemeleri

Coğrafya eğitiminin temel hedefini, bireylerin mekâna dair bilgi sahibi olmaları ve bu bilgileri uygulama becerisine dönüştürebilmeleri oluşturmaktadır. Mekânın ekonomik ve siyasi olaylarla farklılaştığı, değişimler ve dönüşümler yaşadığı göz önüne alınırsa, bu olayları algılamanın ve analiz etmenin önemli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Öztürk (2007)'e göre coğrafya eğitimi vasıtasıyla bireylere mekânla ilgili çeşitli bilgiler, bu bilgilere dayanan uygulama becerisi ve en önemlisi mekâna yaklaşım açısından bilinç kazandırma temel hedefdir. Bu hedefi gerçekleştirmek için, coğrafyayla ilişkili konular, belirlenen bir mekân üzerinden hareketle değerlendirilir. Konunun özellikleri ve muhteviyatına göre, bireylere kazandırılmak istenen davranış biçimleri ve beceriler verilmeye çalışılır. Hadiselerin meydana geldiği yer, meydana gelme sebepleri ve dağılımları, insanoğlunun hayatını devam ettirebilmesi adına, cevaplanması lüzumu bulunan sorulardır (Öztürk, 2007: 36- 37).

Coğrafya eğitimin bir diğer amacını, bireyler açısından dünyayı algılama ve anlamlandırma becerisi meydana getirmektedir. Coğrafya geleneğinin, fiziki anlamda dünyayı tanıma ve betimleme arzusu insanlık tarihi kadar eskidir ve günümüzde de yeryüzüne ait fiziki koşulların ortaya konması ile ilgili çalışmalar devam etmektedir. Fakat insanın fiziki çevrede hâkimiyet kurması ve onu değiştirmesi, yani insan ve mekân ilişkisinde ağırlığın insana doğru kayması; mekânsal boyutun diğer yönlerden de incelenmesi gereğini ortaya çıkarmıştır.

Bir bölgeyi, bir memleketi ya da dünyayı anlamak, bunu bireylerin algılamalarında söz konusu bir sermayeye dönüştürmek, ölçek büyüklüğü hangi seviyede olursa olsun coğrafyadan doğan coğrafya ile ilişkili başka boyutlarla değerlendirmekle mümkündür. O halde bireylerde mekân algılaması yaratmada ya da herhangi bir mekânı değerlendirme de siyasi açıdan yaklaşımlar da önem arz

etmektedir. Belirtilen bu durumun, siyasi coğrafya ile gerçekleştirilebileceğini söylemek mümkündür.

Öztürk (2007)'e göre her birey küçük ya da büyük olarak nitelendirilebilecek şekilde; bu bir sokak olabileceği gibi bir kent de olabilir, belirli bir mekânda hayatını devam ettirmektedir. Bireylerin bu bahsedilen mekânları tanımaları ve anlamlandırmaları, kuracakları alanın olumlu olmasına adına önemlidir. Bu biçimde ortaya çıkan mekân bilinci, herhangi bir ülkenin yeryüzündeki konumu ve stratejik ehemmiyeti ve kültürel niteliklerin yeni kuşaklara aktarımı içinde lüzumludur. Tabii ki burada, hedeflenen amaçların mekânlara dair istatistiksel verileri bireylere ezberletmekle mümkün olacağı iddia edilemez. Bu bakış açısından farklı olarak bireylerde, mekânla alakalı verilen kararları ve bu kararı oluşturan gerekli karar organlarına dair de farkındalık yaratmak gereklidir. Nitekim bu yol izlendiğinde, çeşitli mekânlarda meydana gelen hadiselerin insan topluluklarına ne gibi tesirleri olduğu ve insan topluluklarının bu tesirlere yönelik olarak geliştirdiği reaksiyonun derecesini anlama imkânı doğacaktır (Öztürk, 2007: 40).

Coğrafya eğitiminin temel dayanağını, mekân ve insan etkileşiminin analizi meydana getirmektedir. Coğrafya eğitiminde temel görüş, bireylerin ve öğrencilerin bu analizi, alan incelemeleri vasıtasıyla gerçekleştireceği yönündedir. Bu noktada; mekânın yalnızca fiziki yönden incelenmesi eğilimi, yetersiz kalacağı gibi coğrafyanın genel bakış açısına da aykırı bir durumu ortaya çıkaracaktır. Zira mekânın fiziki yönü ile birlikte tarihi, ekonomik ve siyasi görünümleri de söz konusudur ve bu görünümlerin incelenmesi; coğrafi sentezin tam anlamıyla yapılabilmesi için gereklidir. O yüzden mekânın ölçeği ne boyutta olursa olsun; coğrafi bakış açısı gereği mekânın çeşitli açılardan ele alınması ve incelenmesi önem arz etmektedir.

Gümüşçü (2006)'nın Tümertekin (1994)'den aktarımına göre; temel eğitim kademelerinden itibaren her öğrenciye, Ağrı Dağı'nın ülkemizin en yüksek dağı olduğu bilgisi verilmektedir. Fakat burada önem teşkil eden nokta; bu sayısal verilerden ziyade, mekân üzerinde bulunan fiziki unsurlar ve orada yaşayan insanlar arasındaki ilişkinin meydana getirdiği sonuçlardır. Bir dağ, onun üzerinde ve çevresinde yaşayan insanları nasıl etkilemekte veya insanlar bu fiziki unsuru ne şekilde

etkilemektedir. Bu fiziki unsurun yakın çevresinde yaşayan insanlar, neden bazı ekonomik tercihleri yapmakta ve bu tercihler dolayısıyla neden yerleşme tiplerinde değişiklikler görülmektedir, gibi sayısını artırabileceğimiz suallere ait yanıtlar coğrafi bakış açısı ile incelenmelidir (Aktaran: Gümüşçü, 2006: 35).

2. 6. 3. Siyasi Coğrafya Öğretiminin Önemi

Akengin (2017)'e göre toplumsal yapı incelenip, analiz edildiğinde insan yaşamının giderek siyasileştiği gerçeği dikkat çekmektedir. Gündelik yaşamda, mekân üzerinde gerçekleşen bu siyasallaşma boyutunun idrak edilmesi için de siyasi coğrafyanın varlığı önemlidir (Akengin, 2017: 2).

Günümüz koşulları dikkate alındığında, insan yaşamının git gide siyasetle iç içe girdiği gözlemlenmektedir. Toplumsal kararları ve tercihleri derinden etkileyen siyasallaşma süreci mekân üzerinde de ağırlığını hissettirmektedir. Mekânın; coğrafyanın başat inceleme alanı olduğu düşünüldüğünde, mekânda meydana gelen siyasallaşma ve bu siyasallaşmanın sonuçları, toplumsal karakterin ortaya çıkarılması açısından önem teşkil etmektedir. Siyasi coğrafya; daha önce de değinildiği üzere mekâna dair coğrafi sorgulamalarını gerçekleştirirken; coğrafyanın çeşitli dalları ile oldukça yakın ilişkiler kurmaktadır. Aslında mekânda görülen siyasi karakter kazanma durumu; fiziki, sosyal, tarihi ve ekonomik coğrafya alanlarının bir sonucudur.

Coğrafya eğitiminde; siyasi coğrafyanın ağırlık kazanması ve önemli duruma gelmesi, hızla değişim gösteren toplum hayatının yorumlanması ve belki de tasarlanması için önemlidir. Siyasi coğrafya öğretiminin olumlu bir yönde olması, bireylerin üst düzey coğrafi sorgulama becerisi kazandığı anlamına gelmektedir. Zira siyasi coğrafya; bütüncül ve özel bakış açısıyla, öğrencilere bu beceriyi kazandıracak niteliktedir.

2. 7. İlgili Çalışmalar

Araştırma konusu olarak seçilen “Belen Geçidi” ile ilgili olarak az sayıda coğrafi çalışma bulunmaktadır. Bu nedenle geçit ve yakın çevresi ile ilgili yazılmış, genel coğrafi çalışmalardan yararlanılmıştır. İlgili çalışmalar; coğrafya eğitimi ile Belen Geçidi ve çevresi ile ilgili çalışmalar olmak üzere iki başlık altında ele alınmıştır.

2. 7. 1. Coğrafya Eğitimi İle İlgili Çalışmalar

Tümertekin (1962), “Beşeri ve İktisadi Coğrafya’ya Giriş” adlı çalışmasında beşeri coğrafyanın çeşitli dallarını incelemiş ve özellikle siyasi coğrafyaya ait bölümde, siyasi coğrafya alanının bazı niteliklerini ve araştırma mevzularını ortaya koymuştur.

Şahin C. (1993), “Türkiye’de Coğrafya Öğretimi, Sorunları ve Çözüm Önerileri” adlı çalışmasında coğrafya eğitiminin önemi hakkında tespitler sunmuştur. Ülkemizde uygulanan coğrafya eğitiminde, ortaya çıkan sorunların çözümüne dair çeşitli görüşlere yer vermiştir.

Özgüç ve Tümertekin (2000), “Coğrafya Geçmiş- Kavramlar- Coğrafyacılar” adlı eserlerinde coğrafyanın tarihine dair bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Coğrafyanın geçmişte oynadığı toplumsal rolü; siyasi, ekonomik ve dinsel açıdan nasıl kullanıldığı ile zaman içerisinde coğrafi bakış açısında meydana gelen değişimlere bu çalışmada yer verilmiştir.

Özgüç ve Tümertekin (2004), “Beşeri Coğrafya İnsan- Kültür- Mekân” adlı eserlerinde coğrafyanın beşeri yönünü irdelemişlerdir. Coğrafyanın fiziki konuları dışında kalan, beşeri coğrafyanın gelişimi ve gelişim evresi yaratan düşünsel yaklaşımlar ortaya konulmuştur.

Atalay (2005), “Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya” adlı çalışmasında ulaşım bölümünde dünyadaki eski yollar ve bunların tarihi gelişimlerine dikkat çekmiştir. Ayrıca geçitlerin önemi üzerine yorumlamalarda yapmıştır.

Gümüşçü (2006), “Tarihi Coğrafya” adlı eserinde coğrafya, coğrafya tarihi ve tarihi coğrafya alanı hakkında çeşitli bilgiler vermiştir. Tarihi coğrafyayı geniş manada ele alan eser, bu alanın ülkemizdeki ve dünyadaki gelişim sürecini değerlendirmiştir.

Karabağ ve Şahin (2007), “Kuram ve Uygulamada Coğrafya Eğitimi” adlı eserlerinde, 2005 yılında uygulamaya giren Coğrafya Dersi Öğretim Programını değerlendirmişlerdir. Değerlendirmelerinde çağdaş coğrafya ve coğrafya eğitimi

yaklaşımının ne şekilde olması gerektiği vurgulanarak, ülkemizde hâlihazırdaki coğrafya eğitimi ile ilgili sorunlara çözüm önerileri sunulmuştur.

Günel (2008), “Coğrafyanın Siyasal Gücü” adlı eserinde siyasi coğrafya alanını tam anlamıyla inceleyerek, siyasi coğrafyanın ortaya çıkışından gelişimine, konularından araştırma yaklaşımlarına kadar çeşitli noktalarda, birçok örnekler vererek önemli bir çalışma meydana getirmiştir.

Karabağ (2014), “Mekânın Siyasallaşması” adlı çalışmasında, siyasi coğrafya perspektifi ile devlet ve devletin ortaya çıkışını incelemiştir.

Akengin ve Dölek (2015), “Genel Fiziki Coğrafya” adlı çalışmalarında bir bölümü meydana getiren coğrafya biliminin tanımı, ilkeleri, konusu, bazı temel kavramları ve öğretimi gibi hususlardan bahsetmişlerdir.

Doğanay ve Sever (2016), “Genel ve Fiziki Coğrafya” adlı çalışmalarının birinci ve ikinci bölümlerinde coğrafya ve coğrafya ilminin ana bilim dallarından bahsetmişlerdir.

Akengin (2017), “Siyasi Coğrafya İnsan ve Mekân Yönetimi” adlı çalışmasında siyasi coğrafya ortaya çıkışı ve gelişimi, günümüzde kazandığı önem ile ülkemizin siyasi coğrafyasına dair çeşitli görüşlerini aktarmıştır.

Özey (2018), “Jeopolitik Tanımlar, Teoriler ve Değişimler” adlı eserinde jeopolitik kavramı üzerinde durmuştur. Jeopolitiğin ne olduğu sorusuna cevap arayan eser, geçmişten günümüze jeopolitik ile alakalı tanım, konu ve değişimlere ait değerlendirmeler içermektedir.

2. 7. 2. Belen Geçidi ve Çevresi İle İlgili Yapılan Coğrafi Çalışmalar

Halaçoğlu (1992), “Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Belen” maddesini kaleme almıştır. Belen ilçesi ve Belen Geçidi ile ilgili olarak tarihsel bazı bilgileri ortaya koymuştur.

Müderrişoğlu (1994), Vakıflar Dergisi “Bir Osmanlı- Türk Şehri Olarak Belen” adlı çalışmasında, Belen yerleşmesinin tarihi ve coğrafi özellikleri ile ilgili bilgiler vermiştir.

Doğanay (1995), “Türkiye Ekonomik Coğrafyası” adlı eserinde Türkiye’de ulaşım bölümünde, karayolları başlığında ölkemizin karayolu ulaşımını etkileyen çeşitli faktörler üzerinde durmuştur. Bu nokta da geçitlerin varlığı ve önemi hakkında çeşitli bilgiler vermiştir.

Yazıcı (1995a), “Sansa Boğazı’nın (Erzincan) Kara ve Demiryolu Ulaşımındaki Önemi” adlı makalesinde; Doğu Anadolu Bölgesini doğu batı yönünde kat eden iki önemli kara ulaşım hattından biri üzerinde yer alan ve teknik imkânların gelişmesine rağmen hala alternatifi bulunmayan Sansa Boğazı’nı tanıtmayı amaçlamıştır. Bu gözlemler sırasında yörede; ulaşımı güçleştiren bazı doğal ve beşeri sorunlar tespit edilip, çözüm yolları aranmaya çalışılmıştır.

Yazıcı (1995b), “Kızıldağ (Sivas) Geçidi evresinde Coğrafi Gözlemler” adlı makalesinde, ölkemizi batı- doğu yönünde kat eden dört önemli karayolundan biri olan D- 200 karayolu, bu geçit vasıtasıyla İç Anadolu ile Doğu Anadolu Bölgelerimizi birbirine bağladığı belirtilmiştir. Yük ve yolcu trafiği oldukça yoğun olan bu yolun, Kızıldağ Geçidi civarındaki bölümünde, doğal ve beşeri evre özelliklerinden kaynaklanan bazı sorunlara çözüm önerileri ortaya konmuştur.

Şahin C. (2000), “Türk Coğrafya Dergisinde yayınlanan Trakya Otoyolu (Ulaşım Coğrafyası Açısından Bir Değerlendirme)” adlı makalesinde otoyolun sağladığı ulaşım imkânlarının, otoyol çevresinde konut, hizmet ve sanayi tesisleri kurulmasında etkili olduğu; bu otoyolun güvenli bir ulaşım imkânı sunduğu ortaya konmuştur.

Darkot (2001), İşlam Ansiklopedisi “Belen” maddesini kaleme alarak geçit ve sağladığı imkânlar ile ilgili bazı tespitler yapmıştır.

Koca, Özdemir ve Şahin (2002), “Ulaşım Coğrafyası Açısından Gülek Boğazı” adlı makalede, Gülek Boğazı Balkanlardan Ortadoğu ölkelerine ulaşımı sağlayan

önemli bir geçit olması, geçidin hinterlandını uluslararası bir seviyeye taşıdığı tespiti yapılmıştır. Hinterlandının genişliği ve gerekse komşu bölgeler arasındaki tamamlayıcılık faktörünün büyüklüğü karayolundaki trafik hacmini de etkilemiştir. Bu araştırmada Türkiye Karayolu ulaşımında önemli bir yeri olan Gülek Boğazı, coğrafi ilkelere göre incelenmiştir.

Korkmaz, Çetin, Özşahin, Karataş ve Bom (2004), Hatay'ın Coğrafyası adlı çalışmalarında genel anlamda Hatay'ın fiziki coğrafya özelliklerinden bahsetmişlerdir.

Şahin İ. (2006), “Sakaltutan Geçidi'nin (Erzincan) Karayolu Ulaşımındaki Önemi” adlı makalesinde; Sakaltutan Geçidi ve karayolundaki, doğal ve beşeri çevreden kaynaklanan sorunları yerinde tespit ederek, yararlı olabilecek bazı çözüm önerileri ortaya konulmaya çalışmıştır.

Kadioğlu (2006), “Zigana (Kalkanlı) Geçidi'nin Karayolu Ulaşımındaki Rolü ve Önemi” adlı makalesinde, önemli bir kara ulaşım hattı üzerindeki Zigana Geçidi'nin incelenmesi amaçlanmıştır. Zigana Tüneli'nin inşa edilmesi ve güzergâh değişikliğine rağmen geçit üzerinde halen ulaşımı güçleştiren önemli doğal ve beşeri çevre sorunlarına yörede yapılan gözlem ve incelemelerle çözüm yolları belirlenmeye çalışılmıştır.

Güngördü (2006), “Türkiye'nin Coğrafyası” adlı eserinde Belen Geçidi'nin de içinde yer aldığı Orta Nur Dağları ile ilgili tespitler yapmıştır.

Şahin İ. (2007), Doğu Coğrafya dergisinde yayınlanan “Belen Geçidi'nde Coğrafi Gözlemler” adlı makalesinde, Belen Geçidi'nin coğrafi özellikleri üzerinde durmuştur. Çalışma konumuzla ilgili tek müstakil çalışmanın da bu makale olduğunu belirtebiliriz. Çalışmamıza temel olması münasebetiyle bu makalede Belen Geçidi'nin doğal çevre özellikleri belirtilmiş, devamında ise ulaşım coğrafyası açısından bir değerlendirme süreci ortaya konmuştur. Yine makalede geçidin stratejik ve ekonomik değeri üzerine de yorumlamalar yapılmıştır.

Çetin B. (2012), “Yayladan Kente Dönüşen Bir Yerleşme: Belen” adlı kitabında, Belen yerleşmesinin kuruluşu, gelişimi ve fonksiyonel özellikleri üzerinde durmuştur.

Çalışmasında İskenderun'un bir sayfiyesi durumundaki Belen'in, şehirleşme sürecinin aşamaları belirtilirken günümüz sorunları da ele alınarak çözüm önerileri de ortaya konmuştur. Belen Geçidi'nin de yerleşmenin gelişiminde önemli bir etkiye sahip olduğu tespitini yapmıştır.

İnce (2012), "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye'de Karayolu Ulaşımına Genel Bir Bakış ve Köyde Ulaşım" adlı çalışmasında, Cumhuriyetin ilk yıllarında köylerin çevreleriyle ulaşımının tarihsel dönüşüm süreçleri anlatılmıştır.

Şahin (2013), "Türkiye'de Karayolu Ulaşımı ve Geçitler" adlı eserinde; Türkiye'de bulunan geçitleri ve geçitlerin özelliklerini veri bankası oluşturacak şekilde incelemiştir. Ayrıca çalışmasında, ülkemizde yük ve yolcu taşımacılığı bakımından oldukça önem arz eden karayolu ulaşımının gelişim evrelerinden bahsetmiştir. Geçitlerin; karayolu ulaşımında sağladığı yarar ve üstünlüklerinden bahseden çalışma, inceleme konusu bakımından nadir eserlerden biridir.

Özşahin (2013), "Belen Tünemiş Senklinallerinin Jeomorfolojisi" adlı makalesinde, Türkiye'nin güneyindeki Amanos Dağları (Orta Amanos Dağları) üzerinde gelişim göstermiş iki tünemiş senklinalin jeomorfolojik özellikleri ve gelişimi açıklanmaya çalışılmıştır.

Turan ve Şahin (2014), "Türkiye Ulaşım Sisteminin ve Ulaşım Altyapısının İncelenmesi" adlı doktora çalışması derleme makalesinde ülkemizin karayolu, denizyolu ve demiryolu bakımından mevcut altyapısı incelenerek, yıllara göre kıyaslama gerçekleştirilmiştir.

Çetin E. (2014), "Franz Taeschner'in Muhtelif Devirlerde Anadolu'nun Yolları ve Cihan Münakalatına Nazaran Vaziyeti İsimli Eseri üzerine Notlar" adlı çalışmasında, tarihi süreçte Anadolu'daki yol ağlarının durumu ve gelişimi açıklanmaktadır. Anadolu yollarının Romalılar, Bizanslılar, Selçuklular ve Osmanlılar dönemindeki durumu ve gelişimi açıklanmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde “Siyasi Coğrafya Öğretimi Açısından Örnek Bir İnceleme: Belen Geçidi” başlıklı çalışmanın yöntemine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3. 1. Araştırmanın Modeli (Deseni)

Belen Geçidi ve çevresinin coğrafi özelliklerinin siyasi coğrafya perspektifi ile değerlendirilmesi amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Nitel araştırmalar, verilerin sayılar biçiminde düzenlenmediği araştırmalardır (Yeşil, 2017:54). Nitel araştırmalarda araştırmacının konusu olan durum, araştırmacının da içerisinde bulunduğu ortamda toplanır. Burada amaç konu hakkında detaylı bilgiler elde etmektir. Ayrıca nitel araştırma deseni, doküman incelemesi, gözlem ve mülakat gibi çoklu veri toplama araçlarının kullanıldığı araştırmalardır (Cresswell, 2017:185). Bu bağlamda çalışmada doküman ve saha analizi yöntemleri kullanılmıştır.

Doküman analizi, araştırılması hedeflenen durum hakkındaki yazılı kaynakların analizini içerir (Şahin, 2017:173). Doküman analizi, derinlemesine analiz yapılarak örüntüleri kendi bütünlükleri içerisinde ortaya çıkarmayı sağladığı için bu çalışmada kullanılmıştır. Doküman analizi ile incelenmek üzere çalışmada yazı temelli ve geleneksel yazı ortamındaki kitap, sözlük gibi materyallerle bilgisayar üzerinden erişilebilen yazılı kaynaklara ulaşılmıştır.

Saha analizi, araştırma konusu ile ilgili olan varlığı, olay ya da olgunun kendi doğal ortamı içerisinde gözlem, ölçme, görüşme vb. yollarla incelenmesidir. Bu yöntemde veriler doğal ortamdan elde edilir. Saha analizinde, araştırma konusuna göre doğanın kendisi, arazi parçası, orman, göl, deniz gibi unsurlar incelenebilir (Daşdemir, 2016:100). Çalışmada Belen Geçidi ve çevresi siyasi coğrafya özelliklerine göre incelenmiş ve bu hususta birtakım sayısal verilere de ulaşılmıştır.

3. 2. Verilerin Toplanması

Araştırmada doküman analizi kapsamında literatür taraması yapılmıştır. Literatür taraması yapılırken konuya ilişkin tez, kitap, makale, rapor, sözlük gibi kaynaklara erişilmiştir. Ayrıca araştırma konusunun eğitim ile ilgili boyutu ile ilgili olarak Coğrafya Dersi Öğretim Programı (MEB, 2018) incelenmiştir.

Saha analizi kapsamında Belen Geçidi ve çevresinde incelemelerde bulunulmuştur. Bu kapsamda Belen Geçidi ve çevresini kapsayan, 2016- 2017, 2017-2018, 2018- 2019 yılları içinde çeşitli günlerde arazi incelemeleri gerçekleştirilmiştir. Bu arazi çalışmaları esnasında gözlemlerde bulunulmuş ve ilgili unsurların fotoğrafları çekilerek morfometrik ölçümleri gerçekleştirilmiştir.

Tez çalışmasına ait haritalar; ArcGIS (10.5) yazılımı kullanılarak çeşitli kurumların ürettiği altlıkların sayısallaştırılması ve açık kaynaklı verilerin kullanılmasıyla hazırlanmıştır. Fiziki Harita Genel Komutanlığı'nın O36D3, o36d4, o36c4, p36a1, p36a2, p36b1 adlı, 1/25.000 ölçekli paftalarındaki eş yükselti eğrileri ve zirveleri sayısallaştırılıp sayısal yükseklik modeline dönüştürülerek oluşturulmuştur. Jeoloji haritası, o36 ve p36 adlı, 1/100.000 ölçekli jeoloji paftalarındaki jeolojik birimler sayısallaştırılarak elde edilmiştir. Haritalardaki ulaşım hatları ve yerleşim merkezi verileri Open Street Map açık kaynaklı veriler kullanılmıştır. Ayrıca yazma da Microsoft Word (Windows 2010), tablolar ve hesaplamalar Microsoft Excel (Windows 2010) programlarında yapılmıştır.

3. 3. Verilerin Analiz Edilmesi

Verilerin analiz edilmesi sürecinde doküman ve saha analizinden elde edilen verilerin birleştirilmesi yoluna gidilmiştir. Ayrıca Coğrafya dersi öğretim programında yer alan kazanımlar, araştırma kapsamında belirlenen konu ile ilişkilendirilmiştir. Böylece bir alanın coğrafi özelliklerinin siyasi coğrafya perspektifi ile değerlendirilmesine yönelik bir örnek durum ortaya konmuştur.

Belen Geçidi ve çevresiyle ilgili olarak Karayolları 5. Genel Müdürlüğü, Hatay Devlet Su İşleri Şube Müdürlüğü, İskenderun Meteoroloji Müdürlüğü'nden alınan istatistiksel veriler, tablo haline getirilerek siyasi coğrafya perspektifi ile incelenmiştir. Analiz sürecinde tarihsel metinlere ve araştırma kapsamında hazırlanan haritalara da yer verilmesi araştırmanın bütüncül bir bakış açısıyla analiz edilmesini sağlamıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

4. 1. Geçit

Öngör (1975)'e göre ulaştırma, “insan ve eşyaların yerlerini değiştirip bir yerden başka bir yere taşınmasını sağlayan yol ve araçların tümü ile bunların örgütlenmesi” olarak tanımlanmıştır (Öngör, 1975: 249). Ulaştırma faaliyetlerinin sistemi ve dağılımını izleyen ekonomik coğrafya alt kolu ise, ulaşım coğrafyasıdır. Ulaşım ve ulaştırma faaliyetleri çeşitli şekillerde yapılmaktadır. Günümüzde kara, deniz, hava ve demir yolu üzerinde ulaşım şebekeleri ve sistemleri mevcuttur. Bunlardan birini meydana getiren karayollarının gelişim süreci ise XIX. yy. ın başlarına dayanmaktadır. Daha önceleri kara yolu ulaştırması ve ulaşımı, günümüzle kıyaslanamayacak şekilde ilkel ve yetersizdir. İnsanlar en eski zamanlarda hayvanların seçtikleri yolları, ulaşım maksadıyla kullanmışlardır.

Kögmen (2014)'e göre genel manada, ulaşım yolları ile ilgili gelişim süreçleri incelendiğinde, farklı devirlerde farklı ulaşım sistemlerin değer kazandığını söylemek mümkündür. XVII. yy. sonlarına kadar denizyolu taşımacılığı ön planda iken, sanayi inkılabı ve buhar gücünden yararlanan motorların icadı sayesinde demiryolu taşımacılığı, XVIII. ve XIX. yy. larda önem kazanmıştır. Karayolu taşımacılığının XX. yy. daki yükselişi ise, otomotiv sanayisinin gelişimi ile oldukça yakından bağlantılıdır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra ve 1970 yılından itibaren enerji meselelerinin de çözüme kavuşturulması ile birçok ülkede en önemli ulaşım sistemi, karayolu taşımacılığı olmuştur (Kögmen, 2014: 1).

Atalay (2005)'a göre insanlar, eski devirlerde “tabii yol” olarak isimlendirilen yollardan yararlanıyorlardı. Bu yollar, insanların ve hayvanların geçişlerine imkân veriyordu. Belirtilen tabii yollar ise, genellikle sıradağlar üzerindeki geçitler ve dağ içlerindeki oluklar olduğu gibi, bazen de bitki örtüsünün yoğun olmadığı alanlar ve bataklıkların sorun teşkil etmediği ovalardır. İlk yolların, hayvanlar tarafından kullanıldığı, insanların bu vasıtayla yollardan yararlandıkları bilinmektedir.

Hayvanların kendilerine en uygun güzergâhı tercih etmeleri, daha sonra bu bahsedilen alanlara gelen insanlarca da takip edilmiştir (Atalay, 2005: 245).

Geçitlerin, olukların ve boğazların karayolu ulaşımında önemli bir yere sahip olduğunu vurgulamak yerindedir. Karayolu ulaşımında günümüzde sağlanan gelişmelere ve teknolojik ilerlemelere rağmen, coğrafi zorunluluklar olarak belirtebileceğimiz bazı durumlar bu coğrafi şekillerin kullanımını zorunlu hale getirmektedir. Bir diğer önemli nokta ise karayolu ulaşımında kilit rol üstlenen bu coğrafi şekillerin, ekonomik ve beşeri coğrafyaya olan tesirleridir.

Doğanay ve Koca (1998)'ya göre tarihi öncesi devirlerden günümüze kadar karayolu ulaşımında ve ulaştırmasında, bazı morfolojik yapıların kolaylaştırıcı etkiye sahip olmasından ötürü, tercih sebebi oluşturduğu bilinmektedir. Bu şekillere örnek olarak genellikle karayolu ulaşımında kullanılan vadi, boğaz, geçitler ve geçit noktaları ile oluklar gösterilebilir. Bu şekillerin stratejik öneme sahip olmasından ötürü etraflarında, kara yolu ulaşımının da tesiriyle yerleşmeler ortaya çıkmıştır. Bu yerleşmeler kısa sürede gelişim göstermiştir (Doğanay ve Koca, 1998: 2).

XIX. yüzyıldan itibaren kara yolu yapım teknolojilerinde önemli bir gelişim devresi yaşanmıştır. Doğal yollara bağlı kalma zorunluluğu büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. Viyadük ve tüneller, ulaşımında coğrafi engellerin kaldırılması ve doğal yolları takip etme zorunluluğunun kısmen sona ermesi için önem arz etmektedir. Bununla birlikte kara yolu ulaşımında bütün teknolojik ilerleme ve gelişimlere rağmen, hala bazı sahalarda topografik şartlar kara yolu ulaşımının sağlıklı bir biçimde işlemesine imkân tanımamaktadır. O nedenle karayolu ulaşımının kısılması ve kolaylaşması adına günümüzde bazı yeryüzü şekillerinden hala istifade edilir. Vadiler, geçitler ve boğazlar gibi yeryüzü şekilleri, karayolu ulaşımı bakımından önemli hale gelmektedir.

Bu öneme sahip olan şekillerden biri de dağ geçitleridir. Dağ geçitleri, karayolu ulaşımının sağlanmasında önemli bir işleve sahiptir. Topografik şartların elverişli olmadığı yerlerde, geçitler karayolu ulaşımının sağlanmasında kritik bir rol üstlenirler.

Özellikle ülkemizin topoğrafya şartları dikkate alındığında, bu şartların ulaşım üzerinde mevcut tesirlerinin olduğu söylemek mümkündür.

Şahin (2013)'e göre batısından doğusuna karayolu üzerinden hiç ara vermeden ortalama 30 saate varılabilen ülkemizde, elbette topografyanın ulaşım olan tesirlerinden söz etmek mümkündür. Otoyol sisteminin çok gelişmemiş olduğu dağlık alanlarda, özellikle kış aylarında baş gösteren kar ve tipi sebebiyle ulaşımın kesildiği ve yavaşladığı yollar, umumiyetle geçit ve geçit noktalarıdır. Belirtilen bu geçitlerin bazılarının yükselti değerleri 500 metreden daha azken, önemli olarak adlandırılacak bazı geçitlerde 1500 m'den daha fazla yükselti değerine sahiptir. (İ. Şahin, 2013: 25).

4. 1. 1. Geçit Kavramı

TDK Türkçe Sözlüğü (2005)'ne göre geçit iki şekilde tanımlanmıştır: “Geçmeye yarayan yer, geçecek yer” ilk tanımı, coğrafi manada ise “iki dağ arasındaki dar ve uzun yol” da ikinci tanımı meydana getirmiştir (TDK, 2005: 738). Tanımlamalar dikkate alındığında, bu tanımlamaları karşılayan çeşitli sözcüklerin de dilimizde yer ettiği anlaşılmaktadır (Tablo 1). Ülkemizde belirtilen özelliklere sahip alanlara geçit dendiği gibi bel, belen, belbaşı, aşıt, gedik ve boğaz gibi isimlendirmelerde yapılmıştır.

Tablo 1: Geçit Kavramı Yerine Kullanılan Bazı Kelimeler ve Tanımları.

Aşıt	1. Aşılacak yer. 2. Dağ geçidi.
Bel	Dağ sırtlarında geçit veren çukur.
Belen	1. Tepe, yüksek yer. 2. Dağ üzerindeki yüksek geçit, dik dağ yolu.
Boğaz	İki dağ arasındaki dar geçit, derbent.
Gedik	Dağ geçidi.

Kaynak: TDK, 2005.

Ülkemizde yer alan bazı geçitler için; aşıt, bel, belen, boğaz ve gedik gibi kavramlarda kullanılmaktadır. Bu kavramlar incelendiğinde, aralarında bariz bir

farklılığın olmadığı ve hepsinin aynı anlamı çağrıştırdığı da belirtmek mümkün olacaktır. Bu kavramlardan boğaz kavramının, dağlık sahaların arasında meydana gelen dar ve derin geçit yerlerini tarif ederken kullanıldığını ama genellikle de deniz yollarına ait ve alakalı kullanıldığını söylemek mümkündür.

İzbırak (1986)'a göre boğaz, karalar içinde denizin en çok daralma gösteren yeridir. Boğazlar şekil olarak bir nehre benzemektedir. Zaten boğaz kavramı denilince akla çoğunlukla, “deniz boğazı” gelmektedir (İzbırak, 1986: 42). Buna rağmen, ülkemizde boğaz tabiri kullanılarak, belirtilen geçitlerde vardır. Gülek Boğazı, bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Jeomorfolojik açıdan, bu kavramında geçitleri tarif etmede kullanımının hatalı olmadığını belirtmek mümkündür.

4. 1. 2. Coğrafya Biliminde Geçit Kavramı

İzbırak (1986)'a göre geçit, “dağlık yerlerin, kimisinde kışın da geçilebilen, geçit yerleri” şeklinde tanımlanmıştır. “Boyun” ve “geçit” kavramları arasında küçük farklar olmasına rağmen, iki kelime genellikle birbirinin yerine kullanılmaktadır. Dağlık alanlarda, zirve boylarında yer yer rastlanan çukurluklara da, boyun adı verilmektedir. Boyunlar, genellikle subölümü çizgisi üzerinde bulunmaktadır. Boyunların birçok türü olmasına rağmen; hepsinde ortak olarak bulunan nitelik boyunlara ait bir giriş yeri, her iki yanında yamaçlar ve bunlar arasında yer alan düzlük alanlardır. Boyun yerine uzanan giriş yeri, genellikle bir derenin başlangıç yeridir. Boyunlar, yolların geçtiği birer uğrak yeridir (İzbırak, 1986: 44).

Öngör (1975) ise geçit kavramını karşılar şekilde, “boyun” kavramını kullanmıştır. Boyun, yüksek geçit ve dar geçit şeklinde iki ayrı şekilde değerlendirilmiştir. Yüksek geçit, genç dağlık bir kütlede doruk tepelerini birbirinden ayıran yerlerdir. Dar geçit ise, yüksek dağlık bir kütlede doruk tepelerini birbirinden ayıran; dar, derin, boğaz şeklindeki geçitlere verilen isimdir (Öngör, 1975: 92).

Şahin (2013)'e göre, yalnızca dağların üst kesimlerinde yer alan boyun noktaları, geçit işlevi sağlamazlar. Bu bel- boyun noktaları dışında kalan ama bunlara nazaran daha az zorluk yaratan, iki alçak alanı birbirinden ayıran alanlar, vadileri takip eden yollar da geçit olarak değerlendirilebilir (İ. Şahin, 2013: 25).

Yukarıda bazı “geçit” tanımlamalarına yer verilmiştir. Bu tanımlar coğrafi açıdan, geçit kavramı ortaya koymaya yöneliktir. Bu tanımlamaları daha da artırmak mümkün olmakla birlikte;

- iki dağ ya da dağ sıraları arasında ve alçakta yer alan,
- geçiş anlamında kolaylaştırıcı etki ve işleve sahip,
- genellikle dar ve ulaşım imkân veren,

yeryüzü şekli “geçit” şeklinde tanımlanır. Geçit yerleri beşeri ve ekonomik coğrafya açısından çeşitli sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Geçitlerin önemi, bu neticeler açısından değerlendirilmektedir.

4. 1. 3. Karayolu Ulaşımında Geçitlerin Önemi

Kögmen (2014)’e göre karayolu ulaşımının, diğer ulaşım alternatiflerine göre bazı önemli avantajları bulunmaktadır. Karayolu ulaşımının en mühim avantajlarından birini, yük ve yolcu taşıma manasında, aktarma gerektirmeyen bir yapıda olması oluşturmaktadır. Taşıma kapasitesi ile rota seçiminde esnek özelliklere sahip olması ve yüklerin bazı mesafelere daha çabuk bir biçimde aktarılabilmesi, karayolu ulaşımının diğer avantajları olarak belirtilebilir. Öte yandan karayolu taşımacılığı diğer ulaştırma yolları içinde, mühim bir tamamlayıcıdır. Deniz, hava ve demiryolu ulaşımında, çoğunlukla aktarmalı taşımacılık yapıldığı için, yine karayollarını alternatifsiz bir ulaşım unsuru olarak değerlendirmek mümkündür. Zaten bu açıdan bakıldığında, karayolları diğer ulaşım yollarına göre daha hızlı bir ilerleme gerçekleştirmiştir (Kögmen, 2014: 1).

Ülkemizde de ulaşım sistemlerinin; yük ve yolcu taşıma istatistikleri incelendiğinde karayolu ulaşımı sisteminin diğer ulaşım sistemlerine göre daha çok tercih edildiği görülmektedir. Başka bir ifade ile yük ve yolcu taşıma oranları değerlendirildiğinde karayolu ulaşımı, diğer ulaşım sistemlerine göre ağırlık kazanmış bir durumdadır. 2017 yılı verilerine göre ulaşım sistemleri içinde; yurt içi toplam yolcu taşıma oranları dikkate alındığında, karayolu ulaşımın sisteminin oranı % 88, 8’dir. 2017 yılı verilerine göre ulaşım sistemleri içinde; yurt içi toplam yük taşıma oranları dikkate alındığında, karayolu ulaşım sisteminin oranı ise % 89,2’dir. Yurt içinde, bir

yolcunun bir kilometre mesafe taşınmasıyla elde edilen trafik ölçü birimine göre 2017 yılında karayolu ulaşım sistemi aracılığıyla taşınan yolcu miktarı ise 314 milyon civarındadır. Yurt içinde bir ton yükün bir kilometre mesafe taşınmasıyla elde edilen trafik ölçü birimine göre 2017 yılından karayolu ulaşım sistemi aracılığıyla taşınan yük miktarı ise 262 milyon civarındadır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2018).

Yurdumuzda yük ve yolcu taşımacılığı çok önemli bir oranda karayolları vasıtasıyla sağlanmaktadır. Bu durumda, geçitlerin karayolu ulaşımında daha da ehemmiyet kazanmasının bir diğer nedenidir.

Şahin (2007)'e göre genel manada değerlendirildiğinde çok eski çağlardan bu yana Anadolu coğrafyası; önemli nüfus miktarlarına sahip olan, bir yanda Avrupa ve Akdeniz ülkeleri ile diğer yanda güney ve güneydoğu Asya ülkeleri arasında bağlantı sağlayan bir konumda yer alır. Ayrıca bu tespit ülkemizin, önemli bir köprü vazifesi gösterdiğinin de önemli bir kanıtıdır. Bu durum, ülkemizin kuzeyde Karadeniz ve güneyde Akdeniz arasında uzanması ve bu uzanışın iki yarımada oluşturması ile oldukça alakalıdır. Zira ülkemiz topraklarında dağların uzanışı genel hatları bakımından “doğu- batı” yönündedir. Yine ülkemizin kuzeyinde Karadeniz sıradağlarının, güneyinde ise Toros sıradağları uzanış göstermektedir. Ülkemizde daha küçük ölçekte, Karadeniz ve Akdeniz Bölgeleri'nin iç bölgelerle bağlantı kurması adına dağlarda yer alan geçitlerden yararlanılmaktadır. Daha büyük ölçekte ise doğu ve batı arasındaki transit ticaretin gerçekleştirilmesi de yine geçitlerle mümkün olabilmektedir. (İ. Şahin, 2007: 65).

Doğanay (1995)'a göre ülkemizin kuzey ve güney kesimleri ile iç bölgeler arasındaki ulaşım ağları, belirli bir hat üzerinde yoğunlaşmıştır. Bunu meydana getiren sebep, sıradağların sahip olduğu yükselti değerleridir. Yüksek sıradağlar, yol inşasını zorlaştırmakta ve bundan kaynaklı olarak ulaşım faaliyetlerinde sıkıntılar baş göstermektedir. Bu nedenlerle yollar, akarsuların çok uzun süre zarfında yarıp meydana getirdikleri vadileri ve yüksek dağların arasında bulunan, etrafına göre daha alçakta olduğu için kolay geçilebilen geçitleri takip etmek suretiyle oluşturulmuştur (Doğanay, 1995: 453).

Örneğin, Erzurum üzerinden Hopa Limanı'na ulaşan karayolu, Çoruh ırmağı vadisini takip etmektedir. Böylece Doğu Anadolu Bölgesi ve Karadeniz kıyısı arasında bir bağlantı sağlanmış olur. Doğu Anadolu Bölgesi'ni Erzurum, Bayburt ve Gümüşhane istikametinde, Trabzon Limanı'na bağlayan bu tarihi karayolunun; esasen Zigana ve Kop Geçidi'nin oynadığı rol vasıtası ile ortaya çıktığını söylemek mümkündür (Doğanay, 1995: 453).

4. 1. 4. Kara Geçitlerine Göre Konumun Değerlendirilmesi

Günel (2008)'e göre coğrafya ve jeopolitik ile uğraşan kişiler, çok eski devirlerden bu yana siyaset ve siyasete dayanan stratejik yaklaşımları gereği bir ülkenin dünya üzerinde bulunduğu yeri, en önemli kuvvet unsuru olarak değerlendirmişlerdir. Pek tabii bir ülkenin dünya üzerindeki yeri, dolayısıyla konumu o ülkenin uluslararası siyasetini ve savunma koşullarını tayin etmede oldukça etkilidir. Ayrıca zaten konum, medeniyet derecesine de tesir eden bir etmendir. Lakin siyasi coğrafyanın en özel inceleme noktalarından birini meydana getiren konumu irdelerken, zaman içerisinde meydana gelen olgu ve şartları da hesaba katmak lüzumu vardır (Günel, 2008: 113).

Konum siyasi coğrafyada önemli bir kavram olmakla birlikte, farklılaşan şartlar konumun etki derecesi üzerinde değişimler meydana getirebilmektedir. Elbette konum, örneğin bir ülkeye dış politika açısından çeşitli nitelikler kazandırabilirse de, bu kazanımlar herhangi bir olayın gerçekleşmesi ya da siyasi koşulların değişmesi neticesinde, önceki duruma nazaran çeşitli farklar içerebilir.

Günel (2008)'e göre dünyada üzerinde siyasi, ekonomik ve toplumsal açıdan meydana gelen değişimler ve eğilimler, bazen bir ülkenin konumunda eskiye oranla hiçbir değişiklik olmamasına rağmen, o ülkenin konumdan kaynaklanan tesir derecesini menfi ya da müspet olacak bir şekilde etkileyebilmektedir. Anadolu yarımadası tarihin ilk çağlarında konumunun itibari ile önem arz eden bir geçiş alanıydı. Doğu ve batı arasındaki ekonomik ilişkiler, Anadolu'dan geçen karayolları vasıtasıyla sağlanıyordu. Anadolu'nun coğrafi konumundan kaynaklanan bu durum, geçerliliğini yeni deniz yollarının bulunması ile yitirmiştir (Günel, 2008: 113).

Bir ülkenin konumu, her zaman politik ve iktisadi süreçleri tayin eden ya da bunları belirleyen değişmez etmenler olarak değerlendirilmemelidir. Konum ile ilgili yorumlamalar yaparken sadece mekânın yarattığı şartlar değil, zaman mefhumu da göz önünde tutulmalıdır. Bu yönde bir bakış açısı, konumu değerlendirme ve yorumlama da daha yararlı olacaktır (Günel, 2008: 113).

Akengin (2017)'e göre coğrafyada önemli bir inceleme konusunu meydana getiren “konum”, siyasi coğrafya için önemli bir konudur. Konum bilgileri aracılığıyla, bir yerin dünya üzerinde bulunduğu yer ortaya konmaktadır. Başka bir ifade ile konum dünya üzerindeki bir yerin, diğer yerler açısından sahip olduğu durumdur (Akengin, 2017: 95).

Özey (2018)'e göre bir ülkenin, dünya üzerinde bulunduğu yer anlamına gelen konum, siyasi coğrafyada değişimin az yaşandığı öğelerden birini meydana getirir. Konumu, bir evin adresine benzetmek mümkündür. Öyle ki bir insanın kimliği ya da evinin adresi oldukça önemlidir. Bir ülke içinde konum, önem atfedilecek bir durumdur (Özey, 2018: 90).

Konum temel olarak iki ayrı başlığa sahiptir. Bunlar matematik ve özel konum olarak belirtilebilir. Konum ile ilgili özel kavramlar da kullanılmaktadır (Tablo 2).

Tablo 2: Konum İle ilgili Bazı Kavramlar.

Sit	Yeryüzünde bir yerin konumunun buradan geçen paralel ve meridyenlerin kesiştiklerinde derece olarak gösterildikleri değerlerle yani koordinatlarla belirlenmesidir. Genellikle bir nokta oluşturan bu konuma “dar anlamda konum” denmektedir.
Lokasyon	Bir ülkenin ya da bir bölgenin konumu kuzey ve güneyinden geçen paraleller, doğu ve batısından geçen meridyenlerle belirlendiğinde burada ülkenin “Lokasyon” veya “Sitüasyon” durumu söz konusu olmaktadır. Buna “geniş anlamda konum” denmektedir.

Kaynak: Günel, 2008: 112.

Günel (2008)'e göre koordinatlar üzerinden belirtilen “sit” ve “lokasyon” matematiksel ya da astronomik özelliktedir. Fakat esasen konuma ağırlık kazandıran, onun özel diye tarif edilebilecek nitelikleridir. Bir kara parçasının, yakın ve uzak çevresine göre coğrafi niteliklerinin ortaya konması “özel konum” ile alakalıdır. Özel konumu meydana getiren etmenlerin özellikleri ele alınırsa, bunları da kendi içinde fiziki ve beşeri olmak üzere iki kısımda araştırmak mümkündür (Günel, 2008: 112 – 113).

Siyasi coğrafyada, yukarıda da değinildiği üzere konum önemli bir inceleme mevzusunu meydana getirmektedir. Siyasi coğrafya da özel konum, fiziki faktörler açısından da değerlendirilmektedir. Özel konum şartlarına tesir eden fiziki faktörler; denizlere, adalara, deniz geçitlerine, yarımadalara, akarsulara, kara köprüleri ve kara geçitlerine konum şeklinde ele alınabilmektedir.

Özey (2018)'e göre özel konum, matematiksel verilerinin haricinde diğer coğrafi niteliklerin değerlendirildiği konumdur. Fiziki faktörler denilince özel konum içerisinde, yeryüzü şekilleri, hidrografik unsurlar, toprak özellikleri ve bitki örtüsü akla gelmektedir. Bir ülkenin su yollarına hâkim olması, önemli geçit ve köprülere sahip olması, adalar ve yarımadalardan oluşması özel konumundan dolayı ortaya çıkan nitelikleridir. Elbette bir devletin taşıdığı özel konum içerisinde sahip olduğu nitelikler, o devletin jeopolitik gücünün önemli hale gelmesinde çok etkilidir. Kara ve deniz geçitleri de, jeopolitik manada gücün artması anlamında önem arz eden fiziki unsurlardır (Özey, 2018: 91).

Günel (2008)'e göre kıtalarda kara köprülerinin ve dağ geçitlerinin ekonomik ve stratejik ehemmiyetleri söz konusudur. Kara köprülerini koridor olarak da belirtmek mümkün olmakla birlikte, bu alanlar umumiyetle bir tarafında deniz diğer tarafında bir dağ silsilesi veya çöllerin bulunduğu yerlerdir. Bu arazi parçaları genellikle dar bir şerit biçiminde uzanmakta ve çeşitli geçişlere imkân tanımaktadır. Örneğin Palestin-Suriye koridoru bu açıdan incelenmeye değerdir. Bu koridor, Akdeniz ile Lübnan Dağları arasında uzanış göstermektedir. Klasik manada bir örnek teşkil eden bu koridor, tarih boyunca doğudan ve batıdan yönelen saldırıların hedefinde olmuştur.

Palestin- Suriye kara köprüsü; Anadolu, Mısır, Akdeniz ve Irak arasında yer almaktadır. Tarih boyunca pek çok kavim ve büyük güç bu koridoru kullanmış, koridor üzerinde egemenlik kurmak istemiştir. Burada yaşanan mücadeleler, Ortadoğu'nun tarihsel sürecine de büyük etkiler yapmıştır (Günel, 2008: 132).

Kıtalar üzerinde kara köprülerinin, ekonomik ve stratejik manada önemi büyüktür. Bu bakımdan karalar üzerinde ekonomik ve stratejik açıdan öneme sahip olan diğer yerlerin ise dağ geçitleri olduğunu söylemek mümkündür. İki dağ yamacı arasında kalarak, ulaşım ve geçişlere imkân veren bazı dağ geçitleri, tarih boyunca bu geçitleri elinde tutanlar ve bu geçitlere sahip olmak isteyenler arasında çeşitli mücadeleleri ortaya çıkarmıştır. Çünkü kara geçitlerini, tıpkı su geçitlerinde yani boğazlarda olduğu gibi, daha geriden yahut etraftaki bir yerden kontrol etme imkânı bulunmamaktadır. Bu tür geçitler üzerinde hâkimiyet, sadece ona sahip olmakla mümkündür.

Günel (2008)'e göre "Alplerde ve Himalaya dağları üzerindeki geçitler uluslararası bakımdan tarihi, siyasi ve ticari önem taşımaktadırlar. Po ovasını ve İtalya yarımadasının Alplerde St. Gotthard geçidi İsviçre'ye; Brenner Geçidi, Avusturya'ya; Mt. Cenit Geçidi, Fransa'ya ve Tarvis Geçidi eski Yugoslavya'ya bağlamaktadır. Himalaya dağları üzerinde ve Afganistan toprakları içinde yer alan Hayber Geçidi de Hint yarımadasının kuzey ve batıdaki Asya ülkeleriyle ilişkilerini sağlamak bakımından büyük öneme sahiptir. Hatta denilebilir ki, Rus ve İngiliz nüfuz alanlarının teması geldiği bir bölge de bulunan Hayber Geçidi, Afganistan'ın bağımsız bir tampon devlet olarak varlığını sürdürmesinde büyük rol oynamıştır" (Günel, 2008: 133).

Bir yeryüzü şekli olan geçitlere önem kazandıran husus, geniş bir hinterlandı oynadığı rol ile birbirine bağlamasıdır. Topografyanın olumlu bir biçimde izin vermediği ulaşım yollarının birbirine bağlanmasına ve geçişlere imkân tanıyan geçitler, bu açıdan stratejik önem kazanmaktadırlar. Bir ülkenin iç bölgeleri arasında bağlantıyı sağlayan, bu bağlantıyı uluslararası boyuta taşıyabilen geçitler, birtakım siyasi ve ekonomik sonuçlarının ortaya çıkmasına etki ederler. Ülkemizde bu minvalde hem iç bölgeler hem de uluslararası manada stratejik bir önem gösteren geçitlerden biri de; Belen Geçidi'dir.

4. 2. Belen Geçidi'nin Fiziki Coğrafya Özellikleri

Belen Geçidi; Akdeniz Bölgesi'nin Adana Bölümü, Hatay ili Belen ilçesinde, $36^{\circ} 27' - 36^{\circ} 30'$ kuzey paralelleri ile $36^{\circ} 12' - 36^{\circ} 15'$ doğu meridyenleri arasında yer alır. Belen Geçidi'nin yer aldığı Belen ilçesini; kuzeyde İskenderun, kuzeydoğuda Kırıkhan, güneyde Antakya ve güneydoğuda Arsuz ilçeleri çevrelemektedir (Şekil 23).

Şekil 23: Belen Geçidi'nin Lokasyon Haritası.

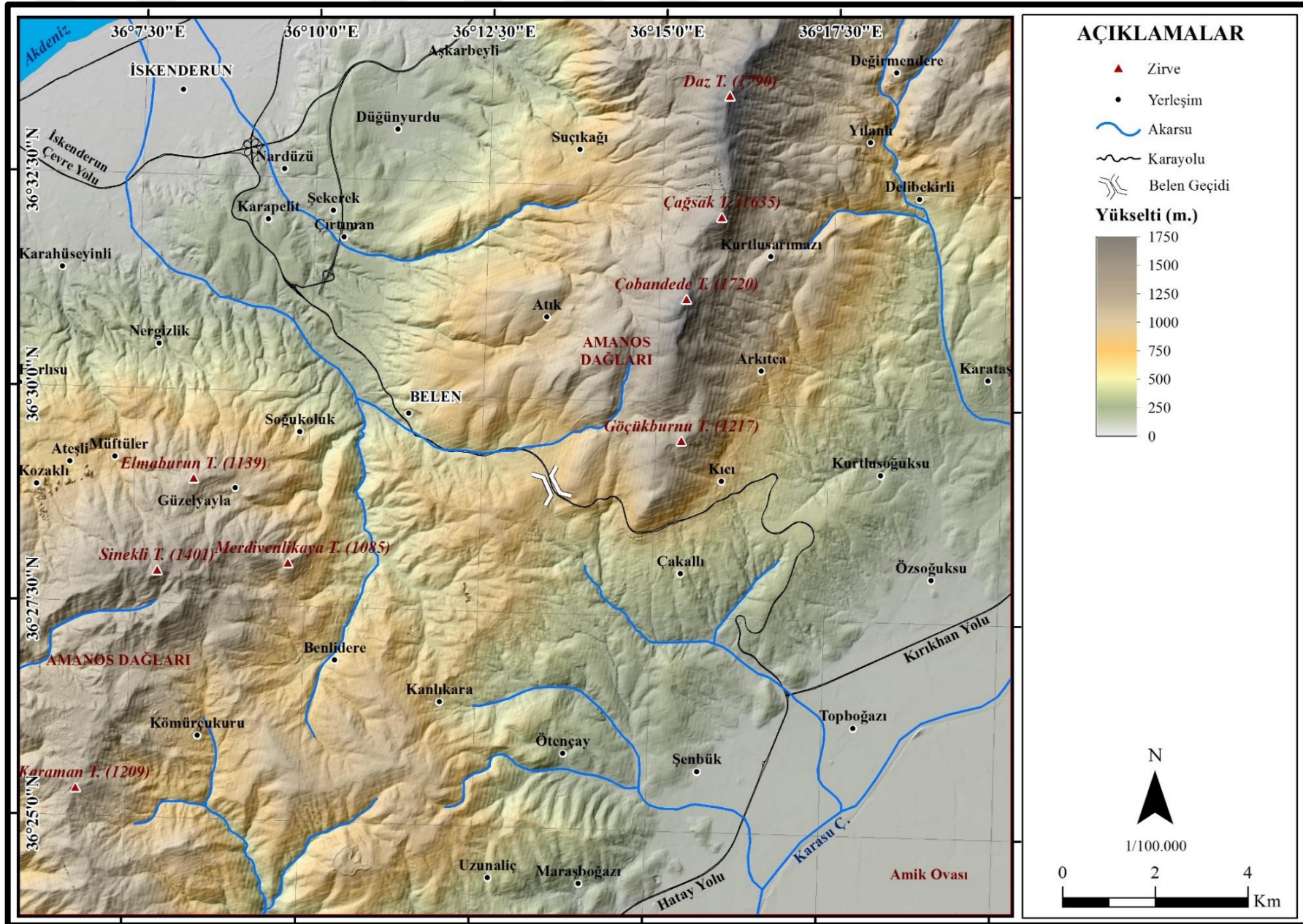

Şahin (2007)'in Darkot (1977)'dan aktarımına göre: “Belen Geçidi Nur (Amanos) Dağları'nın yayılış sahasında kalmaktadır. Amanos Dağları, Toros Dağları sisteminin en güneyindeki bölümünü meydana getirmektedir ve İskenderun Körfezi'nin doğusunda dik bir duvar gibi yükselir (Şekil 24). Ancak, Amanos Dağlarının uzantısı olan ve doğu- batı doğrultusunda denize yükselen Toros Dağları'nın çizgisinde değil, onlara dik bir konumda, kuzey- güney yönünde uzun bir kıyı şeridinde, İskenderun Körfezi'ne (Doğu Akdeniz) paralel uzanır. Anadolu'nun en çok devamlılık gösteren morfolojik ünitelerinden birisi olan bu kütle kuzey, orta ve güney olarak üç bölüme ayrılır” (Şahin, 2007: 70- 71).

“Genel olarak NE- SW doğrultusunda uzanan Nur Dağları'nda mutlak yükselti çok az yerde 2000 metreyi aşar. Bu zirveler dışında Nur Dağları, genellikle yükseltisi 1500 metreyi bulan ve çok az yerde 1800 metreye ulaşan sırtlar şeklinde uzanır. Bu sırtlar üzerinde yer yer yükseltisi 1750- 1800 metreyi bulan dağlık ve tepelik alanlarda yer alır” (Şahin, 2007: 71).

Çetin (2011)'e göre: “Belen orta Amanoslar ile Güney Amanosları birbirinden ayıran Belen Çayı ve onun kolları konumunda olan Kuru, Kondur, Apışkaya, Mazıcak, Aligüllü, Zilka ve Savancı derelerinin yamaçlarında yer alır. Belen yerleşmesi, akarsular tarafından parçalanmış farklı yükseltilerdeki aşınım düzlüklerinde kurulmuştur. Kent, Amanosların İskenderun Körfezi'ne bakan yamacında, yer yer vadiyi yer yer de aşınım düzlüklerini takip eden E91 karayolunun her iki tarafında yayılış gösterir (Çetin, 2011: 15)

Şekil 24: Belen Geçidi ve Çevresinin Fiziki Coğrafya Haritası.

Kaynak: (Harita Genel Komutanlığı'nın 1/25000 Ölçekli Topoğrafya Haritaları Temel Alınarak Hazırlanmıştır.)

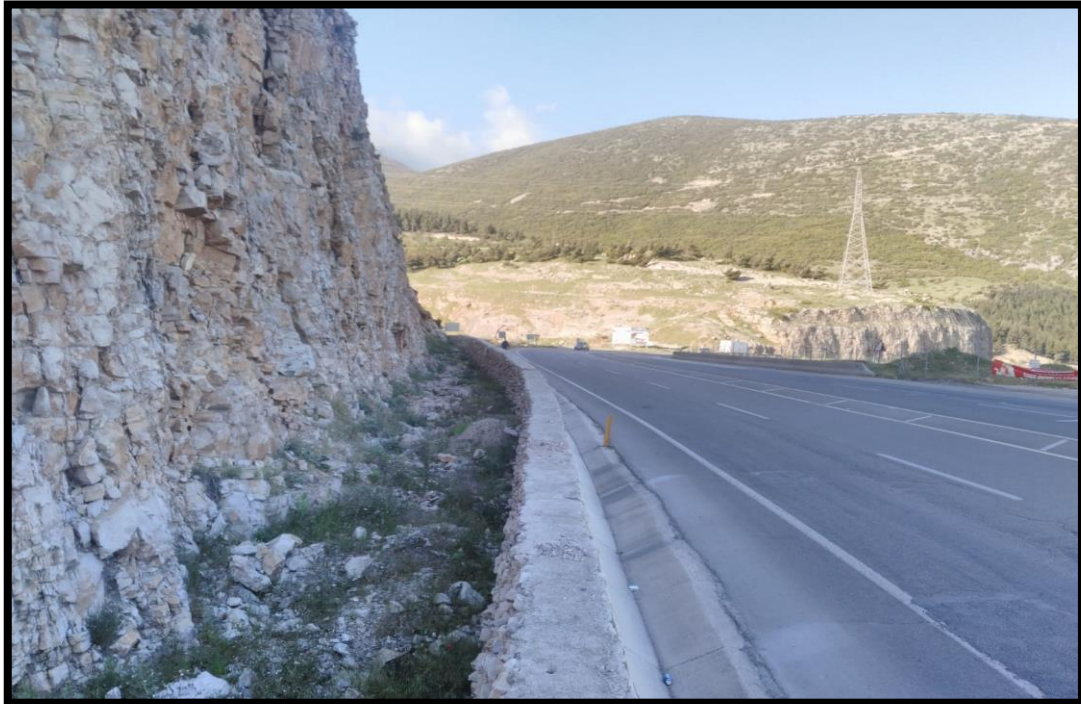
4. 2. 1. Jeolojik ve Jeomorfolojik Özellikler

Yalçın (1980)'a göre ilk bakışta Toros Dağları'nın güneye doğru uzantısı gibi görünen Amanos Dağları'nın çökel istifi, stratigrafi ve çevre ile ilişkileri dikkate alındığında, Arabistan levhasının kuzey uzantısı olduğu görülür (Yalçın, 1980: 21-22).

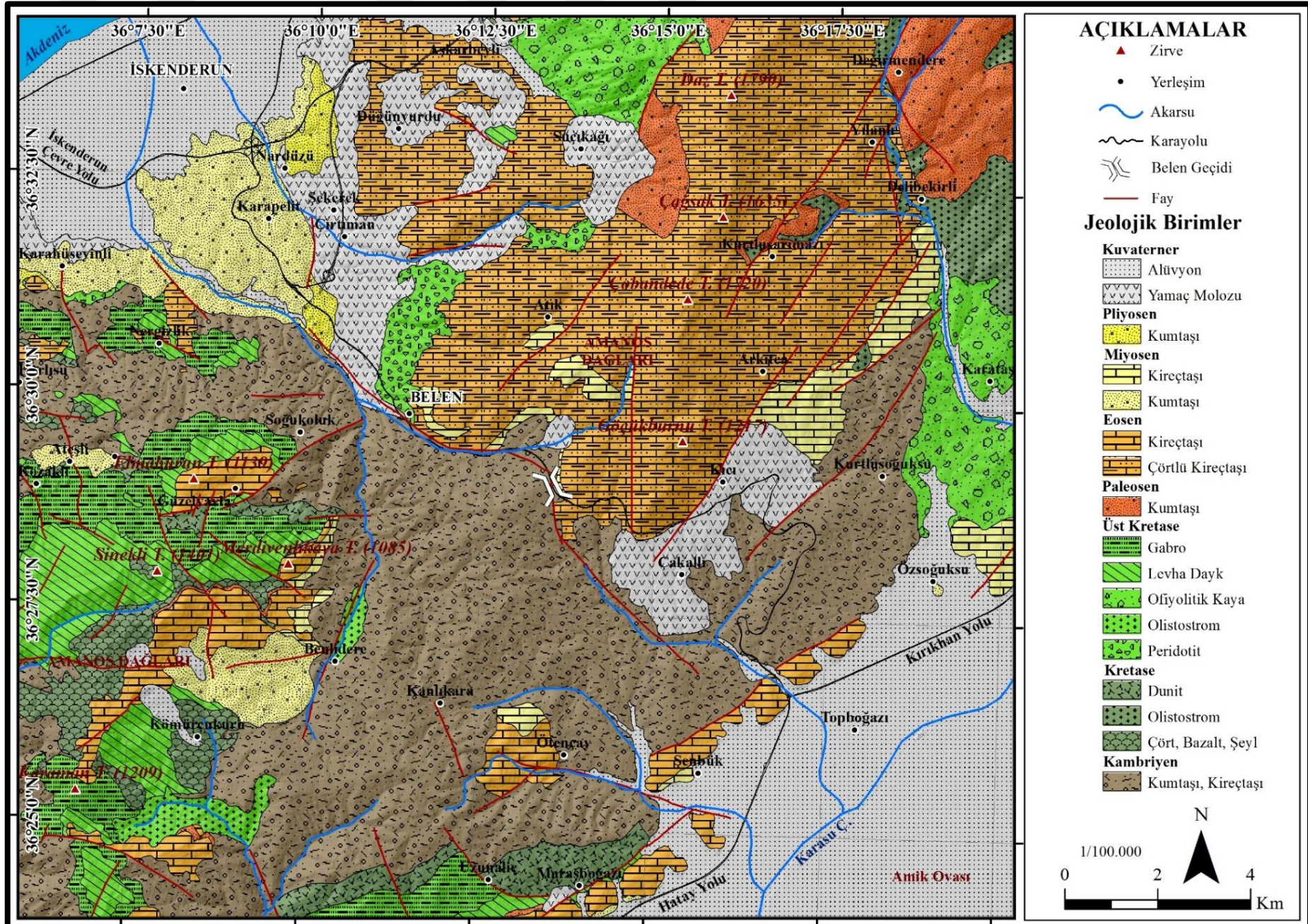
Amanos Dağları üzerinde yer alan ve İskenderun şehri ile Amik Ovası'nı birbirine bağlayan doğal bir yol olan Belen Geçidi, farklı dönemlere ait birçok jeolojik birimi içerisinde barındırmaktadır (Şekil 26).

Öktem (1999)'e göre araştırma sahası kuzeyde kretase ve eosen, güneyde ise kambriyen araziler ile kuşatılmıştır. Araştırma sahasında ofiyolitik seriye ait unsurlar sıklıkla bulunmakta olup, bu unsurlar en eski yaş gurubuna ait olarak görülmektedir (Şekil 25). Kretase yaşlı arazilerde gri ve siyah serpantinler kireçtaşı blokları ile birlikte bulunmaktadır. Günümüze doğru gelindikçe ofiyolitik çakıllar ile konglomeralar ve killi-kumlu kireçtaşları ve marnlar karışık şekilde bulunmaktadır (Öktem, 1999: 7).

Şekil 25: Belen Geçidi Kıcı Mevkii Killi-Kumlu Kireçtaşı Serisi.

Şekil 26: Belen Geçidi ve Çevresinin Jeoloji Haritası.

Çetin (2012)' göre Belen Geçidi ve çevresinin jeoloji haritası incelendiğinde; Atik'de erken Miyosen'e ait karbonatlı kayalar, eosen kireç taşları üzerinde gözlenir. Beyaz, krem renginde killi ve yumuşaktır. Marn ve kumtaşları ile tabakalı kireçtaşlarından oluşan derin deniz çökelleri Hallibey Mahallesi çevresi ile Bakras ve Şenbük mahallelerinde yaygındır. Sahada geç Miyosen'de çökelen filişler üzerinde Pliyosen'de biriken akarsu ve göl çökellerini görmek mümkündür. Pliyosen'e ait bu karasal birimler; Kuvaterner yaşlı yamaç molozlarıyla birlikte Derebahçe'den Sarımazı mahallesini de kapsayacak şekilde geniş bir alanda gözlenir (Çetin, 2012: 17).

Aytaç (1987)'a göre araştırma alanında Oligosen devrine ait birimlere rastlamak güçtür. Bu durumun sebebi olarak Oligosen'de meydana gelen aşınmalar olarak gösterilmektedir. Saha birçok fayın denetimi altında bulunduğundan meydana gelen volkanik aktivitelerde faylar boyunca olmuştur. Miyosen ve Kuvaternerde faylar boyunca meydana gelen volkanizmaya bağlı olarak lav akıntıları oluşmuştur (Aytaç, 1987: 16).

İnceleme alanının doğu ve batı kesimlerinde, yani Amanos Dağları'nın etek kısımlarına doğru olan kesimlerde yamaç molozlarına rastlanır. Yamaç molozları Amanos Dağları'nda etkili olan akarsuların getirdiği çakıl, kum ve kil gibi malzemelerin eğimin az olduğu kısımlarda birikmesi ile oluşmuştur. İri çakıl ve blok büyüklüğünde unsurların yoğun olduğu gözlemlenen yamaç molozları üzerinde bazı kesimlerde orman bitki örtüsü geliştiği, bazı alanlarda ise bağ-bahçe tarımının yapıldığı görülmektedir.

İnce kum ve kil boyutunda malzemedan oluşan yamaç döküntülerine ise Belen Geçidi içinde rastlamak mümkündür. Yamaç döküntüleri eğimli yamaçlarda meydana gelen kuvvetli erozyona bağlı olarak oluşmuşlar ve eğimin az olduğu yerde muhteva bulmuşlardır (Şekil 27).

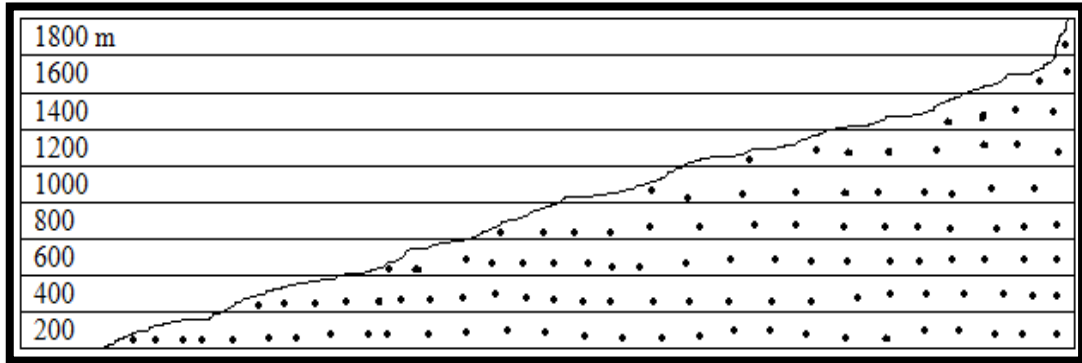
Şekil 27: Belen Geçidi'nde Yer Alan Yamaç Döküntüsüne Ait Bir Görünüm.

Antakya-Maraş grabeni ile İskenderun Körfezi arasında uzanan Amanos Dağları üzerinde yer alan Belen Geçidi, doğu batı doğrultusunda uzanan yanal atımlı bir fay düzlemi boyunca meydana gelmiştir. Amanos Dağları'nı iki parçaya ayıran bu fay iki bloğun birbirinden uzaklaşması ile oluşmuş ve bu coğrafi boğaza yerleşen irili ufaklı akarsular ile şekillenmiştir.

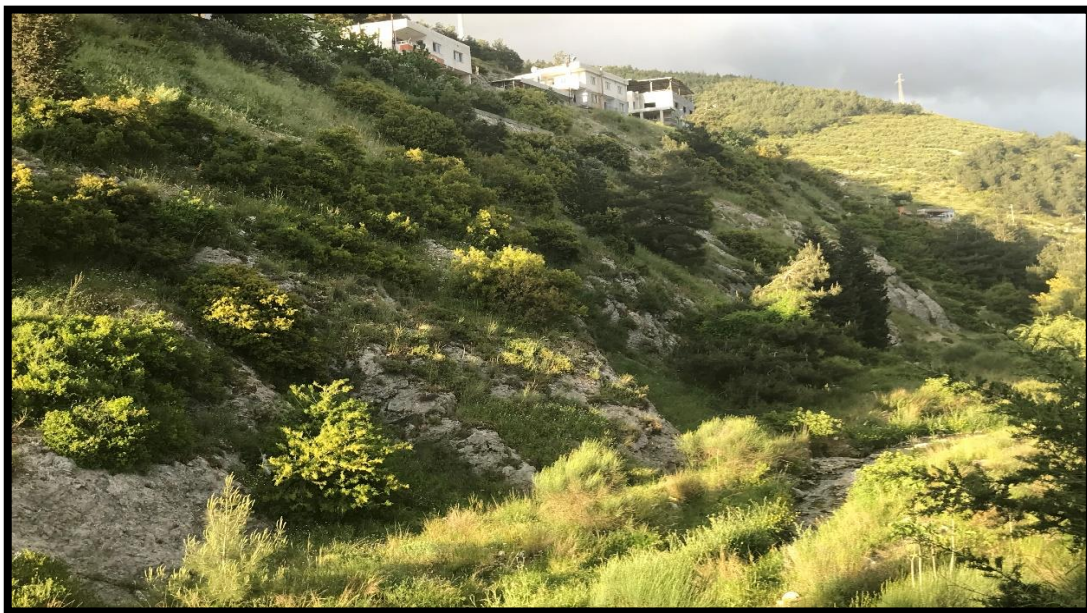
Belen Geçidi'nin kuzey kesiminde Göçükburnu Tepesi (1217), Çobandede Tepesi (1720), Çağsak Tepe (1635) ve sahanın en yüksek noktası olan Daz Tepe (1790) yer alır. Güneyde ise Merdivenlikaya Tepe (1085), Elmaburun Tepe (1139), Karaman Tepe (1209) ve sahanın en yüksek noktası olan Sinekli Tepe (1401) yer alır. Belen Geçidi'nin zirve kesiminde eğim doğu ve batı yönlüdür. Batıda İskenderun Körfezi'ne doğru, doğuda ise Amik Ovası'na doğru bir eğim söz konusudur (Şekil 28).

Şekil 28: Belen Geçidi ve Çevresinin Hipsografik Eğrisi.

İnceleme alanını etkileyen faylar genel hatlarıyla Amanos, Ölü Deniz ve Kıbrıs-Antakya faylarıdır (Över vd., 2001). Belen tünemiş senklinalleri bu fay hatlarından Amanos fayının batısında kalır. Ancak tünemiş senklinallerin oluşum ve gelişiminde etkili olan fay ise Belen fayıdır (Şekil 29). Belen fayı, Belen'den doğu ve batı doğrultusunda uzanarak Orta ve Güney Amanos Dağları'nı birbirinden ayıran ve büyük olasılıkla İskenderun Körfezi'nin gelişimine ve Belen eşiğinin oluşmasına neden olan bir faydır. Bu fay, Eosen ve Üst Miyosen çökelleri ile dokanaklı olarak izlenir. Bu çökellerin yer aldığı tarafa bakan iç bükey fayların birleşmesinden oluşmuş listrik bir fay sistemi ve bunların arasındaki birleşmeye neden olan düşey faylar da vardır (Yılmaz, 1984). İşte inceleme alanındaki bütün bu fay sistemleri tünemiş senklinallerin varlığının ortaya çıkmasına sebep olmuşlardır.

Şekil 29: Belen Fay Düzlemi.

Özşahin (2013)'e göre Üst Miyosen yaşlı aşınım yüzeylerinin deformasyonu ile başlayan jeomorfolojik şekillenme neticesinde kıvrılma esnasında gerçekleşen gerilme ve çatlamlar nedeniyle dirençsizleşen antiklinaller, sıkışarak sertleşmiş olan senklinallere oranla daha hızlı bir şekilde aşındırılmışlardır. Bu sürecin akabinde gerçekleşen yeni eğim şartları flüvyal etkinliği arttırmış ve seçici aşındırmanın devreye girmesine sebep olmuştur. Böylece Belen tünemiş senklinallerini çevrelerinden sınırlayan Kandur, Atik ve Apış akarsuları, bu zamanda antiklinallerin içine yerleşip, komb karakteri kazanmışlardır. Antiklinallerin aşındırılmasıyla başlayan süreç, tünemiş senklinallerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu yer şekilleri, günümüzde horst olarak tanımlanan Amanos Dağlarının jeolojik geçmişte kıvrımlı bir yapıya sahip olduğunu ve büyük bir tempo ile yükselerek günümüzdeki karakterini kazandığını göstermektedir. Ayrıca tünemiş senklinalleri oluşturan istifin yerleşme sürecinden sonra Anadolu ve Arap levhaları arasındaki çarpışmanın yaşanması ve Güney Neotetis okyanusunun kapanması sonucunda bölgenin yükseldiği ve kıvrımlanmanın da bu sırada geliştiği anlaşılmaktadır (Özşahin, 2013: 17- 18).

Aytaç (2010)'a göre çevresine göre oldukça yüksek olan Amanos Dağları'nda eğim şartları son derece kuvvetlidir. Bu durumun temel nedeni Miyosenden günümüze devam eden tektonik aktivitelerin etkisiyle sahanın yükselmesidir. Tektonik hareketlerin etkisiyle fasılalarla oldukça yükselen sahada akarsular derine saplanmış, sarp ve eğim koşullarının kuvvetli olduğu topografik şartların ortaya çıkmasına neden olmuştur (Aytaç, 2010: 28- 29).

Belen Geçidi ve yakın çevresini jeomorfolojik açıdan iki bölüme ayırmakta fayda vardır. Yüksek ve alçak tepelik alanlar ile düzlükler sahayı meydana getiren ana unsurlardır. Amanos Dağları'nda miyosen ve pliyosen aşınım yüzeyleri dikkat çekicidir. Orta miyosen yaşlı yüzeyler miyosen denizlerinin deniz seviyesine göre Alt Miyosen yüzeylerinin aleyhine gelişmiş yüzeylerdir. Nispeten üst Miyosen yüzeylerine göre daha geniş alan kaplarlar. Alçak tepelik alanlar ve düzlükler Pliyosen ve Üst Pliyosen- Alt Kuvaterner yaşlı aşınım yüzeylerinden oluşmaktadır (Aytaç, 2010: 29).

Aşınım yüzeyleri sürekli ve mevsimlik akarsular tarafından parçalanarak kademelenmiştir. Murat Deresi ve Belen Çay'ı alçak aşınım yüzeylerini parçalamıştır. Platonun güney kısımları mevsimlik akarsular tarafından parçalanmış olup sahanın orta yükseklikteki kesimini oluşturur. Bu bölümde Nergizlik, Karahüseyinli, Soğukoluk, Müftüler ve Ateşli yerleşmeleri kurulmuştur. Güzelyayla ve Kanlıkara yüksek plato alanlarını oluşturmaktadır. Sel rejimli akarsular tarafından parçalanan bu sahada rüzgâr türbinleri de yer almaktadır (Şekil 30).

Şekil 30: Yüksek Plato Sahası ve Rüzgâr Tarlalarına Ait Bir Görünüm.

İnceleme alanında yer alan Paleozoik, Mesozoik yaşlı kireçtaşları üzerinde çeşitli karstik şekiller gelişmiştir. Karstik şekiller arasında sahada en fazla rastlanan lapyalardır. En küçük aşınım şekli olan lapyalara Belen Geçidi'nin alçak ve yüksek kesimlerinde daha çok geçidin kuzey kesimlerinde rastlanır. Mağara bakımından da zengin olan saha birçok irili ufaklı mağaraya ev sahipliği yapmaktadır. Mağaraların bir kısmı dikey yönlü uzanırken bir kısmı ise yatay yönlü uzanmaktadır. Amanos Dağları'nda kireçtaşı kalınlığının fazla olması ve tektonik süreçler mağaraların oluşumunu hızlandırmış ve çeşitlendirmiştir. Mağaralar içerisinde sarkıt, dikit ve sütunlara rastlanmaktadır.

4. 2. 2. İklim Özellikleri

Akdeniz iklim sahası içerisinde yer alan Belen Geçidi ve çevresi Akdeniz ikliminin özelliklerini yansıtır. Sahada mikro düzeyde yeryüzü şekilleri iklim özelliklerinin belirleyicisi durumundadır. Yaz aylarında tropikal hava kütlelerinin etkisi altında kalan saha kış aylarında ise polar hava kütleleri ve tropikal hava kütlelerinin arasında kalarak frontal kökenli hava olaylarına sahne olmaktadır. Bu durum sonucunda bölge bol miktarda yağmur şeklinde yağış almaktadır.

Atalay (1997)'a göre inceleme alanı yaz döneminde Atlas okyanusu ve Sahra üzerinden gelen tropikal hava kütlelerinin etkisi altındadır. Bu dönemde polar cephe kuzeye doğru çekilmekte, tropikal cephe ise kuzeye doğru alanını genişletmektedir. Sahaya güney ve güneybatıdan sokulan sıcak hava deniz üzerinden geçerken nem kazanmakta ve saha, sıcak nemli hava kütlelerinin etkisi altına girmektedir (Atalay, 1997: 214).

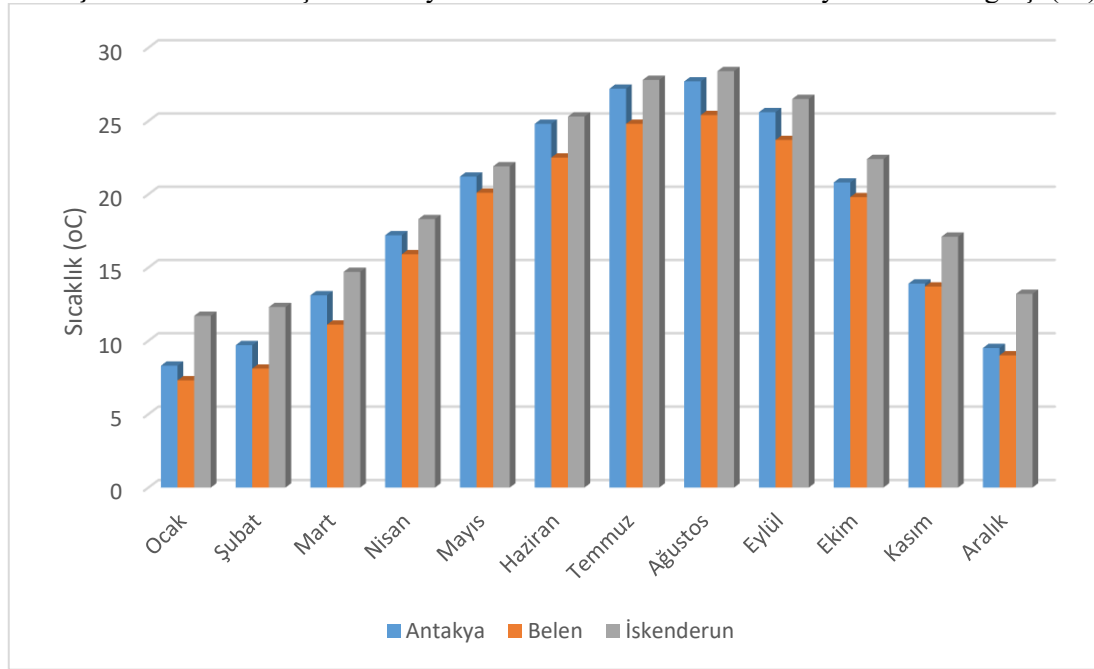
Belen Geçidi dar bir boğaz içerisinde yer alması nedeni ile rüzgârların kanalize olduğu bir yer olma özelliği göstermektedir. Bu nedenle sıcaklık değeri çevresinde yer alan İskenderun Körfezi ve Amik Ovası'na göre nispeten daha düşüktür. Sıcaklık koşulları gün içerisinde dahi ani değişimler gösterebilmektedir.

Çetin (2012)'e göre $36^{\circ} 29'$ enleminde yer alan Belen'e güneş ışınlarının düşme açısı $30^{\circ} 4'$ (21 Aralık) ile $76^{\circ} 58'$ (21 Haziran) arasında değişmektedir. Değer 21 Mart-23 Eylül tarihleri arasında $53^{\circ} 31'$ olarak belirlenmiştir. Buna göre gün dönümü tarihleri arasında ışınların düşme açısında görülen fark $46^{\circ} 54'$ civarında, gün dönümü ve ekinoks tarihleri arasında ise $23^{\circ} 27'$ şeklinde gerçekleşir (Çetin, 2012: 22).

Matematik konumu nedeni ile Belen Geçidi'nde en uzun gündüz 21 Haziran tarihinde gerçekleşirken, en kısa gündüz ise 21 Aralık tarihinde gerçekleşmektedir. Bu durum güneşlenme süresi üzerinde rol alan en temel faktör olmakla beraber Belen Geçidi ve çevresinde güneşlenme süresi İskenderun Körfezi ve Amik Ovası'na nazaran daha düşüktür. Bu durum üzerinde rol oynayan neden Belen Geçidi'ne yönelen Akdeniz kökenli nemli hava kütlelerinin soğuyarak sis oluşumuna neden olmasıdır (Çetin, 2012: 24).

Belen’de ortalama sıcaklık 16.8° C olarak görülmektedir. Bu veri Belen’in sıcaklığının çevresinde yer alan İskenderun, Antakya, Kırıkhan gibi yerleşimlere göre nispeten daha düşük olduğunu göstermektedir. En yüksek sıcaklıklara Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarında rastlanırken, en düşük sıcaklıklara ise Aralık, Ocak ve Şubat aylarında rastlanır (Şekil 31).

Şekil 31: Belen ve Çevre İstasyonların Ortalama Sıcaklıkların Aylara Göre Dağılışı (°C).

Kaynak: DMİGM, 2018.

Belen ve İskenderun ilçelerinde en sıcak ay Ağustos ayı olarak görülmektedir. Normal şartlarda en sıcak ayın güneş ışınlarının geliş açısına bağlı olarak Haziran ayı olması gereken her yerde, sıcaklıkların en yüksek olduğu ay ertelenir. Bu erteleme sıcaklık birikimi ile açıklanmaktadır. Genelde bir ay sarkması gereken bu durum denizel sahalarda iki ay kadar sarkar. Belen ve İskenderun’da denizel koşulların hüküm sürmesi, en sıcak ayın ağustos ayına sarkmasına neden olmuştur.

Belen ve İskenderun arasında kabaca 3- 4°C bir fark olduğu görülmektedir. İskenderun’un daha sıcak olması jeomorfolojik koşullar ile açıklanabilir. Belen dar bir boğaz içerisinde yer alması nedeni ile daha az güneşlenmekte olup, ayrıca yükseltisinin İskenderun’a göre daha fazla olması ile de sıcaklık değeri bakımından İskenderun’un gerisinde kalmaktadır. Bu durum her ay özelinde de bu şekilde gerçekleşmiş hatta maksimum sıcaklık değerleri yükseltinin az olmasına ve nem etkisine bağlı olarak

İskenderun'da daha fazla olmuştur. Yine minimum sıcaklık değerlerine de bakıldığında İskenderun'da sıcaklığın Belen'de olduğu kadar düşmediği görülmüştür.

Çetin (2012) yaptığı çalışmada Belen' e ait basınç değerlerinin olmadığından ve en yakın istasyon olarak İskenderun yerleşiminin verilerinin alınabileceğinden bahseder. Yaptığı çalışmada İskenderun verilerini kıyas olarak kullanmış ve Belen çevresinde basınç değerlerinin yıl boyunca büyük oranda değişim gösterdiğinden bahsetmiştir. Ekim- Mart ayları arasında tedrici olarak artan basınç Nisan ayından itibaren 1013 mb (normal basınç) değerinin altına doğru gerilemektedir. Aralık ayı maksimum, Temmuz ise minimum basınç değerinin görüldüğü aylar olmaktadır. 12,3 mb olan bu farkta göstermektedir ki; Belen'de altı ay alçak basınç, altı ayda yüksek basınç değerleri egemen olmaktadır (Çetin, 2012: 31- 32).

Sür (1997)'e göre bununda ötesinde basıncın yıl içerisindeki değişiminde yöreyi etkileyen genel basınç koşullarının etkisi büyüktür. Özellikle Ekim ayından başlayarak basınç değerlerinde görülen artışta, kış mevsiminde yüksek basınç alanı konumunda olan iç Anadolu'dan vadi ve olukları takip ederek konverjans sahası olan Akdeniz'e ulaşan soğuk hava kütlelerinin etkisi göz ardı edilemez. Kış mevsiminde maksimuma ulaşan bu etki Mart ayının ortası ya da sonuna kadar azalarak devam eder (Sür, 1977: 47- 48).

Yaz mevsiminde Akdeniz'in çevresine göre bir antisiklon alanı haline gelmesi yöreyi etkilese de, bilhassa sıcak ve kurak olan devrede kıyılarda basınç düşük seyrederek (Sür, 1977: 48). Bu nedenle Temmuz ve Ağustos ayları en düşük basınç değerlerinin gözlendiği dönemdir. Ancak burada hatırlanması gereken bir diğer husus, yaz döneminde alanını genişleten Basra alçak basıncın etkisidir. Antakya-Kahramanmaraş grabenine kadar ulaşan bu etki zaman zaman Amanoslar'ı aşarak araştırma sahasını da etkilemektedir (Korkmaz, 2009: 49).

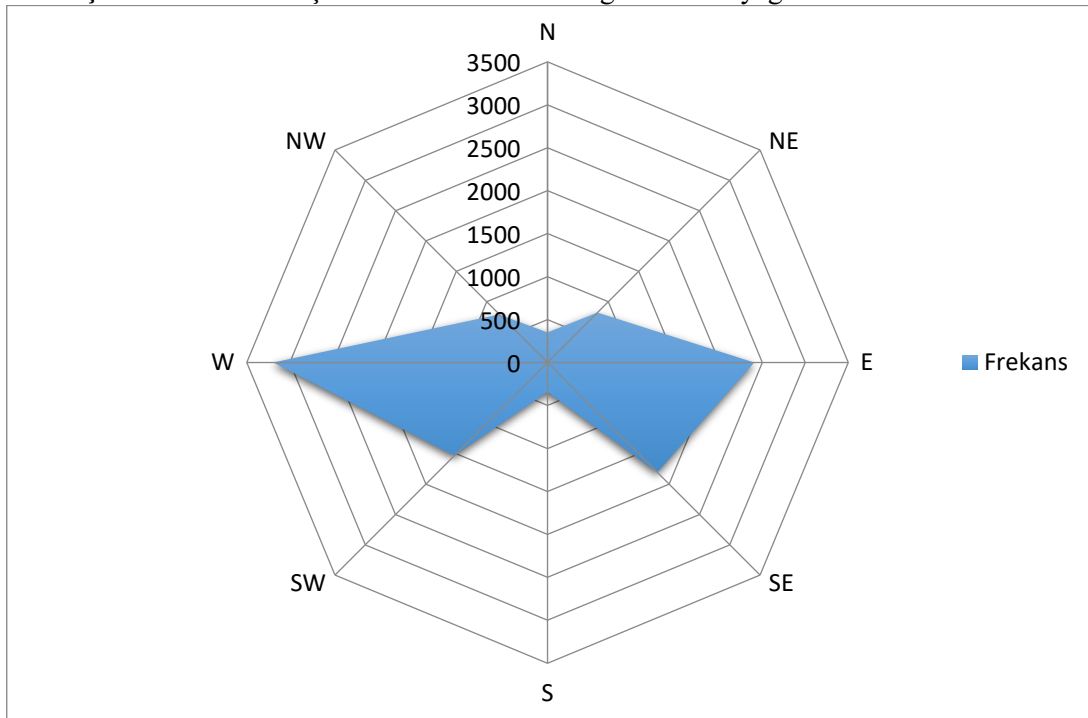
Aytaç (2010)'a göre Belen ve yakın çevresinde ekili olan rüzgârlardan bahsederken sahanın jeomorfolojik şartlarını da dikkate almak gerekmektedir. İskenderun Körfezi ile Antakya-Maraş grabeni ve Gaziantep platosu arasında oluşan lokal basınç farkı ilkbahar- yaz ve sonbahar- kış dönemlerinde rüzgarın yönünün

farklılaşmasına neden olmaktadır. Sonbahar- kış döneminde Gaziantep platosu ve Amanos Dağları üzerinde nispeten yüksek basınç, İskenderun Körfezi üzerinde ise nispeten alçak basınç oluşmakta bu nedenle sonbahar- kış döneminde rüzgâr doğu sektörden esmektedir. Buna karşılık ilkbahar- yaz döneminde Antakya- Maraş grabeni ve Gaziantep platosu üzerinde nispeten alçak basınç oluşurken; İskenderun Körfezi'nde nispeten yüksek basınç koşulları oluşmakta bu durum batı sektörlü rüzgârların etkili olmasına neden olmaktadır. Buna ek olarak yaz döneminde ülkemizde etkili olan eteziyen, lokal basınç koşullarının etkisini güçlendirerek batı sektörden esen rüzgarların etkinliğini daha da artırmaktadır (Aytaç, 2010: 51).

Çetin (2012)'e göre Belen'de rüzgârın yön ve frekansının yöreyi etkileyen basınç merkezlerinin denetiminde olduğu ve dolayısı ile basıncın mevsimlik değişimi ile paralellik gösterdiği dikkati çeker. Buna göre sahada esme sıklığı yönü ile W, SW, E ve SE sektörlü rüzgârların yıl boyunca etkinliği gözlenir. Kuşkusuz bunda yörenin topografik yapısını önemli rol oynadığını belirtmemiz gerekir. Ancak yönlerin yıl boyunca aynı kaldığı söylenemez. Özellikle W, SW ve NW sektörlü rüzgârlar yaz mevsiminde baskınken E, SE ve NE sektörlü rüzgârlar ise kış mevsiminde daha baskın konuma gelmektedir (Çetin, 2012: 33).

Belen'in bir boğaz olarak Amanos Dağları orta kesiminde doğu-batı yönlü uzanması rüzgârlarında yönünün bu topografik durumdan etkilenmesini beraber getirmiştir. Hâkim rüzgâr yönü Belen için W-E sektörlü olarak görülmektedir (Şekil 32).

Şekil 32: Belen Geçidi Yıllık Ortalama Rüzgâr Gülü Diyagramı.

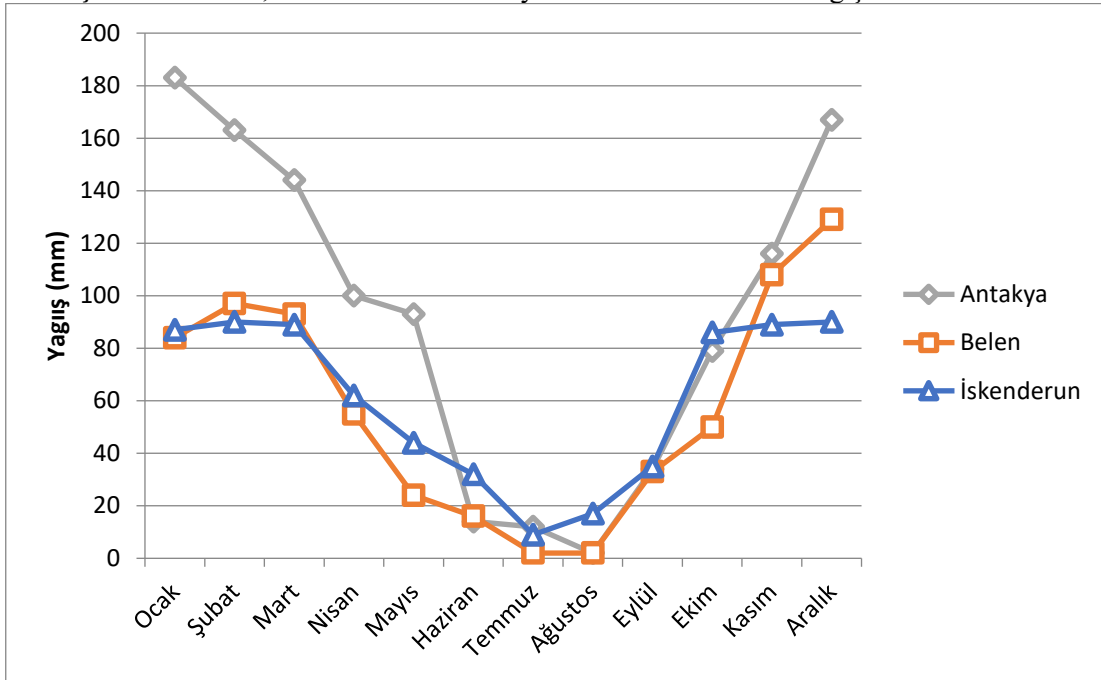
Kaynak: DMİGM, 2018.

Belen Akdeniz ikliminde yer alması sebebi ile bu iklimin nem ve yağış özelliklerini de yansıtmaktadır. Kış aylarının özellikle nemli ve daha çok yağmur şeklinde yağışa sahne olduğu Belen, yaz aylarında ise nem oranının düştüğü ve kuraklığın arttığı bir lokasyon da yer almaktadır. Bu durum üzerinde Akdeniz üzerinden gelen nemli hava kütesinin etkisi büyüktür. Zira Amanoslar'ın batı yamacının denizel etkiye daha fazla maruz kaldığı düşünüldüğünde, Belen Geçidi'nin de batısı ile doğusu arasında nem ve yağış bakımından farklılıklar olacağı, Belen'in Akdeniz'e bakan tarafı olan batı kesimlerinde nem ve yağış değerinin daha yüksek olacağı söylenebilir.

Çetin (2012)'e göre Belen'de yıl içerisinde % 60 ile % 73 arasında değişen bağıl nem oranları yıllık ortalama % 65 olarak gerçekleşmiştir. Yaz aylarında yükselen bağıl nem oranları ağustosta % 73'le maksimuma çıkmaktadır. Yaz aylarında % 70'in üzerine çıkan bağıl nem, özellikle İskenderun'da bunaltıcı yaz sıcaklıklarının yaşanmasına neden olmaktadır. Benzer durum kısmen Belen için geçerli olsa bile, özellikle yörenin sürekli hava akımlarına maruz kalması sıcaklık açısından daha yaşanılır bir ortamın oluşmasına yol açmıştır. Yine aynı çalışmada Belen'in bulutlu

gün sayısının çevre yerleşmelere göre fazla olduğunu belirtmiştir. Bu durumun sebebi olarak Amanos Dağları'na doğru esen batı sektörlü nemli rüzgârların yoğunlaşması sonucu bulutluluğun artması olarak görülmektedir. Ayrıca Belen Geçidi'nde rüzgârların föhn karakteri kazanması sonucu olarak yağış oranı da çevre yerlere oranla 697 mm ile düşüktür (Çetin, 2012: 8).

Şekil 33: Belen, İskenderun ve Antakya'nın Yıllık Ortalama Yağış Miktarı.

Kaynak: DMİGM, 2018.

Belen yüksekte yer olsa bile kıyıya yakınlığı nedeni ile yıllık yağışın büyük bir bölümü yağmur şeklinde görülmektedir. Kar yağışı oldukça az oranda gerçekleşmektedir. Yılda sadece iki gün dolu yağışı gerçekleşmektedir. İlkbahar ve yaz ayları çığ oluşumunun daha çok görüldüğü mevsimlerdir. Yukarıdaki şekilden de anlaşılacağı üzere Belen ve çevresi kış aylarında daha çok yağış alırken yaz aylarında yağış etkinliği düşmektedir (Şekil 33).

4. 2. 3. Hidrografik Özellikler

Belen'in jeomorfolojik özelliklerinin oluşmasında ve yerleşme üzerinde su kaynakları etkili bir faktör olmuştur. İnceleme sahası içerisindeki akarsular genel olarak kısa boylu ve mevsimlik akış gösteren akarsulardır. Akarsular kaynağını

Amanoslar'ın yüksek kesimlerinden alıp Amanoslar'ın doğu ve batı yamacına doğru akış göstermektedirler. Doğu yönlü akış gösteren akarsular Amik Ovası'na doğru akarken, batı yönlü akış gösteren akarsular ise İskenderun Körfezi'ne doğru akış göstermektedirler.

Belen ve çevresinde akış gösteren akarsular V profilli dar vadilerden akan akarsulardır. Akarsular paralel drenaja sahiplerdir. Bu durum üzerinde Amanos Dağları'ndan akış gösteren bu akarsuların doğu ve batı eksenli olarak akış göstermeleridir. Rejimi düzensiz olan bu sel rejimli karakter gösteren akarsulardan en bilinenleri, Belen Çayı ve Şeker Deresidir (Şekil 34). Kondur, Apışkaya, Kuru, Mazıcak, Aligüllü, Zilka ve Savancı dereleri Belen Çayı'nın kolları durumunda yer alan akarsulardır. İlkbahar aylarında ve kış aylarında debisi yükselen bu akarsular, bol miktarda kil ve kum taşımaktadırlar. Bu durum akarsu yatağının nispeten genişlediği alanlarda yer alan kil depolarından anlaşılmaktadır.

Şekil 34: Belen Çayı'nın İlçe Merkezinden Bir Görünümü.

Belen ve çevresi yer altı kaynakları bakımından fakirdirler. Bu durumun en önemli sebebi yeraltına sızan kar ve yağmur sularının eğim boyunca hareket ederek Amanoslar'ın etek kısımlarında çıkış göstermesinden kaynaklanmaktadır. Fakat Belen'in Atik platosunda yer alan Atik kaynağı iki istisnadan biri olarak gösterilebilir.

Bu kaynak bir isale hattı ile Belen'e kadar uzanmakta ve içme suyu sağlamaktadır. Yine Hanardı kaynağı da önemli bir diğer kaynak olarak gösterilebilir.

4. 2. 4. Toprak ve Bitki Örtüsü Özellikleri

Kayaçların çeşitli kimyasal, fiziksel ve biyolojik faktörlere bağlı olarak ufalanması sonucu meydana gelen ve yeryüzünü kaplayan bir örtü olarak toprak; canlı ve cansız çevrenin doğrudan etkili bir faktörüdür. Belen, Anadolu yarımadası gibi geçmişte Tetys denizinin kapladığı bu coğrafya da su altında bulunmaktaydı. Anadolu yarımadasının kuzeyde Avrasya, güneyde ise Arabistan ve Afrika levhalarının sıkıştırmasına bağlı olarak yükselmesi ile kalsiyum karbonatlı yapılar kalker (kireçtaşlarını) oluşturmuştur. Akdeniz iklimi etkisi altında bulunan Belen'de kalkerlerin kırıntılanması ile oluşan demiroksitçe zengin olan Kırmızı Akdeniz toprakları görülmektedir. Genellikle killi ve balçıklı olan bu topraklar alkali özellik gösterirler. Belen ve çevresinde bu topraklar genellikle 1000 metrenin altında bulunan sahalarda görülmektedir.

Belen ve çevresinde yine kireçtaşlarının aşınmasına bağlı olarak oluşmuş olan topraklardan bir diğeri olan rendzinalara rastlanır. Yumuşak killi kireç taşlarının aşınması ile oluşmuş olan bu topraklara daha çok Belen Geçidi'nin güney ve batı kısımlarında rastlanır.

Atalay (1989)'a göre Belen ve çevresinde, Kırmızı Akdeniz toprakları ile beraber en sık rastlanan topraklardan bir diğeri ise Kahverengi Orman topraklarıdır. Bu toprakların oluşumunda iklim ve topografik şartların etkisi yüksektir. Atalay'a göre: eğimin ve dolayısı ile aşınmanın fazla olduğu alanlarda toprak üzerinde anakayanın etkisi hissedilmektedir. Bu nedenle eğimli sahalarda bu topraklarda B horizonu ya çok az gelişmiştir veya hiç gelişmemiştir (Atalay, 1989: 385).

İnceleme alanınının 700 metre ve üzerinde bulunan kesimlerinde bu topraklara rastlanır. Özellikle nemli rüzgârlara bakan batı kesimlerinde bu topraklara daha sık rastlanır. Bu kesimlerde Kahverengi orman topraklarının oluşması üzerinde yıkanmada etkili olmuştur. Zira bu kesimlerde organik madde yoğunluğu da diğer

kesimlere oranla daha fazladır. Bu durum üzerinde yağışın daha fazla olması etkili olmuştur.

Atalay (1989)'a göre dağlık sahalarda eğimli yamaçlar boyunca çözünen çakıl, kum, silt ve kil gibi çeşitli boyuttaki malzemenin yamaçlardan gerek yerçekimi gerekse yüzeysel suların akıma geçmesi ile oluşmuş depolar üzerinde (yamaç molozu) oluşan topraklara kolüvyal topraklar denir (Atalay, 1989: 412). Litosoller ise daha ince unsurlu malzemeden oluşan, fakat oluşum itibari ile kolüvyallere benzeyen bir toprak çeşididir. Bu topraklara Belen Geçidi'nin yamaçlarında sıklıkla rastlanmaktadır. Eğimli yamaçlar boyunca vadiye doğru sürüklenen ince ve kaba unsurlu malzemeler bu toprakların oluşmasına neden olmuştur. Belen içerisinde yer alan bağların büyük bir kısmının bu toprakların üzerinde yapıldığını da söylemek mümkündür.

Belen Çayı ve Şeker Deresi gibi akarsular ile bunların yan kollarını oluşturan daha küçük akarsuların Amanos Dağları'nın yüksek kesimlerinden aşındırdığı çeşitli boyutta ve farklı jeolojik kökene sahip olan malzemeyi Belen Geçidi içerisinde ve eğimin azalıp, akarsuların taşıma güçlerinin düştüğü yerlerde biriktirmesi ile meydana gelen alüvyon topraklarda inceleme alanı içerisinde görülen bir diğer toprak çeşididir. Bu topraklar horizonlaşma göstermemiş olan ve gevşek malzemeden oluşan topraklardır. Bahçecilik faaliyetleri genelde bu topraklar üzerinde gelişmiştir.

İnceleme alanında Akdeniz iklimine bağlı olarak bitki örtüsü orman ve çalı topluluklarında oluşmaktadır. Belen'in orman bitki örtüsünü oluşturan ağaç türleri incelendiğinde, kızılçam (pinus brutia) ağaçları dikkat çeker. Kızılçam ağaçlarının daha sık görülmesinin nedeni bu alanın Akdeniz ikliminin denetimi altında olması ile açıklanır. Kızılçam ağaçları yaz kuraklığına dayanıklı ve güneş isteği nispeten yüksek olan ağaçlardır.

Belen ve çevresinde 250 metreden başlamak üzere 1000 metre yükseltiye kadar kızılçamlara rastlanır. Daha çok Belen'in güney kesimlerinde rastlanan kızılçam ağaçları kuzey kesimlerde karaçam, meşe ve gürgen toplulukları ile beraber bulunurlar (Şekil 35).

Şekil 35: Belen Geçidi Güney Kesimi Orman Bitki Örtüsüne Ait Bir Görünüm.

Çetin (2012)'e göre tarım alanı yol ya da yerleşmelerden dolayı kızılçamın tahrip edildiği yerlerde doğal bitki örtüsüne kermez meşesi (*Quercus coccifera*), katır tırnağı (*Spartium junceum*), sandal (*Arbutus andrachne*), defne (*Laurus nobilis*), zakkum (*Nerium oleander*) gibi maki türleri eşlik etmektedir. Maki elemanları Derebahçe ve Fatih Mahalleleri'nin Belen Çayı vadisinde kalan kısımları, Halibey Mahallesi ile Atik arasında ve Muhlisali Mahallesi'nin kuzeyindeki Kuru tepe, Eğrikaya sırtında görülür. Özellikle Sarımazı Mahallesi'nden Müftüler ve Güzelyayla köylerine doğru olan nemli yamaçlarda defneyi (*Laurus nobilis*) daha yoğun görmek mümkündür. Defne tohumları ve yapraklarından elde edilen yağın sabun üretiminde kullanılması nedeniyle çevre köylerin geçiminde önemli bir yere sahiptir (Çetin, 2011: 493).

Ayrıca Belen ve çevresinde yapılan arazi gezisi göstermiştir ki; Belen Geçidi'nin yüksek kesimlerinde sıcaklığın düşmesi ve Belen'in doğu kısımlarında yağışında azalmasına bağlı olarak bir takım step bitki formasyonuna ait üyeler gelişmiştir. Bozkır bitkisi olarak da adlandırılan bu bitkilere batı kısımlarda rastlamak güçtür. Yapılan arazi çalışmasında sığırkuyruğu, yabancı buğday, gelincik, deve diken, üzerlik gibi bitkilere rastlanmıştır. Bu durumu sıcaklık ve nem faktörü ile açıklamak mümkündür.

4. 3. Tarihsel Süreçte Belen Geçidi

Şahin (2007)'e göre Belen Geçidi, tarihin tüm devirlerinde önem arz eden bir konumda bulunmuştur. Bu nedenle tarih akışı içerisinde, gerek stratejik gerekse iktisadi bakımdan değer taşımıştır. Amanos Dağları çevresi, ilk çağlardan günümüze kadar yerleşme açısından tercih edilen bir sahadır. Bununla birlikte Anadolu'nun Kuzey Suriye'ye, daha geniş manada ise Avrupa'nın Ortadoğu'ya bağlantı kurmasına olanak veren iki önemli geçit söz konusudur. Gülek Boğazı ile birlikte, şüphesiz Belen Geçidi bu bağlantının sağlanmasında oldukça önemli rol oynamaktadır. Ayrıca Belen Geçidi, Doğu Akdeniz ve Suriye arasındaki irtibat ve ilişkinin kurulması bakımından da stratejik açıdan önem taşımaktadır (İ. Şahin, 2007: 76).

Darkot (2001)'a göre Belen Geçidi, bir yandan İskenderun körfezi ve bir yandan da Amik ovası üzerinde, sarp bir duvara benzetilecek bir şekilde yükselmektedir. Güney Anadolu ve Kuzey Suriye arasındaki ulaşım, Amanos Dağları sebebiyle kesintiye uğramaktadır. Bu ulaşımın ve bağlantının sağlanması ise, Belen Geçidi ile mümkün olabilmektedir. Zira Amanoslar'ın Akdeniz kıyısında Hınzır burnundan itibaren başlayarak, kuzeyde Gavur Dağı tünellerinin açılmış olduğu Fevzi Paşa-Bahçe gediğine ve daha ilerde bulunan Maraş dolaylarına dek, 160 kilometreden fazla mesafede, genellikle 1000 metreyi bulan ve bu yükselti üzerinde 1700- 2000 metreyi zirveleri vardır. Amanoslar'ın ekseni sadece Belen'de 700 metreye kadar düşmektedir. Bu nedenle Anadolu'yu boydan boya geçerek, Gülek Boğazı'ndan Adana ovasına ulaşan ve oradan da deniz kıyısını izleyerek İskenderun'a gelen tarihi yolun kara içine girerek Kuzey Suriye ve Mezopotamya güzergâhında ilerlemesi imkânı doğmaktadır (Darkot, 2001: 473).

Belen Geçidi, yukarıda da değinildiği üzere önemli ulaşım yollarının birbirine bağlanmasında rol oynamaktadır. Bu rol gereği, tarihin her döneminde bu geçide sahip olmak ve kontrol etmek amacına yönelik siyasi faaliyetler söz konusu olmuştur. Bir coğrafi şekil olarak geçit, ulaşım fonksiyonunda üstlendiği rol ile ekonomik ve stratejik anlamda yorumlanacak özelliklerin meydana gelmesinde de etkili olmuştur. Tarihte Suriye'den Anadolu'ya ve Anadolu'dan Suriye'ye yönelik pek çok ordu Amanos Dağları'nda yer alan bu geçidi kullanmıştır. Pek çok ünlü komutan, geçide

sahip olmanın ve geçidi kullanmanın sağlayacağı yararları değerlendirmiştir. Bu durum geçide sahip olmak noktasında pek çok savaş ve çatışmanın ortaya çıkmasına da neden olmuştur.

Günümüzde Belen Geçidi, adını da kendisinden alan Belen ilçesinin içinde yer almaktadır. İlerleyen bölümlerde ele alınacağı gibi, geçitle ilgili ortaya çıkan ekonomik ve stratejik özellikler, geçit çevresinde bir yerleşmenin de meydana gelmesinin önemli bir nedeni meydana getirmiştir. Fakat Belen ilçesinin kuruluşunu çok eski tarihlere götürmek mümkün değildir. Zaten Belen’de kalıcı olarak nitelendirilebilecek ilk yerleşmeler, Osmanlı Devleti döneminde ortaya çıkmıştır. Bu ilk kalıcı yerleşmelerin ortaya çıkmasında ise, geçidin korunması maksadının ön plana çıkması rol oynamıştır. Kaynaklarda geçit ve çevresi için “Belen” isminin kullanılması Orta Çağ’ın sonlarına doğrudur. Ama coğrafi bir şekil olan geçidin, yine dilimizde var olan ve günümüzde pek çok geçit yerini tarif etmek için kullanılan “belen” kelimesi ile anıldığını belirtmek yerinde olacaktır. Bu nedenle Belen Geçidi ve çevresi; Baylan, Beylan ve Belen gibi isimlerle de anılmaktadır.

Eski Çağlarda ise geçit ve çevresi, “Suriye Kapıları” olarak anılmaktaydı. Belen Geçidi gibi, Gülek Boğazı ise “Kilikya Kapıları” olarak adlandırılmıştır. Kapı tabirinin, ulaşımın sağlanması ve bağlantının kurulması gibi nedenlerle kullanılmış olabileceğini söylemek mümkündür. Ayrıca Belen Geçidi kullanılan bir diğer adlandırma da “Amanos Kapıları” tabiridir.

Darkot (2001)’e göre Belen Geçidi ve çevresinin “Suriye Kapıları” olarak belirtilmesinde; kadim olarak nitelendirilen tarihi yolun İskenderun’dan itibaren kara içlerinden devam etmesi ve Belen Geçidi aracılığıyla Suriye ve daha sonra da Mezopotamya istikametinde ilerlemesi etkili olmuştur. Bundan dolayıdır ki; geçit “Suriye Kapısı” olarak anılmıştır. (Darkot, 2001: 473).

4. 3. 1. Eski Çağ’da Belen Geçidi ve Çevresi

Darkot (2001)’e göre Amanos Dağları’nda, Belen Geçidi’nden başkaca keçi yolları var ise de, araba geçişine imkân veren tek yer Belen Geçidi’dir. Bu yüzden, ticaret kervanları ve ordular daima bu geçidin ulaşımına imkân tanıdığı bu tarihi yolu

takip etmişlerdir. Eski Çağ'da Belen Geçidi ve çevresini belirtmek için “Amanos Kapıları” adlandırması kullanılmıştır (Darkot, 2001: 473).

Şahin (2007)'in Tekin (1994)'den aktarımına göre M.Ö. 2000 yıllarında, Anadolu'da hüküm süren en önemli devlet, Hititlerdir. Hititler'in ünlü kralları Suppiluliuma, hâkimiyet sahasını genişletmek için Suriye'yi almak istiyordu. Suriye'ye yaptığı sefer sırasında Belen Geçidi'ni kullanan Hitit orduları, Suriye'ye ulaşarak savaşta başarı sağlamışlardır. Belen Geçidi ve çevresi bu savaştan sonra uzun süre Hitit kontrolü altına girmiştir. Belen Geçidi ve çevresi bundan sonraki süreçte, Hitit askeri güçlerinin “Suriye yolu” olarak anılmıştır (Aktaran: İ. Şahin: 2007: 77).

Şahin (2007)'in Akşit (1979)'ten aktarımına göre Hitit hâkimiyetinin sona ermesinden sonra Belen Geçidi ve çevresini, Asurlular kontrol etmiştir. Asurlular, geçitte ilk kez yol yapım çalışması gerçekleştirmişlerdir. Patika olarak inşa edilen yolun, günümüzde izlerine rastlanmamaktadır. M.Ö. 500 yıllarında ise Belen Geçidi ve çevresinde hâkimiyet Pers İmparatorluğu'na geçmiştir. Pers İmparatorluğu da Belen Geçidi'ni ordularının hareket ve geçiş yolu olarak kullanmıştır (Aktaran: İ. Şahin, 2007: 77). Nitekim ünlü Pers Krallarından Kambizes, M.Ö. 525 yılında Suriye ve Mısır'a bir harekât düzenlemiştir. Düzenlediği harekâta, yine Amanos Dağları'nı aşmak için kullanılan yol Belen Geçidi'dir.

Belen Geçidi'nin Eski Çağ'da Anadolu ve Kuzey Suriye ilişkileri bakımından önemli bir rol oynadığı anlaşılmaktadır. Belen Geçidi'nin kontrolünü elinde tutan devletler, geçidi bir askeri yol olarak değerlendirmiştir. Bu bakımında geçidin Eski Çağ'dan itibaren stratejik bir önem arz ettiğini söylemek yerinde olacaktır. Ayrıca Belen Geçidi'nin Anadolu ve Suriye bağlantısı sağlamada önemli bir işleve sahip olduğu, çeşitli kadim uygarlıkların Belen Geçidi ile ilgili uyguladığı politikardan anlaşılmaktadır.

Şahin (2007)'in Gates (2005)'ten aktarımına göre Belen Geçidi, M.Ö. 333 yılında İssos Savaşı'nda da Pers orduları tarafından kullanılmıştır. İssos Savaşı, Büyük İskender ve Pers Kralı Darius arasında yaşanmıştır (Aktaran: İ. Şahin, 2007: 77). Büyük İskender, Anadolu hâkimiyeti sağlamak için bir dizi fetih harekâtı

gerçekleştirmiştir. Makedon Kralı Büyük İskender'in ana hedefini, Anadolu'yu tamamıyla kendine bağlamak daha sonra da Mezopotamya'da tek hâkim güç olma siyaseti meydana getirir. Büyük İskender, Anadolu'daki hızlı ilerleyişini sürdürmüş ve Mezopotamya'yı ele geçirmek için karşısındaki son engel olan Pers ordularını ortadan kaldırması gerekmiştir.

Kuzucular (2012)'a göre Mezopotamya'da hüküm sürmek isteyen İskender, Amanos Dağları'nı aşarak, Amik ovasına ulaşmak amacındaydı. Böylece Kuzey Suriye'nin kapıları kendisine açılmış olacaktı. Büyük İskender Amanos Dağları'nın doğu tarafında bu isteğin gerçekleşmesini önlemek için, Kral Darius'un orduları ile beklediğini de bilmekteydi. O yüzden bugün ki İskenderun dolaylarında ordusu ile birlikte savaş hazırlığı yapmıştır (<https://edebiyatvesanatakademisi.com/makale/issos-savasi-nasil-ve-nerede-yapilmistir/33942>).

Büyük ordusu ile tüm Anadolu'yu hâkimiyeti altına alan İskender'i durdurmak adına, Pers Kralı Darius Belen Geçidi'ni İssos'a ulaşabilmek için kullanmış ve geçit çevresini güvenlik altına almıştır. Netice de Büyük İskender'in orduları, Pers güçlerini mağlup ederek Anadolu'da Pers hâkimiyetinin sona ermesini sağlamışlardır.

4. 3. 2. Orta Çağ'da Belen Geçidi ve Çevresi

Darkot (2001)'a göre Orta Çağ'da geçit ve çevresi için, "Belen" ismi kullanılmamıştır. Bunun yerine geçit ve çevresini ifade etmek üzere "Bakras", "Bagras" ve "Bakras Beli" gibi çeşitli ifadelere rastlanmaktadır. Ayrıca yine geçit ve çevresini ifade etmek için "Bab-ı İskenderun" tabiri de kullanılmıştır (Darkot, 2001: 473).

Müderrişoğlu (1994)'na göre Belen yerleşiminin ortaya çıkmasıyla birlikte; dört kilometrelik geçidin Akdeniz'e bakan tarafına "Belen", Amik Ovası yönündeki kısmına ise "Bagras" isimlendirilmesi yapılmıştır. XVI. yy. dan daha bir geçit yeri olarak ehemmiyeti ifade edilen "Belen", bu isim yerine tarihi karayolunun Antakya tarafına düşen "Pagrae" adıyla da anılmıştır (Müderrişoğlu, 1994: 237).

Şekil 36: Bakras Kalesinden Bir Görünüm.

Kaynak: (<https://belen.bel.tr/bakras-kalesi/>).

Çetin (2012)'e göre Belen, kalıcı yerleşme özelliği kazanmadan önce, Bakras ve İskenderun'a tabi bir güvenlik merkezidir. Başka bir ifade ile İskenderun ve Kuzey Suriye arasında bir ulaşım kapısı özelliği taşımaktadır. Geçit ve çevresinin, bir güvenlik ve askeri kontrol noktası olması dikkat çekmektedir. Bu durum, Belen Geçidi ve çevresinin Orta Çağ'da "Bakras" olarak değerlendirilmesi neticesini ortaya çıkarmıştır. Günümüzde Bakras, Belen yerleşmesinin çekirdeğini meydana getiren mahallelerden birisidir (Çetin, 2012: 57).

Belen Geçidi, bazı kaynaklarda "Bakras" ya da "Bakras Beli" olarak anılmaktadır. Bir anlamda Belen ve Bakras isimleri birbiriyle aynı anlamda kullanılmaktadır. Daha öncede değinildiği üzere, geçidin doğu kısmı Amik Ovası'na ve Antakya yoluna bakmaktadır. Burada inşa edilen kale Bakras Kalesi'dir (Şekil 36).

Orta Çağ'da Belen Geçidi ve Çevresi, Suriye'ye bağlı Bizans'a karşı oluşturulmuş bir Avasım'dır. Avasım Bizans hudutlarına yakın yerlerde kurulan

şehirlere verilen isimdir. Geçit ve çevresinin sahip olduğu stratejik özellikler, Orta Çağ'da da bu yönüyle değerlendirilmiş ve kullanılmıştır.

Müderrişoğlu (1994)'na göre Orta Çağ'da Belen Geçidi ve çevresi Suriye ile beraber çeşitli devletlerin hâkimiyeti altında olmuştur. VII. yy. ortalarında İslam devleti hâkimiyetinde olan bu yer, X. yy. ortalarında Bizans kontrolüne girmiştir. XI. yy. da ise kısa bir süre Haçlılar, geçit ve çevresine hâkim olmuşlardır. XII. yy. da ise Memlukler, bu bölgede söz sahibi konuma gelmişlerdir (Müderrişoğlu, 1994: 238).

Şahin (2007)'e göre Belen Geçidi ve çevresinin de içinde yer aldığı Amanos sahası, 1040- 1157 senelerinden Büyük Selçuklu Devleti'nin yönetimine geçmiştir. Bunu takiben 1157- 1308 seneleri arasında da Türkiye Selçuklu Devleti'nin hâkimiyet sahası içinde yer almıştır (İ. Şahin, 2007: 77).

4. 3. 3. Yeni Çağ'da Belen Geçidi ve Çevresi

Belen Geçidi ve çevresinde Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti 16. yy. ın başlarına rastlamaktadır. Yavuz Sultan Selim zamanında, Mısır seferi sırasında Belen Geçidi'ni kullanılmıştır. Yavuz Sultan Selim, ünlü doğu seferleri sırasında geçidi bir mareşal gözüyle incelemiş ve ordusu da bu geçidi kullanmıştır. Yavuz Sultan Selim; geçit çevresinde bir derbent kurulmasını emretmiştir (www.belen.bel.tr). Yavuz Sultan Selim'in bu emri, onun döneminde gerçekleştirilememiştir. Geçit çevresinde bir derbent kurulması ve Belen yerleşmesinin ortaya çıkması Kanuni Sultan Süleyman devrine rastlamaktadır.

Çetin (2012)'in Tekin (2000)'den aktarımına göre, ulaşım fonksiyonu kentlerin gelişmesinde oldukça etkilidir. Belen yerleşmesinin gelişim evreleri incelendiğinde; ulaşım fonksiyonunun oynadığı rolün etkisi ortaya çıkar. Belen yerleşmesinin sahip olduğu ekonomik ve askeri nitelikler; yerleşmenin stratejik bir özellik kazanmasına neden olmuştur. Derbent ve menzil özelliği taşıyor olması yerleşmeye, bir güvenlik merkezi vasfı kazandırmıştır. Bunun yanında Belen'in önemli bir ticaret yolu olması ve hac yolları üzerinde bulunuyor oluşu, ulaşım fonksiyonunun yerleşmenin gelişiminde olan ağırlığını kanıtlar niteliktedir. Yavuz Sultan Selim devrinin ünlü doğu seferleri kapsamında Mercidabık Savaşı ve Mısır seferleri vasıtasıyla, Suriye ile

Mekke- Medine gibi kutsal şehirler Osmanlı Devleti yönetimine girmiştir. Bu siyasetin sonucu olarak, Anadolu ve Arap yarımadası arasında bağlantı sağlanmıştır. Hac yolu üzerindeki önemli derbent ve menzillerden birini de Belen meydana getirmektedir. Ayrıca yine Osmanlı hükümdarlarının her sene Recep ayında Mekke ve Medine'ye merasimle gönderdikleri hediyeleri taşıyan ve aktaran Surre Alayları, Belen yolunu kullanıyorlardı. Her hac kafilesinin 30- 40 bin hacıdan oluştuğu dikkate alınırsa, ulaşım güzergâhında yer alan yerleşmelerin, ekonomik manada gelişim göstereceği ortadadır. Surre Alayları'nın da geçiş güzergâhı üzerinde yer alan Belen, XVI. ve XVII. yy. larda sahip olduğu bu nitelikler nedeniyle hızlı bir gelişim göstermiştir (Aktaran: Çetin, 2012: 143).

Darkot (2001)'a göre Orta Çağ kaynaklarında yer almayan Belen'in, Kanuni Sultan Süleyman döneminde ortaya çıktığı fikri, doğru olarak değerlendirilebilir. Zira Halep vilayeti salnamelerinde verilen bilgiler ışığında, 1552 senesinde İskenderun-Halep yolu güzergâhı revize edilmiştir. Şuan Belen ilçe merkezinin bulunduğu yerde bir derbent meydana getirilmiş ve derbentin güvenliğini sağlamak adına 250 geçit muhafızı (derbentçi) görevlendirilmiştir (Darkot, 2001: 474).

TDK Türkçe Sözlüğü (2005)'ne göre derbent: “İki dağ arasında geçit yeri, boğaz” şeklinde tanımlanmıştır (TDK, 2005: 503). Derbentler ulaşım yollarının güvenliğinin sağlanması amacıyla kurulan bir taşra güvenlik sistemi olarak tanımlanabilir. Derbentler, umumiyetle yolların kavşak noktalarında inşa edilmiştir. Dört yanı duvarlarla kaplı nispeten küçük bir kalenin yanında; han, cami, okul ve dükkânlardan meydana gelen yapılardır (Şekil 37).

Keçici (2008)'ye göre Osmanlı Devleti'nde Derbent teşkilatının oluşturulması 15. yy. dan itibaren gerçekleşmiştir. Derbentlerin kuruluş amacı, ana yollar üzerinde ulaşım ve buna bağlı ticari faaliyetlere dair bir güvenlik ağı oluşturabilmektir. Derbent sisteminin kurulduğu yerler, yolların ana kavşak noktaları ve stratejik ehemmiyete sahip bölümleridir. Dağlar arasında kalan geçit yerlerinde de oluşturulan tesisler de, derbent olarak değerlendirilmektedir (Keçici, 2008: 45).

Şekil 37: Kanuni Sultan Süleyman Kervansaray'ından Bir Görünüm.

Kaynak: (<https://belen.bel.tr/han-kanuni-sultan-suleyman-belen-kervansarayi/>).

Darkot (2001)'a göre Kanuni Sultan Süleyman devrinde inşa ettirilen derbent, “Derbent-i Cebel-i Bakraş ma’a İskenderun” olarak isimlendirilmiştir. Günümüzde Belen ilçesinin merkezinde yer alan derbent; cami, han ve hamamdan meydana gelmektedir. Derbentin inşaa edilmesini takip eden yıllarda, derbende bir saatlik mesafede olan topraklar, burada iskân ettirilen geçit muhafızlarına verilmiştir (Darkot, 2001: 474).

Esasen yukarıda verilen bilgiler değerlendirildiğinde Osmanlı Devleti zamanında, Belen'in kalıcı bir yerleşme olarak 1552- 1553 yıllarında inşa edilen derbent ile ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Başka bir ifade ile Belen yerleşmesinin kuruluşunda, derbentlerin kuruluş amaçları ve özellikleri dikkate alındığında, yerleşmenin geçit yerini koruma maksadıyla oluşturulduğunu belirtmek yerinde olacaktır.

Çetin (2012)'in Halaçoğlu (2002)'ndan aktarımına göre Belen yerleşmesi, ilk ortaya çıkış süreci değerlendirildiğinde bir derbent olarak meydana getirilmiştir. Derbentin kuruluş amacı, Belen Geçidi ve çevresinin güvenliği ile kontrolünü sağlama

düşüncesidir. Belen ve çevresi, derbendin inşasına kadar sayfiye amaçlı yaylacılık faaliyetlerinde de kullanılmıştır. Fakat kalıcı bir yerleşme konumuna ulaşması, derbendin inşası ile birlikte sahip olduğu geçit niteliğinden kaynaklanmaktadır. Derbent ve menzil özelliği gösteren Belen, askeri açıdan olduğu kadar hac ve ticaret yollarının güvenliğinin sağlanması noktasında da önem arz etmektedir. Hac ve ticaret yollarının güvenliğinin sağlanmasının yanında; bu yolu kullanan asker, hacı ve ticaretle uğraşan kimselerinde ihtiyaçlarını karşılayan bir istasyon yapısındadır. Belen derbent ve menzilin kendinden önceki ve sonraki menzillere uzaklığı aşağıdaki gibidir (Tablo 3). Yine bu açıdan değerlendirildiğinde, Osmanlı Devleti'nin iktisadi ve sosyal güvenlik siyasetinin bir yansıması olan çok sayıdaki derbent yerleşmelerindedir (Aktaran: Çetin, 2012: 57- 58).

Tablo 3: Belen Derbendi ve Menzilin Bazı Merkezlere Olan Mesafeleri.

İstanbul	217 saat uzaklıktadır.
Payas	7- 9 saat uzaklıktadır.
Bakras	3 saat uzaklıktadır.
Antakya	8- 9 saat uzaklıktadır.

Çetin (2012)'in Eldem vd. (2000)'den aktarımına göre, Belen'in 16. ve 17. yy. a denk gelen gelişim bakımından hızlanma sürecinde, hac ve ticaret yolu üzerinde bulunuyor olması etkili olmuştur. 16. yy. dan itibaren Halep'in ticari anlamda ilerlemesi ve İskenderun limanını kullanarak; Avrupa ile ekonomik ilişkiler geliştirmesi, Belen Geçidi çevresinde kurulan Belen yerleşmesinin de öneminin artmasına neden olmuştur. 16. yy. da Halep'teki ekonomik manadaki gelişimler ve ipek- baharat ticareti İskenderun limanının Doğu Akdeniz'de değer kazanması neticesini yaratırken, geçit fonksiyonu ile kalıcı bir yerleşmeye dönüşen Belen'in stratejik değeri de artıyordu (Aktaran: Çetin, 2012: 59).

Müderrişoğlu (1994)'na göre Belen önemli bir geçit yeri olarak, hem Anadolu ve Kuzey Suriye arasında önemli bir bağlantı noktasını meydana getirirken hem de

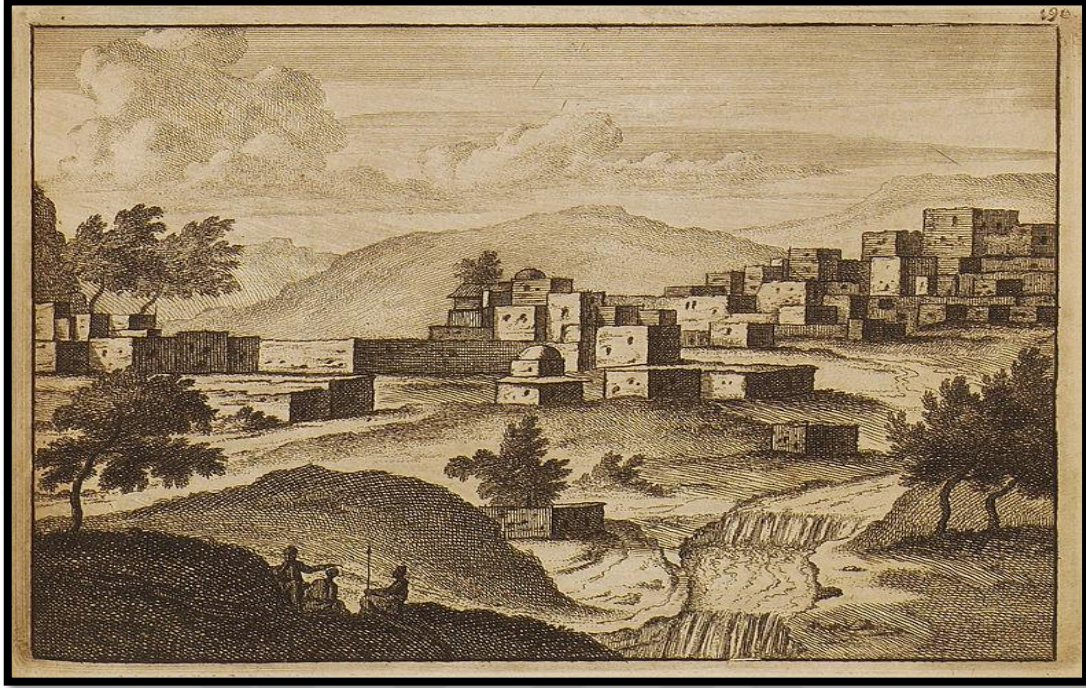
kutsal yerleri birbirine bağlama özelliği göstermekteydi. Bu bakımdan oldukça fazla sayıda gezgin, bu yerleşmeye uğramıştır. Seyahatnamelerinde, Belen ile ilgili çeşitli bilgilere yer vermiştir. Özellikle batılı gezginlerin seyahatnamelerinde “Belen” ve “Bakras” birbiriyle karıştırılmış ve çoğu zaman iki yer birbirinin yerine kullanılmıştır. Fakat kaynaklar dikkate alındığında XVI. yy. da geçit olma özelliğinin yanısıra, bir yerleşme olarak da ortaya çıkan Belen, kuruluşu Antik Çağ’a kadar uzanan ve bir kale yerleşmesi niteliği gösteren Bakras’tan çeşitli açılardan farklılıklar göstermektedir.

XVI. yy. dan sonra Belen’e uğrayan gezginlerin seyahatnameleri değerlendirildiğinde; Belen’in gelişimi net bir biçimde incelenebilmektedir. Bu seyahatnamelere göre Belen’in “Suriye Kapısı” olarak belirtildiği ve imar faaliyetlerinin Kanuni Sultan Süleyman devrinde başladığı anlaşılmaktadır. Belen’de cami, imaret, han ve kervansaray gibi yapıların olduğu ve bu yapılara ait imar çalışmalarının II. Selim devrinde de devam ettiği çıkarımlarına ulaşılmaktadır (Müderrişoğlu, 1994: 242).

Müderrişoğlu (1994)’nın Katip Çelebi (1732)’den aktarımına göre; Katip Çelebi’de Belen’e uğramış ve gözlemlerini, Cihannüma adlı eserinde belirtmiştir. Katip Çelebi, “Belen” yerine “Bakras Beli” ismini kullanarak, Kanuni Sultan Süleyman’ın 1551- 1552 senelerinde burada bir yerleşme kurduğunu, bir derbent teşkilatı şeklinde han, hamam, cami ve imaret inşaa ettirdiğinden bahsetmiştir. Buraya yerleştirilen halkın ise bazı vergilerden muaf tutulduğu bilgisi de verilmiştir (Aktaran: Müderrişoğlu, 1994: 242).

1680 senesinde Belen yerleşmesini gezen bir diğer seyyah ise, Cornelis De Bruyn’dur. Yerleşmeyi, “Beylan” olarak tanıtmıştır ve Belen’in ilk defa gravürünü yapmıştır (Şekil 38). Bu gravürde; bir yamaç üzerinde vücuda getirilmiş evler ve bir akarsuya yer verilmiştir. Gravürde değinilen detaylardan başkaca, Belen ile ilgili belirleyici bir ayrıntı yer almamaktadır (Müderrişoğlu, 1994: 242- 243).

Şekil 38: C. De Bruyn Tarafından Belen’i Temsilen Yapılmış Gravür.

Kaynak: (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Beylan_-_Bruyn_Cornelis_De).

Müderrişoğlu (1994)’nun Carne (1836)’den aktarımına göre J. Carne, Belen’i “Suriye Kapısı” adıyla eserinde belirtmektedir. Kilikya’ya doğru olan güzergah içerisindeki üç önemli geçitten biri; Belen Geçidi’dir. J. Carne Halep ve İskenderun arasında, ticaret kervanlarının sık sık gidip geldiğini belirtmiştir. Bu ulaşım yolu içerisinde bulunan Belen, mecburen geçilmesi gereken bir geçittir. Müellife göre, bu hat içerisinde gidip gelen at ve deve kervanları önemli malları taşımaktaydı. Kervanlar, Belen’de bulunan hamı kullanıyordu. Kışın ise iklim şartlarından dolayı geçidi aşmak zorlaşıyordu. Belen, derin ve dar bir vadinin iki tarafında meydana gelmiş bir yerleşmedir. Bu yerleşme, dağlardan akan sular sebebiyle iki ayrılmaktadır. Haneler, vadinin üzerine sıra sıra dizilmiş şekildedir. Kubbeli cami ve büyük han dikkat çekmektedir (Aktaran: Müderrişoğlu, 1994: 243).

J. Carne’nin seyahatmesini; Belen’den geçen diğer seyyahların seyahatnamelerinden farklı kılan husus, hem Belen’i oldukça iyi bir şekilde betimlemesi hem de seyahatnamesine W. H. Barlett tarafından yapılmış iki gravürü eklemiş olmasıdır (Şekil 39- 40). Bu gravürler Belen’i Antakya ve İskenderun yönlerinden tasvir etmektedir (Müderrişoğlu, 1994: 243).

Şekil 39: Barlett'ten İskenderun Yönünden Belen'e Bir Bakış.

Kaynak: (<http://eng.travelogues.gr/travelogue.php?view=168&creator=1085404>).

W. H. Barlett'e ait gravürde Belen, İskenderun yönünden betimlenmiştir. Bu gravüre göre, evler yamaçlarda kurulmuştur. Bir çeşme ve etrafındaki bir kafil ile türbe dikkati çekmektedir (Şekil 39).

Şekil 40: Barlett'ten Antakya Yönünden Belen'e Bir Bakış.

Kaynak: (<http://eng.travelogues.gr/travelogue.php?view=168&creator=1085404&tag>)

W. H. Barlett'e ait bu ikinci gravürde ise Belen, Antakya yönünden betimlenmiştir. Bu gravürde, iki yamaçta sıralanmış evler dikkati çekmektedir. Bu yamaçları birbirinden ayıran vadi ve vadinin üzerindeki su kemeri ile cami de belirtilmiştir (Şekil 40).

4. 3. 3. 1. Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Belen Kasabası ve Bakras Kalesi

Buldur (2015)'a göre Evliya Çelebi seyahatnamesinde; boğaz ve geçit yerleri ile ilgili çeşitli bilgiler vermektedir. Jeomorfolojik bakımdan değişik oluşumlar gösteren boğazlar ve geçit yerleri, beşeri ve ekonomik coğrafya açısından oldukça ehemmiyet taşımaktadır. Seyahatnamenin çeşitli bölümlerinde işlenen geçit yerleri ve boğazlar, genellikle geçiş fonksiyonları, ulaşımda sağladıkları yarar ve güvenlik gibi nitelikleri açısından değerlendirilmiştir. Ayrıca Evliya Çelebi, yolculuğu esnasında kullandığı geçit yerleri ve boğazlarla ilgili olarak yaşadığı bazı zorlukları da dile getirmektedir (Buldur, 2015: 127).

Ünlü seyyah Evliya Çelebi, 1648 yılında Belen yerleşmesinden geçmiştir. Kalıcı bir yerleşme olarak ortaya çıkışından neredeyse bir asır sonra, Belen'e dair bazı beşeri ve ekonomik coğrafya özellikleri hakkında bilgi vermiştir. Evliya Çelebi Belen Geçidi ve çevresindeki gözlemlerini, "Belen Kasabası" ve "Bakras Kalesi" şeklinde iki başlık altında toplamıştır. Ayrıca "Belen Kasabası" adlı başlık altında; "belen" kelimesinin anlamını ve yerleşmenin çeşitli özelliklerini anlatmaktadır. "Bakras Kalesi" başlığı altında ise, Bakras Kalesi'nin Osmanlı Devleti'ne geçişi, yerleşme ve ekonomik açıdan bazı özellikleri hakkında bilgi vermektedir.

Dağlı ve Kahraman (2006)'a göre Evliya Çelebi Belen Kasabası'nı şu şekilde betimlemektedir: "Türkmen dilinde "belen" diye yokuş olan yere denir. Halep eyaletinden bir voyvodalıktır ve 150 akçe nahiye köylü kazadır. Kethüdayeri ve yeniçeri serdarı vekili vardır. Bütün evleri birbiri üzerine havaleli bayırlı yere kurulmuş toplam 700 adet toprak ile örtülü eski tarz bakımlı Türk evleridir. Hepsi üç bin kadar halkı vardır. Suyunun ve havasının tatlılığından, halkının yüzlerinin renkleri kırmızıdır" (Dağlı ve Kahraman, 2006: 67).

Yukarıda değinildiği üzere seyahatnamede yer alan “Belen Kasabası” adlı kısımda, “Belen” isminin Evliya Çelebi tarafından kullanılması ve bu ismin anlamına dair bilgi verilmesi dikkat çekicidir. Zira orta çağ kaynaklarında “Belen” şeklinde bir isimlendirme söz konusu değildir. Evliya Çelebi’nin seyahatnamesinde “Belen” başlığının kullanılması, geçit ve çevresinin uzun zamanlar boyunca bu isimle anıldığının da bir kanıtıdır. Evliya Çelebi’nin “belen” kelimesinin anlamını, Türkmen şivesine göre izahı da, Belen yerleşmesinin geçit fonksiyonu nedeniyle ortaya çıkışını vurgular niteliktedir. Daha önce de değinildiği üzere, “bel” ve “belen” kelimeleri günümüzde hala geçit ve geçit yerlerini ifade etmeye kullanılmaktadır. Derbent teşkilatının kurulması ile ortaya çıktığı belirtilen Belen yerleşmesinin, bir asır sonra üç bin civarında nüfusa ulaşması ise seyahatname de değinilen bir başka husustur. Bu bilgiyi de geçit üzerinde yer alan tarihi yolun ekonomik ve stratejik yönlerden sahip olduğu niteliklerin bir sonucu olarak değerlendirmek mümkün olacaktır.

Darkot (2001)’a göre 1648 senesinde Belen kasabasından geçen Evliya Çelebi’nin, burayı “Belen” olarak belirtmesinden hareketle, bu isimlendirmenin yüzyıllarca önce de kullanıldığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Öte yandan yine seyahatname de Belen kasabası, dik bir yokuşta ve biribiri üzerine havaleli yedi yüz toprak evden meydana gelir, şeklinde betimlenmektedir (Darkot, 2001: 474).

Ayrıca Belen Kasabası için vurgulanan havası ve suyu yumuşaktır ifadesi de, yine yerleşmenin coğrafi açıdan bir betimini oluşturmaktadır. Belen yerleşmesinin gelişimini, hem geçit çevresinde kurulması ile açıklamak mümkünken hem de İskenderun’a göre daha uygun iklim koşullarına sahip olmasının meydana çıkardığı yaylacılık faaliyetleri ile ilişkilendirmek mümkündür.

Darkot (2001)’a göre Belen yerleşmesi önemli bir yol üzerinde vücuda gelmesinden başka, doğal güzellikleri bakımından da önem arz etmektedir. İklimin serin bir karakterde olması sebebiyle, öncelikle İskenderun’un kısmen de Halep’in sayfiyesi konumundadır. Yükseltisinin çevresine göre fazla olması ve iklimin yumuşaklığı yaz aylarında, burada yaylacılık faaliyetleri ortaya çıkarmıştır (Darkot, 2001: 474).

Dağlı ve Kahraman (2006)'a göre Evliya Çelebi “Bakras Kalesi” ile ilgili olarak şu betimleyi yapar: Bakras Kalesi, eski zamanlarda meydana getirilmiştir. Pek çok hükümdar burayı ele geçirmiş ve kontrol etmiştir. Yavuz Sultan Selim, Mısır seferine giderken, kalenin anahtarı Osmanlı Devleti'nin ordusuna teslim edilmiştir. Kaleye yönetici tayin edilen Yunus Paşa, Mercidabık seferi sırasında Osmanlı ordusunun geçitten geçirilmesi için görevlendirilmiştir. Bakras Kalesi Halep'e bağlı bir hükümet ve yüz elli akçelik bir kadılıktır. Bu kaleye bağlı cami, han ve hamam var ise de çok teşkilatlı değildir. Bunun nedeni yola sapa kalmasıdır (Dağlı ve Kahraman, 2006: 68).

Evliya Çelebi'nin Bakras Kalesi ile ilgili olarak verdiği bilgiler ışığında da daha önce değinildiği gibi, Bakras Kalesi'nin Antakya yönünde geçit içinden uzanan tarihi yolun kenarında yer aldığı fikrini doğrular niteliktedir. Evliya Çelebi'nin de belirttiği gibi Belen Kasabası ve Bakras Kalesi ayrı yerlerdir. Bakras Kalesi, İslam hakimiyeti sırasında önemli bir işlev görmüş ve zaman içerisinde geçit ve çevresini tarif ederken, Belen yerleşmesi gibi değerlendirilmiştir.

4. 3. 4. Yakın Çağ'da Belen Geçidi ve Çevresi

Gencer (2017)'e göre Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın devlete karşı isyanı, Osmanlı Devleti'ni 19. yy. da zor durumda bırakan olaylardan biridir. Osmanlı Devleti'nin Mısır Valiliği görevini üstlenen, Kavalalı Mehmet Ali Paşa Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu zor durumdan yararlanarak, Suriye Bölgesini ele geçirmek ve Anadolu'da Adana'ya kadar ilerlemek niyetindeydi. Nitekim Antakya ve Humus'taki Osmanlı güçlerini anı bir saldırıyla etkisiz hale getiren Kavalalı Mehmet Ali Paşa, Belen Geçidi üzerinde konuşlanan Hüseyin Paşa komutasındaki Osmanlı ordusunun üzerine de saldırdı. 1832'de Belen Geçidi'nde yaşanan bu savaşı, Kavalalı Mehmet Ali Paşa emrindeki Mısır kuvvetleri kazandı. Bu yenilgide; ordusunu Belen Geçidi'ne yanlış yerleştiren Hüseyin Paşa'nın etkisi vardır. Hüseyin Paşa komutasındaki askerler, İskenderun yönüne doğru kaçmışlardır (<https://www.beyaztarih.com/osmanli-tarihi/kavalali-mehmet-ali-pasa-ve-isyani>).

Belen Geçidi, 19. yy. da askeri açıdan ne kadar stratejik bir öneme sahip olduğunu bir kez daha göstermiştir. Geçit ve çevresini, askeri açıdan olumlu

kullanamayan Osmanlı Devleti kuvvetleri yenilmiş, bu sayede Kavalalı Mehmet Ali Paşa komutasındaki Mısır Kuvvetleri, Anadolu'nun içlerine kadar ilerlemiştir. Bu isyanın bastırılmaması, Osmanlı Devleti'ni iç ve dış politikada zor durumda bırakmıştır.

Gümüşçü (2006)'ye göre tarihi coğrafya araştırmalarında başvurulacak yazılı kaynaklardan birisi de salnamelerdir. Salmeler, yıllık manasına gelmektedir. Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Dönemi'ni takiben vilayetler tarafından yayımlanan salnameler; tarih, coğrafya, iktisat, eğitim ve nüfus gibi özelliklerle ilgili çeşitli bilgiler sunmaktadır (Gümüşçü, 2006: 242).

Müderrişoğlu (1994)'na göre 1871 senesinde Belen, Halep'e bağlı bir kazadır. Bakras, Őembenek, Muhlis Ali, Kinsa ve Hamar isimli beş mahalleden meydana gelmektedir. Aynı zamanda İskenderun iskelesi ile birlikte, kazada toplam otuz köy bulunmaktadır. 1871 yılı tarihli Hatay Vilayeti Salmesine göre, Belen kaza merkezindeki yapıların sayılarına ulaşmak mümkündür (Tablo 4). Salmeler; nüfus, ticaret ve hane gibi özelliklerin ortaya çıkarılmasında önemli bir işlev görmektedir (Müderrişoğlu, 1994: 241).

Tablo 4: 1871 Tarihli Salmeye Göre Belen Merkez'de Bulunan Yapılar ve Sayıları

Cami	2	Mescit	5	Kilise	4	Medrese	1
Mektep	4	Han	4	Hamam	2	Çeşme	25
Dükkân	260	Mağaza	50	Değirmen	16	Fırın	14
Bağ	200	Bahçe	600	Boyahane	2	Debbağhane	6

Çetin (2012)'in Tekin (2000)'den aktarımına göre 1872 senesinde Antakya ve çevresinde etkili olan deprem, Belen'i de oldukça etkilemiştir. Deprem nedeniyle Belen, iktisadi anlamda gerileme göstermiştir. Tabii ki bu gerilemeyi depreminin

yıkıcı etkilerinin yanında, Süveyş Kanalı'nın açılması ile de izah etmek mümkündür (Aktaran: Çetin, 2012: 60).

1869 senesinde Süveyş Kanalı'nın açılması, İskenderun Limanı'nın kullanımını azaltmıştır. Bu durum Belen geçidi ve çevresinde de ekonomik anlamda bir gerileme yaşanmasına neden olmuştur.

Çetin (2012)'e göre iktisadi anlamda kötü gidişatının durdurulması için 160 km uzunluğundaki Halep şosesinin inşasına başlanmıştır. 19. yy. ın sonlarına doğru iyi bir şekilde işleyen yol, Belen'in de tekrar eski önemini kazanması neticesini ortaya çıkarmıştır. Diğer yandan bu yolun inşası, karayolu ulaşımında bir geçit niteliği taşıyan Belen'in önemini hala koruması adına da etkili bir girişimdir (Çetin, 2012: 60).

Müderrişoğlu (1994)'nun 1890- 1891 tarihli salnameden aktarımına göre Belen'de nüfus 8.422 olarak kaydedilmiştir. Nüfusun büyük kısmını Müslümanlar oluştururken, gayrimüslimlerin sayısı 1.190 olarak belirtilmiştir. Nüfusun büyük çoğunluğunun Türkçe konuştuğu ise yer verilen diğer bilgilerdendir. Belirtilen salnameye göre Belen'deki yapılar ve sayıları hakkında da bilgiler verilmiştir (Tablo 5). 1871 yılındaki salnameye göre bazı değişiklikler göze çarpmaktadır (Müderrişoğlu, 1994: 241).

Tablo 5: 1891 Tarihli Salnameye göre Belen Merkez'de Bulunan Yapılar ve Sayıları.

Cami	1	Mescit	4	Kilise	1	Medrese	1
Mektep	4	Han	12	Hamam	2	Çeşme	35
Dükkân	150	Mağaza	25	Değirmen	4	Fırın	9
Eczane	1	Konut	1827	Hükümet Konağı	1	Debbağhane	5

Çetin (2012)'e göre bu devre ait nüfus sayısı dikkate alındığında, Belen bir kasaba özelliği göstermektedir. Ayrıca kaza yönetim fonksiyonu da kazanmıştır.

Bununla birlikte kaza merkezi olmasının yanı sıra, geçit üzerinde bulunuyor olması ekonomik gelişiminde önemli rol oynamıştır (Çetin, 2012: 61).

Müderrişoğlu (1994)'nun 1892- 1893 tarihli salnameden aktarımına göre; XIX. yy. ın sonlarında nüfus 8. 518 sayısına ulaşmıştır. Salnamede nüfusun cinsiyete göre dağılımı da kaydedilmiştir. Buna göre kadın nüfus 4.169 iken, erkek nüfusun 4.349 olduğu bilgisi verilmiştir. Müslüman nüfus ise 7002, gayrimüslimlerin sayısı ise 1516 olarak kaydedilmiştir. Tablo 6'da salnamede belirtilen yapılar ve sayıları gösterilmiştir (Müderrişoğlu, 1994: 241).

Tablo 6: 1893 Tarihli Salnameye Göre Belen Merkez'de Bulunan Yapılar ve Sayıları.

Cami	1	Mescit	6	Kilise	1	Medrese	1
İlkokul	11	Han	17	Hamam	2	Çeşme	40
Ortaokul	1	Mağaza Dükkân	152	Değirmen	9	Fırın	11
Eczane Askeri Depo	1	Konut	1828	Hükümet Konağı	1	Debbağhane	6

Belen yerleşmesine ait salnameler de değerlendirildiğinde; yerleşmenin XIX. yy. nın sonlarına doğru gelişimini devam ettirdiğini söylemek mümkündür. Bir geçit yerinde kurulan ve ulaşım fonksiyonu nedeni ile askeri ve ticari anlamda gelişim gösteren yerleşmenin gelişim seyri, salnamedeki bilgiler ile daha doğru bir şekilde ortaya konabilmektedir. Zira tarihi bir yol üzerinde bulunan yerleşme, aynı zamanda asker, yolcu ve hacıların kullandığı ve yararlandığı bir güzergâh içinde yer almaktadır. Yerleşmede bulunan han, hamam ve cami gibi yapılar ve sayıları, tarihi yol üzerinde geçiş yapan kabile ve kervanların gereksinimlerini karşılayacak niteliktedir. Yine mağaza ve dükkân olarak belirtilen yapılar da, geçiş maksadıyla kullanılan mevkinin ulaşım fonksiyonunun ticari manada yansıması olarak değerlendirmek mümkündür.

Çetin (2012)'e göre XVI. yy. dan XX. yy. başlarına kadar geçen süre zarfında Belen yerleşmesi, demografik ve fonksiyon bakımından önemli değişimler arz etmiştir. Bununla birlikte Belen'in yatay yönde gelişimi sınırlıdır. Yerleşmenin büyüme seyri bugün de Bakras, Muhlisali ve Şenbük olarak tanınan mahallelerden ibarettir (Şekil 41). Sayfiye maksatlı kullanılan Halilbey ve Atik mahalleleri, Belen'e bağlı sürekli yerleşme olamamışlardır (Çetin, 2012: 62).

Şekil 41: 19. yy. da Belen Çayı Vadisi'nden Bir Görünüm.

Kaynak: (<http://www.belen.gov.tr/yillanmis-resimler>).

1914- 1918 yıllarında yapılan I. Dünya Savaşı'ndan yenik ayrılan Osmanlı Devleti, 30 Ekim 1918'de imzalanan ateşkes antlaşması sonrasında İtilaf devletleri tarafından çeşitli işgallere uğramıştır. Belen Geçidi ve çevresi, önce İngilizler tarafından daha sonra da Fransızlar tarafından işgale uğramıştır.

Şahin (2007)'e göre uzun bir dönem Osmanlı egemenliğinde olan Belen Geçidi ve çevresi, I. Cihan Harbi'nden sonra kısa bir süre İngiliz hâkimiyetinde kalmışsa da daha sonra Fransızlara bırakılmıştır. 1918'den 1938'e kadar süren zaman aralığı içinde, Fransızlar işgal dönemi boyunca İskenderun ve Antakya arasında askeri malzemeleri taşımak maksadıyla geçit ve çevresinden yararlanmışlardır (Şekil 42).

Belen Geçidi'nin sahip olduğu stratejik özellikleri değerlendirerek, motorlu taşıtların geçebileceği bir yol inşasını gerçekleştirmişlerdir (İ. Şahin, 2007: 77).

Şekil 42: Fransız İşgali Döneminde İskenderun Yönünden Halep Şosesi ve Belen'in Görünümü.

Kaynak: (<http://www.belen.gov.tr/yillanmis-resimler>).

Geçit ve çevresine Fransızlar tarafından inşa edilen yol, toplamda 4,5 km uzunluğa sahiptir. Belen yerleşmesinden başlayan yol, Amik Ovası'na doğru ilerlemektedir. Yapılan yol, Amik Ovası'na kadar dar ve virajlı bir biçimdedir (İ. Şahin, 2007: 78). 20 Ekim 1921 tarihinde, Sakarya Savaşı'ndan sonra yapılan Ankara Antlaşması gereği, İskenderun bölgesi (Hatay), Fransızlara bırakılmıştır. Fransızlar, bölgedeki işgal faaliyetlerinin başladığı tarihten, Hatay'ın anavatanına katıldığı 1939 tarihine kadar bölgede hüküm sürmüştür. Dolayısıyla Belen Geçidi ve çevresi de belirtilen süre zarfında, Fransa hâkimiyetinde kalmıştır (Şekil 43). Fransızlar ilk işgal dönemlerinde, Belen Geçidi'nin Antakya- İskenderun bağlantısı sağlaması nedeniyle, geçit ve çevresine ulaşımı rahatlatmak amacıyla 4.5 km uzunluğundaki yolu yapmışlardır. Fransızlar, Antakya ve İskenderun arasında askeri lojistiğin sağlanması noktasında, geçitten yararlanmışlardır. Ayrıca Suriye'de manda yönetimi kuran ve Suriye'yi bu surette yöneten Fransızların, Ortadoğu ve Anadolu bağlantısı

gerçekleştirme de, Belen Geçidi'ni önemli gördüklerini belirtmek mümkündür. Eski Çağ'da "Suriye Kapısı" olarak adlandırılan Belen Geçidi'nin, aradan geçen uzun zamana rağmen, stratejik önemini koruduğunu ve bu durumun Fransız işgal güçleri tarafından da değerlendirildiğini söylemek mümkündür. 1939 yılında Hatay'ın anavatana katılması ile Fransız işgali son bulmuştur.

Şekil 43: Fransız İşgali Döneminde Belen'den Bir Görünüm.

Kaynak: (<http://www.belen.gov.tr/yillanmis-resimler>).

Şahin (2007)'e göre Hatay'ın anavatana katılmasından sonraki süreçte, Fransızlar tarafından inşa edilen araba yolu ihtiyacı karşılamamıştır. Cumhuriyet döneminde; karayollarında yaşanan gelişim değerlendirildiğinde bu yol ihtiyaca cevap verememiştir. Geçit ve çevresine ait karayolu ile ilgili çalışmaların 1961 yılında başladığını belirtmek mümkündür. Gerekli mühendislik etütleri tamamlanmasından sonra Belen Geçidi karayolunun 1969 yılına kadar yapımı devam etmiştir. Netice de karayolu 1970'da ulaşımına açılmıştır. 2000'li yıllardan sonra ilgili karayolunda bazı çalışmalar sürmekte olup, genişletme faaliyetleri halen devam etmektedir (İ. Şahin, 2007: 78).

4. 4. Belen Geçidi'nin Kara Yolu Ulaşım Ağındaki Yeri ve Önemi

Şahin (2007)'e göre: “Amanos Dağları üzerinde yer alan Belen Geçidi, İskenderun ve Antakya şehirlerini birbirine bağlayan D- 817 (E- 91) karayolu üzerinde yer almaktadır(Şekil 44). Belen Geçidi, D- 817 karayolunun Dörtyol- Topboğazi mevkiisi arasındaki kısmın 45'inci km'si ile 49'uncu km'si arasındaki yaklaşık 4 km'lik bölümü oluşturmaktadır” (İ. Şahin, 2007: 67).

Şekil 44: Belen Geçidi.

Daha önceki bölümlerde de belirtildiği üzere, Belen Geçidi tarihin en eski devirlerinden günümüze kadar olan süreçte kullanılmıştır. Belen Geçidi, ismini verdiği ve günümüzde yerleşme haline gelen Belen ilçesinde yer almaktadır. Belen ilçesinin, gelişim göstermesinde ulaşım fonksiyonunun oldukça önemli olduğunu söylemek mümkündür. Günümüzde D- 817 (E- 91) karayolu içinde bulunan geçit, ticari ve stratejik açıdan önem arz eden ulaşım bağlantılarının sağlanmasında kritik bir role sahiptir. Hem ulusal anlamda iç bölgeler hem de uluslararası anlamda çeşitli bölgelerin birbirine bağlanmasını sağlayan konumu nedeniyle alternatifi olmayan bir kara geçidi niteliği göstermektedir.

Çetin (2012)'e göre geçidi kullanan tarihi karayolun ilk defa motorlu taşıt geçişine uygun hale getirilmesi, Hatay'ın I. Cihan Harbi sonrası Fransız işgali dönemine rast gelmektedir. Fransızların bu yolu motorlu taşıt geçişine uygun hale getirmelerinde; yolun Kuzey Suriye ve Anadolu ile Amik Ovası ve Çukurova ulaşımı sağlayan yegâne karayolu olmasından ileri gelmektedir. Karayolunun 1970 senesinden sonra güzergahı değiştirilmiş ve genişletilmiştir. Karayolunun 1997 senesinde açılan Avrupa Transit Karayolu (TEM) ile bağlantısının gerçekleştirilmesi ve 2002 senesinden sonrada bölünmüş yola dönüştürülmesi ulaşım faaliyetlerini müspet bir biçimde etkilemiştir. D- 817 (E- 91) karayolu günümüzde Belen'i iki ayrı parçaya ayırmaktadır (Şekil 45). D- 817 (E- 91) karayolu, Belen için şehirlerarası ulaşımının alternatifsiz temel aksını meydana getirmektedir (Çetin, 2012: 144).

Şekil 45: E- 91 Karayolunun Mareşal Çakmak Caddesi'nden Bir Görünümü.

Şahin (2007)'e göre Belen Geçidi, Türkiye Cumhuriyeti için taşıdığı önemin yanı sıra Ortadoğu ülkeleri bakımından da oldukça önem arz etmektedir. Belen Geçidi'nin sahip olduğu hinterlandın oldukça geniş oluşu ve diğer komşu bölgelere sağladığı tamamlayıcılık etkeninin büyüklüğü, günlük trafik yoğunluğunun fazla olması neticesini ortaya çıkarmıştır. 1995- 2004 yıllarını kapsayan on yıllık dönem içerisinde, yıllara göre değişim göstermekle birlikte geçidin günlük trafik yoğunluğu 10000 civarındadır (İ. Şahin, 2007: 79).

4. 4. 1. Belen Geçidi'nin Trafik Yoğunluğu

Karayolları Genel Müdürlüğü (KGM), bakım, işletme ve onarım gibi nedenlerle trafik ve ulaşım istatistikleri hazırlamaktadır. KGM elde ettiği istatistikleri, internet sitesinin, istatistik bölümünde paylaşmaktadır. Bu istatistikler, elde edilen veriler gereği karayollarına ait trafik yoğunluğunun belirlenmesine yöneliktir. Karayollarında yapılan bu istatistiksel çalışmalar 2004 yılından itibaren trafik yoğunluğunun belirlenmesine yönelik olarak, üç yöntem kullanılarak yapılmaktadır (www.kgm.gov.tr). Karayollarına ait trafik yoğunluklarının ortaya konması, mevcut yollarının trafik hacminin belirlenebilmesi için önemli bir göstereyi meydana getirmektedir. Trafik yoğunluğunu değerlerinden hareketle, bölümlere ayrılmış yollarının kullanım sıklığı ve amacı hakkında yorum yapabilmek mümkün olmaktadır.

Çalışma konumuzu meydana getiren Belen Geçidi'nin 2004 ve 2018 yılları arasındaki günlük trafik yoğunluğu incelendiğinde, geçidin önemli bir trafik hacmine sahip olduğunu belirtmek mümkündür. Geçidin günlük trafik yoğunluğunun fazla olmasının nedenini, önemli yurt içi ve dışı kentler arasında sağladığı bağlantılarla açıklamak mümkündür. Öte yandan Belen Geçidi'nin bulunduğu karayolunu kullanan araçların türleri dikkati alındığında; D- 817 (E91) karayolunun Belen Geçidi ile ilgili bölümünde yük ve yolcu taşımacılığı faaliyetlerinin daha da yoğunlaştığını anlaşılmaktadır.

Tablo 7: İskenderun- Belen Arası Günlük Trafik Yoğunluk Listesi (2005- 2018).

Yıl	Otomobil	Otobüs	Kamyon- Tır	Toplam
2005	6064	241	2792	9097
2006	5206	243	2901	8350
2007	8845	249	3179	12273
2008	9199	252	3573	13024
2009	8831	251	3569	12651
2010	11350	269	4088	15707
2011	15053	257	3893	19203

2012	Veri yok.	Veri yok.	Veri yok.	Veri yok.
2013	17676	255	4653	22584
2014	18042	286	4843	23171
2015	19073	329	5108	24510
2016	Veri yok.	Veri yok.	Veri yok.	Veri yok.
2017	21532	314	5605	27451
2018	21682	328	6072	28082

Kaynak: Karayolları Mersin 5. Bölge Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir.

2005- 2011 yılları arasında, İskenderun ve Belen arasında geçiş yapan toplam araç sayısı 90305'tir. Yedi yıllık süreçte ise İskenderun ve Belen arasında, ortalama araç geçişinin günlük 13000 civarında olduğunu söylemek mümkündür. Belirtilen yıllar arasında en yüksek toplam geçiş, 19203 sayısı ile 2011 yılında yaşanmıştır. Belirtilen yıllar arasından en düşük toplam geçiş ise 8350 sayısı ile 2006 yılında yaşanmıştır. 2005- 2011 yılları arasında taşıt türlerine göre, karayolundan geçen toplam araç sayısının % 21'ini kamyon ve tırlar oluşturmaktadır (Tablo 7).

Tablo 8: Belen- Topboğazı Arası Günlük Trafik Yoğunluk Listesi (2005- 2018).

Yıl	Otomobil	Otobüs	Kamyon- Tır	Toplam
2005	6064	241	2792	9097
2006	5206	243	2901	8350
2007	5684	220	3026	8930
2008	5903	222	3017	9142
2009	5675	221	3014	8910
2010	7294	237	3471	11002
2011	7573	238	3449	11260
2012	Veri yok.	Veri yok.	Veri yok.	Veri yok.
2013	8892	236	4188	13316
2014	12561	266	4819	17646
2015	13720	235	3680	17635

2016	Veri yok.	Veri yok.	Veri yok.	Veri yok.
2017	16128	194	3992	20314
2018	16951	171	4077	21199

Kaynak: Karayolları Mersin 5. Bölge Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir.

2005- 2011 yılları arasında, Belen ve Topboğazı arasında geçiş yapan toplam araç sayısı 66691'dir. Yedi yıllık süreçte ise Belen ve Topboğazı arasında, ortalama araç geçişinin günlük 9500 civarında olduğunu söylemek mümkündür. Belirtilen yıllar arasında en yüksek toplam geçiş, 11260 sayısı ile 2011 yılında yaşanmıştır. Belirtilen yıllar arasından en düşük toplam geçiş ise 8350 sayısı ile 2006 yılında yaşanmıştır. 2005- 2011 yılları arasında taşıt türlerine göre, karayolundan geçen toplam araç sayısının % 30'ini kamyon ve tırlar oluşturmaktadır (Tablo 8).

2015- 2011 yılları arasında İskenderun ve Belen arası ile Belen ve Topboğazı mevkileri arasında geçen toplam araç sayıları dikkate alındığında, özellikle geçen toplam araç sayısının kamyon ve tır oranları değerlendirildiğinde belirgin bir farkın olduğu ortaya çıkmaktadır. Belirtilen yıllarda İskenderun ve Belen arasındaki karayolundan geçen kamyon ve tırların, toplam geçiş yapan araç sayısına oranı % 21'dir. Yine belirtilen yıllarda Belen ve Topboğazı arasındaki karayolundan geçen kamyon ve tırların, toplam geçiş yapan araç sayısına oranı % 30'dur.

Çetin (2012)' göre iki mevki karşılaştırıldığında, toplam araç geçişinde kamyon ve tır sayılarının oranlarında ortaya çıkan fark önem arz etmektedir. Bunun sebebi, D- 817 (E 91) karayolunun Belen Geçidi kısmının, önemli ölçüde ulusal ve uluslararası manada yük ve yolcu taşımacılığında kullanılmasıdır. Aynı zamanda D- 817 (E 91) karayolunun da değer kazanmasında Doğu Akdeniz'de önemli bir liman olan İskenderun yanında, TEM'in de önemli bir rolü olduğunu söylemek mümkündür (Çetin, 2012: 145).

2012- 2018 yılları arasında, İskenderun ve Belen arasında geçiş yapan toplam araç sayısı 125798'dir. Veri bulunmayan 2012 ve 2016 yılları değerlendirmeye katılmadığında; beş yıllık süreçte ise İskenderun ve Belen arasında, ortalama araç geçişinin günlük 25000 civarında olduğunu söylemek mümkündür. Belirtilen yıllar

arasında en yüksek toplam geçiş, 28082 sayısı ile 2018 yılında yaşanmıştır. Belirtilen yıllar arasından en düşük toplam geçiş ise 22584 sayısı ile 2013 yılında yaşanmıştır. 2012- 2018 yılları arasında taşıt türlerine göre, karayolundan geçen toplam araç sayısının % 20'sini kamyon ve tırlar oluşturmaktadır (Tablo 7).

2012- 2018 yılları arasında, Belen ve Topboğazı arasında geçiş yapan toplam araç sayısı 90110'dur. Veri bulunmayan 2012 ve 2016 yılları değerlendirmeye katılmadığında; beş yıllık süreçte ise Belen ve Topboğazı arasında, ortalama günlük araç geçişinin 18000 civarında olduğunu söylemek mümkündür. Belirtilen yıllar arasında en yüksek toplam geçiş, 21199 sayısı ile 2018 yılında yaşanmıştır. Belirtilen yıllar arasından en düşük toplam geçiş ise 13316 sayısı ile 2013 yılında yaşanmıştır. 2012- 2018 yılları arasında taşıt türlerine göre, karayolundan geçen toplam araç sayısının % 24'ünü kamyon ve tırlar oluşturmaktadır (Tablo 8).

2005- 2011 yılları ile 2012- 2018 yılları arasında İskenderun ve Belen ile Belen ve Topboğazı mevkileri günlük trafik yoğunlukları açısından karşılaştırıldığında, belirtilen aralıklarda derlenen verilere göre karayolu günlük trafik yoğunluklarının İskenderun ve Belen arasında % 80 oranında artış, Belen ve Topboğazı arasında ise % 100 oranında artış gösterdiği anlaşılmaktadır. Yine iki mevki arasında; Belen Geçidi'nin yer aldığı karayolu kısmının, toplam araç sayısı ortalamalarında araç türü olarak kamyon ve tırların daha ağırlıkta olduğu dikkati çekmektedir. 2012- 2018 yılları arasında İskenderun ve Belen arasında taşıt türlerine göre, karayolundan geçen toplam araç sayısının % 20'sini kamyon ve tırlar oluşturmaktadır. 2012- 2018 yılları arasında taşıt türlerine göre, karayolundan geçen toplam araç sayısının % 24'ünü kamyon ve tırlar oluşturmaktadır

4. 5. Belen Geçidi Hinterlandı

Belen Geçidi Eski Çağ'dan günümüze kadar olan dönemde stratejik açıdan önem arz etmiştir. Belen Geçidi'nin stratejik anlamda öneme sahip olmasında; ulaşım faaliyetleri açısından etki alanının uluslararası boyutta bulunması yatmaktadır. Ülkemizdeki topografik şartlar nedeniyle, karayolu ulaşımında pek çok geçit kullanılmaktadır. Bu geçitlerin, karayolu ulaşımına sağladığı önemli yararların olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte Belen Geçidi'nin ulaşım bakımından alternatifsiz oluşu, farklı kentler arasında bağlantı sağlaması ve özellikle de etki alanının uluslararası seviyede olması, geçidin stratejik açıdan değer taşıması sonucunu yaratmıştır.

Şahin (2007)'e göre Belen Geçidi, tarihin her devrinde gerek iktisadi gerekse stratejik açıdan önemini korumuştur. Belen Geçidi'nin; Balkan ve Ortadoğu ülkeleri arasında sağladığı ulaşım bağlantıları sebebiyle, hinterlandı uluslararası seviyeye ulaşmıştır. Hem ülke içerisinde hem de uluslararası anlamda ortaya çıkan ulaşım bağlantıları ve buna bağlı taşımacılık etkinlikleri, geçidin bağlı olduğu karayolunun kullanımını artırmıştır (İ. Şahin, 2007: 65).

Belen Geçidi'nin hinterlandını; İskenderun ve Antakya, Halep ve İskenderun ile Amik Ovası ve Çukurova bağlantıları meydana getirir. Öte yandan hinterlandının uluslararası seviyeye ulaşmasında; Kuzey Suriye ve Anadolu ile Ortadoğu ve Balkanlar arasında sağladığı ulaşım bağlantıları ve tamamlayıcılık etkeni söz konusudur. Belen Geçidi'nin çeşitli kent ve bölgeler arasında meydana getirdiği bu ulaşım faaliyetleri, geçidin trafik yoğunluğunu da oldukça artırmıştır. Geçidin dahil olduğu karayolunda trafik hacmi oldukça yüksek olup, yük ve yolcu taşımacılığının da önemli bir seviye de olduğu anlaşılmaktadır.

Çetin (2012)'e göre Belen'in ortaya çıkışında Amanos Dağları üzerinde; Suriye'den başlayarak, Amik Ovası, Çukurova ve İç Anadolu bağlantısı sağlayan geçidi güvenlik altına alma düşüncesi yatmaktadır. Başka bir ifade ile geçmişte ve günümüzde önemli kentleri ve bölgeleri birbirine bağlayan bu geçidi, kontrol etme düşüncesi Belen yerleşmesinin kuruluş amacıdır (Çetin, 2012: 143).

Belen Geçidi'nin; çevre merkezlere olan mesafeleri değerlendirildiğinde, geçide en yakın ilçenin 11 km mesafe ile İskenderun olduğu anlaşılmaktadır. Antakya ise Belen Geçidi'ne 46 km uzaklıktadır. Belen, ülkemizin güney kısmında yer alan Gaziantep ve Adana kentlerine ise mesafesi 150 km'dir. Ayrıca iki önemli sınır kapısı olan Cilvegözü'ne 77 km ve Yayladağ'a ise 94 km uzaklıktadır. Kuzey Suriye'ye yani Halep'e olan uzaklık ise 135 km'yi aşmamaktadır. Suriye'nin başkenti olan Şam ise Belen Geçidi'ne 295 km mesafededir (Tablo 9).

Tablo 9: Belen'in Bazı Önemli Merkezlere Olan Uzaklığı.

Merkez	Uzaklık (km)	Merkez	Uzaklık (km)
İskenderun	11	Antakya	46
Halep	135	Şam	295
Cilvegözü Sınır Kapısı	77	Yayladağı Sınır Kapısı	94
Adana	145	Gaziantep	150

Kaynak: (www.kgm.gov.tr).

Çetin (2012)'e göre Belen yerleşmesi dolayısıyla Belen Geçidi, Doğu Akdeniz ulaşım hatlarının önemli bir kısmında bulunmaktadır. Çevresinde bulunan merkezlere iki saat uzaklıkta yer alması ve geçidin de bulunduğu karayolunun yoğun olarak kullanılması sonucunu ortaya çıkarmıştır (Çetin, 2012: 146).

4. 5. 1. Antakya ve İskenderun Bağlantısı

Şahin (2017)'e göre Türkiye karayolu ulaşım ağı düşünüldüğünde; Belen Geçidi'nin de yer aldığı Hatay, karayolu ağına sapa kalan bir nitelik göstermektedir. Bu nedenle Hatay, transit geçişler dikkate alınmadığında bölgesel bir karaktere sahiptir. Belen Geçidi'ni kapsayan karayolu yapılmadan önce, Antakya ve yakın çevresi tüm gereksinimlerini Gaziantep'ten sağlıyordu. Bu açıdan değerlendirildiğinde, Hatay ikiye ayrılmış bir vaziyet gösteriyordu. Belen Geçidi üzerinden devam eden karayolunun yapımı, bir anlamda bu parçalanmışlığı da ortadan kaldıran bir gelişmedir (İ. Şahin, 2007: 78).

Daha önceki bölümlerde de değinildiği üzere Fransızlar, işgal döneminde Antakya ve İskenderun arasında askeri malzemelerin taşınabilmesi için, Belen Geçidi'nde ilk kez motorlu taşıtların geçişine uygun bir karayolu inşasını gerçekleştirmişlerdir. Bu sayede Hatay'ın dolayısıyla Antakya ve İskenderun arasında bağlantı sağlanmıştır. İlerleyen dönemlerde de karayolu ile yapım çalışmalarına devam edilmiş, genişletme ve bölünmüş yol faaliyetleri ulaşım anlamında bu bütünlük kurulmuştur.

Antakya, Belen Geçidi'ne 46 km mesafede iken İskenderun ise 11 km uzaklığa sahiptir (Tablo 11). Antakya ve İskenderun, Belen Geçidi vasıtasıyla birbirine bağlanmaktadır. Antakya, Hatay'ın iki merkez ilçesinden birisidir (Şekil 46).

Şekil 46: Antakya Kent Merkezinden Bir Görünüm.

Kaynak: (<http://www.eyasamrehberi.com/83791.html>).

Reyhanoğulları (2019)'na göre Antakya; iktisadi yapı bakımından tarım, ticaret, ulaştırma ve sanayi gibi çeşitli kollarda gelişim göstermiştir. Antakya'nın sahip olduğu iklimik özellikler nedeniyle, aynı mevsimde birden çok mahsul alınabilmektedir. Sanayi faaliyetlerinin ise verimli tarım alanlarından elde edilen ürünlerin değerlendirilmesine yönelik olarak gelişim gösterdiğini söylemek mümkündür. Coğrafi konumu açısından ise ulaşım sektörü noktasında önemli bir yere sahiptir. Ortadoğu'ya açılan önemli bir kent konumunda bulunması ve Ortadoğu ülkeleri ile

kurulan ticari bağlar, ekonomisinde önemli bir yer tutar (Reyhanoğulları, 2019: 31-32).

Şahin (2007)'e göre Belen Geçidi'nin sahip olduğu hinterlandın önemli bağlantı noktalarından birini, Antakya ve İskenderun bağlantısı meydana getirir. Antakya, Hatay'ın en gelişmiş ilçesi konumdadır. Antakya'da daha çok tarım, hayvancılık ve küçük işletmelere dayanan sanayi faaliyetleri dikkat çekmektedir. İskenderun ise, tarım faaliyetlerin yoğun olduğu ve aynı zamanda sanayileşmenin temel manada gerçekleştiği bir kent durumundadır (İ. Şahin, 2007: 78).

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de Hatay ilinin, Ortadoğu ülkeleri ile ekonomik ilişkileri oldukça önemlidir. İskenderun'un Doğu Akdeniz'de önemli bir liman kenti olması ve Antakya'nın Ortadoğu ülkeleri açısından bir kapı rolü üstlenmesinden dolayı, iki merkez arasındaki ulaşım bağlantısının sağlanması önem arz etmektedir. Belen Geçidi, Orta Amonos Dağları üzerinde, bu bağlantının kurulmasını sağlamaktadır.

Şekil 47: İskenderun Limanı'ndan Bir Görünüm.

Kaynak: (<http://www.iskenderunpost.com/iskenderun-limaninda-2014-yili->).

İskenderun önemli bir liman kenti olarak karşımıza çıkmaktadır (Şekil 47). İskenderun Limanı Akdeniz'in kuzeydoğusunda yer almaktadır. Ortadoğu'da çeşitli ülkelere hizmet veren liman, aktarma limanı niteliği ile ön plana çıkar. Hizmet alanı Ortadoğu ülkelerini olduğu kadar, ülke içerisindeki güney ve güneydoğu bölgelerini de kapsamaktadır. İskenderun Limanı, genel olarak kuzey ve güney rüzgârlarından korunaklı ve 12 metre derinliğe sahiptir (İskenderun Kaymakamlığı).

4. 5. 2. Halep ve İskenderun Bağlantısı

Belen Geçidi, eski çağlarda “Suriye Kapısı” olarak adlandırılmaktaydı. Bu yönde bir isimlendirme yapılmasının nedenini, Anadolu ve Kuzey Suriye bağlantısının sağlanmasında Belen Geçidi'nin üstlendiği rol ile açıklamak mümkün olacaktır. Kuzey Suriye'de önemli ve gelişmiş bir kent olan Halep için, eski dönemlerde de İskenderun Limanı, ticari faaliyetler için önemli görülmekteydi. Batı ve Akdeniz ülkeleri ile ticari faaliyetlerin sağlanması ve devamı, İskenderun Limanı ile mümkün olabilmiştir. Halep'in zaman içerisinde önemli bir kent niteliği göstermesinde, İskenderun Limanı vasıtasıyla batı ülkeleri ile kurduğu ticari faaliyetlerin ağırlığı söz konusudur.

Şahin (2007)'e göre Belen Geçidi'nin yarattığı ulaşım hinterlandı sadece ülkemizle sınırlı değildir. Eski zamanlarda da gözlemlendiği gibi, Suriye üzerinden Ortadoğu ülkelerine kadar ulaşım bağlantılarında Belen Geçidi'nin stratejik değeri ortaya çıkmaktadır. Günümüzde de bu bağlantı, Ortadoğu ve Anadolu ile daha geniş ölçekte Balkanlar ve Ortadoğu şeklinde devam etmektedir. Bu ulaşım bağlantılarının sağlanmasında, Belen Geçidi'nin şüphesiz önemli bir yeri vardır (İ. Şahin, 2007: 78).

Süveyş Kanalı'nın açılmasına kadar olan dönemde, İskenderun Halep kenti için bir liman niteliği göstermiştir. Bundan sonraki süreçte İskenderun Limanı, doğu ve batı arasındaki ekonomik ilişkilerde değerini yitirmeye başlamıştır. Bu ekonomik zayıflamanın önüne geçebilmek adına, XIX. yy. da Halep ve İskenderun arasında bir şose yolun yapımına başlanmıştır. Bu yolun inşası, İskenderun Limanı ile birlikte ulaşım faaliyetleri açısından Belen Geçidi'nin de yeniden önem kazanması sonucu meydana getirmiştir.

4. 5. 3. Amik Ovası ve Çukurova Bağlantısı

Şekil 48: Belen Geçidi'nin Doğu Yönünde Amik Ovası'ndan Bir Görünüm.

Amik Ovası, tektonik bir yapıdadır. Amik Ovası, Asi nehrinin alt akaçlama havzasında ve Hatay- Maraş grabeninde yer almaktadır. Bu ova Hatay'daki en önemli ova olup, Hatay ilinin başlıca tarım alanlarından birini meydana getirmektedir. Amik Ovası'nda yılda birden fazla ürün alınabilmektedir (Bom vd, 2011: 25- 35).

Pınar (2003)'a göre Akdeniz Bölgesi, dağlık bir yapıda olmasından dolayı, ovalar yönünden zengin değildir. Fakat Türkiye'nin en önemli ovalarından biri olan Çukurova bu bölgede yer almaktadır. Çukurova'nın önemi, çevresindeki Adana, Mersin ve Ceyhan gibi yerleşmelerin ortaya çıkışındaki oynadığı rolde yatmaktadır. Akdeniz Bölgesi'nde yer alan diğer bir önemli ova ise, Hatay'dan başlayarak Kahramanmaraş'a kadar devam eden Güneydoğu Anadolu Grabeni içinde yer alan, Amik Ovası'dır. Bu iki önemli ova, Belen Geçidi tarafından birbirine bağlanmaktadır (Pınar, 2003b: 63).

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

5. 1. Sonuç

Temelleri ve başlangıcı çok eskilere dayanan, geçirdiği değişim ve bugün geldiği nokta itibari ile coğrafya özel bir ilim alanıdır. Coğrafya günümüzde çok farklı tanım ve algılamalarının odağındadır. Coğrafya kimi insanlara göre çevrede bulunan dağlar, ovalar yani yeryüzü şekilleridir. Kimileri için kaybedilen, kimileri için savunulan bir vatandır. Bazıları coğrafyanın en yüksek dağ, en uzun nehir gibi soruları cevaplayan bir bilim olduğunu düşünür. Kimi zamanda coğrafya, çevrenin haritada gösterimidir. Ya da coğrafya bitki ve hayvan türlerini inceler. Başka bir bakış açısında da terim anlamından da hareketle coğrafyanın yeryüzü ile ilgilenen bir bilim dalı olduğu fikri öne sürülür. Kısaca coğrafya mekân ve insan arasındaki ilişkilerin incelenmesidir, diyenler de vardır.

Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Coğrafya nedir? Bu sorunun cevabı günümüze değin sürekli bir değişim göstermiştir. Hala da günümüzde coğrafya tanımı üzerinde bir anlaşma sağlandığını söylemek çok kolay değildir. Bunun çok çeşitli nedenleri veya bu durumu meydana getiren birçok şart söz konusudur. Coğrafyanın kendine has özellikleri ve daha öncede değinildiği üzere çok eski bir ilim alanı olması böyle bir sorun durumunu ortaya çıkarır. Zira coğrafya birçok bilimsel disiplini beslediği gibi, birçok bilimsel disiplinden de yararlanır. Tarihin en eski devirlerinde bile coğrafya ya da coğrafi bilgi, pek çok diğer ilim alanına kaynaklık etmiştir. Çok çeşitli alanlarda çalışan ilim adamları da coğrafi kabul edilebilecek çalışmalar sürdürmüşseler de, bunları coğrafya kapsamında görmemişlerdir. Belki de coğrafi düşüncenin iddiasını meydana getiren mekân ve insan ilişkilerini anlamak, açıklamak ve bunların arasında bağlar kurarak yine insan yararına kullanmak hususu coğrafyanın sınırlarını, konusu ve inceleme alanını sınırsız hala getirir.

Coğrafya disiplinini genel olarak insan ve mekân arasındaki bağlantıları, bu bağlantıların yarattığı ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel gerçekleri bütünleyici bir

anlayışla inceleyen ve tespitleri neticesinde yaptığı sentezleri insanlığın faydasına sunan bir alan olarak tanımlanmaktadır. Coğrafya araştırmaları sürdürdüğü herhangi bir alanda, kullandığı ilkeler ve yöntemlerle çeşitli bilimsel alanlardan ayrılmaktadır. Elbette bir bilim dalı diğerinden inceleme alanı ve inceleme alanını ele aldığı ilkeleri ile ayrılır. Bu araştırma ve incelemeler tabii ki rastgele değil birtakım ilke, metot ve düşünce tarzları ile idame ettirilir.

Günümüzde coğrafya eğitimi; ele aldığı konular itibariyle oldukça önemli bir yere sahiptir. Gündelik hayatta insanların yaşamlarına etki eden pek çok olayının coğrafi bir yönünün olduğunu söylemek mümkündür. Gündemi meşgul eden ve insanların cevap aradığı birçok sorun ve olaya dair yanıtların coğrafi kapsam da mevcut olduğunu söylemek de yerinde olacaktır. O yüzden coğrafya eğitimi, bireylerin çok çeşitli açılardan geliştirilmesi ve hayata hazırlanması amacı taşımaktadır.

Genel manada tüm bilimler, insanlık yararına çalışmalarını sürdürür ve faaliyet sahasında tespit ettikleri bulguları insanlığın hizmetine sunar. Coğrafya bilimi de, bütünsel bir bakış açısı ile kendine konu edindiği coğrafi yeryüzü dediğimiz alandaki bulgu ve kazanımlarını insanlığın emrine sunar. Coğrafyanın çalışma laboratuvarı zaten insanında etkin olduğu ve etkilendiği bir alanı kapsar. Bu yönüyle coğrafya, insanı yaşadığı sahada bir anlamda resmeder. Ve insana var olduğu bu sahada, tehditler, riskler ve planlamalar anlamında bir yaşayış tecrübesi ile birikim sunar.

Coğrafya en eski devirlerden günümüze kadar olan süreçte meydana getirdiği birikim ve gelenek nedeniyle, olayları ve olayların meydana geliş nedenlerini kendine has bir biçimde incelemektedir. Kısaca yeryüzündeki fiziki, ekonomik, kültürel ve siyasi gerçekliklerin ortaya konması amacıyla yönelmiş olan coğrafya, eğitim boyutunda işlevsel ve kalıcı öğrenmeler gerçekleştirmek adına, kendine ait çeşitli alt dallardan yararlanmaktadır. Mekânın siyasal yönünü inceleyen siyasi coğrafya, coğrafya eğitiminde çeşitli kazanımlar aracılığıyla bireylere öğretilmek istenmektedir.

Mekân üzerinde insan etkisi ile beliren siyasi faaliyetlerin anlamlandırılması ve açıklanması ile ilgilenen coğrafya alt dalını, siyasi coğrafya meydana getirmektedir. Siyasi coğrafya beşeri coğrafyayı meydana getiren alanlardan biridir. Coğrafyanın

araştırma evreni içerisinde ve coğrafi bakış açısına uygun olarak siyasi coğrafya, mekân üzerindeki siyasal farklılaşmanın sebep ve neticelerini izah etmek maksadıyla araştırma yapmaktadır. Siyasi coğrafya, araştırmalarını birtakım amaçlara dayanarak gerçekleştirmektedir.

Siyasi coğrafyanın en önemli amacını, mekân üzerindeki siyasi faaliyetler ve siyasi birliklerin oluşumuna etki eden coğrafi unsurların incelenmesi meydana getirir. Bu amaç doğrultusunda hızla siyasallaşan mekân, bunu yaratan coğrafi şartlar açısından değerlendirilmektedir. Siyasi coğrafya, coğrafya ilkelerinden hareketle yani coğrafi yaklaşım tarzı ile mekânın siyasal görünümünün ortaya konması ile alakalıdır.

Günümüz koşulları dikkate alındığında, insan yaşamının git gide siyasetle iç içe girdiği gözlemlenmektedir. Toplumsal kararları ve tercihleri derinden etkileyen siyasallaşma süreci mekân üzerinde de ağırlığını hissettirmektedir. Mekânın; coğrafyanın başat inceleme alanı olduğu düşünüldüğünde, mekânda meydana gelen siyasallaşma ve bu siyasallaşmanın sonuçları, toplumsal karakterin ortaya çıkarılması açısından önem teşkil etmektedir.

Ülkemizde son yıllarda siyasi coğrafya ile ilgili çalışmaların alanı genişlemekte, sayısı artmaktadır. Birçok gelişmiş ülkede siyasi coğrafya ile ilgili önemli mesafe kat edilmiştir. Güncellenen ve yenilenen coğrafya dersi öğretim programında da siyasi coğrafya ile alakalı konu ve kazanımlar da belirgin bir artış yaşanmıştır. Birçok coğrafi alanın kesişimin de yer alan siyasi coğrafya; mekânın siyasileşmesi sonucunu yaratan tarihi ve ekonomik faktörle de yakından alakalıdır.

Önemi artan ve giderek yaygınlaşan bu alana bir katkı sunmak ve coğrafya eğitiminde siyasi coğrafya öğretimi açısından kullanılması amacıyla “Belen Geçidi” bir örnek olarak hazırlanmıştır.

Belen Geçidi'nin örnek olarak seçilerek incelemesinde; geçidin tarihsel kökeninin Antik Çağ'a kadar uzanması, önemli devletlerin bu geçide sahip olmak için mücadele vermesi temel nedendir. Aynı zamanda; geçidin ulaşım açısından önem taşıması, geçitteki trafik yoğunluğu ve ekonomik açıdan önemi, araştırma sahasının Belen Geçidi olarak belirlenmesinde etkili olmuştur. Ayrıca Belen Geçidi'nin

hinterlandı yarattığı bağlantılar nedeniyle, ülkemizdeki diğer geçitlerin aksine uluslararası bir seviyeye ulaşmıştır.

Ülkemizin karayolu ulaşımında topografik şartlar nedeniyle “geçitler”, ulaşımın kolaylaşması ve sağlanması adına önemli rol üstlenmişlerdir. Bu geçitlerin en önemlilerinden biri olan Belen Geçidi; hem ülke içerisinde hem de uluslararası alanda etkin bir ulaşım ağı oluşmasında üstlendiği rol nedeniyle stratejik öneme sahiptir.

Bir yeryüzü şekli olan geçitlere önem kazandıran husus, geniş bir hinterlandı oynadığı rol ile birbirine bağlamasıdır. Topografyanın olumlu bir biçimde izin vermediği ulaşım yollarının birbirine bağlanmasına ve geçişlere imkân tanıyan geçitler, bu açıdan stratejik önem kazanmaktadırlar. Bir ülkenin iç bölgeleri arasında bağlantıyı sağlayan, bu bağlantıyı uluslararası boyuta taşıyabilen geçitler, birtakım siyasi ve ekonomik sonuçlarının ortaya çıkmasına etki ederler. Ülkemizde bu minvalde hem iç bölgeler hem de uluslararası manada stratejik bir önem gösteren geçitlerden biri de; Belen Geçidi'dir.

Belen Geçidi; Akdeniz Bölgesi'nin Adana Bölümü, Hatay ili Belen ilçesinde, $36^{\circ} 27^1 - 36^{\circ} 30^1$ kuzey paralelleri ile $36^{\circ} 12^1 - 36^{\circ} 15^1$ doğu meridyenleri arasında yer alır. Belen Geçidi'nin yer aldığı Belen ilçesini; kuzeyde İskenderun, kuzeydoğuda Kırıkhan, güneyde Antakya ve güneydoğuda Arsuz ilçeleri çevrelemektedir.

Orta Amanos Dağlarının boyun noktasında yer alan geçit, dar ve nispeten alçak bir özellik taşımaktadır. Araştırma sahasının da içerisinde yer aldığı Amanos dağlık kuşağı Alp Orojeneziyle kıvrılarak yükselmiş Anadolu ve Afrika levhalarının karşılaşma noktasında yer alır.

Akdeniz iklim sahası içerisinde yer alan Belen Geçidi ve çevresi Akdeniz ikliminin özelliklerini yansıtır. Sahada mikro düzeyde yeryüzü şekilleri iklim özelliklerinin belirleyicisi durumundadır. Yaz aylarında tropikal hava kütlelerinin etkisi altında kalan saha kış aylarında ise polar hava kütleleri ve tropikal hava kütlelerinin arasında kalarak frontal kökenli hava olaylarına sahne olmaktadır. Bu durum sonucunda bölge bol miktarda yağmur şeklinde yağış almaktadır.

Belen Geçidi'nin Eski Çağ'da Anadolu ve Kuzey Suriye ilişkileri bakımından önemli bir rol oynadığı anlaşılmaktadır. Belen Geçidi'nin kontrolünü elinde tutan devletler, geçidi bir askeri yol olarak değerlendirmiştir. Bu bakımında geçidin Eski Çağ'dan itibaren stratejik bir önem arz ettiğini söylemek yerinde olacaktır. Ayrıca Belen Geçidi'nin Anadolu ve Suriye bağlantısı sağlamada önemli bir işleve sahip olduğu, çeşitli kadim uygarlıkların Belen Geçidi ile ilgili uyguladığı politikalardan anlaşılmaktadır.

Belen Geçidi tarihin en eski devirlerinden günümüze kadar olan süreçte kullanılmıştır. Belen Geçidi, ismini verdiği ve günümüzde yerleşme haline gelen Belen ilçesinde yer almaktadır. Belen ilçesinin, gelişim göstermesinde ulaşım fonksiyonunun oldukça önemli olduğunu söylemek mümkündür. Günümüzde D- 817 (E-91) karayolu içinde bulunan geçit, ticari ve stratejik açıdan önem arz eden ulaşım bağlantılarının sağlanmasında kritik bir role sahiptir. Hem ulusal anlamda iç bölgeler hem de uluslararası anlamda çeşitli bölgelerin birbirine bağlanmasını sağlayan konumu nedeniyle alternatifi olmayan bir kara geçidi niteliği göstermektedir.

2012- 2018 yılları arasında, İskenderun ve Belen arasında geçiş yapan toplam araç sayısı 125798'dir. Veri bulunmayan 2012 ve 2016 yılları değerlendirmeye katılmadığında; beş yıllık süreçte ise İskenderun ve Belen arasında, ortalama araç geçişinin günlük 25000 civarında olduğunu söylemek mümkündür. Belirtilen yıllar arasında en yüksek toplam geçiş, 28082 sayısı ile 2018 yılında yaşanmıştır. Belirtilen yıllar arasından en düşük toplam geçiş ise 22584 sayısı ile 2013 yılında yaşanmıştır. 2012- 2018 yılları arasında taşıt türlerine göre, karayolundan geçen toplam araç sayısının % 20'sini kamyon ve tırlar oluşturmaktadır.

Belen Geçidi'nin hinterlandını; İskenderun ve Antakya, Halep ve İskenderun ile Amik Ovası ve Çukurova bağlantıları meydana getirir. Öte yandan hinterlandının uluslararası seviyeye ulaşmasında; Kuzey Suriye ve Anadolu ile Ortadoğu ve Balkanlar arasında sağladığı ulaşım bağlantıları ve tamamlayıcılık etkeni söz konusudur. Belen Geçidi'nin çeşitli kent ve bölgeler arasında meydana getirdiği bu ulaşım faaliyetleri, geçidin trafik yoğunluğunu da oldukça artırmıştır. Geçidin dahil olduğu karayolunda trafik hacmi oldukça yüksek olup, yük ve yolcu taşımacılığının da

önemli bir seviye de olduğu anlaşılmaktadır. Belen Geçidi, dar anlamda İskenderun-Antakya, Amik ovası- Çukurova, Halep- İskenderun; geniş anlamda Kuzey Suriye-Anadolu, Ortadoğu- Balkanlar ve Ortadoğu- Avrupa karayolu bağlantısının kurulmasında önemli bir işleve sahiptir. Bu nedenle geçitte, günlük trafik yoğunluğu oldukça yüksektir.

5. 2. Öneriler

2018 yılında, Milli Eğitim Bakanlığı coğrafya dersi öğretim programı yenilenmiştir. Yenilenen öğretim programı incelendiğinde, siyasi coğrafyaya ait içerik ve kazanımlarının 9. sınıftan 12. sınıfa kadar çeşitli ünitelerde ve belli aralıklarda yer aldığı görülmektedir. Gerçekleştirilen alan incelemesi ile CDÖP'e ait kazanımlar ilişkilendirildiğinde; alan incelemesinin 130 kazanımdan 35'i ile örtüştüğü görülmektedir.

9. sınıfta yer alan 22 kazanımdan 6'sı alan incelemesi ile ilişkilendirilmiştir. 9. sınıfa ait coğrafya dersi programı incelendiğinde; dört üniteye ayrılmış kapsam içerisinde siyasi coğrafya ile bağlantılı konu ve kazanımlara yer verildiği görülmektedir. Belirtilen ünitelerle ilişkili konularda; Belen Geçidi'nin fiziki coğrafya özellikleri ve tarihsel süreçte Belen Geçidi bölümlerinden faydalanılabilir (Ek 1).

10. sınıfta yer alan 34 kazanımdan 7'si alan incelemesi ile ilişkilendirilmiştir. 10. sınıfa ait coğrafya dersi programı incelendiğinde; dört üniteye ayrılmış kapsam içerisinde siyasi coğrafya ile bağlantılı konu ve kazanımlara, "Doğal Sistemler", "Beşeri Sistemler" ve "Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler" adlı ünitelerde yer verildiği görülmektedir. Belirtilen kazanımlar ile mekân üzerinde sosyal, ekonomik ve kültürel anlamda yaşanan gelişme ve değişimlerin, öğrenciler tarafından analiz edilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca siyasi coğrafya için önem arz eden nüfus ve nüfusun yapısı gibi çeşitli konular ele alınmıştır. Nüfusa ait verilerin analizi; kalkınma planları ve amme hizmetleri açısından kullanılmakta olup, siyasi coğrafyanın incelediği temel bir konuyu meydana getirmektedir. Yine ulaşım hatlarının, yerel ve küresel ölçekteki etkisi bakımından incelenmesi ile ilgili kazanım, siyasi coğrafya açısından dikkati çekmektedir. Belirtilen ünitelerle ilişkili konularda; Belen Geçidi'nin fiziki coğrafya

özellikleri, tarihsel süreçte Belen Geçidi ve Belen Geçidi'nin kara yolu ulaşım ağındaki yeri ve önemi bölümlerinden faydalanılabilir (Ek 2).

11. sınıfta yer alan 40 kazanımdan 9'u alan incelemesi ile ilişkilendirilmiştir. 11. sınıfa ait coğrafya dersi programı incelendiğinde; dört üniteye ayrılmış kapsam içerisinde siyasi coğrafya ile bağlantılı konu ve kazanımlara, “Beşeri Sistemler” ve “Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler” adlı ünitelerde yer verildiği görülmektedir. Belirtilen iki öğrenme alanındaki kazanımlarda; yerel ve küresel bakımından etki ve değişimlerin analizi önemli bir husus olarak dikkati çekmektedir. 11. sınıfta da “Beşeri Sistemler” öğrenme alanında üzerinde durulduğu gibi, nüfusa dayalı politikaların gelişimi ve değişim evreleri ele alınmıştır. Ayrıca iktisadi bakımdan; doğal varlıkların kullanımı ve bunların uluslararası anlamda yarattığı etkilerin kavratılmasına da yer verilmiştir. Siyasi coğrafyanın en önemli inceleme alanı olan “konum”, tarihsel süreç göz önünde tutularak jeopolitik açıdan ülkemizin analizine imkân verir niteliktedir. Belirtilen ünitelerle ilişkili konularda; Belen Geçidi'nin fiziki coğrafya özellikleri, tarihsel süreçte Belen Geçidi, Belen Geçidi'nin kara yolu ulaşım ağındaki yeri ve önemi ve Belen Geçidi hinterlandı bölümlerinden faydalanılabilir (Ek 3).

12. sınıfta yer alan 34 kazanımdan 13'ü alan incelemesi ile ilişkilendirilmiştir. 12. sınıfa ait coğrafya dersi programı incelendiğinde; siyasi coğrafya ile bağlantılı konu ve kazanımlara, “Beşeri Sistemler” öğrenme alanında ağırlıklı olarak yer verildiği görülmektedir. Siyasi coğrafyanın inceleme alanına giren çeşitli konuların, belirtilen öğrenme alanında yoğun bir biçimde işlendiği dikkat çekmektedir. Coğrafi sorgulama becerisinin ön plana çıktığı ilgili kazanımlarda; ekonomik, kültürel ve tarihi bakımdan mekân üzerinde yaşanan veya yaşanması muhtemel hadiselerin, öğrenciler tarafından bütüncül manada sentezine imkân tanınmaktadır.

12. sınıfa ait coğrafya dersi programı incelendiğinde; siyasi coğrafya ile bağlantılı konu ve kazanımlara, “Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler” öğrenme alanında ağırlıklı olarak yer verildiği görülmektedir. Siyasi coğrafyanın inceleme alanına giren çeşitli konuların, belirtilen öğrenme alanında yoğun bir biçimde işlendiği dikkat çekmektedir. Coğrafyanın en temel inceleme mevzularından birini meydana getiren “konum”, siyasi coğrafyanın da özel bir görüşle incelediği hususlardandır.

İlgili öğrenme alanında; siyasi coğrafya perspektifine uygun olarak özel konuma bağlı niteliklerin, ülkeler ve bölgeler açısından karşılaştırılması ve değerlendirilmesi söz konusudur. Bu analizler; fiziki, sosyal, ekonomik ve dolayısıyla siyasi yönler arz etmektedir. Sonuç olarak CDÖP’da siyasi coğrafya kazanım ve konularının ağırlığının 11. ve 12. sınıflarda oldukça arttığını söylemek mümkündür. Belirtilen ünitelerle ilişkili konularda; tarihsel süreçte Belen Geçidi, Belen Geçidi’nin kara yolu ulaşım ağındaki yeri ve önemi ile Belen Geçidi hinterlandı bölümlerinden faydalanılabilir (Ek 4).

KAYNAKÇA

- Akdemir, İlhan ve Akengin, Hamza (2015). Coğrafya biliminin tanımı, ilkeleri, konusu, bazı temel kavramları ve öğretimi. (Editör İskender Dölek ve Hamza Akengin). *Genel Fiziki Coğrafya*. Ankara: Pegem Akademi, 1- 34.
- Akengin, Hamza (2017). *Siyasi Coğrafya İnsan ve Mekân Yönetimi*. Ankara, Pegem Akademi.
- Akınoğlu, Orhan (2006). Coğrafya Eğitimi ve Toplum. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 13, 25- 48.
- Atalay, İbrahim (1989). Türkiye’de Kır Yerleşmelerinin Arazi Degredasyonu Üzerindeki Etkileri. *Coğrafya Araştırma Dergileri*, 1, 91- 101.
- Atalay, İbrahim (1997). *Türkiye Bölgesel Coğrafyası*. İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- Atalay, İbrahim (2005). *Genel ve Beşeri Ekonomik Coğrafya*. İzmir, META Basım Matbaacılık Hizmetleri.
- Atalay, İbrahim (2011). *Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği*. İzmir, META Basım Matbaacılık Hizmetleri.
- Atalay, İbrahim (2001). *Genel Coğrafya*. İzmir, META Basım Matbaacılık Hizmetleri.
- Anonim (2007). *Belen (Hatay) İmar Planı Araştırma Raporu*. Belen Belediyesi.
- Aytaç, Ahmet, S. (2010). *Amanos Dağlarının Orta Kesiminin Doğal Ortam, Sosyo-Ekonomik Faaliyetler, Koruma Kriterleri ve Çevre Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*. Doktora Tezi, DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Baydil, Emin (2012). Coğrafya Nedir?. (Editör Hakkı Yazıcı ve Mehmet Kürşat Koca). *Genel Coğrafya*. Ankara: Pegem Akademi, 1- 14.

- Buldur, Adnan, D. (2015). Evliya Çelebi Seyahatnamesinde “Coğrafya”. (Editör Ali Meydan ve Turhan Çetin). *Türk Kültüründe Coğrafya- I*. Ankara: Pegem Akademi, 121- 164.
- Bilge, Suat, A. (1958). Jeopolitik. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3, 150- 174.
- Çetin, Bayram (2012). *Yayladan Kente Dönüşen Bir Yerleşme: Belen*. Hatay, Color Ofset Matbaacılık.
- Cresweel, John, W. (2017). *Araştırma Deseni*. (Çeviren: Mesut Bütün). Ankara, Eğiten Kitap Yayıncılık.
- Dağlı, Yücel ve Kahraman, Seyit, A. (2006). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi*. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Değerliyurt, Mehmet ve Erkal, Tefvik (2009). Afet Yönetimi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 14, 147- 164.
- Değirmenci, Yavuz ve İlter, İlhan (2013). Coğrafya Dersi Öğretim Programında Doğal Afetler. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 28, 276- 303.
- Darkot, Besim (1977). *Ege ve Akdeniz Bölgesi*. Erzurum, Atatürk Üniversitesi Ders Notları No: 35.
- Darkot, Besim (2001). *İslam Ansiklopedisi; Belen Maddesi*. İstanbul, M. E. B Devlet Kitapları.
- Daşdemir, İsmet (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık.
- Doğanay, Hayati (1997). *Türkiye Beşeri Coğrafyası*. İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Doğanay, Hayati (1998). *Türkiye Ekonomik Coğrafyası*. Konya, Çizgi Kitabevi Yayınları.

- Doğanay, Hayati ve Koca, Halil (1998). Ulaşımın Yerleşmeye Etkilerine İki Tipik Örnek: Fevzipaşa ve Nurdağı Kasabaları. *Türk Coğrafya Dergisi*. 33, 1- 24.
- Doğanay, Hayati ve Sever, Ramazan (2016). *Genel ve Fiziki Coğrafya*. Ankara, Pegem Akademi.
- Downs, Robert, B. (1956). *Dünyayı Değiştiren Kitaplar*. (Çeviren: Erol Güngör). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Girgin, Mustafa (2001). Neden Coğrafya Öğreniyoruz?. *Doğu Coğrafya Dergisi*. 7 (5), 127- 143.
- Günel, Kamil (2008). *Coğrafyanın Siyasal Gücü*. İstanbul, Çantay Kitabevi.
- Gümüşçü, Osman (2006). *Tarihi Coğrafya*. İstanbul, Yeditepe Yayınevi.
- Güngördü, Ersin ve Önal, Hakan (2008). Coğrafya Öğretiminde Aktif Öğrenme Uygulamaları (Hava Kirliliği). *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 11 (19)*, 60- 74.
- Güngördü, Ersin (2016). *Türkiye'nin Coğrafyası*. Ankara, Asil Yayın Dağıtım.
- İzбірak, Reşat (1975). *Coğrafya Terimleri Sözlüğü*. Ankara, Mektupla Öğretim Merkezi Yayınları.
- Kadıoğlu, Yahya (2006). Zigana Kalkanlı Geçidi'nin Karayolu Ulaşımındaki Rolü ve Önemi. *Türk Coğrafya Dergisi*, 44, 45-60.
- Karabağ, Servet (2014). *Mekânın Siyasallaşması*. Ankara, Pegem Akademi
- Kaya, Hicran (2013). *Neden Coğrafya? Neden Coğrafya Eğitimi?* . Yüksek Lisans Tezi, GAZİ ÜNİVERSİTESİ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Keçici, Ayşe (2008). Osmanlı Devleti'nde Bir Taşra Güvenlik Örgütü Olan Derbent Teşkilatı. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7, 44- 53.

- Koca, Halil, Özdemir Ünal ve Şahin, İbrahim F. (2002). Ulaşım Coğrafyası Açısından Gülek Boğazı. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 14, 7- 30.
- Korkmaz, Hüseyin (2009). *Amik Gölü'nün Kurutulmasının Yöre İklimine Etkileri*. Mustafa Kemal Üniversitesi Yayınları No: 22, Antakya.
- Korkmaz, Hüseyin; Çetin, Bayram; Özşahin, Emre; Karataş, Atilla ve Bom Ahmet (2011). *Hatay'ın Coğrafyası*. Hatay İl Yıllığı. Hatay: 21- 38.
- Koçman, Asaf (1993). *Türkiye İklimi*. İzmir, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 72.
- Köğmen, Zafer (2014). *Karayolu Taşımacılığının Diğer Taşımacılık Modlarıyla Karşılaştırılması ve Sağladığı Avantajlar*. Ulaştırma ve Haberleşme Uzmanlığı Tezi. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Başkanlığı, Ankara.
- Öktem, Işkın (1999). *İskenderun İlçesinin Coğrafyası*. Yüksek Lisans Tezi, ANKARA ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özey, Ramazan (2017). Mackinder'in Heartland Teorisi'nin Düşündürdükleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 35, 95- 100.
- Özey, Ramazan (2018). *Jeopolitik Tanımlar, Teoriler ve Değişimler*. Ankara, Pegem Akademi.
- Özgüç, Nazmiye ve Tümertekin, Erol (2000). *Coğrafya Geçmiş- Kavramlar – Coğrafyacılar*. İstanbul, Çantay Kitabevi.
- Özgüç, Nazmiye ve Tümertekin, Erol (2002). *Beşeri Coğrafya İnsan- Kültür- Mekân*. İstanbul, Çantay Kitabevi.
- Özşahin, Emre (2013). Belen Tünemiş Senklinallerinin Jeomorfolojisi (Amanos Dağları, Hatay) *The Journal Of Academic Social Science Studies*, 6 1013-1036.

- Öztürk, Mustafa (2007). Coğrafya: gelişimi, içeriği, eğitimi. (Editör Servet Karabağ ve Salih Şahin). *Kuram ve Uygulamada Coğrafya Eğitimi*. Ankara: Gazi Kitabevi, 3- 51.
- Öngör, Sami (1963). Siyasi Coğrafya ve Politik. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi, 1*, 301- 316.
- Öngör, Sami (1975). *Coğrafya Terimleri Sözlüğü* (1.Baskı). İstanbul, Milli Eğitim Basımevi.
- Över, Semir; Ünlügenç, Ulvi, C. ve Özden, Süha (2001). Hatay Bölgesinde Etkin Gerilme Durumları. Hacettepe Üniversitesi, Yerbilimleri Uygulama ve Araştırma Merkezi, *Yerbilimleri Dergisi, 23*, 1- 14.
- Pınar, Adnan (2003a). *Coğrafya 'ya Giriş Ders Notları*. Konya.
- Pınar, Adnan (2003b). *Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği Ders Notları*. Konya.
- Reyhanoğulları, Müslüm (2009). *Suriye İç Savaşı'nın Sosyo- Mekansal Yansımaları: Antakya Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. ANKARA ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şahin, Cemalettin (1998). *Coğrafya 'ya Giriş*. Ankara, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Şahin, Cemalettin (2000). Trakya Otoyolu (Ulaşım Coğrafyası Açısından Bir Değerlendirme). *Türk Coğrafya Dergisi, 35*, 347- 370.
- Şahin, Cemalettin (2003). *Türkiye'de Coğrafya Öğretimi, Sorunları ve Çözüm Önerileri*. Ankara, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Şahin, Çavuş (2017). Veri toplama teknikleri. (Editör Remzi Y. Kıncal). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 125- 182.
- Şahin, Fevzi, İ. (2006). Sakultutan Geçidi'nin (Erzincan) Karayolu Ulaşımındaki Önemi. *Doğu Coğrafya Dergisi, 15*, 7- 31.

- Şahin, Fevzi, İ. (2007). Belen Geçidi'nde Coğrafi Gözlemler. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 17, 65- 86.
- Şahin, Fevzi, İ. (2013). Türkiye'de Karayolu Ulaşımı ve Geçitler. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 17, 65- 86.
- Sipahioğlu, Şengün (2002). Coğrafya Müfredat Programlarında Doğal Afetleri Yeri ve Değerlendirilmesi. *Türk Coğrafya Kurumu Coğrafya Kurultayı Bildiriler Kitabı*. 9-12 Temmuz 2002, 96-101.
- Sür, Ayhan (1977). *Alanya'nın İklimi*. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Yayınları No: 270, Ankara.
- Taşkın, Deniz (2010). *Buluş Yoluyla Öğretim Yaklaşımının Siyasi Coğrafya Konularının Öğretiminde Öğrenci Başarısına Etkisi*. Doktora Tezi, GAZİ ÜNİVERSİTESİ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Turoğlu, Hüseyin (2002). Coğrafyacı ve Coğrafya Eğitimi. *Türk Coğrafya Kurumu Coğrafya Kurultayı Bildiriler Kitabı*. 9-12 Temmuz 2002, 52-58.
- Tümertekin, Erol (1962). *Beşeri ve İktisadi Coğrafya'ya Giriş*. İstanbul, Baha Matbaası.
- Yalçın, Namık (1980). Amanoslar'ın Litolojik Karakterleri ve Güneydoğu Anadolu'nun Tektonik Evrimindeki Anlamı. *Türkiye Jeolojik Kurul Bülteni* 23, 21- 30, Ankara.
- Yazıcı, Hakkı (1995). Kızıldağ (Sivas) Geçidi Çevresinde Coğrafi Gözlemler. *Türk Coğrafya Dergisi*, 30, 97- 113.
- Yazıcı, Hakkı (1995). Sansa Boğazı'nın (Erzincan) Kara ve Demiryolu Ulaşımındaki Önemi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 30, 454- 474.
- Yeşil, Rüştü (2017). Nicel ve nitel araştırma yöntemleri. (Editör: Remzi Y. Kıncal). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 51- 80.

Yılmaz, Yücel (1984). *Amanos Dağlarının Jeolojisi*. İstanbul, İstanbul Üniversitesi Mühendislik Fakültesi, Döner Sermaye İşletmesi.

Yörü, Salih (2007). *Vatan Sevgisi ve Yurttaşlık Bilinci Oluşturmada Lise Coğrafya Derslerinin Yerinin Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, GAZİ ÜNİVERSİTESİ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

İnternet Kaynakları

<http://www.kgm.gov.tr/SiteCollectionDocuments/KGMdocuments/Istatistikler/TrafikveUlasimBilgileri/05TrafikUlasimBilgileri.pdf>, Erişim Tarihi: 04. 02. 2019.

<http://www.kgm.gov.tr/SiteCollectionDocuments/KGMdocuments/Istatistikler/TrafikveUlasimBilgileri/06TrafikUlasimBilgileri.pdf>, Erişim Tarihi: 04. 02. 2019.

<http://www.kgm.gov.tr/SiteCollectionDocuments/KGMdocuments/Istatistikler/TrafikveUlasimBilgileri/07TrafikUlasimBilgileri.pdf>, Erişim Tarihi: 04. 02. 2019.

<http://www.kgm.gov.tr/SiteCollectionDocuments/KGMdocuments/Istatistikler/TrafikveUlasimBilgileri/08TrafikUlasimBilgileri.pdf>, Erişim Tarihi: 04. 02. 2019.

<http://www.kgm.gov.tr/SiteCollectionDocuments/KGMdocuments/Istatistikler/TrafikveUlasimBilgileri/09TrafikUlasimBilgileri.pdf>, Erişim Tarihi: 04. 02. 2019.

<http://www.kgm.gov.tr/SiteCollectionDocuments/KGMdocuments/Istatistikler/TrafikveUlasimBilgileri/10TrafikUlasimBilgileri.pdf>, Erişim Tarihi: 04. 02. 2019.

<http://www.kgm.gov.tr/SiteCollectionDocuments/KGMdocuments/Istatistikler/TrafikveUlasimBilgileri/11TrafikUlasimBilgileri.pdf>, Erişim Tarihi: 04. 02. 2019.

<http://www.kgm.gov.tr/SiteCollectionDocuments/KGMdocuments/Istatistikler/TrafikveUlasimBilgileri/12TrafikUlasimBilgileri.pdf>, Erişim Tarihi: 04. 02. 2019

<http://www.kgm.gov.tr/SiteCollectionDocuments/KGMdocuments/Istatistikler/TrafikveUlasimBilgileri/13TrafikUlasimBilgileri.pdf>, Erişim Tarihi: 04. 02. 2019.

<http://www.kgm.gov.tr/SiteCollectionDocuments/KGMdocuments/Istatistikler/TrafikveUlasimBilgileri/14TrafikUlasimBilgileri.pdf>, Erişim Tarihi: 04. 02. 2019.

<http://www.kgm.gov.tr/SiteCollectionDocuments/KGMdocuments/Istatistikler/TrafikveUlasimBilgileri/15TrafikUlasimBilgileri.pdf>, Erişim Tarihi: 04. 02. 2019.

<http://www.kgm.gov.tr/SiteCollectionDocuments/KGMdocuments/Istatistikler/TrafikveUlasimBilgileri/16TrafikUlasimBilgileri.pdf>, Erişim Tarihi: 04.02.2019.

<http://www.kgm.gov.tr/SiteCollectionDocuments/KGMdocuments/Istatistikler/TrafikveUlasimBilgileri/17TrafikUlasimBilgileri.pdf>, Erişim Tarihi: 04. 02. 2019.

<http://www.kgm.gov.tr/SiteCollectionDocuments/KGMdocuments/Istatistikler/TrafikveUlasimBilgileri/18TrafikUlasimBilgileri.pdf>, Erişim Tarihi: 04. 02. 2019.

<https://webdosya.csb.gov.tr/db/ced/icerikler/gostergeler201620180618144826.pdf>, Erişim Tarihi: 05. 09. 2018.

<http://www.cografya.gen.tr/sozluk/gecit.htm>, Erişim Tarihi: 05. 04. 2017.

<http://www.tck.org.tr/kaynak/tr/cografya-sozlugu/cografya-sozlugu>, Erişim Tarihi: 05.04. 2017.

<https://edebiyatvesanatakademisi.com/makale/issos-savasi-nasil-ve-nerede-yapilmistir/33942>, Erişim Tarihi: 08. 09. 2018.

<https://belen.bel.tr/bakras-kalesi/>, Erişim Tarihi: 09. 01. 2019.

<https://belen.bel.tr/tarihi/>, Erişim Tarihi: 09. 01. 2019.

<https://belen.bel.tr/han-kanuni-sultan-suleyman-belen-kervansarayi/>, Erişim Tarihi: 09. 01. 2019.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Beylan_-_Bruyn_Cornelis_De_-_1714.jpg, Erişim Tarihi: 13. 01. 2019.

<http://eng.travelogues.gr/travelogue.php?view=168&creator=1085404&tag=8882>,
Erişim Tarihi: 13. 01. 2019.

<https://www.beyaztarih.com/osmanli-tarihi/kavalali-mehmet-ali-pasa-ve-isyani>,
Erişim Tarihi: 15. 01. 2019.

<http://www.belen.gov.tr/yillanmis-resimler>, Erişim Tarihi: 03. 03. 2019.

<http://www.belen.gov.tr/yillanmis-resimler>, Erişim Tarihi: 03. 03. 2019.

<http://www.belen.gov.tr/yillanmis-resimler>, Erişim Tarihi: 03. 03. 2019.

<http://www.belen.gov.tr/yillanmis-resimler>, Erişim Tarihi: 03. 03. 2019.

<http://www.belen.gov.tr/yillanmis-resimler>, Erişim Tarihi: 03. 03. 2019.

<http://www.eyasamrehberi.com/83791.html>, Erişim Tarihi: 15. 04. 2019.

<http://www.eyasamrehberi.com/83791.html>, Erişim Tarihi: 01. 05. 2019.

<http://www.iskenderunpost.com/iskenderun-limaninda-2014-yili-hareketli-gecti/>,
Erişim Tarihi: 01. 05. 2019.

<http://www.iskenderun.gov.tr/iskenderun-limani->, Erişim Tarihi: 01. 05. 2019.

<http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/2018120203724482Cografya%20dop%20pdf.pdf>,
Erişim Tarihi: 20. 05. 2019.

https://mtegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_05/20114503_terimler_sozlugu.pdf,
Erişim Tarihi: 21. 05. 2019.

EKLER**EK 1: 9. Sınıf CDÖP İle Alan Çalışmasının İlişkilendirilmesi**

Ünite Adı	Kazanımlar	Bulgular İle İlişkilendirme
Doğal Sistemler	Koordinat sistemini kullanarak zaman ve yere ait özellikler hakkında çıkarımlarda bulunur.	4.2. Belen Geçidi'nin Fiziki Coğrafya Özellikleri
Beşeri Sistemler	Yerleşmelerin gelişimini etkileyen faktörleri analiz eder.	4.2. Belen Geçidi'nin Fiziki Coğrafya Özellikleri
Beşeri Sistemler	Türkiye'de yerleşmelerin dağılımını etkileyen faktörleri örneklerle açıklar.	4.2. Belen Geçidi'nin Fiziki Coğrafya Özellikleri
Beşeri Sistemler	Türkiye'deki yerleşim birimlerini idari fonksiyonlarına göre ayırt eder.	4.3. Tarihsel Süreçte Belen Geçidi
Küresel Ortam	Bölge sınırlarının amaca göre değişebilirliğini örneklerle açıklar.	4.3. Tarihsel Süreçte Belen Geçidi
Çevre ve Toplum	İnsanların doğal çevreyi kullanma biçimlerini örneklendirir.	4.2. Belen Geçidi'nin Fiziki Coğrafya Özellikleri

EK 2: 10. Sınıf CDÖP İle Alan Çalışmasının İlişkilendirilmesi

Ünite Adı	Kazanımlar	Bulgular İle İlişkilendirme
Doğal Sistemler	Türkiye'deki su varlığını verimli kullanmanın ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerini değerlendirir.	4.2. Belen Geçidi'nin Fiziki Coğrafya Özellikleri
Beşeri Sistemler	Türkiye'de nüfusun tarihsel seyrini sosyal ve ekonomik faktörler açısından değerlendirir.	4.3. Tarihsel Süreçte Belen Geçidi
Beşeri Sistemler	Güncel verilerden yararlanarak Türkiye nüfusunun yapısal özelliklerini analiz eder.	4.3. Tarihsel Süreçte Belen Geçidi
Beşeri Sistemler	Göçün mekânsal etkilerini Türkiye'den örneklerle açıklar.	4.3. Tarihsel Süreçte Belen Geçidi
Beşeri Sistemler	Ekonomik faaliyetleri temel özelliklerine göre ayırt eder.	4.4. Belen Geçidi'nin Kara Yolu Ulaşım Ağındaki Yeri ve Önemi
Beşeri Sistemler	Ekonomik faaliyet türlerinin oransal dağılımına ilişkin verileri, ülkelerin gelişmişlik düzeyleriyle ilişkilendirerek çıkarımda bulunur.	4.4. Belen Geçidi'nin Kara Yolu Ulaşım Ağındaki Yeri ve Önemi
Küresel Ortam	Uluslararası ulaşım hatlarının bölgesel ve küresel etkileri açısından analiz eder.	4.5. Belen Geçidi Hinterlandı

EK 3: 11. Sınıf CDÖP İle Alan Çalışmasının İlişkilendirilmesi

Ünite Adı	Kazanımlar	Bulgular İle İlişkilendirme
Beşeri Sistemler	Türkiye'nin nüfus projeksiyonlarına dayalı senaryolar oluşturur.	4.3. Tarihsel Süreçte Belen Geçidi
Beşeri Sistemler	Şehirlerin küresel ve bölgesel etkilerini fonksiyonel açıdan yorumlar.	4.5. Belen Geçidi Hinterlandı
Beşeri Sistemler	Doğal ve beşeri unsurları üretim, dağıtım ve tüketim süreçleri üzerindeki etkisi açısından değerlendirir.	4.4. Belen Geçidi'nin Kara Yolu Ulaşım Ağındaki Yeri ve Önemi
Beşeri Sistemler	Türkiye'deki doğal kaynaklar ile ekonomi arasındaki ilişkiyi analiz eder.	4.2. Belen Geçidi'nin Fiziki Coğrafya Özellikleri
Beşeri Sistemler	Türkiye'de uygulanan ekonomi politikalarını mekânsal etkileri açısından değerlendirir.	4.3. Tarihsel Süreçte Belen Geçidi
Küresel Ortam	Farklı kültürel bölgelerin yeryüzünde yayılışına etki eden faktörleri açıklar.	4.3. Tarihsel Süreçte Belen Geçidi
Küresel Ortam	Türkiye'nin tarih boyunca medeniyetler merkezi olmasını konumu açısından değerlendirir.	4.3. Tarihsel Süreçte Belen Geçidi
Küresel Ortam	Ülkeler ve bölgeler arasındaki ticaret ile ham madde, üretim ve pazar alanlarını ilişkilendirir.	4.5. Belen Geçidi Hinterlandı
Küresel Ortam	Bölgesel ve küresel ölçekteki örgütleri etki alanları açısından değerlendirir.	4.5. Belen Geçidi Hinterlandı

EK 4: 12. Sınıf CDÖP İle Alan Çalışmasının İlişkilendirilmesi

Ünite Adı	Kazanımlar	Bulgular İle İlişkilendirme
Beşeri Sistemler	Bir bölgedeki baskın ekonomik faaliyet türünü sosyal ve kültürel hayata etkileri açısından analiz eder.	4.3. Tarihsel Süreçte Belen Geçidi
Beşeri Sistemler	Nüfus, yerleşme ve ekonomik faaliyetlerde gelecekte olabilecek değişimlerle ilgili çıkarımlarda bulunur.	4.3. Tarihsel Süreçte Belen Geçidi
Beşeri Sistemler	Ulaşım sisteminin gelişiminde etkili olan faktörleri açıklar.	4.4. Belen Geçidi'nin Kara Yolu Ulaşım Ağındaki Yeri ve Önemi
Beşeri Sistemler	Ulaşım ağları ile yerleşme ve ekonomik faaliyetler arasında ilişki kurar.	4.4. Belen Geçidi'nin Kara Yolu Ulaşım Ağındaki Yeri ve Önemi
Beşeri Sistemler	Tarihî ticaret yollarını Türkiye'nin konumu açısından değerlendirir.	4.4. Belen Geçidi'nin Kara Yolu Ulaşım Ağındaki Yeri ve Önemi
Beşeri Sistemler	Dünya ticaret merkezleri ve ağlarını küresel ekonomideki yerleri açısından analiz eder.	4.5. Belen Geçidi Hinterlandı
Küresel Ortam	Kıtaların ve okyanusların konumsal önemindeki değişimi örneklerle açıklar.	4.3. Tarihsel Süreçte Belen Geçidi 4.1.4. Kara Geçitlerine Göre Konumun Değerlendirilmesi
Küresel Ortam	Ülkelerin konumunun bölgesel ve küresel etkilerini değerlendirir.	4.5. Belen Geçidi Hinterlandı 4.4. Belen Geçidi'nin Kara Yolu Ulaşım Ağındaki Yeri ve Önemi
Küresel Ortam	Tarihsel süreçte Türkiye'nin jeopolitik konumunu değerlendirir.	4.3. Tarihsel Süreçte Belen Geçidi

Küresel Ortam	Türkiye'nin içinde yer aldığı jeopolitik bölgelerle olan ilişkisini açıklar.	4.5. Belen Geçidi Hinterlandı
Küresel Ortam	Teknolojik gelişmelerin, bölgeler ve ülkeler arası kültürel ve ekonomik etkileşimdeki rolünü açıklar.	4.3. Tarihsel Süreçte Belen Geçidi
Küresel Ortam	Ülkelerin bölgesel ve küresel ilişkilerini doğal kaynak potansiyeli açısından değerlendirir.	4.5. Belen Geçidi Hinterlandı 4.3. Tarihsel Süreçte Belen Geçidi
Küresel Ortam	Ülkeler arasında sorun oluşturan mekânsal unsurları günümüz çatışma alanlarıyla ilişkilendirir.	4.3. Tarihsel Süreçte Belen Geçidi

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı:	Uğur Osman EŞMEKAYA		İmza:	
Doğum Yeri:	Konya			
Doğum Tarihi:	03/ 01/ 1988			
Medeni Durumu:	Evli			
Öğrenim Durumu				
Derece	Okulun Adı	Program	Yer	Yıl
İlköğretim	Mümtaz Koru		Meram/ Konya	1999
Ortaöğretim	Mümtaz Koru		Meram/ Konya	2002
Lise	Konya Gazi Lisesi		Meram/ Konya	2005
Lisans	Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi	Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Sosyal Bilgiler Eğitimi	Konya	2009
Yüksek Lisans	Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü	Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı	Konya	2019
İş Deneyimi:	MEB Sosyal Bilgiler Öğretmeni, 2012- Devam ediyor MEB Okul Müdürü, 2014- 2015, MEB Okul Müdür yardımcısı, 2018- Devam ediyor			
İlgi Alanları	Coğrafya, Sinema, Edebiyat.			
Hakkımda Bilgi Almak İçin Önerebileceğim kişiler	Dr. Öğr. Üyesi Adnan Doğan BULDUR Dr. Öğr. Üyesi Recep BOZYİĞİT Prof. Dr. Adnan PINAR			
Adres/ Tel:	Hamzaoğlu Mah. Hatıpzade Sok. No: 5 Karatay/ Konya 0505 931 65 40			